

Niina Oinas

Vapaalta kentältä vakaaksi yhteistyökumppaniksi

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 447

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 447

NIINA OINAS

Vapaalta kentältä vakaaksi yhteistyökumppaniksi

Taiteilijan ammatillisen aseman kehittäminen monialaisessa yhteistyössä

Akateeminen väitöskirja, joka Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston luentosalissa B126 lokakuun 30. päivänä 2026 klo 12.00.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2026

Lapin yliopisto
Taiteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:
Professori Mirja Hiltunen, Lapin yliopisto
Professori Maria Huhmarniemi, Lapin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat:
Professori Kai Lehikoinen, Taideyliopisto
Dosentti, FT, KK, Riikka Haapalainen, Aalto yliopisto

Vastaväittäjä:
Professori Kai Lehikoinen, Taideyliopisto

Tekijä: Niina Oinas
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2861-4795

Taitto: Sisältö- ja suunnittelupalvelut, PunaMusta Oy
Kansi: Tytti Mäenpää, Lappi Design
Kannen kuva: Niina Oinas, 2022.

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 447

ISBN 978-952-337-571-0
ISSN 1796-6310

Sähköisen väitöskirjan pysyvä osoite:
https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-571-0

Tiivistelmä

Niina Oinas
Vapaalta kentältä vakaaksi yhteistyökumppaniksi.
Taiteilijan ammatillisen aseman kehittäminen monialaisessa yhteistyössä.
Rovaniemi, Lapin yliopisto 2026, 203 sivua
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 447
Väitöskirja: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta,
ISBN 978-952-337-571-0
ISSN 1796-6310

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten taiteilija-ammattilaisten asemaa voidaan kehittää kohti kestävämpiä työmuotoja kulttuurihyvinvointiin kytkeytyvillä monialaisilla tehtäväkentillä. Keskeisenä tutkimuksen tavoitteena on parantaa taiteilijoiden työntekijäasemaa. Tutkimus sijoittuu kuvataidekasvatuksen tieteenalaan. Tutkimusnäkökulmassa korostuu yhteisöllinen taidekasvatus. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa, jolla selkeämmin tunnistetaan taiteilijoiden työskentelyn kannalta keskeiset vaikuttimet sekä lisätään muiden alojen ammattilaisten ymmärrystä yhteistyön rakentumiselle ja taiteellisen työskentelyn ymmärrykselle. Tutkimustehtävänä on kehittää monialaiseen yhteistyöhön selkeää prosessimallia, jolla yhteistyö taiteen hyvinvointivaikutuksia tavoiteltaessa toteutuisi kestävästi. Tutkimuksella on emansipatorinen tiedonintressi, joka etsii uudenlaisia ratkaisuja tunnistettuun ongelmaan taiteilijoiden ammatilliseen asemaan kulttuurihyvinvointiin liitetyillä tehtäväkentillä, hahmotellen uudenlaisia tapoja ajatella ja toimia.

Tutkimuksessa tuodaan esille monialaiseen, taiteelliseen toimintaan rakentuvaan yhteistyöhön liittyen näkökulmia taitelija-ammattilaisilta, yhteistyöorganisaatioiden työyhteisöiltä sekä esihenkilöiltä ja johtajilta. Tutkimus kiinnittyy ajankohtaiseen kansainväliseen ja kansalliseen tutkimukseen ja kehittämistyöhön, jossa kiinnostus taiteen ja kulttuurin merkityksestä yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskuntien hyvinvoinnille on erittäin ajankohtainen.

Tutkimuksen aineisto on kerätty Euroopan sosiaalirahaston ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen rahoittamasta, Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan hallinnoimasta kehittämishankkeesta. Kyseisessä Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin hankkeessa pilotoitiin ketterää toimintamallia, jossa yhteistyöorganisaatiot sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialoilta halusivat kehittää henkilöstölleen taideperustaista toimintaa työhyvinvoinnin teemoihin tukeutuen. Kahden yhteisötaiteilijan toteuttamien taideinterventioiden sisällöissä painottuivat mielikuvamatka ja esineen kautta omasta kulttuurisuhteesta kertominen, yhteisöllinen taulun maalausprosessi ja kehollinen, sanataidetta hyödyntävä draamatyöpaja. Tarkemmat taideinterventioiden sisältökuvaukset löytyvät hankejulkaisusta (Oinas ym., 2022). Hanke toteutettiin vuosina 2021–2022. Tutkimus on toteutettu taideperustaisena toimintatutkimuksena.

Tutkimuksen kohteena on taiteilija-ammattilaiset työntekijöinä, osana monialaista kehittämistyötä sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen organisaatioissa. Tutkimuksen kysymykseen saadaan vastauksia taiteilijoiden työskentelyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä analysoimalla, toiminnan kautta reflektiivisesti kehittäen, kehittämistutkimuksen yhteisöllistä tiedon muodostusta hyödyntäen. Toiminnan kautta syntyvän reflektioaineiston kautta voidaan löytää kehitettäviä elementtejä taiteilijoiden työn tueksi ja vastata tutkimuskysymykseen. Reflektioaineisto koostuu monialaisten taideinterventioiden toteutusten suunnittelun muistiinpanoista, taideinterventioiden tallennuksista äänittäen ja valokuvaten, reflektiivisten keskusteluiden tallennuksista ja kehittämistoiminnan jälkeen tehtyjen ryhmähaastatteluiden tallenteista.

Tutkimus rakentuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista, näyttelymuotoisesta taiteellisesta osiosta sekä kokonaisuuden yhteen sitovasta yhteenveto-osasta. Tutkimuksen näyttelymuotoisessa taiteellisessa osiossa syvennytään tarkastelemaan muuntuvaa taidesuhdetta ja sen vaikutusta yhteisöllisiin ja osallistaviin taiteellisiin prosesseihin, joita taiteilija ohjaa ja mahdollistaa muille. Jokaisella väitöskirjan artikkelilla on ollut omat aihespesifit tutkimuskysymyksensä. Ensimmäisessä artikkelissa avataan

autoetnografisesta näkökulmasta tutkijapositiota suhteessa tutkittavaan aiheeseen. Toinen artikkeli kysyy, millaisena osallistuvien työyhteisöjen jäsenet kokivat taideinterventioiden merkittävyyden ja millaisia kehittämisideoita heillä syntyi. Kolmannessa artikkelissa kysytään, millaisena vaikuttimena palkansaajan asema näyttäytyi taiteilijoiden ammatillisessa toiminnassa tai suhteutettuna heidän ammatti-identiteettiinsä. Viimeisessä artikkelissa kysytään, millaisena yhteissuunnittelun vaihe näyttäytyi tarkasteltavassa hankkeessa ja millaista monialaista kehittämistietoa siitä voidaan saada suhteutettuna taiteilijoiden integroitumiseksi monialaisiin työtehtäviin.

Taiteilijoiden työskentelyn lisääntyminen ja heidän osaamisensa tarve sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialoilla on osa laajempaa kulttuurihyvinvointiin kiinnittyvän alan kehittymistä. Pohjoisella alueella tehtävä tutkimus lähestyy kulttuurihyvinvointia haastaen sen kautta ymmärrettyä taide- ja kulttuurisuhdetta arktisella alueella. Kulttuurihyvinvoinnin ymmärryksen lisääntyminen nähdään tutkimuksessa tärkeänä erityisesti pohjoisen kulttuuriympäristön näkökulmasta: yksilöiden ja yhteisöjen oman taide- ja kulttuurisuhteen vaaliminen kytkeytyy selkeästi osaksi arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkamiseen liittyvää keskustelua.

Tutkimuksessa luotua prosessimallia ehdotetaan yhdeksi ratkaisuksi tukemaan taiteilijoiden kiinnittymistä monialaisiin tehtäväkenttiin osana uudistuvaa työelämää. Tutkimus ehdottaa, että työelämämuutoksen aikakaudella suomalaisen yhteiskunnan kaivatessa uusia innovaatioita ja laajempaa uudistumista, taiteilijoiden osaaminen otettaisiin vahvemmin osaksi työelämää ja sen kehittämistä tutkimuksessa luotua prosessimallia laaja-alaisesti hyödyntäen. Monialaiseen yhteistyöhön syvällisemmin mukaan päästäkseen myös taiteilijat tarvitsevat uutta osaamista ja uudenlaista asennoitumista taiteellisen työn tekemiseen. Tutkimuksen tuloksena esitettävä prosessimalli taiteilijoiden kiinnittymisestä monialaiseen yhteistyöhön sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialoilla toimii suunnittelun, toiminnan ja tavoitteiden rakentumisen apuvälineenä myös muilla yhteistyöaloilla.

Asiasanat: työelämämuutos, kulttuurihyvinvointi, taiteilija-ammattilainen, yhteisötaide, taideperustainen toimintatutkimus

Abstract

Niina Oinas

From the free field to a stable partner. Developing the professional status of the artist through multi-sectoral collaboration.

Rovaniemi, University of Lapland 2026, 203 pages
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 447
Doctoral Thesis: University of Lapland, Faculty of Art and Design,
ISBN 978-952-337-571-0
ISSN 1796-6310

A key aim of this research is to improve the status of the artist in multi-sectoral fields of activity linked to cultural well-being. This study is situated within the discipline of visual art education and, with a particular emphasis on communality, it examines how the position of professional artists can be developed towards more sustainable forms of work in multi-sectoral fields linked to cultural well-being. The study seeks to produce knowledge that more clearly identifies the central factors influencing artists' work and increases the awareness of professionals in other fields of the significance of building sustainable collaboration with artists and the role of artistic work in the collaboration. The main research task is to develop a clear process model for multi-sectoral collaboration which would enable more sustainable collaboration in pursuing the well-being effects of art. The study has an emancipatory knowledge interest: It seeks novel solutions for identified problems regarding the artist's professional status in fields of activity related to cultural well-being, and in doing so, outlines new ways of thinking and acting.

The research highlights perspectives of professional artists, professional communities of partner organizations, and supervisors and managers on multi-sectoral collaboration based on artistic activities. The study contributes to current international and national research and development work, where interest in the significance of art and culture for the well-being of individuals, communities, and societies is highly topical.

The research data were collected from a development project funded by the European Social Fund and the Lapland Centre for Economic Development, Transport and the Environment, and administered by the Faculty of Art and Design at the University of Lapland. The project, entitled WorkArt: Art-Based Methods for Enhancing Well-Being at Work in the Social Sector, piloted an agile operating model in which partner organizations in the social, health, and welfare sectors offered their staff art-based activities based on themes related to well-being at work. The project was carried out in 2021–2022. The research was conducted as arts-based action research (ABAR).

The study focuses on professional artists as employees conducting multi-sectoral development work in social, health, and welfare organizations. Answers to the research question are sought by analyzing the work of artists and the factors influencing it, developing it reflectively through action, and utilizing the collaborative knowledge formation of development research. The reflective material generated through the activities can be used to identify elements that can be developed to support the work of artists and to answer the research question. The reflective material consists of notes on the planning of multi-sectoral art interventions, recordings of art interventions in the form of audio and photographs, audio recordings of reflective discussions, and audio recordings of group interviews conducted after the development activities.

The study consists of four peer-reviewed articles, an artistic part presented in the form of an exhibition and an integrative chapter that provides a synthesis of the research. The artistic part – the exhibition – delves into an individual's constantly evolving relationship with art and asks how it impacts communal and participatory artistic processes that are facilitated and enabled for others. Each article in the dissertation has its own topic-specific research questions. The first article explores the researcher's position in relation to the subject of the study from an autoethnographic perspective. The second article asks how the members of the participating work communities perceived the significance of the art interventions and what kind of development ideas they came up with. The third article

asks how the position of the wage earner appeared to influence the professional activities of artists or their professional identity. The fourth, and final, article asks how the co-design phase appeared in the project under review and what kind of multi-sectoral development information can be obtained from it that could inform the integration of artists into multi-sectoral work tasks.

The increase in artists' work and the need for their competence in the social and health care sectors is part of a broader development of the growing awareness and understanding of the role and significance of art in cultural well-being. Research conducted in the High North approaches cultural well-being by challenging the relationship between art and culture as it is currently understood in the Arctic region. The research considers the increased understanding of cultural well-being to be particularly important from the perspective of the inhabitants of the Arctic region: Nurturing individuals' and communities' relationship with art and culture is clearly linked to the discussion on decolonization of the Arctic's relationship with art and culture.

The process model created in this study is proposed as one solution to facilitate artists' engagement in multi-sectoral tasks as part of the changing world of work in the social and health care sectors. The study proposes that – in an era of change, and with Finnish society in need of new innovations and a broader reform – artists' expertise should be incorporated more strongly into work life and its development by making extensive use of the process model created in this study. In order to engage more deeply in multi-sectoral collaboration, artists also need new skills and a new attitude towards artistic work. The process model presented as a result of the research, which focuses on artists' involvement in multi-sectoral collaboration in the social, health, and welfare sectors, can also be used as a tool for planning, action, and goal setting in other sectors.

Keywords: changing work life, cultural well-being, professional artist, community art, arts-based action research

Esipuhe

Tutkimukseni lähtökohta on hyvin henkilökohtainen, vaikka tutkimuksen tarve on laajasti tunnistettu taiteilijoiden uudistuvilla tehtäväkentillä. Tutkimukseni teemat ovat olleet läsnä elämässäni murrosikäisestä lähtien. Olin jo neljätoistavuotiaana lapsuudenkotini naapurissa asuneen, vaikeasti reumatisoituneen isoäitini omaishoitaja. Samaan aikaan taiteilijuuteni oli herännyt ja tein paljon monimateriaalista taidetta ympäristöstäni löytämistäni materiaaleista. Minulle on jäänyt elävästi mieleen keskustelu, jonka isoäitini ja hänen luonaan säännöllisesti vieraillut kotihoitaja kävivät minun kuunnellessa puhetta viereisessä huoneessa. Kotihoitaja ihasteli, kuinka vastuuntuntoinen ja empaattinen lapsenlapsi isoäidilläni oli. Hän ilmoitti innokkaana, että minusta tulisi vielä hyvä hoitaja sosiaali- ja terveysalalle. Isoäitini kuitenkin tyrmäsi ajatuksen heti ja sanoi, että se on liian rankka ympäristö herkälle ihmiselle. Nuorena ihminen on äärettömän altis vaikutteille: tuo vahingossa kuulemani keskustelu käynnisti analyyttisen ajatusvirran siitä, millainen on mahdollinen tulevaisuuden työni taiteen, hoivan ja empatian äärellä? Jo silloin oivalsin jollain tasolla mahdollisuudet, joita taide olisi voinut tarjota myös pääasiassa sisätiloissa aikaansa viettävän isoäitini koetun hyvinvoinnin ja kokemusmaailman laajentamiseksi.

Melkein kolmekymmentä vuotta myöhemmin olen samojen aiheiden äärellä väitöstutkimukseni kanssa. Kysyn tutkimuksessani, miten taiteilijoiden ammatillista asemaa tulisi kehittää monialaisessa yhteistyössä sosiaali- ja terveysalalla toimittaessa. Ainutlaatuisella tavalla nämä kaksi alaa ovat aina kulkeneet minun ajattelussani rinnakkain. Kulttuurihyvinvoinnin kentältä löysin lopulta ajatuksilleni kodin, mutta edelleen sain todeta, että taiteilijoiden osaamisen tunnistamista ja vakiinnuttamista monialaiseen yhteistyöhön sosiaali- ja terveysalalla pitää tutkia ja kehittää. Matkani teeman äärellä jatkui kohti soveltavan ja osallistavan taiteen asiantuntijan erikoistumiskoulutusta. Kuljin Rovaniemeltä Helsingissä lähiopetusjaksoilla, kunnes törmäsin pohjoisesta Taideyliopiston Avoimen kampuksen koulutusohjelmassa meille vierailijana luennoivaan kuvataidekasvatuksen

professori Timo Jokelaan. Taiteen soveltamisen rohkea kehittämisajattelu, pohjoisen tietämyksen erityispiirteiden tunnistaminen ja taiteen laaja-alaiset mahdollisuudet olivatkin koko ajan olleet läsnä kotiyliopistossani. Aloitin matkani kohti väitöstutkimusta.

Kuten sanottua, tämä tutkimus on hyvin henkilökohtaisista lähtökohdista liikkeelle lähtevä. Palaan vielä hetkeksi nuoruusvuosiini, jolloin oma taide- ja kulttuurisuhteeni on lähtenyt versomaan. Sekin johdattaa minut Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen tutkimusalaan. Oli vuosi 1998 ja osallistuin kotipaikkakunnallani Pelkosenniemellä monien nuorten tavoin Noitarumpu-nimiseen, monitaiteiseen, performatiiviseen tapahtumaan. Leirin ja esitysten aikana koin olevani kentällä, johon kuuluin. Taiteilijuuteni löysi olemassaololleen tarkoituksen. Leirin aikana katsoin mukana olevia aikuisia ihaillen ja halusin joskus päästä työskentelemään heidän tavallaan, taiteen yhteisöllisten teemojen äärelle. Yksi näistä aikuisista oli kuvataiteen lisensiaatti, silloin väitöstutkimustaan tekevä, nykyään kuvataidekasvatuksen professorina toimiva ja oman väitöstutkimukseni ohjaaja, Mirja Hitunen. On ollut ilo tutustua nyt tutkijanpolkuni alussa Hiltusen väitöskirjaan ja myöhempään laajaan tuotantoon, jossa käsitellään yhteisöllisen kuvataidekasvatuksen mahdollisuuksia ja merkityksiä. Näitä samoja teemoja olen koko aikuiselämäni kuljettanut sydämessäni mukana, kuitenkaan kiinnittymättä aikaisemmin akateemiseen maailmaan ja tietämättä, että tuosta niemeläisnuorille 1990-luvulla todella tärkeäksi tapahtumaksi muodostuneesta Noitarummusta on tehty näinkin merkittävää tutkimusta.

Toivon tämän väitöstutkimuksen osaltaan jatkavan tuota yhteisöllisen kuvataidekasvatuksen tutkimusperinnettä, edelleen rohkeasti toimintoja ja ajattelua uudistaen, taiteen potentiaaliin uskoen ja jatkuvasti pohjoisen elinympäristöjen kanssa vuoropuhelua ylläpitäen. Kiitän väitöskirjan ohjaajiani lempeästä ja oikea-aikaisesta ohjauksesta akateemisen väitöstutkimuksen tekemisen äärellä. Maria Huhmarniemi on ollut eteenpäin tarmokkaasti ohjaava kirjoittajapari kahdessa yhteisartikkelissamme. Marian kanssa olemme ehtineet myös yhdessä pohtia ja tehdä taidetta näiden vuosien aikana. Kuten aiemmin kuvasin, Mirja on eräänlainen esikuva akateemiselle polulleni. Mirja toimi myös vastuullisena johtajana Työtai-

de-hankkeessa, josta tämän tutkimuksen keskeisin reflektioaineisto on kerätty. Hän koppasi minut aktiiviseen ohjaukseen yhteenveto-osion kirjoittamisvaiheessa ja on kannustanut minua tutkimukseni paketoimiseen rivakasti, mutta kuitenkin omaan oppimisprosessiini sopivassa vauhdissa. Kiitän myös NACER tutkimusryhmämme kolmatta ohjaajaa, emeritusprofessori Timo Jokelaa kaikesta pohjoisen ja arktisen alueen taidekasvatuksen ja -keskustelujen eteen tehdystä työstä. On ollut kunnia päästä keskustelemaan ja oppimaan Timon kanssa näistä teemoista ja tulla kohdatuksi vertaisena, keltanokan asemasta huolimatta.

Kiitän lämpimästi taiteilijakollega Sinikka Kyllöstä arvokkaasta yhteisestä kehittämistyöstä ja keskusteluista tämän tutkimuksen äärellä. Panoksesi ja huikea yhteisötaiteellinen osaamisesi on ollut merkittävää tämän tutkimuksen toteutuksessa ja siihen liittyvässä kehittämistyössä. Kiitän kaikkia NACER tutkimusryhmämme kanssatutkijoita, joiden kanssa jaamme saman intohimon ja kiinnostuksen taiteen mahdollisuuksiin muuttuvassa maailmassa ja ympäristössä. On ollut onni tutustua teihin ja toivon, että tutkimusmatkamme jatkuvat tulevaisuudessakin yhteisillä poluilla. Kiitän myös työyhteisööni Lapin yliopiston Koulutus- ja kehittämispalvelut yksikössä todellisesta monialaisen työelämän kehittämisen näköalapaikasta. Tutkimusprosessini suvantovaiheessa olen saanut paljon uusia näkökulmia työyhteisömme kautta ja olen päässyt soveltamaan omaa osaamistani uusissa toimintaympäristöissä. Nämä yhteiset kehittämistyön vuodet ovat varmasti vaikuttaneet tämän tutkimuksen lopulliseen muotoutumiseen ja syventäneet ymmärrystäni. Erityisesti haluan mainita kollegani, urakehityksestä väitelleen Krista Rautionin, jonka kanssa yhteistä koulutusta pitäessämme löysin itseohjautuvuusteorian äärelle aineistoni analyysivaiheessa. Samalla kiitän Lapin yliopistoa saamastani viiden (5) kuukauden pituisesta rehtorin apurahasta, joka mahdollisti ruuhkavuosien keskellä väitöstutkimukseni loppuun saattamisen. Kiitän esitarkastajiani Kai Lehikoista ja Riikka Haapalaista ymmärrystäni syventävistä, tutkimukseni lopullista muotoa parantavista huomioista. Lisäksi haluan kiittää vastaväittäjääni Kai Lehikoista lupautumisesta tutkimukseni arvioijaksi.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni. Vanhempani, Soile Pyhähuhta-Karppinen ja Kai Salmijärvi, olette antaneet minun kasvaa täyteen potentiaaliin pienestä lappilaiskylästä ärhäkkäästi liikkeelle lähtien, kriittisen ajattelemisen ja lämpimän välittämisen ainekset taskussani. Aviomieheni Veli-Matti Oinas, olet kannustanut silloinkin, kun toiminimi Silhaus oli vain harhainen haave mielessäni ja pienet lapset vielä veivät meitä omiin seikkailuihinsa. Olen siitä kiitollinen. Ja viimeiseksi haluan vielä mainita teidät nimeltä, lapseni: Konsta, Moona ja Amalia. Te olette olleet minun upeimmat kannustajani jatko-opiskelujen äärellä. Teille haluan tämän tutkimukseni omistaa. Toivottavasti tämä työ kannustaa teitä siihen, että uskallatte elämässänne kulkea omia polkujanne, kuuntelette sydäntänne päätöksissänne, uskotte muutoksen mahdollisuuteen, luotatte taiteen voimaan ja pidätte omat juurenne eloisina.

24.8.2026
Niina Oinas

Osajulkaisuluettelo

Väitöskirjan yhteenveto-osa perustuu seuraaviin alkuperäisjulkaisuihin, joihin viitataan tekstissä roomalaisilla numeroilla I–IV.

I Oinas, N. (2021). Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellä työskentelystä. Research in Arts and Education, 2021(3), 112–134. https://doi.org/10.54916/rae.119565
CC BY -lisenssi

II Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2024). Art activities for staff in healthcare institutions. International Journal of Education through Art, 20(2), 193–207. https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

III Oinas, N. & Kyllönen, S. (2025). Taiteilija monialaisena kehittäjänä: kokemuksia työntekijyydestä kehittämishankkeessa. Työelämän tutkimus 23(3), 28–52. https://doi.org/10.37455/tt.145707
CC BY-NC-ND -lisenssi

IV Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2025). Co-designing with shared values: Designing art interventions to promote the well-being of social and healthcare workers. The International Journal of the Arts in Society, 17(2), 59–77. https://doi.org/10.18848/1833-1866/CGP/v17i02/59-77
CC BY-NC-ND -lisenssi

Artikkeli II julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

Artikkeli II © Niina Oinas. The definitive, peer reviewed and edited version of this article is published in International Journal of Education Through Art, Volume 20, Issue 2, p.193 – 207, 2024, https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

Lista kuvioista ja kuvista

Kuvat

Kuva 1. Matkalaukku pakattuna yhteiölliseenmaalaustyöpajaan. Kuva: Niina Oinas, 2021

Kuva 2. Työyhteisössä ihasteltiin valmista yhteisteosta. Kuva: Niina Oinas, 2021

Kuva 3. Taidekuvakortit virittivät kuvallisen ilmaisun äärelle toiminnan alussa. Kuva: Niina Oinas, 2021

Kuva 4. Prosessin viimeisessä taidetyöpajassa keskityttiin kehollisen ilmaisuun. Kuva: Niina Oinas, 2021

Kuva 5. Valmis yhteisöllinen maalaus 3. organisaation työpajasta. Kuvaaja: Niina Oinas, 2022

Kuva 6. Kehollisessa ilmaisussa hyödynnettiin muun muassa penkkejä. Kuva: Niina Oinas, 2021

Kuva 7. Yleisilmettä Not a(r)t all! -näyttelystä. Kuvaaja: Niina Oinas, 2022

Kuva 8. Yksityiskohta taiteilija-kehittäjien työhuoneen tunneleimaus-alustasta. Kuva: Niina Oinas, 2022

Kuva 9. Koulutuspäivässä sovellettiin organisaatioiden johtajien kanssa taidemenetelmiä yhteisen tiedon jakamiseen ja kokoamiseen. Kuva: Niina Oinas, 2022

Kuviot

Kuvio 1. Kehittämisorientoitunut tutkimus kulki kehittämishankkeen toimintojen kanssa rinnakkaisissa spiraaleissa.

Kuvio 2. Taideinterventiot suunniteltiin työpajamuotoiseksi sarjaksi, johon pystyisi osallistumaan pitkäjänteisesti jokaiseen osioon tai vain osittain yksittäisiin työpajoihin tulemalla. Oinas, ym 2022, 33.

Kuvio 3. Taideinterventioiden sisältösuunnitelmien tavoitteet ja ensimmäisen toteutuksen kautta syntyneet huomiot.

Kuvio 4. Tutkimusprosessin eteneminen ja osajulkaisujen näkökulmat osana prosessia.

Kuvio 5. Tutkimusprosessin lopullisten osajulkaisujen, taiteellisen osion ja tulosten nimitiedot.

Kuvio 6. Valmiissa prosessimallissa on hahmoteltu tutkimuksen tulosten mukaisia sisältöjä ja työtehtäviä tukemaan monialaisen työskentelyn kestävää toteutumista.

Kuvio 7. Prosessimallista on löydettävissä itseohjautuvuusteorian (Ryan & Deci, 2000, 2017) mukaisen motivoivan työnteon mahdollistavat kyvykkyyden, autonomian ja yhteisöllisyyden elementit.

Kuva 1. Matkalaukku pakattuna yhteiölliseenmaalaustyöpajaan.
Kuva: Niina Oinas, 2021

Sisällys

Tiivistelmä **3**

Abstract **7**

Esipuhe **10**

1 Johdanto **20**
1.1 Taiteilija-tutkijan moninaiset polut 20
1.2 Taiteilijoiden ammatillisen aseman monialainen kehittäminen 24
1.3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset 26

2 Taiteilijuus muuttuvassa työelämässä ja yhteiskunnassa **30**
2.1 Taiteilijoiden ammatillinen asema työelämän muutoksessa 30
2.2 Kulttuurihyvinvointi muutoksen ajurina 38
2.3 Arktisen taiteen ja kulttuurin arvo 46

3 Tutkimuksen tarveperustaisuus ja käytännönläheinen orientaatio **55**
3.1 Taideperustainen toimintatutkimus 55
3.2 Tutkimusaineisto Työtaide-hankkeesta 57
3.3 Tutkimusprosessi 60

4 Taideperustaisen toimintatutkimuksen askeleet ja suunnat **64**
4.1 Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen 64

5 Artikkelit ja taiteellinen osio **75**
5.1 Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen 75
5.2 Taidetoimintaa sosiaali- ja terveysalan henkilöstölle 76
5.3 Taiteilija monialaisena kehittäjänä 77
5.4 Monialaista yhteissuunnittelua jaetun arvopohjan kautta 78
5.5 Taide osallistuu keskusteluun galleriasta 80
5.6 Tutkimusprosessin osajulkaisut kokonaisuutena 84

6 Tutkimuksen keskeiset tulokset **88**

7 Johtopäätökset **97**

Lähteet **102**

Liitteet **111**
Liite 1 Näyttelykatalogi 111
Liite 2. Tutkimuslupa organisaation edustajalle 117
Liite 3. Tutkimuslupalomake tutkimukseen osallistuvalle henkilölle 118

Alkuperäiset artikkelit **120**
ARTIKKELI I 120
ARTIKKELI II 144
ARTIKKELI III 158
ARTIKKEI IV 184

1 Johdanto

1.1 Taiteilija-tutkijan moninaiset polut

Vuonna 2016 perustamani yhteisölliseen taidetoimintaan keskittynyt toiminimi *Silhaus* heitti minut täysin uuteen tilanteeseen. Koin tipahtaneeni melko yksinäisenä keskelle korpirämeikköä, mutta ympäristö näyttäytyi siitä huolimatta mahdollisuuksien metsänä. Asemani yrittäjänä antoi uudenlaisen vapaudenkokemuksen tehdä ja kehittää juuri sitä, mitä mielessäni visioin ja mihin oman osaamiseni tiesin taipuvan. Uusi näkökulmani antoi mahdollisuuden reflektoida kaikkea aiemmin oppimaani ja matkan varrella ajatteluuni huomaamattani tarttuneita vaikutteita, erityisesti suhteessani taidekenttään. Jotakin asenteestani yrittäjyyttä ja muiden oletettua arvostelevaa katsetta kohtaan kertoo se, että loin mielessäni varasuunnitelman, jossa voisin myöhemmin sanoa yrittäjyyden olleen vain taiteellinen kokeellinen prosessi. Että en tietenkään koskaan *oikeasti* ollut tosissani yrittämisen suhteen.

Lopulta taiteilijana yrittäjämuotoisesti monialaisilla kentillä toimiessani näin ja koin konkreettisesti miten paljon potentiaalia taiteilla ja taideperustaisella toiminnalla on, erityisesti sosiaali-, terveys- ja hyvinvointisektoreilla. Samaan aikaan näin – ja omissa nahoissani konkreettisesti koin – mitä tarkoittaa, kun kulttuurihyvinvointiin liitettävän monialaisen työn rakenteet eivät ole vielä kunnossa. Olin kyllästynyt taiteilijana potemaan identiteettivajetta toimiessani yhteisötaiteen kentällä, kyllästynyt toistuvasti perustelemaan, miksi taiteilijoiden osaamisella olisi oltava merkittävämpi asema yhteiskunnan eri sektoreilla ja kyllästynyt myös korkeakulttuuriseen jaotteluun taiteen detaljeista. Koin vahvasti, että nyt oli muutoksen aika: en uskonut pystyväni muutokseen yksin kentällä toimivana taiteilijana, mutta tutkimuksen kautta ajattelin voivani antaa edes jonkinlaisen vaikuttimen isompaan yhteiskunnalliseen muutokseen tai ainakin vahvemmin osallistua akateemiseen keskusteluun tarvittavasta muutoksesta.

Löysin ryteiköstä aiempien kulkijoiden askelista painautuneen epäselvän jäljen, joka lähti viemään minua kohti tutkijan polkua.

Oma positioni taiteilija-tutkijana tutkittavassa ilmiössä on olennainen. Vaikka tutkimuksen tarve on lähtenyt liikkeelle omasta kokemusympäristöstäni, taiteilijoiden työn kehityksen tutkimuksen tarve osana kulttuurihyvinvoinnin toimintakenttiä on jo pitkään tunnistettu laaja-alaisesti yhdeksi alan keskeiseksi perusongelmaksi (Crossick & Kaszynska, 2016; Hirvi-Ijäs, 2017; Backman ym., 2023; Ruokolainen ym., 2023; Nuutinen, 2024; de Kock ym., 2024). Aihe on ajankohtainen kulttuurihyvinvointi-ilmiön kasvun ja tiedon lisääntymisen myötä. Avaan kulttuurihyvinvointia ilmiönä ja teoriana enemmän luvussa 2.2, mutta olennaista on tunnistaa kehittämistyön lähtökohdaksi se, että kulttuurihyvinvointia ei edistetä siksi, että taiteilijat voisivat saada uusia töitä. Kuitenkin kulttuurihyvinvoinnin osaamisen ja sen pysyvän yhteiskunnallisen aseman vakiintuminen vaatii taiteilijoiden roolin vakiinnuttamista ja vahvistamista kyseiseen tematiikkaan liittyvillä tehtäväaloilla. Tunnistan tässä tilanteessa eräänlaisen klassista kausaalisuutta eli syyn ja seurauksen suhdetta pohdiskelevan paradoksin: jos näemme ilmiön kehityksen perusteltavan vain taiteilijoiden uusilla työllistymismahdollisuuksilla, emme ymmärrä kulttuurihyvinvoinnin laaja-alaista yhteiskunnallista merkitystä. Vastaavasti, jos ymmärrämme kulttuurihyvinvoinnin merkityksen yhteiskunnassa syvällisesti, ymmärrämme, että alalla toimivien taiteilijoiden ammatillisen aseman vakiinnuttaminen tehtäväkentille on olennainen osa rakenteellista kokonaisuutta.

Tutkimukseni kiinnittyy osaksi kuvataidekasvatusalan prosessikeskeisten taideperustaisten toimintatutkimusten kenttää. Tutkimukseni yksi käytännöstä nouseva lähtökohta on yhteisöllisen taidekasvatuksen (Hiltunen, 2009) ja soveltavan taiteen (Jokela ym., 2013; Jokela & Huhmarniemi, 2020) toiminta-alueiden laajentaminen osaksi sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen osaamista ja työelämäyhteyttä. Kehittämisorientoituneen tutkimuksen menetelmin on mahdollista luoda uusia toimintamalleja ja ajatuksia toiminnan kautta, yhteisöllisessä oppimisprosessissa kulloisenkin yhteisön kanssa (Anttila, 2006; Pernaa, 2013). Taiteilijoiden asemaa

työelämä uudistuksessa monialaisilla tehtäväkentillä ei voida kestävästi kehittää ilman yhteistyöalojen äänen ja kokemusten kuulemista.

Tutkimukseni pääpainotus on suomalaisessa toimintakentässä. On tunnistettua, että suomalainen työkulttuuri eroaa merkittävästi useiden muiden maiden työkulttuurista (Lewis, 2005). Lisäksi suomalainen järjestäytynyt taide- ja kulttuurikenttä on verrattain nuori useimpiin muihin eurooppalaisiin yhteiskuntiin verrattuna. Tutkimukseni tehtävänä on vastata nimenomaan suomalaisen työelämän muutokseen posthumaanilla aikakaudella, jolloin taiteilijoiden työn monimuotoinen mahdollistuminen tulisi nostaa kiinteäksi osaksi hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita. Tutkimus toteutuu pääosin Pohjois-Suomessa, joten sen konteksti on suomalaisessa työelämässä, erityisnäkökulmana pohjoinen kulttuuriympäristö. Tutkimuksessani pohjoisella kulttuuriympäristöllä viittaan Nykäsen (2022) esiin nostamiin, Lapin maakunnan alueella tunnistettuihin monimuotoisiin ja pitkän alueellisen historian omaaviin paikalliskulttuureihin saamelaiskulttuureiden rinnalla. Hän viittaa *vanha lappilainen* käsitteellä sellaisiin ihmisiin, joiden suvut ovat asuneet Lapissa pitkään tai jotka kokevat muutoin vahvaa yhteyttä alueen kulttuuriin ja ympäristöön. Nykäsen näkökulmaa mukaillen, tutkimukseni kontekstissa pohjoinen kulttuuri ei liity suoraan saamelaisuuteen. Alueen asukkaiden suhde saamelaisuuteen on moniselitteinen, saamelaiset ovat yksi osa elinympäristöä, esimerkiksi naapureita, ystäviä tai esivanhempia ja muita sukulaisia. Pohjoinen kulttuuriympäristö erottuu raja-alueena, jossa alkuperäiskulttuurit ja uudisasukkaiden kulttuurit ovat sekoittuneet ja muovautuneet erityisellä tavalla. Nykäsen mukaan on yleistä, että alueen asukkaat erottavat itsensä selkeästi eteläsuomalaisista. Silti Suomella ja suomalaisuudella on heille usein vahva merkitys kansallisen identifikaation kontekstina. Määrittelen tätä kulttuuriympäristöä ja sitä toimintaympäristönä tutkimuksessani *pohjoisen kulttuuriympäristön* termillä.

Itse keskisestä Lapista kotoisin olevana, elävän luontokulttuurin keskellä kasvaneena taiteilijana en aina tunnista korkeakulttuurisiin rajauksiin keskittyvää puhetta taide- ja kulttuurisuhteesta kulttuurihyvinvointialalla. Kulttuurihyvinvointialaa kehitettäessä olen vapaamuotoisissa valtakunnal-

lisissa verkostoissa toisinaan tunnistanut kolonisoivaa puhetta siitä, että ihmiset pitäisi ensin *opettaa* kuluttamaan taidetta ennen kuin he voivat *hyötyä* sen hyvinvointivaikutuksista. Tätä samaa ajatusmallia mukailevat Korja ja Leppisaari (2025, 50) todeten, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista osalliseksi päästäkseen, on oltava mahdollisuus päästä kokemaan ja harrastamaan taidetta ja kulttuuria jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Näkökulma on tietysti merkittävä ja täysin kannatettava puheenvuoro lastenkulttuurin puolesta, mutta se sisältää myös epämääräisen rajauksen oikean taiteen oppimisesta ja vasta sen kautta avautuvista hyödyistä. Itse näen asian juuri päinvastaisesta suunnasta.

Näkemykseni mukaan taide- ja kulttuurisuhde ovat olemassa omassa elinympäristössämme ja kulttuuriympäristössämme. Niiden vahvistamisen ja arvostamisen kautta vahvistuu mahdollisuus kulttuurihyvinvoinnin kokemiselle. Tästä oivana esimerkkinä toimii Niskasen ja Metsävainion (2025) kokemuspuheenvuoro, jossa metsästysseuran toimintaan kiinnitettynä taidekokemus antoi yhteisölle kotiseututietoa, vahvisti yhteisön hyvinvointia ja mahdollisti paikallisitsetunnon kohoamista. Lapin maakunnassa asuvana ja täällä kulttuurihyvinvointiin liittyvää tutkimusta tekevänä tutkijana, koen välttämättömäksi avata arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkamista (Todd, 2016; Jokela & Huhmarniemi, 2025a) yhtenä tutkimukseeni kiinnittyvänä teoreettisena ilmiönä. Tutkimusprosessini aikana olen saanut merkittävää kollegiaalista tukea näistä näkökulmista Northern Art, Community and Environment Research (NACER) -tutkijaryhmältä, joka koostuu pääasiassa Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen jatko-opiskelijoista ja taiteen tohtoreista. Arktisen taiteen tutkiminen, sen elvyttäminen ja kehittäminen on tiivis osa NACER-tutkimusryhmämme toimintaa.

Omissa jatko-opinnoissani väitöstutkimusta tehdessäni osallistuin arktisen taidekasvatuksen tematiikkaa edelleen kehittävään *Living in the Landscape* -kesäkouluun kaksi kertaa. Näissä monitieteisissä prosesseissa tehtiin tiivistä yhteistyötä luonnontieteilijöiden, taiteilijoiden, taidekasvattajien ja erialojen tutkijoiden kanssa. Toimintaperiaatteen taustalla oli vaikutteita Ingoldin (1993, 2025) tutkimuksista ja ajattelusta luonnon

kanssa tietämisestä ja maisemassa elämisestä. Monitieteisen kehittämistyön ja pohdinnan taustalla yhtenä merkittävänä vaikuttimena oli ymmärrys pohjoisten kulttuureiden perinnetiedon arvosta osana ekokatastrofien ratkaisua ja mahdollisia toiveikkaampia tulevaisuuksia. Yhteistyössä pohjoismaisten kollegoiden kanssa yhteys luontoon, kadonneiden luontoyhteyksien elvytys sekä monimuotoinen taide- ja kulttuuritaustamme oli käsin kosketeltavissa tekemämme taiteen ja taidetoiminnan kautta. Ymmärsin opintokokonaisuuteen liittyvän oman taiteellisen prosessini kautta pohjoisen taide- ja kulttuurisuhteen haasteet uudella tavalla. Tunnistin entistä vahvemmin, että kulttuuri-identiteetin menettämiseen tai sen haurauteen voi liittyä myös terveys- ja hyvinvointihaasteita (Corbett, 2000; Karlsdóttir & Junsberg, 2015). Nykytaiteen dialogisten ja neuvottelevien menetelmien toimintatapoja tukemalla voimme löytää yksittäisiä yhteisöjä tai yksilöitä puhuttelevaa, heidän omaan kulttuuriinsa rakentuvaa, paikallista taidetta, joka tukee kestävällä tavalla eritaustoista tulevien henkilöiden kulttuurihyvinvointia.

Tutkimukseni rakentuu kolmen teoreettisen viitekehyksen ympärille: kulttuurihyvinvointi (Laukkanen ym., 2018; Lilja-Viherlampi, 2021), arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkaminen (Todd, 2016; Jokela & Huhmarniemi, 2025a) sekä taiteilijaidentiteetti työelämän muutoksessa (Kantonen & Karttunen, 2021; Juppi & Tanskanen, 2022).

1.2 Taiteilijoiden ammatillisen aseman monialainen kehittäminen

Taiteilijoiden ammatillisen aseman tutkimiseen yhteisöllisissä taideinterventioissa taideperustainen toimintatutkimus (Jokela & Huhmarniemi, 2025b) antaa monialaisen ja reflektiivisen mahdollisuuden kehittämistutkimukselle. Tutkimukseni aineisto on kerätty Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan hallinnoimasta, Euroopan sosiaalirahaston ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (nyk. Elinvoimakeskus) rahoittamasta *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* (myöhemmin Työtaide-hanke) hankkeesta vuosina 2021–2022. Hankkeen toimenpiteinä

kehitettiin taideinterventioita työyhteisöihin pääasiassa pohjoisessa kulttuuriympäristössä. Toimin hankkeessa suunnittelijana ja toimintaa toteuttavana taiteilija-kehittäjänä. Taideinterventioiden ajan minulla oli työparinani yhteisötaiteilija Sinikka Kyllönen. Hankkeen kehittämistyö ja tutkimuksen kehittämisorientaatio ovat erilliset toisistaan. Hankkeen toimenpiteiden toteutuksessa keskityttiin suunnittelemaan ja toteuttamaan skaalautuvaa taideinterventiomallia työyhteisöille työhyvinvoinnin tueksi. Taiteilija-tutkijana tutkimustehtäväni suuntasi kuitenkin katseeni tarkastelemaan kehittämisyhteistyötä taiteilija-ammattilaisten työn näkökulmasta, sen mahdollistumisesta ja siihen liittyvistä kehittämisprosesseista. Myös toimintaan osallistuvien henkilöiden kanssa tutkimuksen tavoite oli jatkuvasti läsnä keskusteluissa ja yhteisissä pohdinnoissa. Toimintatutkimuksessa syntyy yhteisöllisesti tietoa, jossa kanssatutkijoilla on korvaamaton vaikutus uuden tiedon muodostuksessa. Vaikka tarkastelen toimintaa ja kehitystä omasta subjektiivisesta näkökulmastani taiteilija-tutkijana, itse kehitystyössä ja toimintatutkimuksessa mahdollistetaan työparina toimivan yhteisötaiteilijan, organisaatioiden esihenkilöiden ja taideinterventioihin osallistuvan työyhteisön ideoiden, ajatusten ja kokemusten kautta syntyvän uuden tiedon esiin tuleminen.

Työelämän muutoksessa tarvitaan kriittistä ja reflektiivistä tarkastelua sekä alakohtaisten sektorirajojen sisällä että niiden ylitse. Taiteilijoiden työelämän kysymyksiä kehitettäessä aito uuden luominen ja uudenlaisten yhteiskunnallisten mahdollisuuksien tunnistaminen jäävät ohuiksi, jos keskustelua ei käydä monialaisesti. Samaan aikaan tarvitaan alan sisäisen puheen ja keskustelukulttuurin muutosta pohdittaessa sitä, missä voitaisiin uudistua, miten voitaisiin tehdä toisin. Tässä tutkimuksessa kehitettävä taiteilija-ammattilaisen monialaisen työsuhteen prosessimalli voi toimia sekä taiteilijoiden että yhteistyötä tekevien organisaatioiden tukena kestävällä tavalla rakentuvan työsuhteen mahdollistumisessa tulevaisuudessa.

1.3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni keskeisin tavoite on edistää taiteilijoiden ammatillista asemaa ja työnteon kestävämpiä malleja osana muuttuvaa työelämää. Tutkimukseni tavoitteeseen kiinnittyvä kehittämistarve on tunnistettu monialaisissa toimijaverkostoissa, joissa kehitetään kulttuurihyvinvoinnin rakenteita osana inhimillisempää yhteiskuntaa. Useimmiten keskusteluissa ei haluta nostaa kehittämisen kärjeksi taiteilijoiden työllistymisen kysymyksiä, koska silloin pelätään hukattavan laajemman kulttuurihyvinvointiymmärryksen syntyminen, kuten myös Ruokolainen ja kumppanit (2023) tutkimusraportissaan toteavat. Taiteilijana monialaisissa toimintaympäristöissä toimineena asiantuntijana minun on helpompi tarttua tähän tutkimustehtävään omakohtaisista kokemuksistani liikkeelle lähtien.

Monialaiseen toimijakenttään kiinnittyvää tutkimusta ei voi tehdä irti muista toimialoista. Tutkimusstrategiaksi olen tästä syystä valinnut moniäänisen kehittämistyön mahdollistavan taideperustaisen toimintatutkimuksen. Taideperustaisen toimintatutkimuksen vaikuttavuus syntyy siitä, että tutkimuksessa on mukana osallistujien, yhteistyötahojen ja taiteilijatyöparin toiminnan kautta avautuvat kokemukset ja näkökulmat. Toimintatutkimukselle on tyypillistä käytäntöön suuntautuminen, ongelmakeskeisyys, tutkittavien ja tutkijan roolit aktiivisina toimijoina muutosprosessissa sekä tutkittavien ja tutkijan suhteen perustana oleva yhteistyö (Anttila, 2006). Taideperustainen toimintatutkimus korostaa osallistavia ja yhteisiä tutkimusmenetelmiä ja tutkimus on toimintatutkimuksen perinteiden mukaisesti syklistä (Jokela ym., 2015, 2019; Jokela & Huhmarniemi, 2020, 2025b). Tähän tutkimusstrategiaan kiinnitän oman tutkimukseni ja käytännöstä lähtevän kehittämisnäkökulmani. Vaikka itse olen osa tutkittavaa ilmiötä ja aineistoa, minun on kuitenkin tutkijana pystyttävä reflektoimaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään niitä ensimmäisen tason merkityksiä, joita tutkimusaineistosta nousee esiin.

Kehittämistutkimuksen perinteitä seuraillen, näen taiteen ja taidetoiminnan mahdollistavan uudenlaisten, innovatiivisten toiminta- ja ajatusmallien syntymisen ja juurtumisen muuttuvassa yhteiskunnassa. Tut-

kimuksellani on emansipatorinen tiedonintressi, joka etsii uudenlaisia ratkaisuja tunnistettuun ongelmaan, hahmotellen uudenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Taiteeseen ja taiteilijuuteen liittyy paljon oletuksia, arvotuksia ja ajattelumalleja, jotka voivat jopa estää alan vapaan kehityksen. Lehikoinen (2021) muistuttaa muutoksen keskellä, että kiinnostusta taiteen, terveyden ja hyvinvoinnin välisistä kytköksistä tai yleisemmin sosiaalisesti osallistavasta taiteesta ei pidä yksinkertaistaa pelkästään viimeaikaisten poliittisten ohjelmien aiheuttamaksi ei-toivotuksi taantumaksi. Tämän väitöstutkimuksen tehtävä nousee monialaisten työyhteisöjen tarpeesta oppia uusia, vanhoja toimintamalleja edelleen uudistavia malleja taiteilijoiden työllistyessä monialaisille tehtäväkentille, erityisesti sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen yhteyteen. Näin tutkimukseni kiinnittyy osaltaan yhteisöllisen taidekasvatuksen tutkimusperintöön ja sen nykytaidetta pohtiviin keskusteluihin.

Tutkimukseni pääkysymys on: *Miten taiteilijoiden ammatillinen asema voisi vahvistua uusilla, monialaisilla tehtäväkentillä sosiaali-, terveys- ja hoiva-aloilla pohjoisessa kontekstissa?*

Tutkimus on artikkelipohjainen väitöskirja, joka sisältää taiteellisen osion. Tutkimuksen osajulkaisuna julkaistut artikkelit vastaavat seuraaviin apukysymyksiin:

I. Oinas, N. (2021). *Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellä työskentelystä.* Recearch in arts and education 3/2021. Thematic issue: Art(s) as an Expanding Social Sculpture. https://doi.org/10.54916/rae.119565

   Millaisena tutkijan positio määrittyy suhteessa tutkittavaan ilmiöön aiemman kokemustiedon pohjalta?

II. Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2024). Art activities for staff in healthcare institutions. I*nternational Journal of Education through Art*, 20(2), 193–207. https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

Miten taideinterventioihin osallistuneet sosiaali- ja terveysalan työyhteisöjen jäsenet kokivat monialaisen yhteistyön mahdollisuudet taiteilijoiden kanssa?

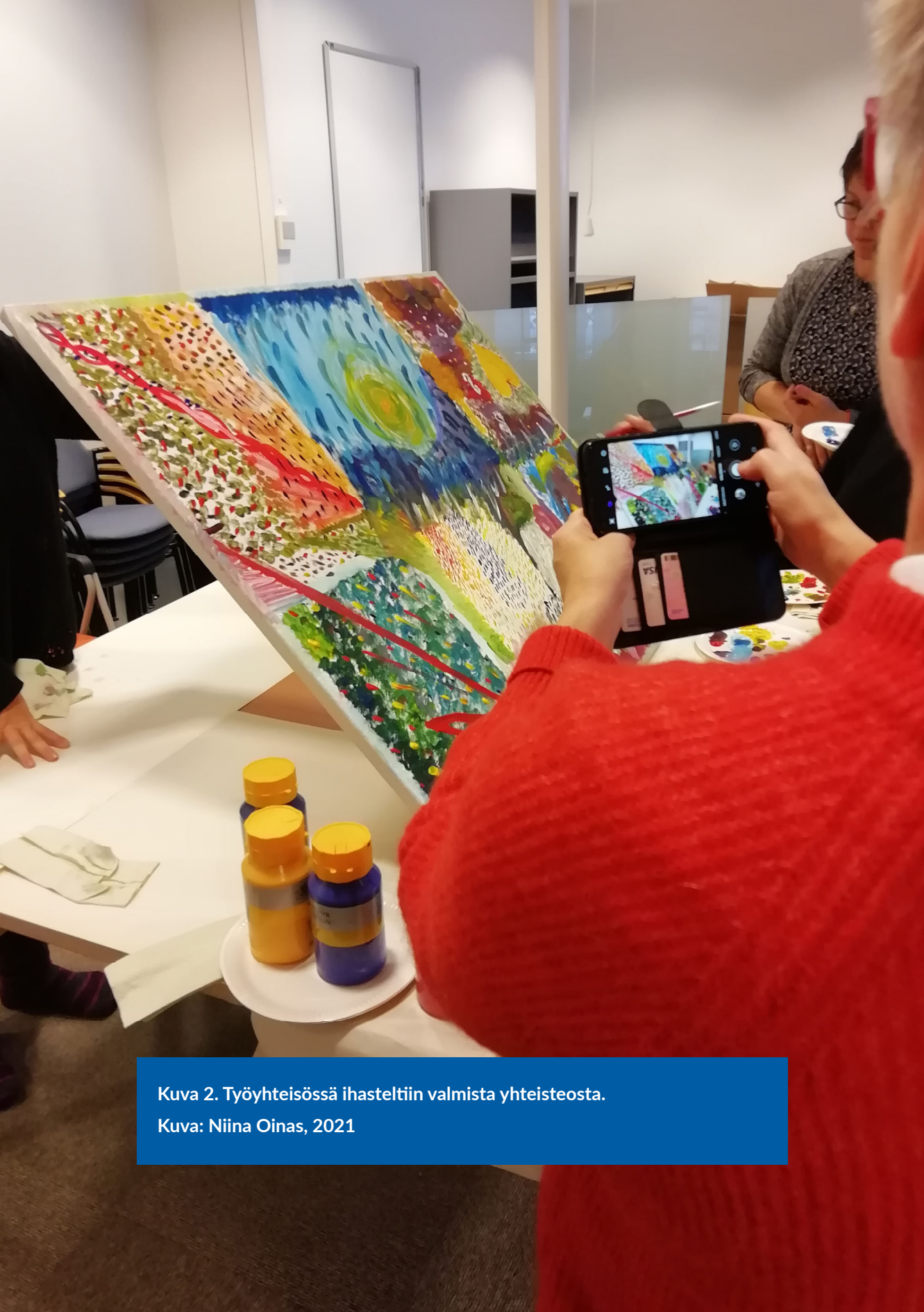
III. Oinas, N. & Kyllönen, S. (2025). Taiteilija monialaisena kehittäjänä: kokemuksia työntekijyydestä kehittämishankkeessa. *Työelämän tutkimus* 23 / 3. https://doi.org/10.37455/tt.145707

Miten palkansaajan asema näyttäytyi taiteilijoiden ammatillisessa toiminnassa tai ammatti-identiteetissä osana moniammatillista työyhteisöä?

IV. Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2025). Co-designing with shared values: Designing art interventions to promote the well-being of social and healthcare workers. *The International Journal of the Arts in Society. https://doi.org/10.18848/1833-1866/CGP/v17i02/59-77*

Miten taiteilijoiden työskentelyyn vaikutti taideinterventioiden monialainen yhteissuunnittelu?

Tutkimusprosessiin liittyvä taiteellinen osio tarkastelee henkilökohtaista taidesuhdettani ja sen vaikutusta toteuttamieni yhteisöllisten ja osallistavien taiteellisten prosessien yhteydessä. Taiteellisena osiona olen toteuttanut vertaisarvioidun taidenäyttelyn *Not a(r)t all! g*alleria Hämärässä 1.2.-17.2.2022

Kuva 2. Työyhteisössä ihasteltiin valmista yhteisteosta.
Kuva: Niina Oinas, 2021

2 Taiteilijuus muuttuvassa työelämässä ja yhteiskunnassa

2.1 Taiteilijoiden ammatillinen asema työelämän muutoksessa

Nuutinen (2024) käyttää väitöskirjassaan taiteilijoista kulttuurihyvinvoinnin kentällä määritelmää *taiteilija-ammattilaiset*. Tällä hän viittaa ammatilliseen toimijuuteen, joka kietoutuu työntekijän ammatilliseen identiteettiin sekä hänen ammatillisiin ja eettisiin sitoumuksiinsa, ihanteisiinsa, motivaatioihinsa, kiinnostuksiinsa ja tavoitteisiinsa. Nuutisen mukaan työntekijän työhistoria ja työkokemukset, osaaminen, asiantuntijuus ja kompetenssit nähdään ammatillisen toimijuuden resursseina. Otan tämän osion käsittelyssä käyttööni Nuutisen avaaman taiteilija-ammattilaisen käsitteen. Koen, että tuo käsite kiinnittää monimuotoisilla toimialoilla toimivien taiteilijoiden ammattilaisuuden oletukseksi osana kehittyvää ilmiötä. Taide kuuluu kaikille ja kaikkia kansalaisia tulee kannustaa taiteiden äärelle, mutta taiteilijoiden kouluttautuneisuus ja ammattilaisuus on hyvä tunnistaa erillisenä osaamisena esimerkiksi yhteiskunnallisia palveluita tuotettaessa tai niitä rahoitettaessa.

Yhteisötaiteen rooli suomalaisessa yhteiskunnassa vahvistui 1990-luvun lopulla (Kantonen, 2005; Hiltunen, 2009). 1900-luvun loppupuolella taiteentutkimisen ja postmodernin taidekasvatusajattelun kentällä taiteen, ympäristön ja yhteisön sidos otettiin tarkastelun kohteeksi ja korostettiin taiteen yhteyttä ihmisen arjentoimintoihin ja elämään (Hiltunen & Jokela, 2001). Taiteen uusien, yhteiskunnallisten mahdollisuuksien keskustelu on virinnyt jo 1970-luvulta alkaen (Cateforis ym., 2019). Keskustelu taiteeseen perustuvista yhteisöllisistä menetelmistä juontaa juurensa 1950–1970-luvun poliittiseen aktivismiin, jolloin kansalaisia rohkaistiin pohtimaan todellisuuttaan ja yhteiskunnallista muutosta (Kantonen, 2005; Hiltunen, 2009; Lehikoinen & Vanhanen, 2017). Silti edelleen 2020-luvulla taiteen teke-

minen hyvinvointialan tavoitteissa on herättänyt kysymyksiä ja kiivastakin keskustelua taiteen välineellistämisestä erityisesti taiteilija-ammattilaisten keskuudessa. Tässä tutkimuksessa en lähtenyt vahvemmin osallistumaan taiteen itseisarvokeskusteluun, vaan oman taidekäsitykseni kautta rakentuva ja kulttuurihyvinvointiin ilmiönä soveltuva näkökulmani korostaa nykytaiteen mahdollisuuksia osana yhteiskuntaa laajemmin kuin korkeakulttuurisissa rajauksissaan. Erilaiset taidesuhteet ja -käsitykset eivät kuitenkaan kumoa useiden tutkimusten ja kokemusasiantuntijoiden todistamaa taiteen voimaa, jossa tunnistetaan taiteen kyky ilmaista inhimillisiä ja emotionaalisia teemoja osana perinteisiä tai uusia toimialoja (Ansio ym., 2017; Fancourt & Finn, 2019; Bergman ym., 2021). Myös useissa kansainvälisissä ja kansallisissa tutkimusprojekteissa kehitetyt tavat tuoda taiteellinen vapaus ja luovuuden mahdollisuudet uusiin ympäristöihin ovat entistäkin merkityksellisempiä aikana, jota leimaavat sosiaalinen epätasa-arvo sekä kohtaamisten, läsnäolon ja luovan tilan puute (Lacy, 2010; Hiltunen & Rantala, 2015; Jansson ym., 2016; Berthoin Antal & Debucquet, 2019; McKay ym., 2020; Anttila & Martin, 2020; Zbranca ym., 2022).

Taiteilijaidentiteetti näyttäytyy vaikeasti määriteltävänä, mutta erityisen vahvana ammatti-identiteettinä. Taiteilijoiden ammatinkuva on kuitenkin muutoksessa yhteiskunnan muuttuessa ja tulonlähteiden edelleen pirstaloituessa (Lehikoinen ym., 2016; Karttunen, 2017; Jokela ym., 2020). Samaan aikaan, kun luovaa osaamista tarvitaan uusilla sektoreilla, taiteilijat ovat yhä useammin korkeasti koulutettuja ja kykeneviä monialaisiin työtehtäviin. Taiteilijaidentiteetin rakentaminen on yleensäkin pitkä ja hankala prosessi. On tunnistettu, että erityisesti yhteisötaiteilijan identiteetin muodostaminen voi olla haastava prosessi johtuen modernin ajan taidemaailman määritelmien suppeudesta (Jokela & Hiltunen, 2001; Karttunen, 2017; Kantonen & Karttunen, 2021). Erityisen vaikeaa yhteisötaiteilijoiden ammatillinen identifioituminen voi olla sellaisilla taiteenaloilla, joilla yhteisöllisen toiminnan asema on vakiintumaton (Karttunen, 2017; Kantonen & Karttunen, 2021). Taideyliopiston Avoimen kampuksen tilaamassa tutkimuksessa haluttiin tuottaa uutta ymmärrystä taiteen ja kulttuurin vapaan kentän työelämästä ja työelämäosaamisen tarpeista (Pek-

karinen ym., 2025). Tutkimuksessa läpileikkaavana teemana korostuvat taiteilijoiden itsetuntemus ja osaamisen laaja-alaisuus (Pekkarinen ym., 2025). Taiteilija-ammattilaisilta vaaditaan uudenalaista asemoitumista ja osaamista monialaisilla tehtäväkentillä, mutta myös heidän osaamisensa tunnistaminen muilla aloilla vaatii monialaista kehittämisyhteistyötä. Lehikoinen, Pässilä ja Owens (2025) tunnistavat taiteilijoiden uusilla tehtäväkentillä haasteita identiteetin ja uuden oppimisen välillä. He muistuttavat, että taiteilijan ja taiteen "vapaus" ei ole absoluuttinen taiteen olemuksen muoto ja kannustavatkin taiteilijakoulutuksissa kiinnittämään huomiota historiallisten käänteiden ja merkitysten ymmärrykseen taiteilijaidentiteenin rakentumisprosessissa.

Suomalaisessa työelämässä määräaikaisuudet, pätkätyöläisyys ja muu työsuhteiden pirstaloituminen on levinnyt useille toimialoille (Juppi & Tanskanen, 2022). Taiteilija-ammattilaisia voidaankin pitää eräänlaisina nykyaikaisten työmarkkinoiden edelläkävijöinä sirpaleisen tulonhankinnan vakiinnuttua epämääräiseksi toimintakulttuuriksi alalle jo kauan ennen muuta yhteiskuntaa (Ruusuvirta ym., 2023). Erityisesti kulttuurihyvinvointiin liitettävillä tehtäväkentillä taiteilija-ammattilaisten heikko työllisyysasema aiheuttaa kuitenkin moraalisia ja eettisiä ristiriitoja. Taiteelliselle osaamiselle on tarvetta ja kysyntää, mutta yhteistyörakenteet eivät useinkaan mahdollista sosiaalisesti kestävää työskentelymallia taiteilija-ammattilaiselle kulttuurihyvinvoinnin kentällä. Hyvinvointia edistäviin taideprojekteihin kuuluu oletusarvoisena yhteisölähtöisyys ja yhteisön ehdoilla toimiminen. Kangasmaa ja Männikkö (2021) huomauttavat, että taiteilijan toivotaan tällaisessa toiminnassa asettuvan tasavertaisena jäsenenä yhteisöön yhdeksi toimijaksi muiden joukkoon. He tunnistavat ongelman tasavertaisuudesta, joka on nähtävissä myös muilla ammattilaisilla työskenneltäessä heikommassa-asemassa olevien tai haavoittuvaisten ihmisryhmien kanssa. Kuitenkin voidaan olettaa, että kiinnittymällä työyhteisöihin tasavertaisina ammattilaisina, taiteilija-ammattilaisen osaaminen saavuttaa todennäköisemmin täyden potentiaalin kohderyhmien kanssa toimittaessa. Tämä on yksi tärkeä syy etsiä uudenlaisia ratkaisuja tunnistettuun ongelmaan, hahmotella uudenlaisia tapoja ajatella ja toimia.

Yleisesti taiteissa ja muilla luovilla aloilla epävakaa työelämä yhdessä alan sisäisen kilpailun kanssa voivat saada taitelija-ammattilaisen potemaan identiteettivajetta sekä tuntemaan tarvetta jatkuvasti kehittää ja todistella osaamistaan ja kelpoisuuttaan (Leinikki, 2009; Jakonen, 2020; Juppi & Tanskanen, 2022). Kuten todettua taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työmarkkina-asema sekä työn ja työttömyyden luonne erosivat monen muun alan tilanteesta jo ennen laajempaa 2000-luvulla alkanutta yhteiskunnallista työelämän murrosta (Juppi & Tanskanen, 2022). Pätkätyöläisyys ja monikanavainen tulojen hankkiminen on arkista taiteilijoiden työelämässä (Haapakorpi, 2022; Juppi & Tanskanen, 2022). Tämän lisäksi erityisesti yhteisöllisten taiteiden kentällä taiteilijaidentiteetin muovautuminen on monimutkainen prosessi, joka haastaa yksilöä löytämään paikkansa yhteiskunnassa (Karttunen, 2017). Myös taiteilijoiden työhyvinvointiin on kiinnitetty tutkimuksissa huomiota, ja vuonna 2022 julkaistussa raportissa todetaankin, että taiteilijoilla kokemus työn merkityksellisyydestä ja työn imusta on vahvaa samaan aikaan kun yli puolet vastaajista on huolissaan psyykkisestä jaksamisestaan (Ruusuvirta ym., 2023).

Toimeentuloa hankkiessaan moni taiteilija-ammattilainen liikkuu arjessaan monenlaisten työtehtävien, organisaatioiden ja ammatti-identiteettien välillä, jotka kaikki vaativat erilaista osaamista ja taitoja (Ruusuvirta ym., 2023). Ilmiötä nimitetään toisinaan hybriditaiteilijuuden määritelmällä. Karttunen (2017) kiinnittää hybriditaiteilijuuden käsitteen yhteisötaiteilijoille ominaiseksi muutoskyvykkyydeksi. Perinteisesti hybridisaation käsite taidekentällä on liittynyt lähinnä tekniikan ja taiteen mahdollistamiin uusiin innovaatioihin ja kehitykseen (Cateforis ym., 2019). Hybridisoituminen on taiteensosiologisessa tutkimuksessa keskeinen käsite, jolla viitataan taiteilijan ammatin ja roolin viimeaikaiseen muutokseen (Karttunen, 2017). Monet hybridisoitumiseksi lasketut piirteet näyttävät sopivan yhteisötaiteeseen, kuten taiteilijan roolin tavanomaistuminen, toiminta taideinstituutioiden ulkopuolella ja muidenkin kuin taiteen sisäisten tavoitteiden palveleminen (Karttunen, 2017). Hybriditaiteilija voidaan tämän määritelmän mukaan nimetä monialaiseksi ammattilaiseksi, jonka osaaminen ei rajaudu pelkästään taiteelliseen substanssiosaamiseen, vaan sen jatkuvaan

soveltamiseen ja uusien työmuotojen etsimiseen uusiksi mielletyillä toimintakentillä. Näin määriteltynä, perinteiset raja-aidat ansaintalogiikan ja taiteen välillä huomiotta jättävä taiteilija omaksuu jatkuvasti uusia taitoja, jotka toisaalta parantavat yksilön työllistymismahdollisuuksia, mutta myös vakiinnuttavat mahdollisuuden jatkaa taiteellista työtä. Hybriditaiteilijuus on vain yksi monista taiteilijan ammattia kuvaavien nimikkeiden joukossa (Kantonen & Karttunen, 2021). Itse olen määritellyt itseäni aikaisemmin yhteisötaiteilijuuden kautta, mutta tunnistan hybriditaiteilijan alati laajenevan ammatti-identiteetin. Avaan omaa taiteilija-tutkijan positiotani ensimmäisessä tutkimusartikkelissa etnografisesta näkökulmasta. Lisäksi pohdin omaa taidesuhdettani ja -käsityksiäni tutkimukseen liittyvässä vertaisarvioidussa taidenäyttelyssä. Näiden tutkimuksellisten ulostulojen kautta rajaan ymmärrykseni taiteilijuudesta ja taiteesta mahdollisimman hyvin subjektiivisesta näkökulmastani muiden nähtäväksi ja voidakseni jotenkin rajata määrittelemättömiin termeihin rakentuvaa tutkimuskysymystäni.

Viimeisen vuosikymmenen aikana Suomessa on kehittynyt vahva noste taiteilija-ammattilaisten monialaiselle yhteistyölle yli sektorirajojen myös muiden kuin hyvinvointisektoreille kiinnittyvien organisaatioiden kehityksessä. Jo kymmenen vuoden ajan Suomessakin on puhuttu muun muassa organisaatiotaiteilijuudesta (Petäjäjärvi, 2016), joka tavoittelee työelämän uudistamista taiteilijan ammattitaitoa hyödyntäen. Kansainvälisesti taiteilijoiden ja erialojen organisaatioiden maailmat ovat vahvistaneet vuorovaikutustaan tutkien oppimiseen suuntautuvia yhteistyömuotoja, eli taideinterventioita, jo 25–30 vuoden ajan (Berthoin Antal & Straus, 2016). Taideinterventiot organisaatioissa voidaan käsittää avaaviksi tiloiksi erilaisista kulttuuritaustoista tulevien yksilöiden välisille vuorovaikutuksille, jotka todennäköisesti ruokkivat identiteetin kehittymistä osallistujien keskuudessa (Berthoin Antal & Debucquet, 2019).

Organisaatiotaiteilijuudessa puhutaan samankaltaisesta yksilöiden ja yhteisöjen identiteettityöstä kuin mitä kulttuurihyvinvoinnin kentällä toimittaessa. Molemmissa on nähtävissä, että taiteen keinoilla työskentely kiinnostaa sen rutiineja ja vanhoja ajatusratoja uusintavan toimintatavan

ansiosta. Organisaatiokulttuureiden muutosta taideinterventioiden näkökulmasta pitkäjänteisesti tutkinut Berthoin Antal toteaa, että runsaasta kehitysyhteistyöstä huolimatta taide syvällisenä ja kriittisenä elementtinä ei juurru helposti organisaatioiden johtamiskulttuuriin (Berthoin Antal ym., 2015). Hän toteaa, että taiteilijoiden osaamisen kiinnittäminen klassisiin käsityksiin kuten kauneuteen, aitouteen ja intohimoon vaientaa taiteille ominaisen kriittisen äänen, jota yhteiskunta tarvitsee voidakseen haastaa mukavat oletukset ja syvälle juurtuneet valtarakenteet. Taideinterventioiden arvo esteettisenä, aistit ja kehollisuuden herättävänä identiteettityönä ja päätöksentekoa helpottavana kokemuksena tunnistetaan, mutta syvällisenä, kokonaisen organisaation tai jopa yhteisöjen ja yhteiskuntien toimintakulttuuria muuttavana rakenteellisena voimana sen vaikuttavuus on vielä toistaiseksi vaikeammin todennettavissa.

Monialaista yhteistyötä taiteilijoiden kanssa herännyttä kiinnostusta selittävät osaltaan tutkimukset, jotka osoittavat, että taideinterventioilla voidaan tukea organisaatioiden muutosta, vahvistaa luovuutta ja innovaatiokykyä sekä uudistaa työtapoja (Rönkä ym., 2011; Berthoin Antal, 2013; Rantala & Jansson, 2013; Sköldberg ym., 2015; Petäjäjärvi, 2016; Houni ym., 2020). Taiteilija-asiantuntijoiden ammatillinen asema on vahvistunut tiedon ja ymmärryksen lisääntymisen kautta. Samanaikaisesti sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialoille kehitetty kulttuurihyvinvoinnin ymmärrys ja strategiat toisaalta edistävät myös organisaatiotaiteilijuuden ymmärrystä, mutta toisaalta vaarana on, että ristikkäin menevät termit ja nimitykset hämmentävät taidekentän ulkopuolelta kehitystä seuraavia toimialoja. Ammattinimikkeiden puute tai niiden moninaisuus alalla on tunnistettu yhdeksi haasteeksi taiteilijoiden uuden työelämän vakiintumisen tiellä (Ruokolainen ym., 2023). Taiteen edistämiskeskuksen teettämässä kyselyssä organisaatiotaiteilijoiden verkoston vastaajista suurin osa koki potentiaalisten ammattinimikkeiden luomisen ja niiden vakiinnuttamisen tuovan taitelijoiden kulttuurihyvinvoinnin parissa tekemän työn näkyväksi ja edesauttavan työn saattamista osaksi pysyviä toimintarakenteita (Ruokolainen ym., 2023). Tässä tutkimuksessa rajaan ammattinimikkeet taitei-

lija-ammattilaisiin Nuutisen (2024) tavoin sekä yhteisötaiteilijoiksi, pitkän yhteisöllisen taidekasvatuksen perinteitä seuraillen.

Aiempien tutkimusten perusteella voidaan olettaa, että aikaa ja rahaa taiteellisten aktiviteettien suunnitteluun ja toteutukseen investoimalla voitaisiin tukea taiteilijoiden työoloja erityisesti terveydenhuollon ja hyvinvoinnin aloilla. Esimerkiksi taiteilijoiden palkkaaminen hoitopaikkojen vakituisiksi tai pitkäaikaisiksi työntekijöiksi vahvistaa heidän ammatillista asemaansa välittömästi. Tällainen asema on mahdollistanut esimerkiksi yhteisötaiteilija Kanerva Kartanolle (2023) pitkäjänteisen ja vaikuttavan taidetoiminnan suunnittelun ja toteutuksen. Hänen työpaikallaan taiteellisia menetelmiä on käytetty syventämään kohtaamisia ja parantamaan asiakkaiden ymmärtämistä. Taiteilijan innoittamana myös hoitajat ja hoitotyöntekijät ovat alkaneet käyttää luovia ja taiteellisia menetelmiä työssään. Positiivisia kokemuksia yhteistyöstä vakituisessa virkasuhteessa olevan yhteisötaiteilijan kanssa on saatu myös Ylöjärven kaupungilla (Lind & Pollari, 2023). Voidaan olettaa, että taiteilijoiden työelämän kehittämisen näkökulmasta vakituinen työpaikka ja integroituminen organisaatioon vakituiseksi taiteilija-ammattilaiseksi tarjoavat kestävämmän, tasapuolisemman ja vaikuttavamman mahdollisuuden taiteelliseen työhön ainakin kulttuurihyvinvointikentällä. Asia ei kuitenkaan ole yksinkertainen ja kuten kulttuurihyvinvointia käsittelevässä luvussa tarkemmin avaan, tarvitaan laaja-alaisesti taiteen ja hyvinvoinnin ymmärryksen lisäämistä, monialaisten yhteistyömahdollisuuksien tunnistamista ja toimintamallien rakenteellista uudistamista (Ruokolainen, 2023). Yksittäiset yhteisötaiteilijoiden työllistymiset antavat signaaleja muutoksesta, mutta ne eivät yksistään ratkaise kulttuurihyvinvoinnin perusongelmaksi luokiteltua taiteilijoiden osuutta rakenteellisessa toimintaympäristössä. Kehittämistyössä kohti laajamittaisia kestäviä ratkaisuja tarvitaan lisää tutkimusta ja monialaista keskustelua yhteisistä tavoitteista.

Tutkimuksissa on todettu, että taiteilija-ammattilaisten asema monialaisilla tehtäväkentillä on haavoittuvainen, pirstaleinen ja rakenteet estävät täyden ammatillisen potentiaalin hyödyntämisen (Heimonen, 2013; Nuutinen, 2024). Kulttuurihyvinvoinnin ilmiössä ja yhteisöllisen kuvatai-

dekasvatuksen teoriassa voidaan nähdä yhteyksiä sosiaalis-pedagogiseen näkökulmaan, jossa tutkitaan haasteita, joita liittyy yksilön täyden potentiaalin toteuttamiseen yksilöä ympäröivissä olosuhteissa (Foster ym., 2019). Ammattilaisen identiteetti – joka käsittää tavoitteet, kiinnostuksen kohteet, arvot, eettiset periaatteet, työsitoumukset ja tulevaisuudennäkymät – on tiiviisti yhteydessä ammatilliseen toimijuuteen (Nuutinen ym., 2021). Yhteistyöhön perustuva taidepohjainen lähestymistapa antaa yksilöille mahdollisuuden löytää koko potentiaalinsa yhteisön jäseninä, tutkia uusia näkökulmia ja kehittää ammatillista toimijuuttansa (Nuutinen, 2024). Taiteilija-ammattilaiselle yhteisöllisten prosessien toteuttaminen työntekijänä tulisi vastata tuohon täyden potentiaalin mahdollistumiseen osana omaa työnkuvaa. Taiteilijakoulutusten päivittäminen vastaamaan nykyaikaisten taiteilija-ammattilasten työelämäosaamiseen on olennaista. Myös Jokela ja Huhmarniemi (2020) toteavat, että uudenlaisen taideyrittäjyyden kehittämiselle ja esimerkiksi yrittäjyyttä tukevalle taideyliopistopedagogiikalle on ilmeinen tarve. Taidepedagogiikan uudistamisen tarve ajankohtaistui heidän mukaansa 2010-luvulla nykytaiteen lisääntyvän monimuotoisuuden, yhteisöllisyyden, prosessimaisuuden ja projektimuotoisuuden myötä.

Lehikoinen (2025) on tehnyt laajan tutkimusjulkaisun käsitellen sosiaalisesti sitoutuneen taiteen integroitumista ja mahdollisuuksia osana korkeakoulujen taidekasvatusta ja taiteilijakoulutuksia. Sosiaalisesti sitoutuneen taiteen määritelmässä ollaan hänen mukaansa aktivististen, monimuotoisten ja eri tavoilla tavoitteellisten taiteiden äärellä, jolloin sosiaalisesti sitoutunut taide näyttäytyy kattoterminä monitermisen, yhteisöllisesti suuntautuneiden taiteiden kentällä. Lehikoinen (2025, 196) listaa julkaisussaan sosiaalisesti sitoutuneen taiteen potentiaalin ja tavoitteiden mahdollistumiseen kuusi strategisesti keskeistä näkökulmaa: opetussuunnitelmat tulisi päivittää vastaamaan vaadittua osaamista, urapolut tulisi tehdä näkyvämmäksi opiskelijoille, tutkimuksia tulisi priorisoida uuden tiedon ja pitkäaikaisten strategioiden vahvistamiseksi, sosiaalisesti sitoutuneen taiteen opiskelun saatavuutta ja osallisuutta tulisi vahvistaa, monialaista yhteistyötä tulisi lisätä sekä kestävyysajattelu tulisi integroida osaksi kaikkea toimintaa ja opetusta.

2.2 Kulttuurihyvinvointi muutoksen ajurina

Tutkimukseni keskeisenä viitekehyksenä toimii kulttuurihyvinvointi. Kulttuurihyvinvointi on ilmiö, jonka yhteydessä taiteilijat nähdään olennaisena osana sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan tulevaisuuden kehitystä. Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan tunnistettua käsitystä siitä, että taiteella ja kulttuurilla on vaikutusta yksilön tai yhteisöjen koettuun hyvinvointiin. Taiteen ja hyvinvoinnin yhteyttä on tutkittu niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin jo usean vuosikymmenen ajan (Crossick & Kaszynska, 2016; Laitinen, 2017; Lehikoinen & Vanhanen, 2017; Fancourt & Finn, 2019; Laitinen ym., 2022), mutta vasta viimeisten vuosien aikana ilmiölle on suomen kielessä vakiintunut nimitys *kulttuurihyvinvointi*. Tässä tutkimuksessa rajaan näkökulmani eteenpäin katsovasti tilanteeseen, jossa tutkimustuloksia taiteen merkittävyydestä hyvinvoinnille on saatu jo runsaasti ja useissa yhteenvedoissa on todettu nimenomaan konkreettisten käytäntöjen kehittämisen tarve. Tutkimukseni keskeinen tutkimustehtävä on siis kehittää taiteilijoiden ammatillista asemaa osana kulttuurihyvinvoinnin tunnistavaa palveluverkostoa yhteiskunnassa ja edistää uudenlaisen osaamisen toimeenpanoa työelämäyhteyksissä.

Nykytiedon valossa kulttuuri on ollut kiinteästi yhteydessä terveyteen ja hyvinvointiin koko ihmiskunnan historian ajan, vaikka tietoisuus tästä yhteydestä on vaihdellut ajan myötä (Fancourt, 2017; Rosenlöf, 2023; European Comission, 2025). Viime vuosikymmeninä kulttuurin merkityksen uudelleenlöytämistä terveyden ja hyvinvoinnin kannalta on vauhdittanut yhteisötaiteen liike, joka alkoi saada kannatusta 1960-luvulla (Kantonen, 2005; Hiltunen, 2009; Lehikoinen & Vanhanen, 2017; European Comission, 2025). Viime vuosina on toteutettu useita kansallisia ja kansainvälisiä tutkimuksia, jotka edistävät ymmärrystä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista ja potentiaalista sosiaalisen kehityksen näkökulmasta (Rönkä ym., 2011; Crossick & Kaszynska, 2016; Lehikoinen & Vanhanen, 2017; Fancourt & Finn, 2019; Laitinen ym., 2022; Zbranca ym., 2022). Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista käytävän keskustelun käynnistyminen tällä vuosikymmenellä liittyy osittain myös Euroopan unionin hyvinvoin-

tipolitiikkaan, joka korostaa sosiaalista osallisuutta syrjäytymisen vastakohtana (Lehikoinen ym., 2020). Tämän kautta se on yhteydessä taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) jäsenmailleen antamaan ohjeistukseen subjektiivisen hyvinvoinnin tarkastelusta. OECD-maat ovat alkaneet huomioida ihmisten kokemaa onnellisuutta ja koettua hyvinvointia osana parempaa elämää edistäviä kansallisia ja paikallisia toimenpidesuosituksia (Lehikoinen ym, 2020; Zbranca ym., 2022). Vuonna 2019 maailman terveysjärjestö WHO:n tutkimusraportin pohjalta annettiin vahvoja suosituksia EU-jäsenmaille taiteen ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle sekä kulttuurihyvinvoinnin alle kiinnittyvän ymmärryksen ja toiminnan edistämiselle siltä osin kuin tutkimuksellista näyttöä on (Fancourt & Finn, 2019). Käytännöntasolla nämä viime aikaiset tutkimukset ja suositukset ovat johtaneet tilanteeseen, jossa taiteilijoiden osaamista kaivataan uusilla kentillä, mutta monialaiseen yhteistyöhön ei ole olemassa valmiita toimintamalleja ja prosesseja. Suomessa kulttuurihyvinvoinnin yhteistyörakenteet ja käytänteet ovat kehittyneet kokeilujen ja yksittäisten hankkeiden kautta. Tällä väitöstutkimuksella vastaan osaltani tarpeeseen vahvistaa monialaisen yhteistyön rakenteita ja sektorirajat ylittävää ymmärrystä kulttuurihyvinvoinnista työnä, ilmiönä ja käytäntönä.

Frampton ym. (2025) ovat tehneet kirjallisuuskatsauksen termin (*engl. cultural well-being*) kansainvälisestä käytöstä. He osoittavat, että termiä käytetään useilla eri aloilla, kuten terveydenhuollossa, sosiaalihuollossa, koulutuksessa, psykologiassa ja yhteisösuunnittelussa. Katsaus on tehty erityisesti sosiaalityöntekijöiden työn näkökulmasta tiedon tuottamiseksi, jotta he voisivat ottaa termistöä ja käytäntöjä haltuun minimoiden riskin siitä, että sosiaalityö syrjäytetään kulttuurin hyvinvointia edistävistä ohjelmista. Kulttuurihyvinvointi näyttäytyy katsauksen mukaan sosiaalityön näkökulmasta monialaisena yhteiskehittämisen alueena, mutta ajattelun ja ymmärryksen lisääminen suoraan sosiaalialalla on merkittävä mahdollista ja. Erityisesti alkuperäiskansojen keskuudessa on tunnistettu kulttuurisen hyvinvoinnin käsite, jossa vallitsee kokonaisvaltainen näkemys terveydestä käsittäen henkisen, ympäristöllisen ja yhteisöllisen komponentin: siinä yksilön hyvinvointia voidaan ymmärtää vain kollektiivisen hyvinvoinnin

kautta (Frampton ym., 2025). Tässä ajattelussa sosiaalinen, emotionaalinen ja kulttuurinen hyvinvointi ovat erottamattomia toisistaan. Samanlaisia lähestymistapoja käsitellään englanninkielisessä tutkimuksessa myös muilla termeillä, esimerkiksi *wellbeing arts*, *arts, health and wellbeing* ja *culture and health* sanapareilla. Iso-Britanniassa luovan terveyden käsite *creative health* viittaa luoviin lähestymistapoihin ja toimintoihin, jotka edistävät terveyttä ja hyvinvointia (Jenkins ym., 2025; Ridgway ym., 2025). Tunnistan omassa tutkimuksessani ja pohjoisessa kulttuuriympäristössä toimiessani Framptonin ja kumppaneiden kuvaileman kulttuurisen hyvinvoinnin käsitteen, jossa vallitsee kokonaisvaltainen käsitys henkisen, ympäristöllisen ja yhteisöllisen yhtäaikaisuudesta osana holistista hyvinvointia. Avaan tätä lisää kappaleessa 2.3, jossa kiinnitän tutkimukseni arktisen taiteen ja kulttuurin arvoon.

Kulttuurihyvinvointi on suomalaisessa yhteiskunnassa vakiintunut käsite ymmärrykselle, jonka mukaan taiteilla ja kulttuurilla on vaikuttavuutta yksilön ja yhteisöjen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Suomessa kulttuurihyvinvoinnin käsite virallistettiin termiksi suomalaiseen asiasanastoon vuonna 2021 (Finto) ja vuonna 2022 kulttuurihyvinvointi lisättiin sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakastyötä ohjaavalle elintapaohjauksen tarkistuslistalle päihdekäyttäytymisen, liikunta-, uni- ja ravintosuositusten joukkoon (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2022). Elintapaohjauksessa annetaan suosituksia taiteen ja kulttuurin saatavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Nämä strategiset saavutukset ovat olleet merkittäviä askelia kulttuurihyvinvoinnin matkalla kohti rakenteita ja monialaista työelämää. Yhtenä konkreettisena toimenpiteenä ilmiön vakiintumisesta kohti suomalaista palvelujärjestelmää toimi vuosina 2020–2025 valtion hallinnoimassa Taiteen edistämiskeskuksessa (nyk. Taide- ja kulttuurivirasto) pilotoitu kulttuurihyvinvoinnin asiantuntijapalvelu. Se perustettiin edistämään taiteilijoiden ja sosiaalialan toimijoiden välistä yhteistyötä (Taike, 2020).

Kulttuurihyvinvointia voidaan kuvata ilmiönä, kokemuksena ja toimintakenttänä (Lilja-Viherlampi, 2021). Kulttuurihyvinvointiin kytkeytyvää

tutkimusta on tehty monialaisesti. Alaan liittyvää tietoa on lisätty viime vuosina sosiaalipedagogiikan näkökulmasta (Nuutinen, 2024), taiteen terveyttä edistävästä ja sairauksia hoitavasta näkökulmasta (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015; Fancourt & Finn, 2019) ja taiteen tutkimuksen näkökulmasta (Lilja-Viherlampi, 2021; Kantonen & Karttunen, 2021). Samankaltaista ilmiötä on tutkittu ja kehitetty yhteisöllisen kuvataidekasvatuksen alalla jo pitkään (Hiltunen, 2009). Yhteisöllisessä taidetoiminnassa on tunnistettu niin hyvinvoinnillisia, yhteiskunnallisia kuin myös osallisuutta tukevia vaikuttimia ja mahdollisuuksia (Hiltunen 2009; Hiltunen & Jokela, 2001; Jokela & Hiltunen, 2023). Kulttuurihyvinvointi näyttäytyy monitieteisenä moniammatillisuuden alana (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf, 2019). Kulttuurihyvinvointiin liittyvä monialainen kenttä tuottaa kulttuuriseen hyvinvointiin liittyvää tietoa ja koulutusta sekä kehittää alan käytäntöjä ja osaamista (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf, 2019). Kulttuurihyvinvointi voidaan nähdä myös rajavyöhykkeenä, joka helpottaa monialaista keskustelua ja neuvotteluja esimerkiksi taiteen tehokkuuden osoittamisesta (Laukkanen ym., 2018). Ennen kulttuurihyvinvointi-termin vakiintumista aihepiiristä käytettiin monenlaisia kuvailevia ilmaisuita riippuen keskustelijan näkökulmasta: edelleen moniammatillisten työryhmien yksi haaste on ollut eroavat ammattisanastot. Vakiintunut käsite ilmiölle on kuitenkin selvästi edistänyt tiedon ja ymmärryksen käyttöönottoa, joten kiinnitän myös oman tutkimukseni tähän termiin.

Tässä tutkimuksessa käytän yhteisötaide-termiä määrittelemään taiteilijan ammattimaista taiteellista työtä, jota taiteilija tekee yhteistyössä toisten, usein ei-taiteilijoiden kanssa joskus instituutioissa, mutta useimmiten niiden ulkopuolella (Kantonen, 2005; Hiltunen, 2009; Matarasso, 2019; Kantonen & Karttunen, 2021). Yhteisöllisen, osallistavan taiteen vahvuutena ja samaan aikaan haasteena on sen käsitteelliset ja hallinnolliset rajat ylittävässä luonteessa (Matarasso, 2019). Yhteisötaiteilija ja tutkija Matarasso toteaakin, että yhteiskunnallisesta näkökulmasta osallistavan taiteen normalisointi on historiallinen tapahtuma, eikä vain taidemaailman sisäistä muutosta. Yhteisötaidetta voidaan tehdä olemassa olevien yhteisöjen kanssa tai yhteisö voi muodostua taiteen tekemisen ympärille yhteisen

tavoitteen kautta (Hiltunen, 2009; Kantonen & Karttunen, 2021). Yhteisötaiteellisen taidekäsitykseni sisällä taiteella voidaan tunnistaa olevan hyötyjä, muutoskyvykkyyttä ja päämääriä, mutta yhteisöllisen toiminnan täytyy aidosti mahdollistaa ennakkoon määrittelemättömät taiteelliset päämäärät, joihin jokainen osallistuva henkilö pystyy vaikuttamaan. Näen yhteisötaiteellisten prosessien tavoitteet – erimerkiksi organisaatioiden asettamana – kuitenkin ennen kaikkea taiteellisen toiminnan mahdollistavana ja sitä motivoivana punaisena lankana enkä taiteellisen toiminnan estävänä tai taiteen itseisarvoa uhkaavana tekijänä.

Tiiviisti yhteisötaiteen käsitteen rinnalla kulkee myös sosiaalisesti sitoutuneen (*socially engaged*) taiteen määritelmä. Lehikoinen (2025) määrittelee sosiaalisesti sitoutunutta taidetta yhteyksien kautta. Hän alleviivaa sosiaalisesti sitoutuneen taiteen keskeiseksi eetokseksi empaattisuutta, keskinäistä kunnioitusta ja yhteistä luovuutta. Yhteiskunnallisesti sitoutunut taide perustuu yhteyksiin ja vuorovaikutukseen, joka kannustaa taiteilijoita, tutkijoita ja opiskelijoita tekemään yhteistyötä eri ryhmien ja yhteisöjen kanssa (Lehikoinen, 2025). Taidekasvatuksen kentällä samankaltaisesta toimintaperiaatteesta puhutaan taiteilija-pedagogien tasa-arvoisesta asemoitumisessa suhteessa yhteisöihin, joiden kanssa toimitaan. Pusa (2012) käsittelee omassa väitöstutkimuksessaan taiteilija-pedagogin toimintaa avoloppuisuutena, jossa olennaisena mahdollistajana toimiva taidekasvattaja ei määrittele yksilöiden puolesta mitä tehdään tai miten.

Yhteisötaiteellinen ajattelu ja toiminta on hyvin lähellä kulttuurihyvinvoinnin tematiikkaa. Yhteisötaiteen keskiössä on kohtaaminen, yhteinen luominen, itse tekemisen prosessi sekä taiteellinen lopputulos (Hiltunen, 2009; Matarasso, 2019; Kantonen & Karttunen, 2021). Yhteisötaiteellisen toiminnan ytimessä on jokaisen yksilön oma ilmaisu, jokaisen oman taide- ja kulttuurisuhteen vaaliminen, aivan kuten kulttuurihyvinvoinnin ymmärryksessäkin. Yhteisötaiteilijoilla voidaan näin ollen olettaa olevan tarvittava osaaminen kulttuurihyvinvointiin liitettävien toimintojen suunnitteluun, toteutukseen ja edelleen kehittämiseen. Kulttuurihyvinvoinnin toimialalla taiteilijat ovat kuitenkin sosiaali- ja terveysalojen kehittämistä koskevissa keskusteluissa ja tutkimuksissa vielä taka-alalla (Hirvi-Ijäs, 2017; Nuuti-

nen, 2024). Tavoitteellisempi toiminta taiteen äärellä on mahdollista, kunhan yhteistyö monialaisissa prosesseissa on tasavertaista. Nuutinen (2024) on väitöstutkimuksessaan avannut taiteilijoiden ammatillista toimijuutta ja työotetta erityisesti ikääntyneiden hoivayksiköissä, mutta tutkimus antaa tärkeää tukea taiteilijoiden ammatillisen aseman tunnistamiseen osana kulttuurihyvinvointiymmärryksen laajentumista eri sektoreille.

Kulttuurihyvinvoinnin ja siihen liittyvän ymmärryksen lisääntyessä kehitetään jatkuvasti uusia strategioita, menetelmiä ja palveluita, joissa tunnustetaan kulttuurihyvinvoinnin merkitys tasapainoiselle elämälle (Lilja-Viherlampi, 2021). Tietoa kulttuurihyvinvointiin kytkeytyen kertyy koko ajan lisää, niin tutkimuksista kuin käytännön kentältäkin. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen julkaisema tutkimusraportti tarkasteli kulttuurihyvinvoinnin poliittishallinnollisen järjestelmän tilannekuvaa Suomessa vuonna 2023 (Ruokolainen ym., 2023). Samassa tutkimushankkeessa tarkasteltiin kulttuurihyvinvoinnin parissa toimivien taiteilijoiden toimintamahdollisuuksia ikäihmisten palveluissa. Tutkimusraportissa todetaan, että taiteilijoiden toimintaedellytyksien kehittäminen niin ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin parissa kuin yleisemminkin kulttuurihyvinvointiin liitettävillä tehtäväkentillä vaatii kulttuurihyvinvointitoiminnan yleisten perusedellytyksien kohentamista. Kulttuurihyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen kehitykseen liittyen on tunnistettavissa muutamia perusongelmaksi nimettäviä kehittämistarpeita ja yksi niistä on taiteilijoiden ammatillinen asemoituminen palveluiden ja rakenteiden sisälle (Ruokolainen ym., 2023). Viimeisimpänä merkittävänä alan ajankohtaisen tiedon kokoajana toimii vuonna 2025 Taiteen edistämiskeskuksen julkaisema laaja-alainen katsaus kulttuurihyvinvoinnin nykytilasta Suomessa (Leppisaari, 2025).

Kritiikkiäkin kulttuurihyvinvoinnin tutkimukseen on osoitettu. Kriittinen keskustelu kytkeytyy hyvinvointivaikutuksia koskevaan tutkimusevidenssiin, taiteen rooliin välineenä ja itseisarvona sekä kulttuuripolitiikkaan ja taiteen rahoitukseen (Putland, 2008; Crossick & Kaszynska, 2016; Aholainen ym., 2021). Kritiikissä taiteen ja hyvinvoinnin välisen vähäisen yhteisen teoreettisen tutkimushistorian on katsottu johtavan helposti siihen, että tutkimuksissa voidaan ohittaa tai jättää huomiotta juuri niitä taiteen

piirteitä, ominaisuuksia tai laatuja, jotka voivat olla ratkaisevia sen terveydelle ja hyvinvoinnille aiheutuvien hyötyjen muodostumisessa (Putland, 2008; Crossick & Kaszynska, 2016; Laitinen, 2017; Aholainen ym., 2021). Vaikka useissa tutkimuksissa on todettu, että taiteen parissa toimiminen voi lievittää mielenterveysongelmien ja fyysisten häiriöiden oireita (Mastandrea ym., 2019; Fancourt ym., 2023), neuroestetiikan alalla tutkimusta tekevät neurotieteilijät Skov ja Nadal (2025) arvioivat kriittisesti taiteeseen perustuvien interventioiden tutkimuksen nykytilaa terveydenhuollossa ja tuovat esiin metodologisia heikkouksia sekä todisteiden puutteen siitä, että taiteen parissa toimiminen vaikuttaisi suoraan terveysongelmien etiologiaan eli syy-seuraussuhteeseen. Heidän mukaansa katsaus tutkimuksiin, joita usein siteerataan taiteeseen perustuvien interventioiden tehokkuuden todisteena, viittaa siihen, että taiteen positiiviselle vaikutukselle ihmisten henkiseen ja fyysiseen terveyteen ei ole vahvaa empiiristä tukea.

Vaikka tämä kritiikki on hyvä tunnistaa, kliinisten todisteiden puute taiteen konkreettisista, syy-seuraussuhteeltaan yksiselitteisistä parantavista vaikutuksista ei vähennä kulttuurihyvinvoinnin tunnistettua arvoa merkityksellisen elämän ja holistisen hyvinvoinnin edistämisessä. Skovin ja Nadalin (2025) katsaus on tärkeä kriittinen puheenvuoro erityisesti taiteen mekanismien, esimerkiksi musiikin, tuomisessa osaksi medikaalista hoitoympäristöä. He ehdottavat, että alan kehittämisen resursseja tulisi investoida korkeatasoisten tutkimusten tekemiseen taideinterventioiden tehokkuudesta noudattaen parhaita kliinisiä käytäntöjä taiteen kausaalisia vaikutuksia sairauksien etiologiaan luotettavasti testaten. Tässä väitöstutkimuksessa keskitytään kuitenkin taiteisiin toisesta näkökulmasta, taiteilijoiden osaamispääomana, yhteisötaiteena, jonka prosesseja liitetään osaksi monialaisia toimintakulttuureita nimenomaan taiteilijoiden toteuttamana ja tuottamana työnä.

Ylioptimistista tulkintaa kaikenlaisen taiteen vaikuttavuudesta on kritisoitu yleisemminkin. Kritiikkiin tulee vastata edelleen parantamalla tutkimusten metodologisia ja käsitteellisiä selkiytyksiä monitieteisessä ja monialaisessa yhteistyössä. Myös taiteen vaikuttavuuteen terveyteen

ja hyvinvointiin perehtyneiden poikkitieteellisten tutkijoiden toimittama teos *A Critical Appraisal of Research in Arts, Health and Wellbeing* (Clift ym., 2023) kehottaa vahvistamaan tutkimusmenetelmiä, jotta taiteen hyvinvointivaikutuksia voidaan arvioida tulevaisuudessa luotettavammin. Julkaisussa alan tutkijoita kannustetaan kriittisempään ja teoriapohjaisempaan tutkimukseen välttäen tarinoita "taiteesta parantavana voimana". Lisäksi kritiikissä peräänkuulutetaan yhdenvertaisempaa, osallistavampaa ja eettisesti perusteltua tapaa suunnitella ja arvioida taideinterventioita, varsinkin kun niitä käytetään terveydenhuollossa ja hyvinvointipalveluissa. Yhteisötaiteelliseen toimintaan liittyen kehittämistyötä Suomessa jatketaan esimerkiksi kulttuurihyvinvoinnin laatukriteeristöjä kehittämällä (Taikusydän, 2026; Korja, 2025). Laatukriteeristön tavoitteena on vahvistaa arviointikäytäntöjä, selkiyttää alan sanastoa käsitteistöineen ja lisätä sekä hankinta- että tuotteistamisosaamista alan toimijoille.

Kuten edellä on kuvattu, kulttuurihyvinvoinnin määrittelyssä ja ymmärryksessä korostuvat sekä yksilöiden henkilökohtaisella tasolla koetut että yhteisöjen sisällä jaetut taide- ja kulttuurisuhteet. Termeinä taide ja kulttuuri ovat kompleksisia ja vaikeasti määriteltäviä ilmiöitä. Mitä tarkoitetaan taiteella? Mitä kulttuurilla? Miten yksilön taide- ja kulttuurisuhde tunnistetaan tai nimetään? Yhteisöllisen kuvataidekasvatuksen näkökulmasta taide tässä yhteydessä nähdään osana posthumanistista maailmankuvaa, jossa taide on laajempi käsite kuin mitä se perinteisissä kaunotaiteissa luokiteltuna modernilla aikakaudella määriteltiin (Hiltunen, 2009). Nykytaiteessa erityisesti yhteisötaide ja ympäristötaide kiinnittävät huomiota ja valintoja yleismaailmallisista säännöstöistä paikallisiin ja alueellisiin ilmiöihin ja lähtökohtiin (Hiltunen & Jokela, 2001; Matarasso, 2019; Jokela & Hiltunen, 2023). Kulttuurilla ja sen tiettyjen ilmiöiden tukemisella esimerkiksi poliittisin päätöksin on suuri yhteiskunnallinen vaikutus ihmisten elämään. Kulttuuri voi sekä sulkea pois että sisällyttää, sekä sortaa että vapauttaa (Frampton ym., 2025). Tässä tutkimuksessa taide näyttäytyy toiminnan ja kokemuksen mahdollistavana, holistista hyvinvointia ja ihmisten kulttuurisia perusoikeuksia toteuttavana ilmiönä.

Kokemukseni mukaan toisinaan suomalaisessa toimintakentässä kulttuurihyvinvoinnin keskusteluissa korostuu edelleen länsimainen, korkeakulttuurinen taidekäsitys. Toisaalta halutaan vaalia kaikkien oikeutta osallistua taiteisiin ja ilmaista itseään taiteiden keinoin, mutta korkeakulttuurinen ajattelu rajaa yksilöllisiä, omassa kulttuurisessa ympäristössä arvostettuja ja koettuja taiteelliselle ilmaisulle rakentuvia ilmiöitä. Liian usein kuulee sanottavan, että pohjoisen syrjäseudulla ei ole kulttuuria tai että siellä ei pääse kokemaan taidetta ilman, että niitä sinne ulkopuolelta tullaan tuottamaan. Keskustelussa pääsee unohtumaan yksilön oma taide- ja kulttuurisuhde. Erityisesti pohjoisen yhteisöissä taidesuhde voi näyttäytyä osana luonnonläheistä elämäntapaa, jossa on vaikuttimia perinnetiedosta ja -tarinoista. Mitä on taide ja kulttuuri arktisella harvaan asutulla maaseudulla? Avaan tätä ajattelua laajemmin arktisen alueen taiteen ja kulttuurin kolonisaation purkamiseen keskittyvässä luvussa.

2.3 Arktisen taiteen ja kulttuurin arvo

Kuten edellisessä luvussa totesin, kulttuurihyvinvoinnin ymmärryksen keskiössä korostuu yksilön tarve eheälle, omanlaiselle taide- ja kulttuurisuhteelle. Itseä puhuttelevan taiteen ja kulttuurin kautta syntyy myös yhteys muihin ihmisiin, kokemus kuulumisesta johonkin yhteisöön. Hyvinvoinnin käsite kulttuurihyvinvoinnin kontekstissa yhdistää yhteiskunnallisen, yhteisöllisen ja yksilöllisen tason sekä kattaa yhteisön kehityksen (esim. Frampton ym., 2025). Kulttuurihyvinvointia ilmiönä syvällisemmin tarkasteltuna joudutaan pohtimaan, mitä on taide ja mitä kulttuuri. Erityisesti kulttuurihyvinvoinnin kentällä taide on määriteltävä laajasti. Korkeakulttuurisilla rajauksilla ajateltuna kosketuspinta taiteisiin voi jäädä hyvin suppeaksi ja poissulkevaksi. Yhteisöllisen taidekasvatuksen perinnettä seuraillen, liityn tutkimuksellani pohjoisilla alueilla arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkamiseen liittyvään keskusteluun ja tutkimuksiin.

Tunnistettu tarve säilyttää, elvyttää ja olla ylpeä omasta kulttuuriperinnöstä on yhteinen sekä alkuperäiskansoille että muille arktisella alueella

eläville yhteisöille (Jokela & Huhmarniemi, 2025a). Lapin maakuntastrategiassa ja alueellisissa hyvinvointisuunnitelmissa paikallisten kulttuuritoimijoiden toimintaedellytyksiä on tästä näkökulmasta syytä kehittää ja tukea entistä vahvemmin tulevaisuudessa. Lapin maakuntaliitto valmistelee parhaillaan ensimmäistä Lapin maakunnan omaa luovan ja kulttuurialan kasvuohjelmaa, jonka on määrä valmistua vuoden 2026 aikana (Lapinliitto, 2024a). Valmistelutyön lähtökohtana on ollut tunnistettu haaste, jonka mukaan Lapissa on vielä melko vähän hyödynnetty luovan alan ja kulttuurin osaamispääomaa alueen vetovoimaisuuden ja hyvinvoinnin kehittämisessä (Lapinliitto, 2024b). Samaan aikaan kulttuurihyvinvoinnin ymmärrys sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä muiden hyvinvointialueiden toimijoiden keskuudessa Pohjois-Suomessa on lisääntynyt. Positiivisessa kehityssuunnassa on huomioitava, että taidetoimintaa niin sotesektorilla, hoivalaitoksissa kuin työyhteisöissäkin tulee kehittää pohjoisen omat alueelliset taide- ja kulttuurikäsitykset tuntien, välttäen kolonialistisen toiminnan perinnettä ja arvostaen paikallisuudesta nousevia ilmiöitä. Lapin maakunnan alueella pohjoisiin kulttuuriympäristöihin liittyvät identiteetit, ilmiöt ja elintavat ovat moninaisia (Nykänen, 2022). Saamelaisuus omana etnisenä ryhmittymänä korostuu erityisesti poliittisessa keskustelussa, mutta tulevaisuudessa on entistäkin tärkeämpää huomioida myös muiden pohjoisessa kulttuuriympäristössä elävien ryhmittymien historia, kulttuuriympäristöt, identiteetit ja niiden arvokkuus.

Nykytaiteen dialogisten ja neuvottelevien menetelmien toimintatapoja tukemalla voimme löytää yksittäisiä yhteisöjä tai yksilöitä puhuttelevaa, heidän omaan kulttuuriinsa rakentuvaa, paikallista taidetta, joka tukee kestävällä tavalla eri taustoista tulevien henkilöiden kulttuurihyvinvointia. Ajatus ja toiminta, jonka mukaan *oikeaa* taidetta tuodaan sivistymättömille alueille pohjoisen syrjäseuduille arvokkaammaksi mielletystä kulttuuritaustasta, on jatkoa kolonisoivalle politiikalle. Lapin yliopistossa tehty pitkäjänteinen taidealan tutkimus osoittaa entistä vahvemmin, että arktisten alueiden kulttuurisen kestävyyden kannalta on välttämätöntä, että taide ja kulttuuri ovat myös alueiden taiteilijoiden harjoittamia eivätkä valtaosaltaan vain muualta tuotuja arvolatauksia (Jokela & Huhmarniemi, 2025a).

Kysymys on keskeinen yhteisötaiteen eettisessä pohdinnassa ja toiminnan toteutuksessa. Yhteisöllisissä taideprosesseissa taiteilijoilta vaaditaan perusteluja ja syvällistä kulttuurista ymmärrystä toimia jonkin ryhmän tai yhteisön puolesta tai sen kanssa (Kantonen & Karttunen, 2021). Todd (2016) tuo keskusteluun tärkeän näkökulman liittyen alkuperäiskansojen tietoon. Hän korostaa tietoa, jota alkuperäiskansat ovat tuottaneet kauan ennen länsimaisen tieteen ontologista käännettä kohti luonnon kanssa tietämistä. Länsimaisessa tieteessä on viime vuosikymmenten aikana oivallettu uutena tietona kaiken olevaisen yhteys, mutta Toddin mukaan alkuperäiskansojen ja -kulttuureiden tuottama aiempi tieto tästä on sivuutettu. Hän osoittaa kritiikkinsä tiedon hyväksikäyttöä korostaen alkuperäiskansojen ohi menevässä akateemisessa keskustelussa. Kritiikki on aiheellinen ja palauttaa kysymyksen jälleen myös yhteisötaiteen etiikkaan; toimijoilla täytyy olla ymmärrys ja perusteltavissa oleva osallisuus toteuttaa yhteisötaiteellisia prosesseja erilaisten yhteisöjen kanssa, niin taiteen kuin tutkimuksenkin kentällä.

Taiteen itseisarvosta, taiteilijuuden roolista ja oikeudesta taiteen tekemiseen on keskusteltu postmodernin ja -humanistisen aikakausien aikana paljon. Taidekentän akateemisessa keskustelussa näistä teemoista puhutaan muun muassa *taiteen kriisin* käsitteellä (Lampela, 2012; 2022), mutta aihe puhuttaa erityisesti vapaamuotoisemmilla kentillä (esim. Laaksonen, 2015). Keskusteluissa on korostunut taiteen määrittelemisen ongelma ja erityisesti taiteilijuuteen liitettävät ääripäiset luokittelut mitä saa ja mitä ei saa olla ollakseen taiteilija (Lampela, 2012; Ruusuvirta ym., 2023). Modernistisessa taiteilijuuden määrittelyssä määriteltiin samalla sitä, mikä on taidetta ja mikä ei-taidetta. Ongelman lähtökohtana voidaan nähdä modernistisella aikakaudella kaunotaiteiden rakenteen ympärille synnytetty arvomalli, joka antoi taiteilijalle myyttisen ja jopa pyhän roolin taideinstituutioiden arvostuksen saavutettuaan. 1900-luvun loppuun tultaessa perinteinen kaunotaiteisiin keskittynyt taidemaailma oli ajanut tematiikkansa jo niin ahtaalle, että keskusteluun ei enää mahtunut kentän ulkopuolisia näkökulmia tai kommentteja (Lampela, 2012). Puolustaessaan taiteen oletettua olemusta, taideinstituutiot jättivät laajan osan taiteen määrittele-

mättömästä ja vapaana leijuvasta olemuksesta paitsioon. Sisäisten ristiriitojen ratkomiseen keskittyessään taidekenttä sulki muut yhteiskunnan osa-alueet pois kehittämiskysymyksistä ja irtautui vähä vähältä omaksi kuplakseen (Lampela, 2012).

Samaan aikaan arktisilla alueilla länsimaalaistuminen, modernisaatio ja lopulta globalisaatio ajoivat perinteisinä nähtyjä elämäntapoja, kulttuureita ja ilmaisumuotoja ahtaalle. Voidaan puhua arktisten kulttuureiden kolonisaatiosta, jossa *tyhjän maan politiikka* (Kauhanen, 2024) ohjasi hyödyntämään Lapin luonnonresursseja eikä paikallisten elämäntapoja tai -arvoja näissä päätöksissä huomioitu. Ihmiset olivat pakotettuja muuttamaan tai muuttumaan. Modernisaation myötä jossain määrin alueiden asukkaat itse halusivat pysyä kehityksen mukana ja oman kulttuurisen taustan häivyttämistä tapahtui myös paremman tulevaisuuden toivossa (Lehtola, 2018). Useita alkuperäis- ja paikalliskulttuureita sekä niihin liittyvää osaamista hävisi tai uhkasi häviäminen. Haapalainen ja Viita-aho (2025) toteavat kulttuurikaanoneita määritellessään, että vähemmistökielet ja -kulttuurit ovat edelleen väistämättä jännitteisessä suhteessa valtaväestön mukaan rakennetuissa, rajaavissa ja normatiivisissa määritelmissä kulttuurin kanssa. *Arktisen taiteen* käsitettä tarkastelleessa katsauksessaan Jokela ja Huhmarniemi (2025a) nostavat esille, kuinka alueellinen kolonisaation purkaminen edellyttää taide- ja kulttuurikäsityksen uudelleen ajattelua sekä länsimaisen taiteen valistuksen ja modernismin perinteestä irtautumista, taiteen dekolonisaatiota. He toteavat, että arktisilla alueilla pitkät etäisyydet ja heikko taide- ja kulttuurilaitosten infrastruktuuri aiheuttavat haasteita instituutionaalisten taide- ja kulttuuripalvelujen saatavuudessa samalla, kun oman alueen kulttuuria ei välttämättä tunnisteta arvokkaaksi.

Alueellinen taide- ja kulttuuripolitiikka on kiinteästi yhteydessä alueelliseen sosiaaliseen pääomaan. Pellervon taloustutkimuskeskuksen selvityksessä matalimman sosiaalisen pääoman alueita olivat Satakunta, Lappi ja Pohjois-Karjala (Rinta-Kiikka ym., 2018). Selvityksessä sosiaalinen pääoma määriteltiin vuorovaikutuksella muiden ihmisten kanssa, liittymäpinnoista erilaisiin yhteisöihin, luottamuksesta, suvaitsevaisuudesta ja osallistumisesta kansalaistoimintaan. Selvityksen taustalla oleva ajatus

sosiaalisen pääoman tuottamasta hyödystä yksilölle itselleen ja yhteisölle pitää sisällään ymmärryksen holistisesta hyvinvoinnista osana aktiivista kansalaisuutta. Myös tässä selvityksessä todetaan, että harvaan asuttujen ja syrjäisten alueiden sosiaalista pääomaa pidetään keskuksia vähäisempänä. Näen tässä arvostuskysymyksessä tärkeän yhteyden kulttuurihyvinvointiin, ihmisten henkisten voimavarojen tukemiseen ja arvokkaan elämän sisältöihin. Sillä on merkitystä, mitä yksilöt ja yhteisöt arvottavat ja haluavat vaalia, miten he kokevat ja tekevät omaa kulttuuriaan eläväksi. Arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkaminen näyttäytyy merkittävänä osana pohjoiselle luonteenomaisessa holistisessa hyvinvointiajattelussa ja kulttuurihyvinvoinnin toteutumisessa.

Arktisten alkuperäiskansojen kulttuurien kolonisaation purkaminen on herättänyt toivoa myös muiden arktisten alueiden kulttuureiden elvyttämisestä. 1970-luvulta alkaen aggressiivisesti edistetty saamelaispolitiikka on kuitenkin aiheuttanut alueellisesti merkittäviä vastakkainasetteluita rajauksessa *meihin* ja *muihin* (Lehtola, 2018; Nykänen, 2022). Pohjoisessa kulttuurinen toimintaympäristö on poliittisesti värittynyttä kaksijakoista keskustelua huomattavasti monikulttuurisempi (Nykänen, 2022). Kulttuuriseen arvottamiseen tai joidenkin kulttuurien arvon väheksymiseen voi liittyä yksilöiden ja yhteisöjen kulttuuri-identiteetin heikkenemistä tai vähäistä kulttuurista ylpeyttä, joka vaikuttaa suoraan ihmisten hyvinvointiin ja yhteisöjen elinvoimaisuuteen. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on edelleen tunnistettu, että omaa alkuperäiskulttuureihin liitännäistä kulttuurista identiteettiä ei haluta tuoda esille politisoituneen keskustelun ja siihen liittyvän vähättelyn takia (Siltanen ym. 2025, 32).

Korsström-Magga (2025) toteaa saamelaiskulttuurin dekolonisaatioon liittyvässä väitöstutkimuksessaan, että myös pohjoisilla ei-alkuperäiskansoihin identifioituvilla asukkailla on alkuperäiskulttuureihin tunnusomaisesti liitettävää paikkakohtaista tietoa ja kulttuuria, joka on suusanallisesti siirtynyt sukupolvelta toiselle perheiden sisällä. Edelleen pohjoiselle alueelle muuttaa ihmisiä muilta alueilta, muista maista ja erilaisista kulttuuritaustoista. Globalisaation myötä kulttuurinen vuorovaikutus edelleen todennäköisimmin lisääntyy ja kulttuurit sekoittuvat toisiinsa. Uu-

sien vaikutteiden myötä paikalliset kulttuurit uhkaavat muuttua aiempaa nopeammin ja jotkut kulttuuriset käytännöt muuttuvat kokonaan toiseksi tai jopa häviävät (Soini, 2013; Korsström-Magga, 2025). Myös Härkösen (2021) väitöstutkimus osoittaa, että kulttuurisen kestävyyden kysymykset liittyvät paikallisuuden ja globaalisuuden välisen tasapainon löytämiseen. Erilaisten kulttuurien kohtaamisessa tarvitaan ymmärrystä omasta ja vieraasta kulttuurista, ymmärrystä omasta paikallisidentiteetistämme ja sen arvosta (Soini, 2013; Härkönen, 2021). Yhteyden katkeaminen omiin juuriin ja identiteettiin voivat vakavasti haastaa yksilön ja sitä kautta yhteisöjen hyvinvointia (Corbett, 2000; Karlsdóttir & Junsberg, 2015). Jokela ja Huhmarniemi (2025a) toteavatkin, että on syytä tunnistaa etninen ja alueellinen kolonisaation purkaminen kahdeksi rinnakkaiseksi tavoitteeksi. Eri kulttuuritaustoista tulevien yhteisöjen ja yksilöiden vastakkainasettelua tulisi purkaa vahvistamalla kaikkien arktisten kulttuurien tunnustettua arvoa ja luomalla pysyviä tukirakenteita alueellisen taiteen ja kulttuurin elinvoimaisuuteen (Hiltunen & Huhmarniemi, 2025; Jokela & Huhmarniemi, 2025a).

Jokela ja Huhmarniemi (2022) ovat luoneet käsitteen pohjoinen tietäminen (*engl. northern knowledge*) korostamaan arktisen alueen kulttuureiden perinnetietoisuutta. He toteavat, että alkuperäiskansojen tietämyksen käsite ei kata kaikkia arktisen alueen asukkaiden kulttuurisen, perinteisen ja hiljaisen tietämyksen muotoja, joten tarvitaan alueen kaikki asukkaat huomioiva käsite, pohjoinen tietämys (Jokela & Huhmarniemi, 2022, 2025a). Pohjoisen tietämisen käsite viittaa arktisen alueen ekokulttuureihin perustuvaan ymmärrykseen ja tietoon, se käsittää yhteiset perinteet, sosiaaliset järjestelmät ja luonnonvarojen kestävän käytön (Jokela & Huhmarniemi, 2022). Pohjoisen tietämisen käsite mahdollistaa tarkastelun ja toiminnan, jossa myös muilla kuin alkuperäiskansojen kulttuureilla on luontoon sidotut perinteet sekä ylläpidon ja elvyttämisen arvoista osaamista, sellaista, joka ei ole etnisesti perittyä, vaan jota voidaan oppia, tutkia ja kehittää (Jokela & Huhmarniemi, 2025a). Tämän käsitteen pohjalta arktisen taiteen ja kulttuurin arvon tunnistaminen voidaan ottaa akateemisesti haltuun ja tukea erilaisten pohjoisten paikalliskulttuureiden elpymistä.

Pohjoisen tietämisen ja arktisen taiteen dekolonisaation kehityspolkujen seurauksena on syntynyt käsite *New Genre Artic Art* (Jokela ym., 2021) ja kuvataidekasvatuksessa *New Genre Arctic Art Education* (Jokela & Hiltunen, 2024; Jokela ym., 2024). Tunnistettu tarve säilyttää, elvyttää ja olla ylpeä omasta kulttuuriperinnöstä on yhteinen sekä alkuperäiskansoille, että muille arktisella alueella eläville yhteisöille (Jokela ym., 2024). Arktisen taiteen taidekasvatus (AAE) voi tukea tätä edistämällä kulttuurista jatkuvuutta, sukupolvien välistä oppimista ja ekokulttuurisesti juurtuneita ilmaisumuotoja (Jokela ym., 2024). Osana kulttuurihyvinvoinnin ymmärryksen lisääntymistä näiden näkökulmien vahvistaminen on tärkeää erityisesti pohjoisten, osittain hauraidenkin yhteisöjen palveluiden ja toimintojen kehittämisessä. On tunnistettua – kulttuurihyvinvoinnin kentällä ehkä jopa eettisen ymmärryksen ytimessä olevaa tietoa – että kulttuuri-identiteetin menettämiseen tai sen haurauteen voi liittyä myös terveys- ja hyvinvointihaasteita (Corbett, 2000; Karlsdóttir & Junsberg, 2015). Merkittävää on panostaa yhteiskunnallisessa kehityksessä siihen, että pohjoisen kulttuurisista taustoista tulevia tai niitä syvällisesti ymmärtäviä taiteilijoita ja taidekasvattajia olisi alueellamme tulevaisuudessakin vaalimassa sekä edelleen kehittämässä omintakeisia taide- ja kulttuuriperintöjämme.

Se, miksi ympäristötieteellinen ajattelu lähestyy taidetta ja pohjoista tietämistä, liittyy osittain myös *vastuulliseen maailmasuhteeseen* kasvamiseen. Salosen ja Rouhisen (2015) avaama käsite vastuullisesta maailmasuhteesta kannustaa tunnistamaan ihmisen vapauksia ja vastuita, jotka perustuvat riippuvuuteen luonnosta ja toisista ihmisistä. Tämä lähestymistapa haastaa moderniin maailmaan vakiintunutta uskomusta siitä, että luonto ja kulttuuri ovat perustavalla tavalla erilaisia. Kokonaisvaltainen eettinen huolenpito edellyttää maailmankäsityksen muutosta ihmiskeskeisestä kohti ekosysteemikeskeistä systeemiajatteluun perustuvaa maailman hahmottamista, jossa kaiken olevaisen välillä on keskinäisriippuvuus (Salonen & Rouhinen, 2015). Sen mukaan luonnon elinvoimaisuus ja luonnonvarojen kestävä käyttö määrittää ihmisyhteisön ja talouden menestymisen mahdollisuudet. Luonnonkansoille, alkuperäiskulttuureille ja luonnon keskellä eläville ihmisille tämä keskinäisriippuvuus on ollut läsnä vahvemmin modernisaa-

tion aikakaudella, vaikka monia kestäväksi todettuja toimintamalleja onkin saatettu muuttaa ei-kestävään malliin (Todd, 2016). Hyvinvointikeskustelussa ja kulttuurihyvinvoinnin kentällä planetaarisen hyvinvoinnin käsite on vahvistunut ja se korostaa, että ihminen ei voi voida kokonaisvaltaisesti hyvin, ellei elämäntapamme ole tasapainossa maapallon kestävyyden rajojen kanssa. Planetaarisen hyvinvointinäkökulman suunnasta katsottuna perinteisten tai alkuperäisten kulttuureiden kolonisaation purkaminen näyttäytyy merkittävänä tekijänä kestävämmän ja toiveikkaamman tulevaisuuden mahdollistajana myös laajemmalla alueella kuin tässä tutkimuksessa rajatussa pohjoisen kulttuuriympäristössä.

Kuva 3. Taidekuvakortit virittivät kuvallisen ilmaisun äärelle toiminnan alussa. Kuva: Niina Oinas, 2021

3 Tutkimuksen tarveperustaisuus ja käytännönläheinen orientaatio

3.1 Taideperustainen toimintatutkimus

Tutkimuksellani on emansipatorinen tiedonintressi, joka etsii uudenlaisia ratkaisuja tunnistettuun ongelmaan taiteilijoiden ammatilliseen asemaan kulttuurihyvinvointiin liitetyillä tehtäväkentillä, hahmotellen uudenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Taideperustainen toimintatutkimus toimii tutkimusstrategiana, mahdollistaen sekä toimintatutkimuksellisen vuoropuhelun toimijoiden välillä, että taiteellisen toiminnan ja tuotosten kiinnittämisen osaksi tutkimusaineistoa ja dialogia (Jokela & Huhmarniemi, 2025b). Tutkimuksesta syntyvä uusi tieto on laadullista, käytäntöön sovellettavaa kokemustietoa.

Toimintatutkimus on tuonut tutkimuksen ja tieteen tekemisen takaisin käytännöstä lähtevien ja sitä kehittävien tutkimustehtävien äärelle (Heikkinen ym., 1999; Heikkinen & Kaukko, 2023). Tieteellisenä lähestymistapana toimintatutkimuksen kehittäjänä mainitaan Kurt Lewin, joka ensimmäisenä kehitti toimintatutkimuksen teorian sosiaalitieteisiin tutkiakseen sosiaalisia käytäntöjä (Carr & Kemmis, 1986). Toimintatutkimuksen voidaan sanoa muuttavan tieteellisen tiedon näkökulmaa asioiden kuvaamisesta todellisuuden muuttamiseen (Heikkinen ym., 1999). Toimintatutkimus on nähty tehokkaana työelämän ja hallinnon kehityksen välineenä, jolla saadaan osallistujat sitoutumaan esimerkiksi uudistuksiin ja kehitystyöhön (Heikkinen ym., 1999). Toimintatutkimuksella voidaan myös sanoa olevan aktivistinen, käytännön tasolta nouseva muutosta tavoitteleva luonne. Toimintatutkimuksen mahdollisuudet työelämän kehittämisessä on Suomessa tunnistettu muita pohjoismaita hitaammin, mutta kuitenkin jo 1980-luvun lopulta lähtien toimintatutkimuksellinen lähestymistapa on tullut oleelliseksi osaksi myös suomalaista työelämän kehittämistä ja tutkimusta (Suojanen, 2014).

Taideperustaisen toimintatutkimuksen kehittämisellä on vastattu Lapin yliopistossa opiskelijoiden sekä taiteilija-opettaja-tutkijoiden tarpeeseen löytää alan toimintaa vahvistavia ja vaikuttavuutta edistäviä menetelmiä (Jokela ym., 2015, 2019; Jokela & Huhmarniemi 2020, 2025b). Taideperustainen toimintatutkimus on tutkimusmetodi, joka yhdistää taiteellisen työskentelyn ja osallistavan toimintatutkimuksen. Sen tavoitteena on kehittää käytäntöjä yhteisöllisesti, luoda merkityksellistä kokemusta ja tuottaa uutta tietoa sekä taiteellisesta prosessista että sen vaikutuksista toimintaan. Menetelmä korostaa reflektiivisyyttä, osallistumista, syklisyyttä ja taiteellisten tuotosten roolia tutkimusaineistona. Sen suurin vahvuus on kyky yhdistää taiteellinen tekeminen, osallistujien kokemukset ja reflektiivinen oppiminen, mikä tekee siitä arvokkaan välineen käytäntöjen kehittämisessä (Jokela & Huhmarniemi, 2025a). Rajoitteet liittyvät pääasiassa metodin tulkinnalliseen luonteeseen, resursseihin ja yleistettävyyteen, mikä korostaa tarvetta tarkalle dokumentoinnille ja kriittiselle reflektiolle tutkimusprosessin aikana.

Yleisesti toimintatutkimukseen on kohdistettu kritiikkiä, koska siinä pyritään muuttamaan todellisuutta toisin kuin akateemisessa tutkimuksessa perinteisesti (Jyrkämä, 2021). Kritiikki on pääasiassa kohdistunut toimintatutkimuksen objektiivisuuteen, tutkijan moniulotteiseen ja usein ristiriitaiseenkin rooliin erilaisissa tutkimustilanteissa sekä toimintatutkimuksen suhteutuksessa tavanomaisiin kehittämishankkeisiin ja interventio- ja evaluaatiotutkimukseen (Jyrkämä, 2021). Omassa tutkimuksessani avaan tutkijapositiotani selvästi näkyville ja tunnistan, että lopullinen tieto kulkee lopulta minun subjektiivisen reflektointini kautta. Yhteisöllisessä taidetoiminnassa syntynyt uusi tieto on kuitenkin sen luonteista, että sitä ei olisi voitu muulla tavoin saada näkyväksi kuin taideperustaisen toimintatutkimuksen tutkimusstrategialla.

Taideperustaisen toimintatutkimuksen kehittävään luonteeseen kuuluu, että tutkimuskysymykset tarkentuvat prosessin kuluessa (Hiltunen, 2009). Olennaista on ymmärrys siitä, että kehittämisorientoituneessa tutkimusstrategiassa toiminnan kautta nousee esiin asioita ja teemoja, joita tutkija ei ole välttämättä osannut ennakkoon huomioida. Nämä toiminnan

kautta syntyvät uudet näkökulmat ja uusi tieto on olennaisesti vaikuttamassa koko tutkimusprosessin muotoutumiseen, tarkentaen myös tutkimuskysymyksiä.

3.2 Tutkimusaineisto Työtaide-hankkeesta

Tutkimusaineistoni on kerätty pääasiassa *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* -hankkeen (jatkossa Työtaide-hanke) toimenpiteiden aikana. Hankkeen toteutusaika alkoi helmikuussa 2021 ja päätyi toukokuussa 2022. Työtaide-hanke oli Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan hallinnoima, Euroopan sosiaalirahaston ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen rahoittama esiselvityshanke. Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli taidelähtöisten menetelmien pilotointi työhyvinvoinnin tueksi sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen työyhteisöihin. Hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin toimenpiteet, joissa fasilitoitiin taidetoimintaa yhteensä 21 työntekijälle kolmessa eri sosiaali- tai hoiva-alan yksikössä, pääasiassa Pohjois-Suomessa. Ensimmäisen, tutkijan positiotani osoittaneen vertaisarvioidun artikkelini aineisto muodostui ennen hanketyötä tekemistäni muistiinpanoista ja dokumentoinneista yrittäjänä yhteisöllisen taiteen kentällä työskentelyyn liittyen. Merkittävänä kanssatutkijana ja taiteilijatyöparinani kehittämishankkeessa rinnallani toimi yhteisötaiteilija Sinikka Kyllönen.

Työtaide-hankkeen taideinterventiot muodostuivat prosessista, jossa ensimmäisellä tapaamiskerralla tehtiin ohjattu mielikuvamatka ja lähestyttiin omia kulttuurisia taustoja vanhojen esineiden kautta. Tapaaminen keskittyi pääasiassa yhteisen luottamuksen ilmapiirin rakentumiselle. Toisella tapaamisella keskityttiin yhteisöllisen maalausprosessin kautta kuvalliseen ilmaisuun ja sanattomaan kommunikaatioon. Työpajassa osallistujat maalasivat yhteisen teoksen savimaaleilla kangaspohjalle. Kolmannessa eli viimeisessä työpajassa pääpaino oli kehollisessa ilmaisussa ja draaman menetelmissä. Kaikkien työpajojen aikana osallistujilta kerättiin sanoja post-it -lapuille, joiden kautta he pääsivät viimeisessä tapaamisessa tutustumaan myös sanataiteeseen. Taideinterventioiden tarkempi kuvailu löytyy hank-

keen *Työtaide: Taide työhyvinvoinnin tukena sosiaali- ja terveysalalla* julkaisusta (Oinas ym., 2022).

Kaksitasoinen toiminta toteutui konkreettisesti hanketyön ja tutkimustyön yhtäaikaisessa toteutuksessa. Vaikka hankkeen tavoitteissa ja tutkimukseni tavoitteissa oli yhtymäkohtia, niiden samanaikainen hallinta vaati organisointia ja kriittistä itsereflektiota: olenko tässä tilanteessa tutkijana vai taiteilijana? Miten pitää tutkimuksellisesti langat käsissä ja samaan aikaan toimia taiteilijana, jonka isoin toimintatavoite olisi kohtaaminen, mahdollistaminen ja mahdollisimman vähäinen kontrolli? Tämä asemoitumisen haaste on tyypillistä taideperustaisissa tutkimuksissa erityisesti yhteisötaiteen kentällä. Härkönen (2021) pohtii asetelmaa väitöstutkimuksessaan tunnistaen oman akateemisen opettajan ja tutkijan asemansa jonkinlaisena taakkana, silloin kun on kyse luottamuksen rakentamisesta tietyn ryhmän tai yhteistyökumppaneiden välillä. Hän toteaa, että toisinaan tutkijan identiteetti voi olla painavampi kuin henkilön muut identiteetit ja yhteisen kielen löytäminen tutkimuksellisissa tilanteissa vie enemmän aikaa kuin ei-tutkimuksellisissa kohtaamisissa. Martin (2021) avaa omaa asemoitumistaan taiteilijana ja tutkijana kuvaten, että taiteilijana ja tutkijana toimiminen on hänelle kokonaisvaltaista olemassaoloa ja maailmassa toimimista. Kokemukseni mukaan keskeisenä eettisenä vaikuttimena taiteilija-tutkijan toiminnassa yhdistävänä elementtinä näyttäytyy jatkuva itsereflektio ja tehtyjen päätösten perusteltavuus.

Osallistujien kannalta oli ymmärrettävästi lisävaikutusta sillä, että he tiesivät tutkimuksen tekemisestä ja esimerkiksi työpajojen tallentamisesta. Jo valmiiksi pientä jännitystä ja epäluuloakin herättänyt taidetoiminta sai yhden lisäkierroksen siitä, että ensimmäisellä tapaamisellamme allekirjoitimme tutkimusluvat osallistujien kanssa. Esimerkiksi Lehtonen (2021) toteaa, että toimintatutkimusta on mahdollista harjoittaa vain yhteisestä sopimuksesta ja luottamuksellisessa ilmapiirissä. Hän käyttää omassa toiminnassaan *ilmaisuyhteisö*-käsitettä viittaamaan siihen, että taidetoiminnan äärelle kokoontunut yhteisö on tietyn toiminnan ja ilmaisumuodon äärelle muodostunut yhteisö, johon taiteilija-tutkijalla on erityinen asema. Martin (2021) puolestaan kirjoittaa hetkellisestä yhteisöstä, joka syntyy

aina uudelleen ja uudesti. Samaistuin näihin kokemuksiin taiteilija-tutkijana toimiessani oman tutkimusprosessini aikana.

Tutkimukseni reflektioaineisto koostuu monimuotoisesta datasta. Aineisto koostuu taideinterventioiden toteutusten suunnittelujen muistiinpanoista, taideinterventioiden tallennuksista äänittäen ja valokuvaten, tutkijapäiväkirjasta, reflektiivisten keskusteluiden tallennuksista ja ryhmähaastatteluiden tallenteista. Monimuotoinen aineisto antaa laajan kuvan siitä, millaisia elementtejä taideinterventioiden toteutukseen eriosapuolilla liittyy ja miten näiden elementtien huomioiminen voi osaltaan edistää taiteilijan työskentelyä osana monialaista työyhteisöä. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa myös taiteilija-tutkijana minun oma kokemustieto, hiljainen tieto, teokset, toiminta, konkreettiset yritykset ja erehdykset on olennaisena osana rakentamassa uutta tieto.

Aineistoa olen analysoinut lähilukemisella, teemoittelulla ja reflektoimalla aineistosta esiin nousevia elementtejä kehittämisen suuntaviivojen ja tutkimuksen teoreettisen ymmärryksen näkökulmista. Aineiston analyysini on kulkenut syklisesti toimintatutkimukselle tyypilliseen tapaan kriittisesti reflektoiden sekä toimintaa että sen kautta esiin nousseita teemoja ja oivalluksia. Tutkimuskysymykseen sain artikkelikohtaisten kysymysten kautta vastauksia eri toimijoiden näkökulmia esiin nostaen. Olen hyödyntänyt reflektioaineistosta esiin nousevien ilmiöiden analyysissa laadullisia menetelmiä. Kahdessa artikkelissa menetelmänäni on ollut autoetnografinen tutkimusmenetelmä, jossa tutkijan ja kanssatutkijoiden kokemukset ja niistä tuotetut kenttämuistiinpanot muodostavat tutkimuksen keskeisen aineiston (Uotinen, 2021). Kahdessa muussa artikkelissa olen analysoinut toimintaa tunnistamalla aihepiirille olennaisia teemoja ja vaikuttimia. Reflektioaineiston avulla minun on ollut mahdollista palata kehittämisprosessin ja toiminnan erivaiheisiin aina uudelleen. Syventymällä aineiston reflektointiin olen voinut kiinnittää huomioni toiminnassa merkityksiä tuottaviin tilanteisiin ja tunnistaa paremmin muutoksiin johtaneita tilanteita. Tutkimuksen lähilukemisella tarkoitan sitä, että olen kuunnellut tutkimustallenteita, lukenut muistiinpanojani ja tarkastellut toiminnan yhteydessä tuotettuja taideteoksia tunnistaen aineistosta esiin nousevia

merkityksellisiltä tuntuvia teemoja ja näkökulmia. Tulkintojani olen rinnastanut tutkimusmetodikirjallisuuteen. Olen pyrkinyt avaamaan tutkimusprosessin etenemisvaiheet selkeästi seuraavissa luvuissa.

3.3 Tutkimusprosessi

Tutkimuksellani on objektiivinen tutkimusote ja käytännöllinen orientaatio, vaikka olen taiteilija-tutkijana myös subjektiivisen tiedonkäsittelyn äärellä. Tutkimukseni tavoitteeseen päästäkseni taideperustainen toimintatutkimus antaa tutkimusstrategiana parhaat lähtökohdat kehittämisprosessille yhteisöllisen taidekasvatuksen näkökulmista. Tutkimuksen tavoitteena on parantaa taiteilijoiden monialaisen työskentelyn toimivuutta tekemällä toimintaan liittyviä prosesseja näkyväksi ja parantaa niitä toiminnassa saadun monialaisen kehittämistiedon avulla. Kysyn tutkimuksessani *miten taiteilijoiden ammatillinen asema voisi vahvistua uusilla, monialaisilla tehtäväkentillä sosiaali-, terveys- ja hoiva-aloilla pohjoisessa kontekstissa?*

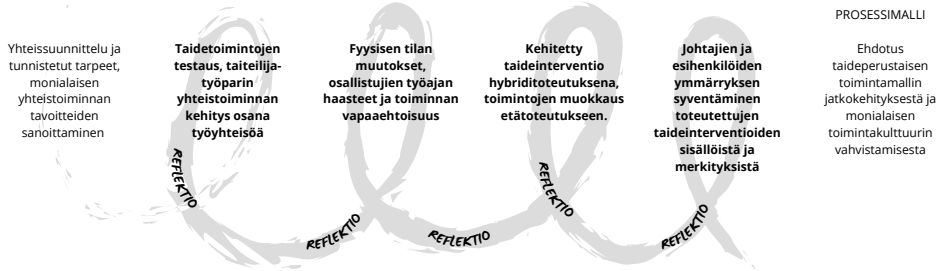
Tutkimuskysymykseeni on sisäänkirjoitettu olemassa olevan yhteistyön kautta tunnistettu kehittämistarve. Kysymys pitää sisällään lähtökohdan, jossa huomioidaan, että taiteilijoiden ammatillinen asema vaatii vahvistamista monialaisilla tehtäväkentillä, painottaen näkökulmassa kulttuurihyvinvoinnin toimintaympäristöjä pohjoisessa kontekstissa. Tutkimuskysymykseen on sisäänkirjoitettuna myös oletus, että parantamalla taiteilijoiden työn vakautta taiteellisen toiminnan vaikuttavuus ja laadukkuus vahvistuvat vastaamaan laajoissa tutkimusprojekteissa saatuihin vaikuttavuuksiin osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmista. Analysoin tutkimuksessani aineistoa Työtaide-hankkeen tavoitteiden suunnassa.

Työtaide-hankkeen taideinterventioiden suunnittelua määrittivät kehittämishankkeeseen rahoitushaussa kirjoitetut sisällöt. Hankehakemus sitoo hanketoimijoita seuraamaan rahoitettua toimintaa tarkasti. Minulla ja Kyllösellä oli kuitenkin taiteilija-kehittäjinä täysin vapaat kädet tuottaa substanssiosaamisemme kautta taideinterventioiden konkreettiset sisällöt. Yhteissuunnittelun kautta esiin nousseet organisaatioiden edustajien toiveet ja näkemykset ohjasivat suunnitteluamme kohdennetuksi muka-

na oleville työyhteisöille soveltuviksi. Taidetoiminnassa halusimme luoda mahdollisimman matalan kynnyksen osallistumiselle, mutta samalla mahdollistaa myös syvällisemmän kokemuksen osallistujille prosessimaisella toimintasuunnitelmalla.

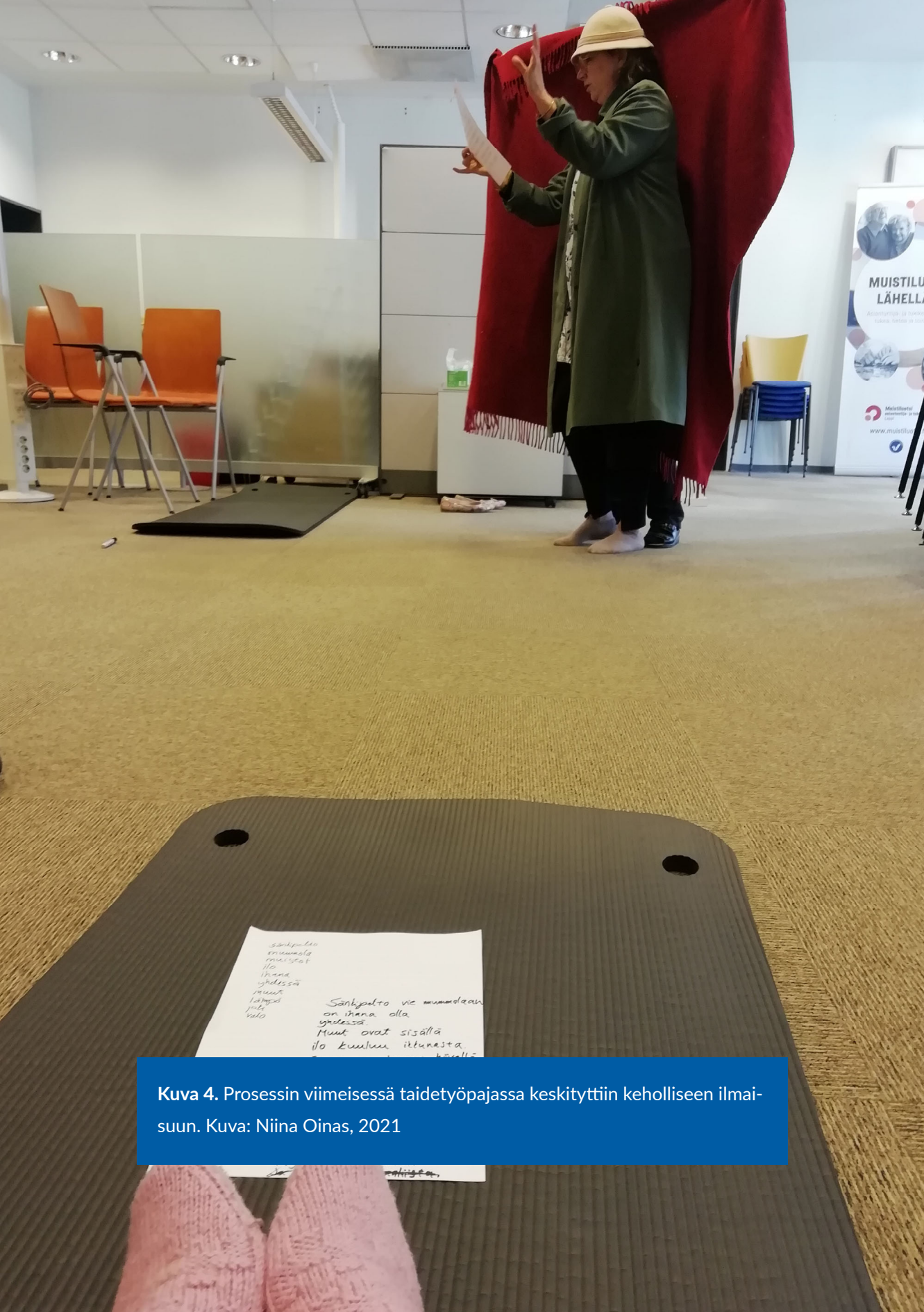
Tutkimusprosessin toteutumista määrittelivät siis osaltaan hankkeen rahoitushakemuksen reunaehdot. Toisaalta kehittämishankkeissa on tyypillisesti kehittämistutkimuksen kaltaisia piirteitä eli toimintamalli tuki ja ohjasi toimintatutkimuksen toteutusta hankkeen sisällä. Tutkimusprosessissa voidaan nähdä selkeästi neljä tutkimuskysymykseen vastaavaa kehittämisen spiraalia (kuvio 1.). Tutkimuskysymykselle taiteilijoiden asemoitumisesta osaksi moniammatillista kehittämistyötä olennaisena kehittämisvaiheena näyttäytyvät myös esiymmärryksen, yhteissuunnittelun ja tavoitteiden haltuunoton ensimmäinen spiraali samoin kuin myös viimeinen, esihenkilöiden kanssa käytävä vuoropuhelu, koulutuspäivän anti ja yhteisten toimintatapojen edelleen kehittämisen kysymykset.

Kuvaan taideperustaisen toimintatutkimuksen etenemistä tyypillisesti spiraalimallilla (kuvio 1.). Spiraalimallissa korostuvat toimintatukimusta kuvaavasti nousut ja laskut, taaksepäin menot ja asioiden ympärillä pyöriminen käytännön tasolta nousevan tiedon esiin kaivamiseksi. Spiraalissa kulkiessani tutkijana kuljen väistämättä välillä takaisin siihen suuntaan, josta olin aikaisemmin tulossa. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessani käyn vuoropuhelua myös menneen, aiemmin koettujen asioiden kanssa matkalla kohti uusia oivalluksia ja toimintamalleja. Kehittämishankkeessa oli mukana kolme työyhteisöä ja kehittämisen spiraalit voidaan muodostaa organisaatioiden mukaan kolmena eri toteutuksena, joista jokainen toi toiminnan kautta uutta tietoa ja näkökulmia erityisesti tutkimuksen pääkysymykseen taiteilijoiden aseman kehittämisestä osana moniammatillista toimintaympäristöä.

Kuvio 1. Kehittämisorientoitunut tutkimus kulki kehittämishankkeen toimintojen kanssa rinnakkaisissa spiraaleissa.

Toimintatutkimuksessa sekä tutkitaan että pyritään muuttamaan vallitsevia käytäntöjä yhdessä ilmiöön tai asiaan liittyvien ihmisten kanssa (Pernaa, 2013). Tutkimukseni kiinnittyy näistä näkökulmista yhteisöllisen kuvataidekasvatuksen tutkimusalaan. Kehittämisorientoineella tutkimuksellani on pragmatistinen ote. Tavoittelen siis toiminnan kautta syntyvää tietoa ja muutosta toimintatapoihin. Taide osana hyvinvointia ja terveyttä on ollut kasvava tutkimusala niin Suomessa kuin kansainvälisestikin jo usean vuosikymmenen ajan. Hyvinvoinnin uudelleen ajattelussa taiteilla ja kulttuurilla nähdään merkittävä asema yhteiskunnallisessa kehityksessä (Salonen & Rouhinen, 2015; Foster ym., 2019; Zbranca ym., 2022). Tutkimustehtäväni liittyy taideperustaisten tutkimusten joukkoon, jossa taiteissa nähdään uutta, inhimillistävää arvoa yhteiskunnan kestävyysmurroksen mukaisen muutoksen mahdollistajana (Salonen & Bardy, 2015; Foster, 2017; Huhmarniemi, 2021; Jokela & Hiltunen, 2023; Lydon, 2024). Taideperustaisen toimintatutkimuksen tutkimusstrategialla pystyn huomioimaan moniulotteisen toimijajoukon osallisuutta kehitettävän aiheen asiantuntijoina ja kanssatutkijoina.

Kuva 4. Prosessin viimeisessä taidetyöpajassa keskityttiin keholliseen ilmaisuun. Kuva: Niina Oinas, 2021

4 Taideperustaisen toimintatutkimuksen askeleet ja suunnat

4.1 Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen

Tutkimuksen toteutus kulki rinnakkain kehittämishankkeen toimenpiteiden kanssa. Olimme olleet yhteydessä yhteistyöorganisaatioiden yhdyshenkilöihin jo kehittämishankkeen rahoituksen hakuvaiheessa. Itse olin tullut osalle organisaatioiden edustajista tutuksi jo aiemman, vapaalle kentälle sijoittuvan yhteisöllisen taidetoimintani kautta. Yhteistyö hankerahoituksen hakuvaiheessa oli hyvin kevyttä. Käytännössä organisaatioiden edustajia lähestyimme lähes valmiin hankehakemuksen kanssa tiedustellen kiinnostusta lähteä mukaan työhyvinvoinnin tukea taideinterventioiden keinoin pilotoivaan kehittämishankkeeseen. Kaikki mukaan pyydetyt yhteistyöorganisaatiot ilmaisivat jo tuossa vaiheessa kiinnostuksensa. Positiivisen rahoituspäätöksen tultua olin organisaatioiden yhdyshenkilöihin yhteydessä uudelleen ja toimitin heille hankehallintoon liittyvät lomakkeet. Samaan aikaan aloin selvittää tutkimukseeni liittyviä tutkimuslupia organisaatiotasolla. Tutkimuksen suunnittelussa huomiota tuli kiinnittää tutkimuslupien hankintaan ennen kehittämistoiminnan aloitusta, jotta kaikkien osallistujien tietoisuus tehtävästä tutkimuksesta voitiin varmistaa ja heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseen selvittää.

Varsinaisen kehittämishankkeen toiminnan käynnistyttyä taideinterventioiden suunnitteluvaiheen keskustelut, muistiinpanot ja muu viestintä ovat mukana tutkimukseni aineistossa. Kaikki pienetkin tiedon jyväset osallistuvan organisaation työyhteisöistä ja -kulttuurista olivat merkittäviä elementtejä taidetoiminnan suunnittelussa. Yhteissuunnittelun pohjalta suunnittelin taiteilijaparini Sinikka Kyllösen kanssa taideinterventioiden toteutukseen prosessimaisen työpajasarjan, jossa seurattiin sekä hankkeen asettamia rajauksia, organisaatioiden yhteyshenkilöiden antamia toiveita ja ajatuksia hyödyntäen vahvasti meidän molempien substanssiosaamista yhteisötaiteilijoina. Toiminnan suunnittelun yhdeksi viitekehykseksi otimme osallistujien taide- ja kulttuurisuhteen herättelyn kulttuurihyvinvoinnin ymmärrystä seuraillen. Prosessi muodostui kolmesta osiosta hankesuunnitelman ja käytännön järjestelyjen myötävaikutuksesta (kuvio 2.).

Kuvio 2. Taideinterventiot suunniteltiin työpajamuotoiseksi sarjaksi, johon pystyisi osallistumaan pitkäjänteisesti jokaiseen osioon tai vain osittain yksittäisiin työpajoihin tulemalla. Oinas, ym 2022, 33.

Jokaisessa työyhteisössä toteutimme oman kahden kuukauden aikajanalle jakautuvan taideinterventioprosessin. Tähän ajanjaksoon sisältyi toteutusvaihe. Olimme aloitelleet yhteissuunnittelua organisaatioiden yhdyshenkilöiden kanssa jo aikaisemmin hankkeen käynnistyessä. Prosessin aikana olimme taiteilijoina yhteensä kolmen työpajan ajan mukana jokaisen organisaation arjessa erikseen. Yhdessä organisaatiossa järjestimme lisäksi henkilöstön toiveesta samoja sisältöjä hyödyntävän taidetyöpajan organisaation vapaaehtoistyöntekijöille. Toisessa organisaatiossa työpajoja pidimme useamman kerran samansisältöisinä, jotta mahdollisimman moni mukaan haluava pystyi työaikojensa puitteissa osallistumaan toimintaan. Kolmannessa organisaatiossa samaa sisältöä toteutimme myös etätekniikkaa hyödyntäen, koska organisaatiolla oli useampia yksiköitä eri paikkakunnilta mukana toiminnassa.

Toiminnan suunnittelussa tiedostimme alusta asti, että todennäköisesti kaikki henkilöstön jäsenet eivät pääse osallistumaan jokaiseen taideinterventioon erilaisista syistä johtuen. Halusimme rakentaa taidetyöpajasarjan sellaiseksi, että se mahdollisti myös osittaisen osallistumisen eli joiltakin kerroilta poissaolon. Osana kehittämisprosessia kirjasin ylös ensimmäisen kehittämissyklin aikana syntyneet taidelähtöiset sisällöt, niitä motivoivat tavoitteet ja lopullisen toteutuksen myötä syntyneet huomiot (kuvio 3.). Kuvioon olen koonnut pääpiirteissään taiteilija-työparini kanssa valmistelemamme sisältösuunnitelman, tekemiselle asettamamme taidelähtöiset tavoitteet ja huomioitamme lopullisesta toteutuksesta. Totesimme ensimmäisen työpajasarjan kokonaisuudessaan toteutettuamme, että valitsemamme toimintamallit ja sisällöt olivat onnistuneita. Erilaiset sisällöt haastoivat sopivasti taidetoiminnassa mukana olevia henkilöitä, mahdollistivat monenlaisen tekemisen ja jättivät tilaa taidetoiminnan herättämille keskusteluille, pohdinnoille ja erilaisille tavoille toimia suunnitelmasta poiketen. Suunnitelma antoi meille toimintaan rakenteen, mutta olimme avoimesti valmiita muokkaamaan sitä yhteisön kanssa toiminnan toteutuksen äärellä.

Sisältösuunnitelma	Tavoite	Toteutus (huomioita)
1. INTERNVENTIO (1h) • fiilis + nimi -rinki lattialla istuen • mielikuvamatka esineeseen/muistoon lattialla maaten • vapaata juttelua • matkalaukku: valitse esine • 10 sanaa esineestä postit-lapuille • jaa esineestä mitä haluat kertoa • yhteinen loppuvenyttely	• ollaan tasaveroisesti samaa ryhmää • rentoutuminen, luottamuksen herättely • tutustuminen • ryhmädynamiikkaan tutustuminen • kulttuurisuhteen herättely, pohdinta, ajattelu • sanallistaminen, arkiluovuus, kirjoittamisen kynnys luovuudessa • fyysisen esineen kautta aistimellisten muistojen tavoittelu • kehon herättely, ajatusten rauhoitus	• empaattinen puhe, muistelu • avoimesti kerrotaan mielikuvista • vapaata juttelua, vakavampia teemoja osittain, paljon naurua • "huumorin viljelijä" luo mukavaa ilmapiiriä • Yksiosallistuja ei kokenut omakseenrentoutusta • empaattinen ohjaus loppurentoutukseen, osallistujan rauhoittuivat
2. INTERNVENTIO (2h) • alkurinki kuvakorttien ympärillä seisten • kuulumiset, esittely • valitse kuvakortti • kerrotaan valituista kuvista muille • ohjeistetaan yhteisteoksen äärelle • aloitetaan maalaaminen omalta sektorilta • 15 min paikan vaihto myötäpäivään, rajateipit pois • 15 min + 15 min paikan vaihdot, viimeistely • fiilisrinki lattialla istuen • rentoutus • välityön ohjeistus	• taidesuhteen herättely • kuvallinen ilmaisu • symboliikan ajattelu • kuvan tulkinta • oman kädenjäljen hyväksyminen • yhteistyö • vuorovaikutus • toisen tekemän kunnioitus • yhteistyön voima, yhteinen onnistuminen • välityö jättää kuvallisen ilmaisun teeman arkeen	• kuvien valinta ja niiden kautta kertominen • konkreettista toimintaa, värien jako, vesien vaihto, jne. • ilmapiirissä "pilke silmäkulmassa" • ei tarkkaa ohjeistusta; abstraktius, intuitio korostuvat sanoituksessa • pari osallistujaa aidosti epämukavuusalueellaan • kutsutaan seuraamaan intuitiota, leikkimään väreillä • esiin nousee koulumuistoja (esim. laveerauksen inhottavuus) • aikataulun hallinta taiteilijoilla; heittäytyminen tekemiseen mahdollistuu • huoli "tuleeko valmista" • yhteinen onnistumisen elämäys • ylpeys yhdessä tehdystä
3. INTERNVENTIO (3h) • lattialla istuen purku viikkotehtävästä ○ kuulumisia ja fiiliksiä • 5 sanaa välitehtävän herättämistä ajatuksista • Tila & tehtävä ryhmänä tilassa • tuolit tilassa: ryhmänä järjestellään tuoleja eri asetelmiin/ rajoittein • tuolipeli • peili • sokean johdatus • mentaalimatka + tarina • sanataulu + tarina toisen kertomasta muistosta • Open stage + sanataiteilija • loppurentoutus, fiilisrinki	• luottamuksen vahvistaminen, jakaminen • läsnäolo • toisen kuuntelu • yhteentuleminen • keveys, ilo • luovuus • heittäytyminen • fyysinen ilmaisukeino • kehonkieli	• välitehtävä jäi irralliseksi; enemmän saataville • tässä vaiheessa ryhmän luottamus täysin ansaittu • heittäytyivät harjoitteisiin • peilissä intensiivinen tunnelma • seisaallaan mielikuvamatka aiheutti hieman haastetta rentoutua, siihen jotain ehkä nopeutus • purku omasta mielikuvasta ja tarinasta • loppurentoutus ja loppupurku kaiketa tärkeäksi koetusta

Kuvio 3. Taideinterventioiden sisältösuunnitelmien tavoitteet ja ensimmäisen toteutuksen kautta syntyneet huomiot.

Hanketoiminnan näkökulmasta kahdessa organisaatiossa toimintaan osallistuminen oli kaikille henkilöstön jäsenille esihenkilön tasolta osoitettua ja yhdessä organisaatiossa osallistuminen oli jätetty henkilöstölle vapaaehtoisesti valittavaksi. Vapaaehtoisuus näyttäytyi merkittävänä vaikuttimena yhteisöllisen taidetoiminnan yhteydessä. Lähtökohtaisesti yhteisötaiteen periaatteiden mukaisesti taiteilijat voivat vain ehdottaa ja mahdollistaa toimintaa yhteisöjen erilaisille jäsenille. Tätä pidimme toiminnan sisällöllisessä toteutuksessa ehdottoman tärkeänä periaatteena ja omana eettisenä ohjenuoranamme.

Organisaatiotasolla vapaaehtoisuus näyttäytyi kuitenkin työpaikoilla monimutkaisempana vaikuttimena. Ne työyhteisöt, joissa johtaja tai esihenkilö oli osoittanut osallistumisen toimintaan kuuluvan kaikkien työaikaan, prosessi käynnistyi selkeämmin ja oli merkittävää, että kaikki työyhteisön jäsenet osallistuivat toimintaan edes jonkin verran. Se työyhteisö, jossa osallistuminen jätettiin vapaaehtoiseksi ja henkilöstön oman

harkinnan mukaan tehtäväksi valinnaksi, osallistujien prosessit olivat hajanaisempia, ryhmädynamiikka vaihteli jokaisella tapaamiskerralla ja niin osallistujat kuin tilatkin olivat erilaisia jokaisella kerralla. Lisäksi vapaaehtoisuus osoittautui joidenkin työntekijöiden kohdalla mahdottomaksi: kaikille henkilökunnan jäsenille ei ollut mahdollista osallistua toimintaan työajan puitteissa, vaikka he olisivat halunneet. Erityisesti tässä organisaatiossa korostui vahvemman monialaisen yhteistyön tekemisen tarve jo suunnitteluvaiheessa, jotta ymmärretään selkeämmin työyhteisön työkulttuuria sekä tiedetään aikatauluja ja tunnistetaan olemassa olevia rutiineja. Vastaavasti hankauskohdat osoittivat tarpeen parantaa yhteistyöorganisaatioiden edustajien ymmärrystä taiteen mekanismeja ja mahdollisuuksia kohtaan konkreettisella tasolla.

Vaikka kaikkien organisaatioiden edustajat alkuvaiheessa olivatkin aktiivisia ja toimintaan sitoutuneita, silti koimme myös yllätyksiä itse toiminnan toteutuksen alkaessa. Suunnitteluvaiheessa organisaatioiden edustajilla oli lopulta ollut melko rajallinen aika käytettävänään yhteissuunnitteluihin. Ristiriidoiltakaan ei vältytty tilanteessa, jossa yhteyshenkilön viesti antoi ymmärtää käytännön tasolla asioiden olevan järjestyksessä ja että taideinterventioiden toteutuksen pystyisi aloittamaan, mutta meidän saapuessa sovittuna ajankohtana paikalle, vastassa olikin epäselvyyksiä, suunnitellusta toiminnasta tietämätön henkilöstö tai minkäänlaista tilaa toiminnalle ei ollut varattuna. Vaikka toisinaan lähtötilanne oli haastava, ammatillinen kokemuksemme yhteisötaiteilijoina empaattisesta kohtaamisesta ja oman taiteellisen substanssiosaamisemme soveltamisesta mahdollisti toiminnan eteenpäin viemisen. Haasteet osoittivat entistä vahvemman monialaisen yhteissuunnittelun tarpeen.

Tallensin äänittämällä lähes kaikki toteuttamamme taidetyöpajat. Niissä työyhteisöissä, joissa oli mukana henkilöitä, jotka eivät halunneet osallistua tutkimukseen, litteroin äänitteet poistamalla kyseisten henkilöiden puheet kokonaan ja tuhoamalla alkuperäiset äänitteet. Näistä tallenteista aineistossa on käytetty vain litteroituja osioita. Valokuvasin toimintaa ja syntyneitä teoksia sopivissa väleissä osallistujien kanssa neuvotellen. Taidetoiminnan äärellä keskusteluihin nousi suoraan tai epäsuoraan tai-

teen määrittely, taiteen ja kulttuurin merkitys, taidetoiminnan integroiminen omaan työyhteisöön ja monialaisen yhteistyön visiointi. Jonkin verran puheeseen nousi myös keskusteluita aiemmista, epämukaviksi koetuista taiteen ammattilaisen kanssa tehdyistä yhteistyökokeiluista. Tutkimukseni keskeisin aineisto koostuu toiminnasta ja sen äärellä syntyneistä keskusteluista ja kehittämisideoista, joita reflektoin tutkimusartikkeleissani. Taideperustaisen toimintatutkimuksen kautta pääsimme kiinni aiheisiin, joista ei välttämättä muuten olisi osattu keskustella monialaisessa, hetkellisesti taiteen äärelle syntyneessä yhteisössämme.

Taideinterventioiden toteutuksessa taideperustainen toimintatutkimus mahdollisti tasavertaisen tiedon rakentumisen ja kehityksen ideoinnin yhdessä toimintaan osallistuvien henkilöiden kanssa. Yksi mielenkiintoinen havainto toiminnan alussa ja ensimmäisten yhteydenottojen äärellä oli organisaatioiden edustajien korostunut modernistinen taidekäsitys. Useimmiten taideinterventioihin liitettävänä ajatuksena korostui idea taulusta, joka voitaisiin yhdessä tehdä toimitilojen seinälle. Taide ymmärrettiin siis ensi sijassa perinteisenä maalaustaiteena. Otimme maalauksellisen työskentelyn yhdeksi osaksi taideinterventioita, koska se tuntui olevan henkilöstön keskuudessa odotettua toimintaa. Maalauksellisen työpajan sisältö rakennettiin kuitenkin siten, että itse toiminta olisi myös vuorovaikutusta tukevaa ja taiteen laajempaa ymmärrystä avaavaa. Yhteisömaalaus perustui aiemmissa toiminnoissani kehittämääni *Swing*-tekniikkaan, jossa maalaamiseen osallistuvat henkilöt tekevät yhteistyötä maalauskankaan pinnalla (Oinas & ym, 2022). Yhden työyhteisön jäsenten yhteismaalaukseen (kuva 5.) tuli paljon kuvallisia viittauksia pohjoisen kulttuureihin liitettävistä elementeistä, vaikka heidän kanssaan aihe ei aiemmin ollut noussut esille keskusteluissa. Swing-tekniikassa jokainen osallistuja pääsee vaikuttamaan maalauksen lopputulokseen, koska paikkoja vaihdetaan ja toisen tekemää täydennetään omilla näkemyksillä. Yhteisessä purkukeskustelussa maalauksen valmistuttua yksi osallistuja sanoittaa lopputulosta ja tekemisprosessiaan. Hän oli kokenut omien sanojensa mukaan *hyvän haikeuden* tekemisen yhteydessä. Maalausprosessin taustalla soi rauhalli-

nen instrumentaalinen musiikki ja väreinä käytettiin luonnonväripigmetti-pohjaisia savimaaleja.

> No mä ehkä tuo värit ja tuo musiikki niin jotenki toi haikean fiiliksen. [...] Lappihan tuosta tulee mieleen, mulla. Noista väreistä ja luontoo, mutta täälähän on semmosta karua ja kaunista. Myös. Ja ihmisten elämä täälä karua ja kaunista.
>
> (osallistuja, 3. organisaatio)

Kuva 5. Valmis yhteisöllinen maalaus 3. organisaation työpajasta. Kuvaaja: Niina Oinas, 2022

Yhteisöllinen maalausprosessi koettiin työyhteisöissä merkittävänä, jopa keskinäistä dynamiikkaa uudistavana toimintona. Ääneen sanomattomia asioita voitiin kuvallistaa ja tunnelma oli usein rauhallinen maalausta teh-

dessä. Maalausprosessi muiden taideinterventioiden sisältöjen tavoin rohkaisi osallistuvia henkilöitä heittäytymään, olemaan haavoittuvaisia, uskaltautumaan oman luovuuden äärelle. Toiminnan voima näyttäytyi erittäin merkittävänä erityisesti pohjoisessa kontekstissa, jossa poliittinen alkuperäiskulttuurikeskustelu on ajautunut yksilöitä lokeroiviin ja yhteisöitä vastakkain asetteleviin asetelmiin.

Tutkimuksen edetessä pohjoisen konteksti alkoi nousta merkittäväksi vaikuttimeksi osana kehitettävää ilmiötä. Luvussa 2.3 avaamani pohjoisen taide- ja kulttuurisuhteiden kompleksisuus näkyi taustaväreenä. Työyhteisöissä toteutettujen taideinterventioiden yhteydessä jokaista osallistujaa haastettiin toiminnan kautta pohtimaan omaa suhdettaan taiteisiin ja kulttuuriin. Usein osallistuvan työyhteisön jäsenet mainitsivat toiminnan alussa, että heitä ei kiinnosta taide tai kulttuuri. Tämä kommentti johdatti meitä keskusteluihin siitä, mitä taide ja mitä kulttuuri oikeastaan ovat. Taideinterventioiden kautta toimintaan osallistuvat henkilöt pääsivät omakohtaisesti ja monitaiteisesti pohtimaan tätä kysymystä. Taidetoimintaa fasilitoivina taiteilijoina meillä oli yhtenä tavoitteena avartaa osallistujien taidekäsityksiä. Usein koimme onnistuneemme tässä tavoitteessa. Eräs onnistumisen kokemuksia tuonut lopetustapaaminen oli, kun taidetoimintaan osallistunut henkilö kirjoitti viimeisenä tehtävänä annettuun kirjoitelmaan seuraavanlaisen ajatuksen:

> Tämä kokemus on ollut
> rentouttava, muistelen ilolla
> ja lämmöllä.
> Olemme tehneet matkan
> myös luontoon mielikuvissamme.
> Rauhallinen tunnelma kaikinpuolin.
> Taidetta on monenlaista!
> (osallistuja, 2.organsiaatio)

Jokaisen työyhteisön prosessin päätteeksi järjestin ryhmähaastattelun. Yhden organisaation työyhteisön haastattelu pidettiin heti viimeisen

työpajatapaamisen päätteeksi ja kahden muun noin 8–10 viikon kuluttua varsinaisen toiminnan päätyttyä. Myöhemmällä ajankohdalla halusin varmistaa, että henkilöt ovat ehtineet prosessoida taideinterventioiden yhteydessä syntyneitä pysyvämpiä ajatuksia tai muita kokemuksia. Haastattelut ovat merkittävä osa tutkimuksen aineistoa, jota reflektoin artikkeleissani, koska niissä jälleen pohditaan yhdessä, mitä taide on, miten sitä haluttaisiin omalle työpaikalle ja millaista yhteistyötä taiteilijoiden kanssa nähdään mahdolliseksi tehtävän tulevaisuudessa nyt saatuihin kokemuksiin peilaten.

Tarjosimme varsinaisten taideinterventioiden jälkeen kaikkien organisaatioiden esihenkilöille ja johdolle osallistumismahdollisuutta koulutuspäivään, jossa kerrattiin taideinterventioissa tehtyjä asioita, niistä saatuja henkilöstön kokemuksia ja pohdittiin yhteisesti monialaisen yhteistyön mahdollisuuksia ja hankauskohtia. Koulutuspäivään saatiin jokaisesta organisaatiosta mukaan vähintään yksi henkilö. Äänitin ja osittain valokuvasin koulutuspäivän sisällöt osaksi tutkimuksen reflektioaineistoa. Koulutuspäivä oli rakennettu taideinterventioiden sisältöjä jäljitteleväksi, mutta myös asiasisältöjä enemmän käsitteleväksi. Yksi osallistuva henkilö joutui suoraan epämukavuusalueelleen yllättyessään koulutuksen alussa pidetystä mielikuvamatkasta. Mielikuvamatkaa varten tilaan oli levitetty valmiiksi joogamattoja, joille osallistujat pyydettiin asettumaan. “Olis ollu sivistyslautakunnan kokous, mutta minä valitsin tämän. [...] Minä luulin, että tämä koski taidetta”, osallistuja (organisaatio 1. esihenkilö) toteaa samalla kun ohjaajat lupaavat, että hikoilemaan ei tarvitse alkaa eikä mitään itselle epämukavaa tarvitse tehdä. Toinen osallistuja (organisaatio 2. esihenkilö) kertoo löydettyään itsestään luovan puolen joogamatolla mielikuviinsa matkatessaan: “Pääsin kyllä heti niinku kiini siitä, siitä, että mihinkä mie niinku laskeudun. [...] Mulla tuntu kokoajan, että makkaan porontaljalla ja olen tunturissa. Sitten annoin niinku periksi sille.” Koulutuspäivän päätteeksi yhteinen tahtotila näyttäytyi taiteen merkittävyyden ja taiteen laaja-alaisen määrittelyn tunnistavana, luovan toiminnan mahdollistavat rakenteet paremmin ymmärtävänä ja haasteita kehittämistyön edessä mo-

nialaisesti selkeämmin ymmärtävänä. Yksi osallistuja kokosi ajatuksiaan koulutuspäivän loppupuolella:

> Ihan niinku ydin asioita minun mielestä sen työssä jaksamisen ja semmosen kannalta on tämä, että jollaki tasolla niinku täytyy löytää se aika, sille että sie tavallaan hoijat sitä ommaa sisintäs, koska muuten se pyörii siinä samassa rulijanssissa ja siinä ja niinku. Taide on se keino, pysähtyä, ihan niinku normaali asioittenki äärelle. (organisaatio 2. esihenkilö)

Äänitin myös taideinterventioiden suunnittelun, toteutuksen ja kehittämisen prosessien välillä taiteilijaparini kanssa käymiämme purkupalavereja osaksi reflektioaineistoa. Koko tutkimusprosessin ajan pidin tutkijapäiväkirjaa. Kehittämishankkeen vielä jatkuessa raportointivaiheella, taiteilija-työparini Kyllösen työsuhde hankkeessa oli jo päättynyt. Haastattelin tässä vaiheessa Kyllöstä yksittäisenä asiantuntijana tutkimuskysymykseni kautta peilaten hänen aiempia, hankkeessa saatuja ja hankkeen jälkeen koettuja näkökulmia taiteilijoiden työskentelystä monialaisissa työympäristöissä. Kutsuin Kyllösen kanssatutkijuuden nimissä myös kirjoittajaksi yhteen tutkimusartikkeliini, jonka keskeisimpänä aineistona toimivat meidän kahdenväliset ajatusten vaihdot ja kokemusten reflektoinnit. Koin tärkeäksi, että en sanoita artikkelissani mitään ilman Kyllöstä, jonka ammatillinen osaaminen ja asiantuntijuus olivat olennainen osa yhteisötaiteellisen prosessin kehityksessä Työtaide-hankkeessa.

Kuva 6. Kehollisessa ilmaisussa hyödynnettiin muun muassa penkkejä. Kuva: Niina Oinas, 2021

5 Artikkelit ja taiteellinen osio

5.1 Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen

Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellätyöskentelystä artikkelissa (Oinas, 2021) avaan autoetnografisesta näkökulmasta omaa tutkijapositiotani suhteessa tutkittavaan aiheeseen. Artikkelin tutkimusaineistona toimivat muistiinpanot ja tallenteet vuosilta 2016–2020 toiminnastani toiminimiyrittäjänä yhteisöllisen taiteen kentällä. Artikkelin näkökulmana on työskentelyni monialaisilla tehtäväkentillä ja siinä tarkastellaan kokemustiedon kautta syntyviä mahdollisuuksia ja kehittämistarpeita. Tutkimuskysymys on: Millaisena taiteilija-tutkijan positio määrittyy suhteessa tutkittavaan ilmiöön aiemman kokemustiedon pohjalta? Tämä artikkeli avaa toimintatutkimuksen esitietoani tutkimusaiheesta.

Nykyinen tilanne taiteilijoiden ammatillisessa asemassa näyttäytyy artikkelin tulosten mukaan haastavana ja hauraana. Samaan aikaan taiteilijoita kannustetaan kulttuuripoliittisesti yrittäjyyteen ja oman osaamisen uudenlaiseen soveltamiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2025; Lampela, 2025; Jokela & Huhmarniemi, 2025a). Uudistuksia on vaadittu ja tehty myös taidealojen koulutusohjelmiin. Tuon artikkelissani esille, että tällä hetkellä työelämässä olevat työikäiset taiteenalan ammattilaiset ovat hyvin pitkälti kouluttautuneet aikana, jolloin oman osaamisen myyntiä tai taiteen kaupallista puolta ei substanssiosaamisen rinnalla käsitelty. Artikkelissa tuon esiin myös sosiaali-, terveys- ja hoiva-alojen työntekijöiden osaamisen lisäämisen tarpeen liittyen sekä yhteistyöhön taiteilijoiden kanssa että uusiin, itsenäisesti toteutettaviin luoviin työskentelymenetelmiin.

Tämän osatutkimuksen perusteella ehdotan, että taiteilijoiden työskentelyä tarkasteltaisiin uusilla, usein monialaisilla tehtäväkentillä laajemman yhteiskunnallisen muutoksen mahdollistajina. Väitän, että nykyisellään taiteilijoiden asema monialaisissa yhteistyömalleissa ei aina ole sosiaalisesti

eikä taloudellisesti kestävää. Artikkelissa tuon esille tutkimuksen tarpeen ja käytännönläheisen kehittämistutkimuksen lähtökohdat.

5.2 Taidetoimintaa sosiaali- ja terveysalan henkilöstölle

Toisessa tutkimusartikkelissa *Art activities for staff in healthcare institutions* (Oinas & Huhmarniemi, 2024) avaan yhdessä väitöstutkimuksen ohjaajani, professori Maria Huhmarniemen kanssa kehittämisorientoituneen tutkimuksen taideinterventioihin osallistuneiden henkilöiden näkökulmia. Aineistona toimii taideperustaisen toimintatutkimuksen reflektioaineisto, joka on kerätty Työtaide-hankkeesta vuosina 2021–2022. Tämän artikkelin kirjoitusprosessi on ollut dialoginen. Artikkeli perustuu keräämääni tutkimusaineistoon, joten ensisijainen vastuu analyysista ja tulkinnasta on ollut itselläni. Toinen kirjoittaja on tukenut teoreettisen viitekehyksen kehittämistä ja osallistunut artikkelin rakenteen ja argumentaation jäsentämiseen. Molemmat kirjoittajat ovat osallistuneet käsikirjoituksen kirjoittamiseen ja sen viimeistelyyn. Aineistoa on analysoitu hankkeessa toteutettuihin taideinterventioihin osallistuneiden henkilöiden kokemuksia ja näkemyksiä aineistosta rajaten. Artikkelin tutkimuskysymys on: Miten taideinterventioihin osallistuneet sosiaali- ja terveysalan työyhteisöjen jäsenet kokivat monialaisen yhteistyön mahdollisuudet taiteilijoiden kanssa?

Artikkelin tuloksissa tuomme esille, että lähes kaikilla työyhteisöillä oli aiempia kokemuksia taiteilijoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kuitenkin useimmiten taidetoiminta oli aikaisemmin suunnattu organisaatioiden asiakkaille eikä suoraan henkilöstölle. Toiminnan alussa näkyi osallistujien varautunut suhtautuminen taiteeseen käsitteenä. Artikkelin tulokset osoittavat, että taiteellinen toiminta muutti osallistujien asenteita taidetta kohtaan ja he saivat uusia näkökulmia sekä heistä itsestään että omasta työyhteisöstään. Suhteellisen lyhyistä taidetuokioista huolimatta sidosryhmät raportoivat useita positiivisia vaikutuksia. Taidetoiminnan äärelle syntyneen yhteisön kanssa pohdittiin aluksi paljon taiteen ja kulttuurin merkitystä ja heräteltiin jokaisen omaa taide- ja kulttuurisuhdetta. Toiminnan edetessä yhteisötaiteen periaatteiden mukaisesti taideprosessista tuli

ryhmän jäsenten näköinen ja he toivat palautteessa esille useita positiivisia muutoksia laajentuneen taidekäsityksensä kautta. Monialaista yhteistyötä taiteilijoiden kanssa koettiin tärkeäksi edelleen kehittää pysyväksi osaksi työkulttuuria. Vastaavasti yleisesti taidetoiminnan pirstaleisuus ja epäsäännöllisyys työnarjessa koettiin haasteeksi.

Tässä artikkelissa osoitamme taiteellisten toimintojen merkittävän potentiaalin sosiaali-, terveys- ja hoiva-alojen sisällä. On ratkaisevan tärkeää kehittää näitä toimintoja säännölliseksi ja pitkäaikaiseksi ammatillisen toiminnan sekä kehityksen osaksi työpaikoilla. Tämä osatutkimus tukee ajatusta siitä, että taiteellisten toimintojen integroiminen sosiaali-, terveys- ja hoiva-alan työkulttuuriin voitaisiin osittain toteuttaa työnohjauksen kaltaisena säännöllisenä toimintana.

5.3 Taiteilija monialaisena kehittäjänä

Kolmannessa tutkimusartikkelissa *Taiteilija monialaisena kehittäjänä: kokemuksia työntekijyydestä kehittämishankkeessa* (Oinas & Kyllönen, 2025) tarkastelen taiteilijoiden ammatillista asemaa osana kehittämishankkeen prosesseja kollaboratiivisen etnografian keinoin yhdessä työparini, yhteisötaiteilija Sinikka Kyllösen kanssa. Olen kerännyt artikkelin aineiston Työtaide-hankkeen toiminnan kautta muistiinpanoina, äänitteinä ja tutkijapäiväkirjana, rajaten näkökulman taiteilija-kehittäjien toimintaan, kokemuksiin ja niiden reflektointiin. Kanssatutkijana Kyllösen ammatillinen osaaminen on olennainen osa kehittämishankkeen taideinterventioiden sisältöjen suunnittelua ja toteutusta. Artikkelin kirjoitusprosessi on ollut dialoginen. Vaikka aineiston analyysin vastuu on ollut minulla, Kyllönen on voinut kanssatutkijana antaa analyysiin tukea. Artikkelin lopulliset sanavalinnat ja kiteytetty johtopäätös on muotoiltu yhdessä. Osatutkimuksen tutkimuskysymys on: Miten palkansaajan asema näyttäytyi taiteilijoiden ammatillisessa toiminnassa tai ammatti-identiteetissä osana moniammatillista työyhteisöä?

Työtaide-hanke, josta tutkimuksen aineisto on kerätty, mahdollisti molemmille taiteilijoille uudenlaisen, palkkasuhteisen aseman vakaasta or-

ganisaatiosta. Palkansaajan asema oli merkittävä vaikutin työskentelylle, koska se vapautti taloudellisesta stressistä, vahvisti ammatillista arvostuksen tunnetta ja antoi mahdollisuuden keskittyä itse työhön täysimääräisesti. Olennaisimpina positiivisina vaikuttimina näyttäytyivät pitkäaikainen sitoutuminen hankkeen määrittelemiin tavoitteisiin yhdessä mukana olevien organisaatioiden edustajien kanssa, taloudellisesti mahdollistettu yhteissuunnittelu ja keskusteluihin varattu aika. Näiden keskustelujen kautta organisaatioiden asettamat odotukset ja tavoitteet pystyttiin ymmärtämään syvällisemmin ja sovittamaan oman substanssiosaamisen kautta motivoiviksi toteuttaa.

Tässä artikkelissa tuomme esiin, että taiteilijoiden erityinen osaaminen kehittämistyön yhteydessä oli merkittävä lisäarvo. Aineiston perusteella taiteilijan ammattitaito ja -identiteetti näyttävät olevan vaikeasti yleistettäviä, mutta taiteilija on toivottu yhteistyökumppani monialaisilla tehtäväkentillä. Osatutkimuksessa osoitamme, että taiteilijoiden työnteon edellytykset ja mahdollistuminen vaativat aikaa, sitoutuneisuutta ja pitkäjänteisyyttä työsuhteisiin. Olennaista on, että yhteistyöalojen edustajat tunnistavat palkattomassa työssä työskentelemiseen liittyvät haasteet ja kehittävät organisaatioidensa työkulttuuria myös taiteilijoiden näkökulmasta sosiaalisesti kestävämpään suuntaan.

5.4 Monialaista yhteissuunnittelua jaetun arvopohjan kautta

Viimeisessä tutkimusartikkelissa *Co-designing with shared values - Art interventions for well-being at work* (Oinas & Huhmarniemi, 2025) tarkastelen professori Maria Huhmarniemen kanssa kehittämistoiminnassa tehtyä yhteissuunnittelua ja sen merkitystä taiteellisen työn toteutukselle. Aineisto on kerätty Työtaide-hankkeesta ja tähän osatutkimukseen aineisto on rajattu kehittämishankkeessa mukana olleiden organisaatioiden johdon ja esihenkilöiden kanssa käytyyn vuorovaikutukseen, yhteissuunnitteluun ja toiminnan reflektointiin. Aineistoanalyysistä päävastuu on ollut minulla. Toinen kirjoittaja on vahvistanut teoreettista näkökulmaa ja tukenut ana-

lyysin viimeistelyssä. Molemmat kirjoittajat ovat osallistuneet tasavertaisina käsikirjoituksen kirjoittamiseen. Artikkelin tutkimuskysymys on: Miten taiteilijoiden työskentelyyn vaikutti taideinterventioiden monialainen yhteissuunnittelu?

Taideperustaisena toimintatutkimuksena tarkasteltuna kehittämistoiminta on jatkuvaa vuoropuhelua osallistuvan yhteisön kanssa. Tämä vuorovaikutus alkoi yhteistyötahoina olevien organisaatioiden edustajien kanssa ensimmäisenä ja loppui viimeisenä. Vaikka he kaikki eivät itse osallistuneet hankkeen keskeisimpään toimintaan eli taidetyöpajoihin, heillä oli asemansa mukaista valtaa vaikuttaa toteutuksiin ja niistä saatujen kokemusten edelleen kehittämiseen oman organisaationsa sisällä. Kaikki alusta asti yhteissuunnittelussa mukana olleet esihenkilöt osallistuivat joko taideinterventioihin henkilöstön kanssa yhdessä tai erillisenä järjestettyyn johtajien koulutuspäivään tai näihin molempiin.

Sekä taiteilijat että taide voivat kohdata sekä positiivisia että negatiivisia ennakkoluuloja, mutta taiteilijat itsekin kantavat usein ennakkokäsityksiä yhteistyökumppaneistaan. Nämä ennakkokäsitykset voivat olla haitallisia ja joskus jopa estää aidon vuorovaikutuksen yhteisön kanssa. Siksi taiteilijoiden tulisi lähestyä prosessia ilman ennakkoluuloja, kerätä tietoa vierailujen kautta ja tavata työyhteisön edustajia avoimella uteliaisuudella. Yhteisötaiteen prosessi alkaa kuten mikä tahansa muu ihmisten välinen vuorovaikutus: tutustumalla mukana oleviin yksilöihin, rakentamalla luottamusta ja kuuntelemalla toinen toista.

Aineiston analyysi osoittaa, että monialaisessa yhteistyössä korostuu varatun yhteisen ajan tärkeys ja yhteisten arvojen esiin tuominen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa yhteissuunnittelua. Yhteistyöorganisaatioilta saadut tiedot ja toiveet ovat tärkeä lähtökohta taiteelliselle prosessille, jotta saavutetaan molempia osapuolia tyydyttävä lopputulos. Kuten aina yhteisötaiteen prosessissa, on tärkeää, että taiteellista prosessia ohjaavat taiteilijat ovat jatkuvasti kriittisiä ja avoimia, varmistaen, että kaikilla osallistujilla on mahdollisuus osallistua yhteiseen prosessiin omista lähtökohdistaan. Tämä osatutkimus osoittaa, että taiteilijoiden työnimu, tekemisen

motivaatio ja oma koettu kyvykkyys annettuun tehtävään vahvistuvat monialaisen yhteissuunnittelun kautta.

5.5 Taide osallistuu keskusteluun galleriasta

Osana tutkimusprosessiani toteutin taidenäyttelyn galleriaympäristössä (kuva 7). Näyttely on väitöstutkimukseni taiteellinen osa, ja se esitarkastettiin hyväksyttävästi osaksi tutkimusta vuonna 2022. Näyttelyn nimi *Not a(r)t all!* viittaa kahteen kielikuvaan. Ensiksikin se viittaa taidekentän sisäisiin keskusteluihin ja rajauksiin siitä, mikä on taidetta ja mikä ei-taidetta. Yhteisötaiteella on edelleen marginaalinen asema taidekentällä ja sen arvostus tuntuu olevan hyvin vaihtelevaa. Näyttelyn nimi haastaa toteamalla kepeästi ja kategorioita mielellään pakoillen, että kaikki ei ole taidetta, *not art all*. Näyttelyvierailija voi mahdollisesti pohtia, viittaako tämä ajatus joihinkin yksittäisiin teoksiin, eikö taidenäyttelyssä olekaan taidetta ja mikä itseasiassa ylipäätään on taidetta? Näin näyttely haastaa osallistumaan ajankohtaiseen nykytaiteen keskusteluun ja taiteen teorioihin. Toisaalta näyttelyn nimi viittaa myös kohteliaaseen toteamukseen *not at all*, eli vapaasti suomennettuna “ei haittaa mitään”. Tämä ulottuvuus näyttelyn nimessä viittaa asenteeseen, jolla taiteilijana olin joutunut työskentelemään monialaisilla tehtäväkentillä sosiaali-, terveys- ja hoiva-aloilla. Taiteilijana minusta tuntui, että asenne täytyi pitää toisinaan ylikohteliaana, jotta toiminnallaan ei olisi aiheuttanut henkilöstön keskuudessa liikaa häiriötekijän tai vastustuksen tunteita.

Gallerianäyttelyn kautta halusin osallistua perinteisemmäksi nähdyn taidemaailman keskusteluun ja oman taidesuhteeni käsittelemiseen. *Not a(r)t all!* -näyttelyssä korostui taidekäsitykseni dualistinen pohja; aiemmin gallerioita karttaneena taiteilijana mukaani oli tarttunut vahva vastakkainasettelu institutionaalisen ja ei-institutionaalisen taiteen välille. Näyttelyn esitarkastajan lausunnossa kannustetaan pohtimaan

> [...] taiteen kentän sisäsyntyistä moninaisuutta suhteessa oletettuun institutionaalisen galleriataiteen yksiarvoisuuteen

> tai hegemonisuuteen. Nykytaide ei ole olemuksellisesti 'yhtä' vaan annetusti moninaista ja monikeskiöistä, jolloin institutionaalisenakin ymmärretyn taiteen sisään mahtuu monenlaisia neuvotteluja taiteen luonteesta. (esitarkastuslausunto)

Näin ollen gallerianäyttelyn järjestäminen muokkasikin kenties eniten minun omaa taidekäsitystäni laajemmaksi samaan aikaan, kun alkuperäisenä tavoitteenani oli tuoda yhteen taidekentän ja sosiaali-, terveys- ja hoiva-alan näkökulmia.

Kuva 7. Yleisilmettä Not a(r)t all! -näyttelystä. Kuvaaja: Niina Oinas, 2022

Se, miksi gallerianäyttely tuntui vieraalta ja haastoi minua omille epämukavuusalueilleni, on selitettävissä monella seikalla. Aiemman yhteisöllisen taidetoiminnan ja taiteen uusia mahdollisuuksia navigoineen ajatteluni kautta galleriat näyttäytyivät osana poissulkevaa taidekenttää. Käytännön kokemuksen kautta olin oppinut huomaamaan, että gallerioiden kynnys on korkea henkilöille, jotka tulevat taidekentän ulkopuolelta. Ajattelussani

oli vahvana olettamus, että taidetta muihin ympäristöihin viemällä, ihmisten kanssa yhdessä tekemällä ja aidosti paikalliskulttuureihin tai -ilmiöihin kiinnittymällä, taide saavuttaa ja puhuttelee eri tavalla laajempia yleisöitä heidän omissa elinpiireissään. Kaiken takana oli ajatus myös taiteen vaikuttavuuden lisäämisestä. Kun ajattelin itseäni *galleriataiteilijana*, koin siirtyväni taidekentän vaikutuspiiriin, pois sieltä missä ihmiset näkemykseni mukaan olivat ja kokivat elämäänsä.

Yhteisötaiteen liittyessä galleriakontekstiin, esiin nousee aina useita eettisiä pohdintoja. Samat pohdinnat ovat keskeisiä myös muissa konteksteissa, joissa halutaan tuoda julkisesti esille yhteisötaiteellisessa prosessissa syntyneitä teoksia. Osallistavien taideprojektien yhteydessä on tärkeää tunnistaa eettisesti tilanteen luomat valta-asemat ja huolehdittava, ettei osallistujia käytetä hyväksi. Kaitavuori (2021) peräänkuuluttaa osallistavan taiteen jäsentämiseksi ja tutkimiseksi välineitä muualta kuin perinteisen taiteen tutkimuksen menetelmistä ehdottaen yhdeksi tällaisten suhteiden kuvaamisen työkaluksi *sopimuksen* käsitettä. Hän määrittelee sopimuksen käsitteen laajasti paitsi juridisessa myös sosiaalisessa viitekehyksessä tapahtuvaksi toiminnaksi. Kun aiemmin näyttelyn tuottaminen on sisältänyt neuvotteluja taiteilijan ja muiden taiteen ammattilaisten välillä, osallistava taide on tuonut yhtälöön uuden elementin: maallikko-osallistujan (Kaitavuori, 2021). Sopimusten tekeminen ja yhteistyöstä neuvotteleminen ei ole ongelma, kunhan siihen huomataan yhteisöllisissä prosesseissa kiinnittää huomiota jatkuvasti reflektoiden yhdessä kaikkien toimijoiden kesken ja niiden toteutuminen tulee rutiininomaiseksi ehdoksi yhteistoiminnalle.

Eettinen pohdinta yhteisöllisen taiteen äärellä on haastavimmillaan silloin, kun toimitaan heikommassa asemassa olevien, esimerkiksi muistisairaiden kanssa. *Not a(r)t all!* näyttelyn teoksista kahdessa teoksessa oli mukana yhteisöllisesti tuotettuja elementtejä. *Se on se-* teoksesta esitarkastaja kirjoittaa:

> “Teoksen saviaiheet ovat estetiikaltaan kiinni hyvin ajankohtaisessa nykykeramiikassa. Savihahmojen hapuilevat muodot tuovat esiin erilaisten ja eri tavoin toiminnallisten käsien ja saviaineksen yhteistoiminnan. Teos on äärimmäisen vaikuttava, mutta samaan aikaan se herättää pohdintoja yhteisötaiteen omistajuudesta, tekijyydestä ja esillepanosta.”

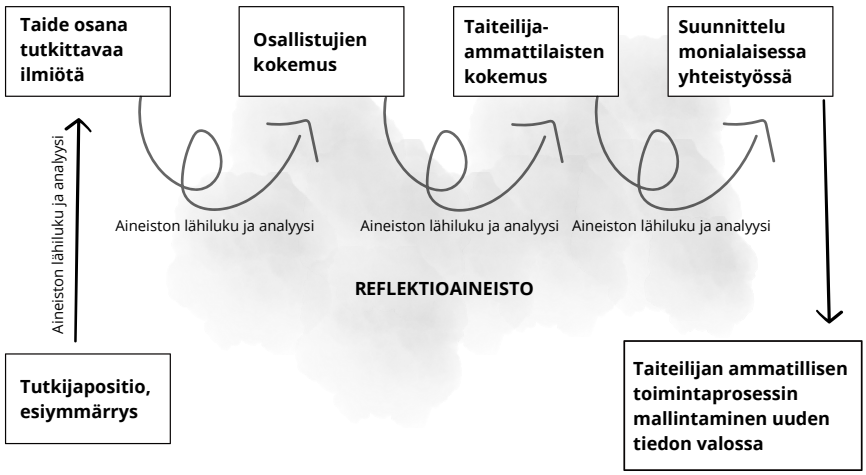
Kävin tämän teoksen sekä *Villataulun* kohdalla eettistä pohdintaa niiden mukaan ottamisesta kyseisen näyttelyn ripustukseen. Savielementit olivat jo useita vuosia vanhoja, minulle ohjaamastani taidetoiminnasta eräältä palvelukodilta mukaani annettuja. Palvelukodilla savielementit olisivat päätyneet roskakoriin. Kirjallisia lupia hoitokodin dementikkojen omaisilta minulla ei ollut savielementtien esillepanoon. Elementit oli muotoiltu yhdessä viimeisen vaiheen dementikkojen kanssa eli heiltä oli lähimuisti täysin kadonnut eivätkä he itse enää toimintatuokion jälkeen muistaneet, kuka teki minkäkin muodon. Myöskään minä en ollut toiminnan yhteydessä ajatellut elementtien koskaan päätyvän mihinkään esille, joten en tallettanut elementtien tekijätietoja. Siksi eettinen pohdinta oli vaikeaa. Lopulta päätin ottaa savielementit mukaan ripustukseen yhteisöllisissä taidetoiminnoissa mukana olleiden henkilöiden toimijuutta edustamaan. Avasin näyttelykatalogissa mahdollisimman selvästi savielementtien taustaa ja niiden olevan muiden kuin minun tekemiäni. Halusin tuoda elementit osaksi näyttelyä myös siksi, että ne tuovat osaltaan lisäarvoa keskusteluun siitä, kuka tekee taidetta ja millaista taidetta me arvotamme? Samanlainen eettinen pohdinta, mutta myös harkintani mukaan teoksen tuoma lisäarvo, liittyi *Villataulu*-teokseen. Sen omistajuus oli siirtynyt palvelukodille. Sain luvan palvelukodin esihenkilön kanssaan keskusteltuani teoksen esillepanoon tähän kyseiseen näyttelyyn, vaikka teoksen tekemiseen osallistuneiden henkilöiden henkilöllisyyttä emme voineet enää jäljittää.

Näyttelyssä esiin tulevan taidekäsitykseni taustalla näkyy myös arktisen taiteen ja kulttuurin kolonisaation vaikutukset. Metsä- ja luontokulttuurin keskellä kasvaneena olen koko aikuisikäni pohtinut erilaista paikallisidentiteettiäni, muuntuvaa taiteilijaidentiteettiäni ja suhdettani institutionaali-

seen taidekenttään. Vasta kolonisaation purkamiseen liitettävän ajattelun eli dekolonisaation ja omien kulttuuristen juurien vahvistumisen kautta olen tunnistanut syitä länsimaisen taidekäsityksen aiheuttamiin ristiriitoihin omassa ammatillisessa kehityksessäni. Olen taiteen äärellä usein pohtinut sitä, missä oman kotiseutuni taide ja taidekäsitys näyttäytyvät? Mikä puhuttelee omaa yhteisööni? Yhteisöllisen taidekasvatuksellisen toiminnan äärellä jo teini-ikäisenä kokemani taidekäsityksen laaja-alainen muovautuminen sai näkemään taiteen omalle kotiseudulleni merkittävänä voimavarana ja mahdollistajana. Vastaavasti saamani hyvinkin perinteikkään käsi- ja taideteollisuuden peruskoulutuksen kautta taiteen mahdollisuudet ja taiteen uudistamisen elementit näyttäytyivät supistetuilta. Nämä vastakohdat ja ristiriidat eivät ole jättäneet minua rauhaan ja ne ovat osaltaan puskeneet minua etsimään vastauksia sekä kyseenalaistamaan totuttuja toimintatapoja. On tärkeää muistaa, että kulttuuri voi sekä sulkea pois että sisällyttää, sekä sortaa että vapauttaa (Frampton ym., 2025). Näyttelyn rakentumisen äärellä koin erittäin merkitykselliseksi kriittisesti pohtia, millaista taidekenttää ja taiteen elävää kulttuuria halutaan ylläpitää post-humaanilla aikakaudella. Millaisia poissulkevia elementtejä taidekentältä voidaan tunnistaa ja miten mahdollistettaisiin edelleen taiteen vapauttavuutta tukevat rakenteet myös institutionaalisissa ympäristöissä.

5.6 Tutkimusprosessin osajulkaisut kokonaisuutena

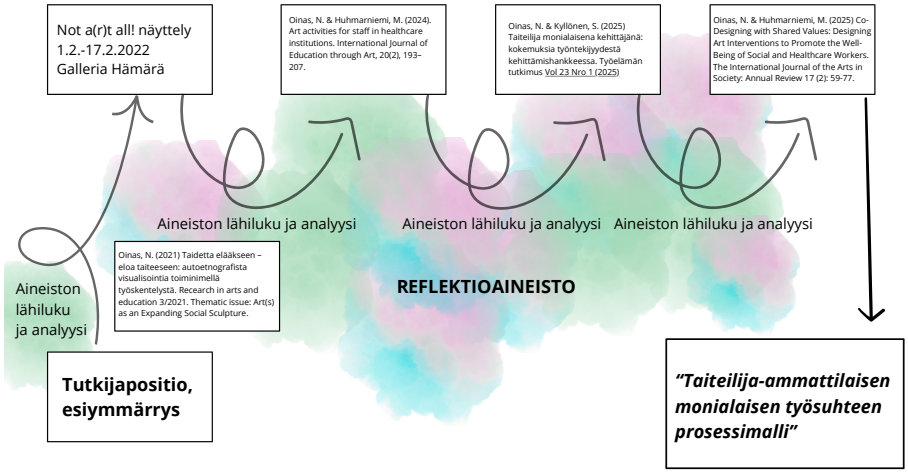
Olen koonnut kaksi tutkimukseni etenemistä havainnollistavaa ja sitä lukijalle selkiyttävää kuviota. Kuviossa 4 kuvaan motiivit ja näkökulmat, joita osajulkaisuilla ja lopputuloksella olen tavoitellut. Kuvio osoittaa myös osajulkaisujen lineaarisen aikajärjestyksen, jossa ne lopulta ovat toteutuneet.

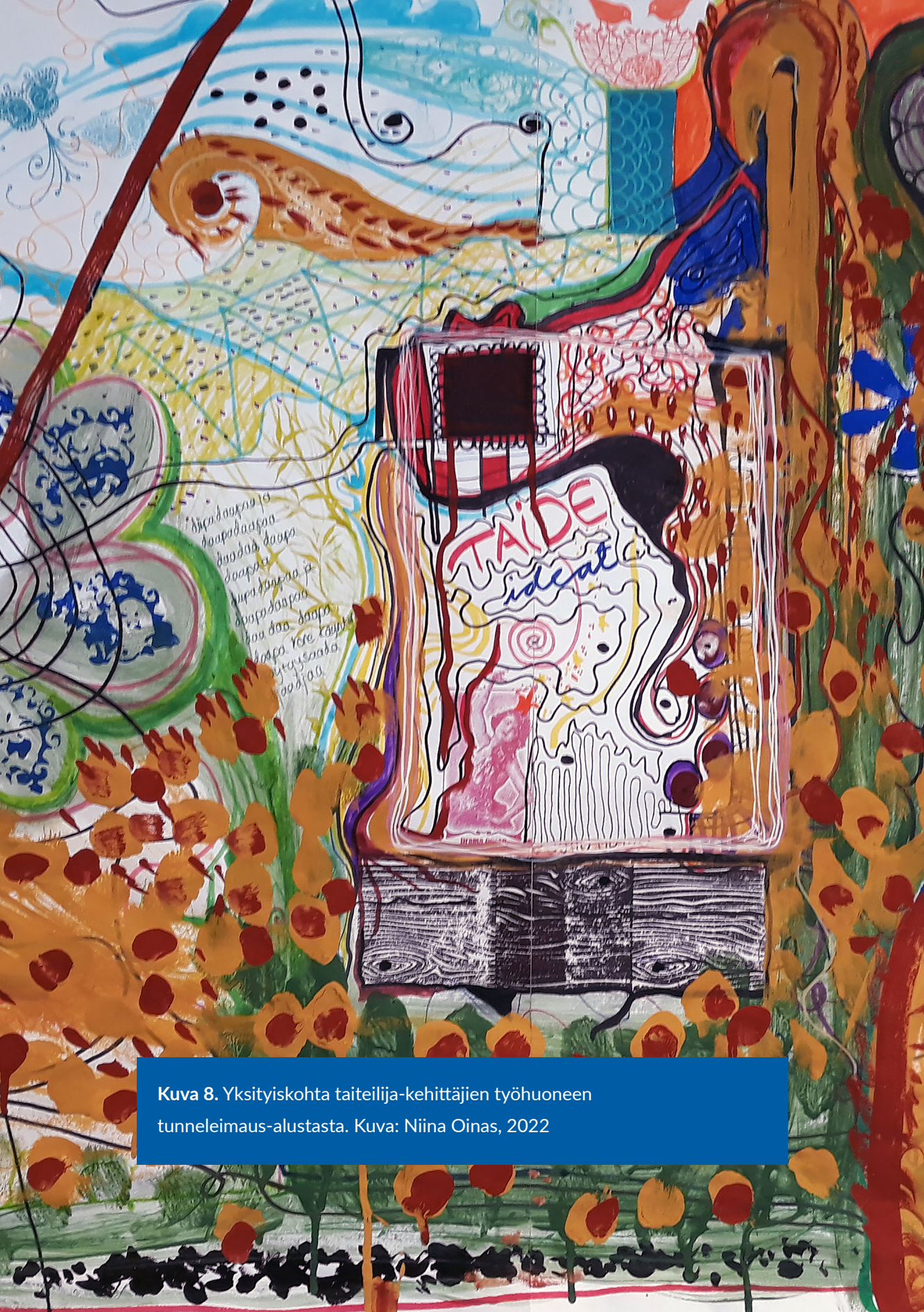
Kuvio 4. Tutkimusprosessin eteneminen ja osajulkaisujen näkökulmat osana prosessia.

Kuviossa näkyy, että olen lähtenyt liikkeelle tutkijaposition avaamisesta ja esiymmärrykseni tunnistamisesta suhteessa tutkittavaan aiheeseen. Toisena askeleena on tutkimusprosessiin liittyvä taiteellinen osio, näyttely, jossa olen tutkinut taidetta osana tutkittavaa ilmiötä. Reflektioaineiston kanssa keskustellen ja sitä peilaten olen avannut kolmannessa vaiheessa taideperustaisen toimintatutkimuksen kohteena olleeseen toimintaan osallistuneiden työyhteisön jäsenten kokemusta suhteessa tutkimuskysymykseen. Jälleen reflektioaineiston kanssa keskustellen ja sitä analysoiden, olen seuraavassa osajulkaisussa nostanut näkökulmaksi taiteilija-ammattilaisten kokemuksen osana tutkittavaa ilmiötä ja siihen kytkeytyvää toimintaa. Viimeisenä osajulkaisuna olen tarkastellut reflektioaineiston pohjalta suunnitteluvaihetta ja siihen liittyviä elementtejä monialaisessa työyhteisössä toimittaessa. Lopullisena tutkimusprosessin tuloksena olen tavoitellut taiteilijan ammatillisen toimintaprosessin mallintamista osana moniammatillista toimialaa uuden tiedon valossa. Kuviossa 5 olen sijoittanut osajulkaisujen, taiteelliseen osioon liittyvän taidenäyttelyn ja lopulli-

sen prosessimallin nimitiedot vastaaville paikoilleen kuvion 4 osoittamien näkökulmien mukaisesti.

Kuvio 5. Tutkimusprosessin lopullisten osajulkaisujen, taiteellisen osion ja tulosten nimitiedot.

Kuva 8. Yksityiskohta taiteilija-kehittäjien työhuoneen tunneleimaus-alustasta. Kuva: Niina Oinas, 2022

6 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Taideperustaisen toimintatutkimukseni lähtökohtana oli monialainen kehittämistarve, jonka verkostomainen olemus vaatii yhtäaikaisesti sekä kulttuurihyvinvointiin liittyvän tiedon ja osaamisen lisäämistä useilla erilaisilla toimialoilla että taiteilijoiden työelämätaitojen vahvistamista. Tutkimuksen tarvekartoitusvaiheessa taiteilija-ammattilaisten rooli ja osaaminen korostuivat keskeisenä mahdollistajana kulttuurihyvinvointiin liittyvän uuden tiedon, osaamisen ja käytäntöjen kehittäjinä, toteuttajina ja edistäjinä. Myös tutkimuskysymys keskittyi tarkastelemaan tätä yhdeksi kulttuurihyvinvoinnin perusongelmaksikin nimettyä kysymystä: miten taiteilija-ammattilaisten asemaa voidaan kehittää kohti sosiaalisesti kestävämpää toimialaa monialaisessa yhteistyössä sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialalla?

Tutkimukseni keskeisimpinä löydöksinä tuon esille, että taiteilija-ammattilaisen asema ja työn vaikuttavuus turvataan palkkasuhteisella tai muulla säännöllisellä palkkiomallilla, avoimilla yhteissuunnitteluprosesseilla ja yhteisen arvopohjan sekä tavoitteiden selkiyttämisellä. Taiteilijoiden osaaminen näyttäytyi tutkimuksessani työnohjausta syventävänä toimintana. Työtaide-hankkeessa esiin nousi osallistujien kokemus siitä, että taideinterventiot olivat olleet toimiva lisä puheeseen perustuvan työnohjauksen rinnalla tai joidenkin kokemusten mukaan jopa sitä tehokkaampi työkyvyn ylläpitäjä. Sosiaali- ja kasvatusaloille vakiintunut työnohjaus on työhön, työyhteisöön ja toimintaympäristöön sekä johtamiseen liittyvien kysymysten, kokemusten ja tunteiden tarkastelua ja jäsentämistä koulutetun työnohjaajan avulla. Työnohjauksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä työstä ja toimintatavoista, vahvistaa ammatti-identiteettiä sekä kehittää työyhteisön vuorovaikutusta ja hyvinvointia (STO). Monialaisia työnkuvia kehitettäessä on huomioitavaa, että myös sosiaalisesti suuntautuneissa prosesseissa työskentelevät taiteilijat tarvitsisivat itselleen työnohjausta.

Olennaisena kysymyksenä taiteilija-ammattilaisten työnkuvan vakauttamisessa tutkimuksessa näyttäytyy oman osaamisen tunnistaminen, sen sanoittaminen ja oman toiminnan kriittinen tarkastelu sekä sen jat-

kuva kehittäminen. Tutkimusaineistossa taiteilijan osaaminen näyttäytyy luovana voimavarana, uusien mahdollisten tulevaisuuksien kuvitteluna ja innovatiivisena suunnittelukykynä. Aineistossa korostuvat aiempien tutkimusten mukaisesti taiteilijoilta uusilla tehtäväkentillä vaadittuna osaamisena yhteistyökyky ja kuuntelemisen taito. Tutkimukseni olennaisena löydöksenä voidaan pitää yhteissuunnittelun merkittävyyttä. Kestävään ja vaikuttavimpaan taiteelliseen toimintaan päästään vain, jos toiminnan suunnitteluvaiheessa yhteistyö on aidosti sitoutunutta ja monialaista. Ei riitä, että taiteilijalla on oma visio, jota hän tulee toteuttamaan annettuna eri toimialoille. Vastaavasti organisaatioiden tilaamat pistemäiset ja irralliset taideinterventiot tuovat mukavaa vaihtelua ja rikkovat työyhteisöjen rutiineja, mutta pysyvää ja pitkäjänteistä muutosta ei saada aikaan ilman, että niin taiteilijat kuin yhteistyöorganisaatiotkin aidosti sitoutuvat yhteiseen tekemiseen, tavoitteisiin ja toimintakulttuurin muutokseen.

Kuvio 6. Valmiissa prosessimallissa on hahmoteltu tutkimuksen tulosten mukaisia sisältöjä ja työtehtäviä tukemaan monialaisen työskentelyn kestävää toteutumista.

Tutkimukseni kautta syntyneen uuden tiedon valossa kehittämässäni taiteilija-ammattilaisen monialaisen työsuhteen prosessimallissa (kuvio 6.) näkyy tutkimukseni tulosten mukainen ideaalimalli. Syntynyttä prosessimallia voidaan soveltaa erilaisissa monialaisissa toimintaympäristöissä. Prosessimallin lopulliseen muotoon on vaikuttanut itseohjautuvuusteoria (Ryan & Deci, 2017), jonka elementtejä tunnistin aineistoni analyysivai-

heessa ja jota avaan tarkemmin kuviossa 7. Prosessimalli perustuu lähtökohtaisesti ymmärrykselle, että tarvitaan kaikkia osapuolia yhteistyöhön sitova ja taiteilija-ammattilaisen aseman työntekijänä turvaava sopimus. Sopimuksessa olisi huomioitava palkka tai muu pitkäaikaisen työskentelyn mahdollistava palkkiomalli ja muut organisaatioon vakiintuneet työsuhde-edut. Tutkimukseni ja aikaisemman tutkimustiedon valossa tämä lähtökohta on kestävä tapa monialaisen yhteistyön rakentumiselle. Lähtökohtana sopimus poistaa taloudellisen stressin vaikuttimet taiteilija-ammattilaisen työskentelystä, vahvistaa ammatti-identiteetin arvostusta ja mahdollistaa organisaatiolle sen omista lähtökohdista liikkeelle lähtevän sekä vaikuttavamman monialaisen yhteistyön syntymisen.

Kehittämässäni prosessimallissa on sivupolkuna tilanne, jossa rahoitusta palkkaan tai palkkioon ei ole. Prosessimallissa ohjataan taiteilija-ammattilainen valmistelemaan yhteistyössä organisaation edustajien kanssa yhteinen rahoitushakemus. Rahoitushakemuksen valmistelussa siirrytään osittain yhteissuunnittelun kentälle, koska hakemuksessa täytyy voida moniammatillisesti jo perustella mitä ollaan hakemassa, mitä tavoitellaan ja miten tavoitteisiin aiotaan päästä. Tämäkin sivujuonne eroaa vakiintuneesta tavasta, jossa taiteilija-ammattilainen tai työryhmä hakee omalle projektilleen rahoitusta ja organisaation edustajille palvelu tai toiminta tulee ikäänkuin annettuna. Tämä vanha malli ei mahdollista muiden alojen ammattilaisten täysipainoista osallistumista haetun toiminnan suunnitteluun, jonka seurauksena on riski, että taidetoiminta jää helposti organisaation edustajille epäselväksi tai irralliseksi.

Prosessimallissa siirrytään sopimusvaiheen jälkeen perehdytysvaiheeseen, jossa kaikkien muidenkin työntekijöiden tavalla taiteilija-ammattilainen perehdytetään organisaation työkulttuuriin, osoitetaan työtilat, -tehtävät ja -välineet. Muutoksien aikakaudella aikaansa seuraavissa organisaatioissa perehdytys ymmärretään jatkuvana prosessina läpi työsuhteen eli sillä varmistetaan työnmuutoksiin, uuden oppimiseen ja muihin ei-staattisena säilyviin työn ulottuvuuksiin hallinnan tunnetta antava toimintakulttuuri. Perehdytysvelvoite tulee suoraan työturvallisuuslaista (FINLEX). Tilanteessa, jossa taiteilija-ammattilainen on itse hakenut rahoi-

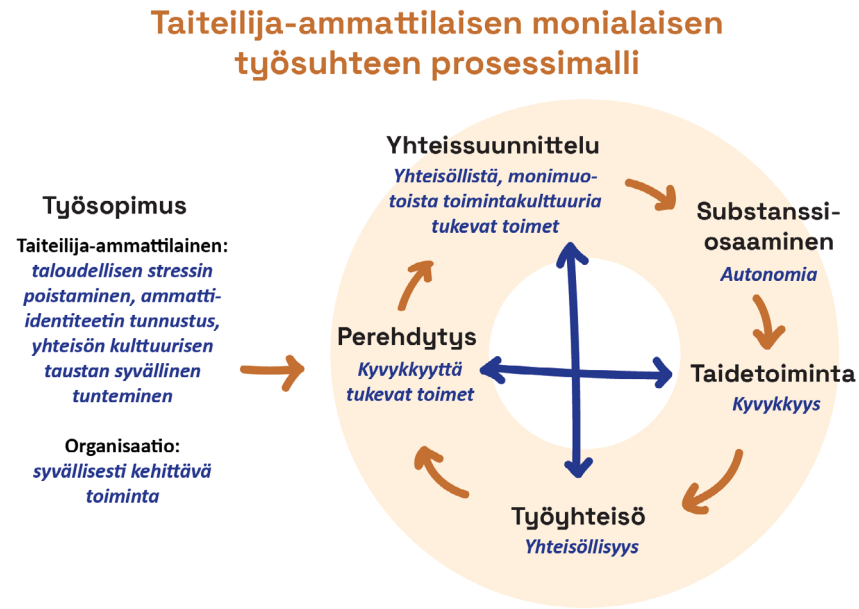
tuksen tai häneltä tilataan vain yksittäisiä toimintoja tuntipalkkio perusteisesti, organisaation perehdytysprosessi jää usein kokonaan tai ainakin merkittävällä tavalla puutteelliseksi. Silloin taiteilija-ammattilaisella ei ole mahdollisuutta tunnistaa kaikkia elementtejä, jotka vaikuttavat myös hänen työskentelyynsä tai joihin hän voisi positiivisesti osaamisellaan vaikuttaa. Vastaavasti organisaation rakenteelliseen toimintaan ei välttämättä saada kovin vaikuttavaa hyötyä monialaisesta yhteistyöstä taiteilija-ammattilaisen kanssa ilman organisaation työkulttuuriin hyvin perehtynyttä toimijaa.

Prosessimallissa perehdytyksen jälkeen siirrytään yhteissuunnitteluvaiheeseen. Yhteistä rahoitusta haettaessa tämä vaihe on saatettu jo aloittaa rahoituksen hakuvaiheessa, mutta käytännön työn tasolla yhteissuunnittelulla varmistetaan yhteiset tavoitteet, tunnistetaan mahdollisuuksia ja voidaan kehittää uusia yhteisiä toimintamalleja. Yhteissuunnittelu tukee työn *yhteisöllisyyden* ja merkittävyyden kokemusta, joka on yksi itseohjautuvuusteorian elementeistä. Perehdytys ja yhteissuunnittelu antavat suuntaviivoja, joihin taide tai taideperustainen toiminta lopulta rakentuvat taiteilija-ammattilaisen substanssiosaamista hyödyntäen. Kehittämässäni prosessimallissa substanssiosaaminen huomioi itseohjautuvuusteorian nimeämää *autonomian* ilmentymistä: taiteilija-ammattilaisen työnkuvassa on ymmärrettävä, että taide ja taidetoiminta vaativat suunnitteluaikaa ennen varsinaista toteutuksen aikaa.

Varsinainen taidetoiminta toteutuu kestävästi aiempien vaiheiden myötävaikutuksesta. Toiminnan toteutuksen taustalla voidaan siis nähdä organisaatiokulttuuriin perehtyminen ja siihen kiinnittyminen, yhteissuunnittelun monialaisten näkökulmien huomioiminen ja lopulta taiteilijan substanssiosaamisen täyden potentiaalin mahdollistuminen. Osana prosessimallia taidetoiminta itsessään antaa siis itseohjautuvuusteorian mukaisesti kokemuksen *kyvykkyydestä* ja siitä, että taiteilija voi löytää omaa osaamistaan vastaavat tarpeet ja mahdollisuudet osana monialaista työyhteisöä. Kokemus siitä, että toiminta tulee nähdyksi ja vastaanotetuksi todennäköisemmin vahvistuu. Samaan aikana taiteilijan ammattiosaami-

sella voidaan aidosti vastata organisaation rakenteellisiin ja kulttuurisiin tarpeisiin.

Viimeisenä vaiheena prosessimallissa on työyhteisöön kuulumisen merkitys. Työyhteisön täysimääräisenä jäsenenä taiteilija-ammattilaisen tulee osallistua organisaation työyhteisölle toteutettuun toimintaan ja olla aktiivisesti myös tuomassa omaa osaamistaan tästä näkökulmasta. Tutkimuksen yhtenä osatuloksena taiteilija-ammattilaisen osaaminen vastasi työnohjauksen kehittämiseen moniaistisuutta tukevalla toiminnalla. Työyhteisön sisällä taiteilija-ammattilainen voi mahdollisesti päästä kehittämään työyhteisön sisäisiä prosesseja omaa osaamistaan hyödyntäen. Olennaista on, että yhteisöllisyys toteutuu itseohjautuvuusteoriaa mukaillen, ja taiteilija-ammattilaisen työnteko organisaatiossa voi aidosti olla motivoivaa ja yksilön työhyvinvointia tukevaa.

Kuvio 7. Prosessimallista on löydettävissä itseohjautuvuusteorian (Ryan & Deci, 2000, 2017) mukaisen motivoivan työnteon mahdollistavat kyvykkyyden, autonomian ja yhteisöllisyyden elementit.

Taideperustaiselle toimintatutkimukselle tyypillisesti tutkimuskysymykset ja tutkimusprosessi kehittyvät jatkuvasti vuoropuhelussa ympäristön ja uutta tietoa tukevien teorioiden kautta. Tunnistin itseohjautuvuusteorian elementtejä tulosten teoreettiseksi tueksi reflektoidessani aineistoa. Itseohjautuvuusteoria on psykologian professoreiden Richard M. Ryanin ja Edward L. Decin vuonna 1985 julkaisema teoria ihmisen motivaatiosta, hyvinvoinnista ja psykologisista perustarpeista (Ryan & Deci, 2017). Teorian perustana on ymmärrys ihmisestä aktiivisena toimijana, jonka perustarpeet täyttyvät toiminnan kautta. Teorian taustalla on ajatus siitä, että ympäristön mahdollistaessa ihminen pyrkii luontaisesti toteuttamaan itseään ja itse valitsemiaan päämääriänsä (Ryan & Deci, 2000, 2017).

Sosiaalipsykologian näkökulmasta taiteilija-ammattilaisten työelämäkehittämisen yhteydessä on mielekästä tunnistaa, että ihmisen sisäsyntyinen motivaatio tehdä työtä on keskeinen osa holistista hyvinvointia (Ryan & Deci, 2017). Ryan ja Deci ovat itseohjautuvuusteoriallaan osoittaneet, että motivoituneella henkilöllä täyttyvät kaikki kolme vaikutinta oman toiminnan yhteydessä: kyvykkyys, autonomia ja yhteisöllisyys. Avaan itseohjautuvuusteorian ilmenemistä kehittämässäni prosessimallissa edellisellä sivulla olevalla kuviolla (kuvio 7.). Kun tähän teoriaan verrataan taiteilija-ammattilaisten työskentelymahdollisuuksia sosiaali- ja terveysalan yhdyspinnoilla, tutkimukseni osoittaa, että juuri nämä kolme seikkaa tulisi täyttyä, jotta työskentely olisi taiteilijan työhyvinvointia ylläpitävää, aidosti motivoivaa ja sosiaalisesti kestävää. Itseohjautuvuusteorian näkökulmasta kyvykkyys tässä yhteydessä merkitsee sitä, että työntekijänä taiteilija-ammattilaisen tulisi kokea osaavansa annetut tehtävät ja kokea olevansa hyvä niissä. Autonomialla viitataan yksilön itsemääräämisoikeuteen ja mahdollisuuteen vaikuttaa omaan työnkuvaansa siten, että henkilö voi kokea tulevansa täyteen potentiaaliin oman osaamisensa kautta. Tätä seikkaa taiteilija-ammattilaiset erityisesti painottavat puhuessaan työnteosta, heillä on taiteellinen substanssiosaaminen, jonka toimintaprosessit eivät välttämättä avaudu liian tiukkoihin rajauksiin asetettuna. Taiteilija-ammattilaiset kaipaavat autonomiaa oman työnsä tekemiseen ja sen hallintaan (Ruusuvirta ym., 2023). Kolmantena keskeisenä vaikuttimena sisäsyntyisessä moti-

vaatiossa on yhteisöllisyys, joka on merkittävä osa ihmisen tarvetta kokea kuuluvansa johonkin ja kokea työnsä merkittäväksi. Usein työyhteisöstä irrallaan toimiva taiteilija-ammattilainen voi kokea yksinäisyyttä ja työnsä näkymättömyyttä yhteistyöorganisaatioiden isossa kuvassa. Työsopimusvaihetta kuvaan merkittäväksi ammatti-identiteetin, kulttuurisen ympäristön ja yhteisön tavoitteiden tai tarpeiden näkökulmasta.

Tutkimuksellani on ollut käytännönläheinen kehittämisorientaatio. Kehittämistyöhön olennaisesti tarvittavaa tietoa olen rakentanut yhteisen toiminnan ja tekemisen kautta. Tutkijana olen voinut tutkimuksen alussa määritellä tutkittavaa ilmiötä omien kokemusteni, havaintojeni ja esitietoni perusteella, mutta tutkimusprosessin aikana muiden toimijoiden, kanssatutkijoiden, tuoma kokemuksellinen tieto muovasi tutkimuksen kulkua ja sen määrittelyä yhä uudelleen.

Toiminnan äärellä ja luottamuksen kasvaessa myös pohjoiseen kulttuuriympäristöön liittyvät jännitteet päätyivät joidenkin ryhmien keskusteluihin ja pystyimme mahdollistamaan osallistujille turvallisen ilmapiirin käsitellä suhdettaan kulttuurisiin alueellisiin kysymyksiin ja paikalliskulttuureiden näkökulmiin. Pohjoisen kulttuuriympäristön sisältä tulevana taiteilijana en osannut erikseen huomioida tätä näkökulmaa toiminnan suunnittelussa, aihe oli liian lähellä kyetäkseni tutkijana heti tunnistamaan sen tutkimukselle merkittäväksi ilmiöksi. Taideperustainen toimintatutkimukseni osoitti kuitenkin käytännön tasolla, että tämä teema on ehdottoman tärkeää nostaa esiin kulttuurihyvinvointia pohjoisessa kontekstissa käsiteltäessä. Yhteisötaiteen lähtökohtana on avoin taiteen määritelmä, ja osallistujien kanssa yhdessä syntyvä toiminta. Näin yhteisötaiteellinen toiminta antoi käytännön tasolla taideperustaiselle toimintatutkimukselle suuntia, vaikuttimia ja näkökulmia. Tutkimukseni yhtenä lopputuloksena on, että arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkaminen tulee huomioida pohjoisen kulttuuriympäristön alueella kulttuurihyvinvointiin kiinnittyvien käytäntöjen kehittämistyössä.

Kuva 9. Koulutuspäivässä sovellettiin organisaatioiden johtajien kanssa taidemenetelmiä yhteisen tiedon jakamiseen ja kokoamiseen.
Kuva: Niina Oinas, 2022

7 Johtopäätökset

Taideperustaisen toimintatutkimukseni tavoite on ollut parantaa taiteilijoiden työntekijäasemaa monialaisilla tehtäväkentillä. Olen kerännyt tutkimukseni aineiston Työtaide-hankkeessa. Tutkimustehtävässäni kehitin taiteilijoiden ammatillista asemaa tukevan prosessimallin. Tarkastelin, miten monialainen yhteistyö syntyy, miten sitä hankkeen sisällä kehitetään ja miten sitä voitaisiin edelleen kehittää pysyvämmäksi osaksi rakenteita. Työtaide-hankkeessa yhteissuunnittelun kautta toteutettu taidetyöpajasarja osoittautui toimivaksi ja hyvin sovellettavaksi erilaisiin työyhteisöihin ja ympäristöihin. Taideperustaisen toiminnan kehittäminen ja toteutus nojautui pitkälti minun ja työparini kartutettuun ammatilliseen kokemukseen ja substanssiosaamiseen. Kokemukset hankkeessa vahvistivat aiempaa tutkimustietoa siitä, että taide tukee hyvinvointia ja antaa vaihtelua arkeen monialaisilla yhteistyöpinnoilla. Työskentelin itse hankkeessa taiteilija-kehittäjänä vastaten hankkeen suunnittelusta, toiminnasta ja toteutuksesta. Hanketyön rinnalla toimin kaksoisroolissa myös tutkijana, eli olin itse osa tutkittavaa ilmiötä; konkreettinen kehittämistyö ja taideperustainen toimintatutkimus kulkivat rinnakkaisissa sykleissä. Asemani sekä taiteilija-kehittäjänä että taiteilija-tutkijana osoittautui toimivaksi, vaikka se alkuun vaatikin lisäponnisteluja tutkimuksellisen organisoinnin ja yhteisötaiteelle tyypillisen vapaan tilan välisen tasapainon löytämisessä.

Tutkimuksessani olen tarkastellut taiteilijoiden ammatillista asemoitumista uusille monialaisille tehtäväkentille erityisesti kulttuurihyvinvointiin liitettävillä toimialoilla. Kokonaisuuteen sisältyvissä tutkimusartikkeleissa tutkimuskysymykset kohdentuivat tarkastelemaan minun esitietoa tutkijana tutkittavasta aiheesta, taidetoimintaan osallistuneiden työyhteisöjen jäsenten kokemuksia, taiteilija-ammattilaisten kokemuksia palkansaajana kehittämishankkeessa sekä organisaation edustajien kanssa toteutunutta yhteissuunnittelua kyseisessä kehittämishankkeessa. Kehitin tutkimuksessani kulttuurihyvinvointiin liitettävillä toimialoilla työskentelevien taiteilijoiden ammatillisen aseman tunnistavan prosessimallin, jolla erialo-

jen välisessä yhteistyössä molemmin puolista ymmärrystä voidaan lisätä. Kulttuurihyvinvointi ilmiönä uudistaa taiteen ja kulttuurin asemaa monin tavoin, tuoden nämä toisinaan abstrakteina näyttäytyvät teemat lähemmäksi kansalaisten arkea ja palveluita. Näin kulttuurihyvinvointiin liittyvän ymmärryksen lisääntyminen ilmiönä itsessään vahvistaa taiteilijoiden ammatillisen osaamisen mahdollista kysyntää ja nostaa laajemminkin taiteilijoiden ammatillista arvostusta. Tunnistamalla taiteen arvo ja merkitys, tunnistetaan myös taiteilijoiden osaamisen merkitys. Yhteisöllisessä taiteessa tavoitteellisempi hyöty on tunnistettavampaa, vaikka taide kaikissa ilmenemismuodoissaan luo ympärilleen ja yhteisöilleen näkökulmia, kohtaamisia, avaa keskusteluja ja antaa esteettisten elämysten kautta sisältöä arkeen, identiteetin muovautumiseen ja yhdessä elämiseen.

Tutkimuksessani olen kehittänyt taiteilijoiden ammatillista asemaa vahvistavaa prosessimallia tilanteeseen, jossa vakaat sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan organisaatiot haluavat toteuttaa yhteistyötä taiteilijan kanssa nykyistä kestävämmällä toimintamallilla. Toteutin tutkimuksen taideperustaisena toimintatutkimuksena, etsien toiminnan kautta kokemustietoa ja monialaista näkökulmaa kehitettävään aiheeseen. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys muodostui kulttuurihyvinvoinnista ilmiönä, arktisen taide- ja kulttuurisuhteen kolonisaation purkamisesta sekä taiteilijaidentiteettistä ja siihen kiinnittyvästä työelämän muutoksesta. Teoreettisen tiedon ja keräämäni kokemustiedon pohjalta määrittelin tutkimuksen tavoitteiden mukaisen kehittämistarpeen. Yhteisötaiteen toimintatapaan suhteutettuna taideperustainen toimintatutkimus mahdollisti toimivan, aitoon moniääniseen vuorovaikutukseen pohjautuvan tutkimusstrategian. Sain näkyväksi uutta tietoa ja monialaista yhteistä ymmärrystä taideinterventioiden suunnittelun, toteutuksen ja niiden reflektion äärellä. Sitä en olisi tavoittanut pelkästään laadullisella tai määrällisellä tutkimuksella.

Kehittämishankkeesta kerätyn aineiston ja sen analyysin kautta prosessimalli alkoi muodostua sellaiseksi, että tunnistin siitä itseohjautuvuusteorian elementtejä. Tämä vahvisti lopputuloksena syntyvän toimintamallin teoreettista taustaymmärrystä. Ehdotan kehittämistutkimuksessa luomassani prosessimallissa, että taiteilijoiden monialainen työskentely

mahdollistuu kestävällä tavalla, jos siinä seurataan toimintatutkimukselle tyypillistä jatkuvan kehittämisen sykliä. Sykli kulkee (työ)sopimuksen kautta edeten perehdytyksen, yhteissuunnittelun, substanssiosaamisen mahdollistamisen, toiminnan toteutuksen, yhteisöllisen reflektion ja taas perehdytyksen kautta kehittämisen kierrossa jatkaen.

Muilla toimialoilla kaivataan taiteilijoiden yhteistyötä useimmiten uuden luomiseen, haitallisesti rutinoituneen työotteen tarkasteluun ja muihin kehittämisorientoituneisiin prosesseihin. Näin ollen on luontevaa, että taiteilijoiden ammatillista asemaa monialaisilla tehtäväkentillä tarkastellaan itsessään kehittämisprosessin muodossa. Olennaista on, että taiteilijoiden ammatillinen asema monialaisessa yhteistyössä vaatii jatkossa pitkäaikaista ja vakaata yhteistyömallia erotuksena osittain vakiintuneisiin pistemäisiin ja lyhytaikaisiin yhteistyömalleihin.

Kulttuurihyvinvointiin kiinnittyvässä tutkimuksessani taideperustaisen toimintatutkimuksen strategia mahdollisti moniäänisen, yhteisöllisen oppimiskokemuksen kautta kulttuurihyvinvoinnin ytimessä olevien yksilöllisten ja yhteisöiden omien taide- ja kulttuurisuhteiden huomioimisen. Kulttuurihyvinvoinnin syvällinen toteutuminen tarvitsee taiteilija-ammattilaisia erilaisista kulttuuritaustoista. Arktisen alueen taiteen ja kulttuurin kolonisaation purkaminen näyttäytyi tämän tutkimuksen kautta kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta erittäin merkityksellisenä pohjoisessa kulttuuriympäristössä. Erityisesti pohjoisessa kontekstissa oman, mahdollisesti aiemmin arvottomaksi koetun kulttuurin ja kulttuuri-identiteetin vahvistaminen tulee huomioida osana toiminnan suunnittelua ja kehitystä. Toimintatutkimukseni seuraavana tärkeänä kehityssuuntana näen lappilaisen työikäisen väestön oman pohjoisen kulttuuritaustan pohtimisen mahdollistamisen taidetoiminnan kautta, vahvistaen siten heidän omaa taide- ja kulttuurisuhdettaan, kenties jopa katkenneita yhteyksiään kulttuuriperimäänsä. Työikäisen väestön – erityisesti sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialoilla – kulttuurihyvinvoinnin ymmärrys ja omien kulttuuristen taustojen tunnistaminen vahvistaa välillisesti myös palveluiden kohteena olevien asiakkaiden saamaa tukea ja ymmärrystä kulttuurihyvinvoinnin näkökulmista.

Tuon tutkimuksessani esiin, kuinka oman kulttuuri-identiteetin arvottamisella ja elinvoimaisuudella on suora yhteys ihmisen hyvinvointiin. Onkin tärkeää turvata taiteilijakoulutukset niin, että saamme erilaisista kulttuuritaustoista tulevia ammattitaiteilijoita vahvistamaan omien alueellisten taiteiden ja kulttuureiden elinvoimaisuutta. Taiteilijakoulutuksissa on tärkeää aktiivisesti tunnistaa ympäröivän yhteiskunnan muutokset ja kiinnittää taiteilijoiden osaaminen tulevaisuudessa vahvemmin osaksi työelämää ja tunnistaa sen luomia mahdollisuuksia taiteen ammattilaisille. Tulevaisuudessa taidekentällä ja -koulutuksissa on entistä tärkeämpää käydä kriittistä keskustelua liittyen taiteen määritelmiin, taiteilijaidentiteetin muotoutumiseen ja ammattilaisuuden kiinnittymiseen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, ympäristöön ja luontoon.

Lopullisena johtopäätöksenä esitän, että taiteilijoiden ammatillinen asema voi vahvistua uusilla, monialaisilla tehtäväkentillä siten, että taiteilija-ammattilaisten osaaminen tunnistetaan osaksi organisaatioiden tarvitsemaa työvoimaa. Kehittämässäni prosessimallissa taiteilijoiden ammatillinen asema voi vahvistua, kun heidän ammatillinen toimijuutensa mahdollistetaan huomioimalla työlakien mukaiset elementit sekä itseohjautuvuusteorian mukaiset, työn imua, motivaatiota ja työhyvinvointia ylläpitävät elementit.

Tutkimuksessani ehdotan, että taiteilijoiden pitkäaikaisiin yhteistyömalleihin kiinnitetään jatkossa huomiota monialaisesti ja kestävästi. Yhtenä keskeisenä parannuksena aiempaan tilanteeseen ehdotan palkkasuhteita tai sitä vastaavaa taloudellista turvaa ja muita yhteistyöaloille vakiintuneita työsuhde-etuja. Lisäksi on suositeltavaa panostaa resursseja jo yhteissuunnittelun vaiheeseen ennen mahdollista palkkasuhdetta, jotta voidaan varmistaa yhteisten tavoitteiden, arvojen ja kulttuurisen ympäristön soveltuvuus yhteistoiminnan lähtökohdaksi. Pohjoisessa kontekstissa on erityisen tärkeää tunnistaa yhteisötaiteen perusperiaatteisiin liittyvä toimijuuden oikeutus ja yhteisöjen tuntemus. Keskeisenä huomiona tutkimuksessani tuon esille, että on tärkeää eettisesti pohtia, tunteeko taiteilija yhteistyötahon toiminnan taustalla olevia taide- ja kulttuurikäsityksiä tarpeeksi hyvin toimiakseen kyseisessä yhteisössä. Alueelliset eroavaisuudet

tiedostavien ja syvällisen kulttuurien tuntemuksen omaavien taiteilijoiden osaamisen integroituminen osaksi palveluverkostoja turvataan tulevaisuudessa parhaiten panostamalla paikallisiin taide- ja kulttuurialan koulutuksiin ja niiden edelleen kehittämiseen. Tutkimukseni osoittaa, että rahallisia resursseja on tärkeää suunnata alueellisesti kulttuurihyvinvoinnin toimintoja ja palveluita edistäviin tai niitä kehittäviin toimenpiteisiin. Näin esimerkiksi kolonialististen ja poliittisten paineiden alla haurastuneet pohjoiset kulttuurit pääsevät elpymään, vahvistumaan ja rakentumaan eheiksi, yhteisöjen hyvinvointia tukeviksi elinympäristöiksi.

Lähteet

Aholainen, M., Jäntti, S., Tammela, A. & Tanskanen, J. (2021). Miten taide vaikuttaa? Kulttuurisia näkökulmia hyvinvointiin ja terveyteen. *Lääkärilehti*, *76*(9), 564–568. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202103091902

Ansio, H., Houni, P., Seppälä, P. & Turunen, J. (2017). *Art enhances well-being at work*. ArtsEqual. https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/PB_+Arts+enhances+well-being+at+work/51fc5258-4ca6-4866-bd21-ccca5c3946a5

Anttila, P. (2006). *Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta*. Akatiimi.

Anttila, E. & Martin, R. (2020). Editorial. Arts and culture in education. *Policy Futures in Education. 18*(3), 341–343 https://doi.org/10.1177/1478210319877019

Backman, J., Hyssälä, L., Kivelä, A., Norppa, L., Virta, S. & Vuolasto, J. (2023). *Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-959-2

Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (2007). *Taide keskellä elämää*. Nykytaiteen museo Kiasma.

Bergman, P., Jansson, I. & Bülow, P.H. (2021). 'No one forced anybody to do anything—and yet everybody painted': experiences of arts on referral, a focus group study. *Nordic journal of arts, culture and health*, *3*(1-2), 9–20. https://doi.org/10.18261/issn.2535-7913-2021-01-02-02

Berthoin Antal, A. (2013). Art-based research for engaging not-knowing in organizations. Teoksessa S. McNiff (Toim.), *Art as Research* (s. 171–180). Intellect/University of Chicago Press. https://doi.org/10.1386/jaah.4.1.67_1

Berthoin Antal, A., Woodilla, J. & Johansson Sköldberg, U. (2015). From revolution to evolution ... and back again? Teoksessa U. Sköldberg, J. Woodilla & A.B. Antal (Toim.), *Artistic interventions in organizations: research, theory and practice*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315743486-21

Berthoin Antal, A. & Strauß, A, (2016). Multistakeholder perspectives on searching for evidence of values-added in artistic interventions in organizations. Teoksessa U. Johannson Sköldberg, J. Woodilla & A. Berhtoin Antal (Toim.), *Artistic interventions in organizations: research, theory and practice* (s. 37–60). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315743486

Berthoin Antal, A. & Debucquet, G. (2019). Artistic interventions in organizations as intercultural relational spaces for identity development. Teoksessa M.A. Peters & S.M. Weber (Toim.), *Organization and newness: discourses and ecologies of innovation in the creative university* (s. 149–166). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004394827

Carr, W. & Kemmins, S. (1986). *Becoming critical: Education, knowledge and action research*. Routledge.

Cateforis, D., Duval, S. & Steiner, S. (2019). *Hybrid practices: Art in collaboration with science and technology in the long 1960s*. University of California Press. 10.1353/tech.2023.0015

Clift, S., Kreutz, G., Pritchard, S., Tan, M. K. B., Lehikoinen, K., De Quadros, A. ... Phillips, K., (Toim.). (2023). *A critical appraisal of research in arts, health and wellbeing*. Lausanne: Frontiers Media SA. https://doi.org/10.3389/978-2-8325-2731-3

Corbett, M. J. (2000). *Learning to leave: the irony of schooling in a coastal community*. University of British Columbia. https://dx.doi.org/10.14288/1.0055496

Crossick, G. & Kaszynska, P. (2016). *Understanding the value of arts & culture: the AHRC cultural value project*. Arts and humanities research council. https://doi.org/10.1080/09548963.2016.1241382

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: a macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology*, *49*(3), 182–185. https://doi.org/10.1037/a0012801

de Kock, L., Groot, B., van Wijmen, J., Lindenberg, J., Naus, A., Bierlaagh, D. & Abma, T. (2024). The complex nature of boundary work in arts and health: a reflective journey in a social design project. *Arts & Health*, *16*(3), 317–339. https://doi.org/10.1080/17533015.2023.2268644

European commission (2025). *European commission: directorate-general for education, youth, sport and culture*, *Culture and health – time to act*, Publications office of the European union. https://data.europa.eu/doi/10.2766/0432398

Fancourt, D. (2017). Arts in health: designing and researching interventions. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780198792079.001.0001

Fancourt, D. & Finn, S. (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67. WHO Regional office for Europe. https://iris.who.int/handle/10665/329834

Fancourt, D., Bone, J.K., Bu, F., Mak, H. W. & Bradbury, A. (2023). The impact of arts and cultural engagement on population health: findings from major cohort studies in the UK and USA 2017–2022. *UCL*. https://sbbresearch.org/wp-content/uploads/2023/03/Arts-and-population-health-FINAL-March-2023.pdf

Finlex, työturvallisuuslaki, https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2002/738/ajantasa/2025-06-27/fin

Finto, Suomalainen asiasanasto ja ontologiapalvelu, https://finto.fi/yso/fi/page/?uri=http%3A%2F%2Fwww.yso.fi%2Fonto%2Fyso%2Fp39416

Foster, R. (2017). Nykytaidekasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagogiikka*, 18, 35– 56. https://doi.org/10.30675/sa.63484

Foster, R., Salonen, A. O., Keto, S., Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (2019). Kestävyystietoinen elämänorientaatio pedagogisena päämääränä. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (Toim.) *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia.* (s.121–143). Tampere University Press. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-008-3

Frampton, M., Hartogh, T., Schöndube, O. & Turunen, H. (2025). Cultural well-being and social work: conceptual understandings and their application to music-based interventions for older people. *European journal of social work. 28*(6), 1361–1374. https://doi.org/10.1080/13691457.2025.2480721

Giraldez-Hayes, A., Seligman, M. & Burke, J. (2025). *Routledge international handbook of wellbeing arts: arts and everyday aesthetics as positive psychology interventions*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781032637297

Haapakorpi, A. (2022) The quality of a professional portfolio career in the post-industrial era. *Journal of Education and Work*, 35(4), 441–454; https://doi.org/10.1080/13639080.2022.2073340

Haapalainen, R. & Viita-aho, M. (2025). Mihin kulttuurikaanoneita tarvitaan? *Kulttuurintutkimus*, *42*(4): 1-4. https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/177096/120916

Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R., Syrjälä, L. & Pesonen, J. (2012). Action research and narrative inquiry: Five principles for validation revisited. *Educational Action Research*, *20*(1), 5–21. https://doi.org/10.1080/09650792.2012.647635

Heikkinen, H.L.T. & Kaukko, M. (Toim.).(2023). *Toimintatutkimus: käytännön opas.* Vastapaino.

Heimonen, K. (2013). Askellus joustavuudesta jatkumoon? – Keskustelu taidetyöpajojen merkityksestä sosiaali- ja terveysalalla. Teoksessa P. Rantala & S-M. Jansson (Toim.), *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia.* (s. 95–121). Lapin yliopisto.

Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä.* [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Universitatis Lapponiensis. https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111141039

Hiltunen, M. & Jokela, T. (2001). *Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen.* Vapaan sivistystoiminnan liitto.

Hiltunen, M. L., & Huhmarniemi, M. (2025). Taiteen pohjoista dekolonisaatiota: Kuvataidekasvatuksen taidetta Utsjoella. *RUUKKU Taiteellisen tutkimuksen kausijulkaisu*, (22). https://doi.org/10.22501/ruu.2600850

Hiltunen, M. L., & Rantala, P. M. (2015). Creating art-based approaches in working life development: The shift from success to significance. *International Journal of Education through Art*, *11*(2), 245–260. https://doi.org/10.1386/eta.11.2.245_1

Hirvi-Ijäs, M. (2017). Tutkimuksia taiteilijuudesta. *Tahiti, 7*(1). https://tahiti.journal.fi/article/view/85653

Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. (2020). *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja.* Taiteen edistämiskeskus.

Huhmarniemi, M. (2016). *Marjamatkoilla ja kotipalkisilla: Keskustelua Lapin ympäristökonflikteista nykytaiteen keinoin.* [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Universitatis Lapponiensis. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-898-5

Huhmarniemi, M. (2021). Art-based events for conflicted communities: Engaging and educating through art. *International Journal on Education through Art*. *17*(2), 271–280. https://doi.org/10.1386/eta_00065_3

Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. & Moilanen, P. (1999). *Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Atena.

Härkönen, Elina. (2021). *Seeking culturally sustainable art education in higher education. A northern perspective.* [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Universitatis Lapponiensis. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-268-9

Ingold, T. (1993). The temporality of the landscape. *World Archaeology*, *25*(2), 152–174. https://doi.org/10.1080/00438243.1993.9980235

Ingold, T. (2025). A British Anthropologist in Finland. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society*, *49*(3), 40– 49. https://doi.org/10.30676/jfas.157597

Jakonen, M. (2020). *Konflikti. Talous ja politiikka*. Into

Jansson, S.-M., Westerlund, H., & Siljamäki, E. (2016). Taide sosiaalisena oppimismuotona – Yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia jännittämisestä ja positiivisesta vuorovaikutuksesta yliopiston toimintaympäristössä. *Aikuiskasvatus 36*(1), 37–49. https://doi.org/10.33336/aik.88473

Jenkins, C., Lambert, K. & Mackintosh, W. (2025). An introduction to creative health. *InnovAiT 18* (3), 135–139. https://doi.org/10.1177/17557380241300966.

Jokela, T., Huhmarniemi, M. & Burnett, K. (Toim.).(2024) *Relate North: New genre Arctic art education beyond borders.* InSEA Publications. https://doi.org/10.24981/2024-RNNGAEB

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2025a). Arktinen taide avauksena kulttuuriseen kestävyysmurrokseen. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja*, *8*(1), 27–48. https://doi.org/10.17409/kpt.145550

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2025b). Taideperustainen toimintatutkimus kuvataidekasvatuksen käytäntöjen kehittämisen välineenä. *Research in Arts and Education*, *2025*(2), 100–125. https://doi.org/10.54916/rae.145624

Jokela, T. & Hiltunen, M. (2024.) Connecting the steps for new genre arctic art education. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & K. Burnett (Toim.) *Relate North: New genre Arctic art education beyond borders.* (s. 12–37). InSEA Publications. https://doi.org/10.24981/2024-RNNGAEB

Jokela T., &. Hiltunen, M. (2023). Community-based art education: Promoting revitalization and eco-cultural resilience for cultural sustainability. Teoksessa C-C. Lin, A. Sinner & R.L. Irwin (Toim.), *Community arts education: Transversal global perspectives.* (s. 86–98). Intellect. https://doi.org/10.1386/9781789387346_7

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2022). Arctic art education in changing nature and culture. *Education in the North*, *29*(2), 4– 27. https://doi.org/10.26203/55f2-1c04

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2020). Taiteilijan työ muuttuu: taideyliopistopedagogiikka vastaa muutokseen ja ohjaa sitä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & J. Paasovaara (Toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena.* (s. 21–37). Lapin yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-202-3

Jokela, T., Huhmarniemi, M. & Hiltunen, M. (2019). Art-based action research: Participatory art education research for the North. Teoksessa A. Sinner, R. Irwin, & J. Adams (Toim.), *Provoking the field – international perspectives on visual arts PhDs in education* (s. 45–56). Intellect Books.
https://doi.org/10.1111/jade.12243

Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E. (2015). Art-based action research – Participatory art for the North. *International Journal of Education through Art*, *11*(3), 433–448. https://doi.org/10.1386/eta.11.3.433_1

Jokela, T., Coutts, G., Huhmarniemi, M. & Härkönen, E. (2013). *Cool: Applied visual arts in the North*. Faculty of Art and Design of the University of Lapland. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-638-7

Juppi, P. & Tanskanen, I. (2022). Työttömien luovien alojen ammattilaisten kokemukset digitarinatyöpajasta : — identiteettityötä ja tukea minäpystyvyydelle. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja*, *6*(1), 7–30. https://doi.org/10.17409/kpt.114330

Jyrkämä, J. (2021). Toimintatutkimus. Teoksessa J. Vuori (Toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/

Kangasmaa, T. & Männikkö, M. (2021). Arjen aines ja taidetyöskentelyn eettiset valinnat. Teoksessa L. Kantonen ja S. Karttunen (Toim.), *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle.* (s. 429–452) Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Kantonen, L. & Karttunen, S. (Toim.). (2021). *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle*. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Kantonen, L. (2005). *Teltta: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa* [Väitöskirja, Taideteollinen korkeakoulu]. Like.

Kaitavuori, K. (2021). Sopimisen etiikasta. Osallistavan taiteen haasteet taiteen tuottamisen ja esittämisen käytännöille. Teoksessa L. Kantonen & S. Karttunen (Toim.), *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle.* (s. 351–369). Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Karlsdóttir, A. & Junsberg, L. (Toim.). (2015). *Nordic Arctic youth future perspectives.* Nordregio. https://nordregio.org/publications/nordic-arctic-youth-future-perspectives/

Kartano, K. (2023). *Rohkeus kohdata—Taiteilija vanhustyössä.* Taiteen edistämiskeskus.

Karttunen, S. (2017). Laajentuva taiteilijuus – yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa. *Tahiti, 1* / 2017. https://tahiti.journal.fi/ article/view/85656/44606

Kauhanen, J. (2024). *Terra Nullius ja paikallisyhteisöt modernisaation puristuksessa 1950- ja 1960-luvun Lapin vesivoimarakentamisessa : Pohjoiskalotin suunnitelmaksi jäänyt rakentamishanke ja Sodankylän säännöstelyaltaat.* [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Universitatis Lapponiensis.

Korja, V. (2025). Kulttuurihyvinvointipalveluiden laatukriteeristö kulttuurihyvinvointitoiminnan suunnittelun tukena. Teoksessa K. Leppisaari (Toim.) *Elämä vaatii taidetta! Kirja kulttuurihyvinvoinnista.* (s.105). Taiteen edistämiskeskus.

Korja, V. & Leppisaari, K. (2025). Lapsuuden taidekokemukset luovat kestävän perustan kulttuurisuhteelle. Teoksessa K. Leppisaari (Toim.) *Elämä vaatii taidetta! Kirja kulttuurihyvinvoinnista.* (s.50–56). Taiteen edistämiskeskus.

Korsström-Magga, K. (2025). *Boazoeallin - reindeer life: Exploring possibilities for decoloniality with community-based art education*. [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Universitatis Lapponiensis. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-473-7

Lacy, S. (2010). *Leaving art: Writings on performance, politics, and publics, 1974–2007*. Duke University Press.

Laitinen, L., Jakonen, O., Lahtinen, E. and Lilja-Viherlampi, L-M. (2022). From grass-roots activities to national policies—the state of arts and health in Finland. *Arts & Health, 14*(1), 14–31. https://doi.org/10.1080/17533015.2020.1827275.

Laitinen, L. (2017). *Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua.* Turun ammattikorkeakoulu. http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf

Lampela, K. (2025). Markkinaperusteisen kulttuuripolitiikan kritiikki ja myötäily Suomen kuvataidekentällä 2000–2010-luvuilla. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja, 8*(1), 8– 26. https://doi.org/10.17409/kpt.137985

Lampela, K. (2022). Tarvitsemmeko yhä taiteen ja taidemaailman käsitteitä? – Katsaus viimeaikaiseen kritiikkiin. *Kulttuurilehti Mustekala* 2022. https://mustekala.info/tarvitsemmeko-yha-taiteen-ja-taidemaailman-kasitteita-katsaus-viimeaikaiseen-kritiikkiin/

Lampela, K. (2012). *Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin: Tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista.* [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Universitatis Lapponiensis.

Laukkanen, A., Colliander, M., & Teikari, A. (2018). Tarvitseva, ulkopuolella, vailla: Kulttuurin saavutettavuuden tulkintoja kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalan henkilöstön puheessa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja, 3*(1), 6–20. https://doi.org/10.17409/kpt.65723

Laaksonen, V. (2015). Post-institutionaalinen kritiikki. *Kulttuurilehti Mustekala*, 2015(12). https://mustekala.info/post-institutionaalinen-kritiikki/

Lapinliitto (2024a). Lappi-brändi 2.0 – Vahvalla ja monipuolisella brändillä ratkaisuja Lapin haasteisiin. Lapin maakuntaliitto. www.lapinliitto.fi/hankkeet/kansalliset-hankkeet/lappi-brandi-2-0-vahvalla-ja-monipuolisella-brandilla-ratkaisuja-lapin-haasteisiin/

Lapinliitto (2024b). Mikä on Lapin luovan alan ja kulttuurin kasvuohjelma? Lapin maakuntaliitto. www.lapinliitto.fi/mika-on-lapin-luovan-alan-ja-kulttuurin-kasvuohjelma/

Lehikoinen, K. (2025). *Creativity, Society, and the Role of Socially Engaged Art in Higher Arts Education.* Taylor & Francis. https://doi.org/10.4324/9781032702995

Lehikoinen, K, Pässilä, A. & Owens, A. (2021). Conflicting professional identities for artists in transprofessional contexts. Insights from a pilot programme initiating artistic interventions in organisations. Teoksessa H. Westerlund, & H., Gaunt (Toim.). *Expanding Professionalism in Music and Higher Music Education: A Changing Game.* Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003108337

Lehikoinen, K. (2021). Sosiaalisesti osallistava taide terveys- ja sosiaalialan ympäristöissä: näkökulmia kulttuurihyvinvointiin. *Synteesi*, *40*(4), 50–73. https://urn.fi/URN:NBN:-fi-fe2022022420729

Lehikoinen, K., Koivisto, T-A., Lapio, P., Lilja-Viherlampi L-M. & Salanterä, S. (2020). Taide ja kulttuuritoiminta investointina terveyteen ja hyvinvointiin sairaala- ja terveyspalveluissa. Teoksessa S. Seitsalo, I. Taipale, D. McCracken & A. Manns (Toim.) *Taide vanhin voitehista: Kuvataidetta sairaaloissa.* (s.172–177) Psykiatrian yhteistyö ry.

Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. (2017). *Taide ja hyvinvointi: Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen.* Taideyliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021042717757

Lehikoinen, K., Pässilä, A., Martín, M. & Pulkki, M. (2016). *Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työssä.* Taideyliopisto.

Lehikoinen, K. & Pässilä, A. (2016). Johdanto. Teoksessa K. Lehikoinen, A. Pässilä, M. Martin & M. Pulkki (Toim.), *Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot*. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Lehtola, V-P. (2018). ”Sielun olisi pitänyt ehtiä mukaan...” Jälleenrakennettu Saamenmaa. Teoksessa M. Tuominen & M. Löfgren (Toim.). *Lappi palaa sodasta. Mielen hiljainen jälleenrakennus* (s.259–282). Vastapaino.

Lehtonen, J. (2021). Ilmaisuyhteisö kansallisteatterissa - eettisiä haasteita yhteisöllisesti suuntautuneessa dokumenttiteatterissa. Teoksessa L. Kantonen ja S. Karttunen (Toim.) *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle.* Kokos 10 (s.97–128) Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Leinikki, S. (2009). *Pelon ja toivon välissä. Pätkätyöläisen urakerronta.* TJS Työelämäjulkaisut. Helsinki: TJS opintokeskus. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5515-7

Leppisaari, K. (Toim.).(2025). *Elämä vaatii taidetta! Kirja kulttuurihyvinvoinnista*. Taiteen edistämiskeskus.

Lewin, K. (1948). *Resolving Social Conflicts*. Herper & Brothers.

Lewis, R. D. (2005). *Finland, cultural lone wolf*. Intercultural Press.

Lind, E. & Pollari, T. (2023). Taidetoiminta sukupolvia yhdistämässä. https://www.ylojarvi.fi/taidetoiminta-sukupolvia-yhdistamassa/

Lilja-Viherlampi, L-M. (2021). Mitä on kulttuurihyvinvointi? *Musiikki 51*(4), 73–89. https://doi.org/10.51816/musiikki.113252

Lilja-Viherlampi, L-M. & Rosenlöf, A-M. (2019). Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen (Toim.) *Taide töissä: Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä*, (s.20–39). Turun Ammattikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:NBN:-fi-fe2019082124994

Lydon, P. (2024). Asking questions of nature: Art as a catalyst for ecological consciousness. Nature-Based Solutions 24(6), 100138. https://doi.org/10.1016/j.nbsj.2024.100138

Mastandrea, S., Fagioli, S. & Biasi, V. (2019). Art and psychological well-being: Linking the brain to the aesthetic emotion. *Frontiers in Psychology 10*: 739. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00739.

Matarasso, F. (2019). *A restless art: How participation won, and why it matters.* Calouste Gulbenkian Foundation. https://arestlessart.com/

Martin, M. (2021). Aina uudesti syntyvä hetkellinen yhteisö - Taiteilija-tutkijan tempoilua institutionaalisessa tutkimuskehyksessä. Teoksessa L. Kantonen ja S. Karttunen (Toim.), *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle.* (s. 129–159) Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

McKay, L., Barton, G., Garvis, S. & Sappa, V. (Toim.) (2020). *Arts-based research, resilience and well-being across the llifespan.* Springer International Publishing.

NACER (nd.), Northern Art, Community and Environment Research, https://ulapland.fi/ttk/tutkimus-ja-hankkeet/nacer-tutkimusryhma/

Niskanen, A. & Metsävainio, H-L. (2025). Polkuja toistemme luo. Teoksessa K. Leppisaari (Toim.) *Elämä vaatii taidetta! Kirja kulttuurihyvinvoinnista.* (s. 44–47). Taiteen edistämiskeskus.

Nuutinen, T. (2024). *Taiteilijoiden ammatillinen toimijuus ja työote ikääntyneiden hoivatyössä.* [Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto]. Itä-Suomen yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-5126-7

Nuutinen, T., Laulainen, S., & Salonen, A.O. (2021). Taiteilija-ammattilaiset kulttuurihyvinvoinnin toimijoina ikääntyneiden hoivayhteisöissä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, *Gerontologia, 35*(3), 231–248. https://doi.org/10.23989/gerontologia.102736

Nykänen, T. (2022). *Lapin ihminen: Identifikaatiot, ympäristöt ja yhteinen erityisyys.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. https://doi.org/10.21435/tl.273

OECD (2023). *Well-being in Finland: Bringing Together People, Economy and Planet*. https://doi.org/10.1787/ecf06a58-en

Oinas, N. & Kyllönen, S. (2025). Taiteilija monialaisena kehittäjänä: kokemuksia työntekijyydestä kehittämishankkeessa. *Työelämän tutkimus 23*(3), 28–52. https://doi.org/10.37455/tt.145707

Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2025). Co-designing with shared values: Designing art interventions to promote the well-being of social and healthcare workers. *The International Journal of the Arts in Society, 17*(2), 59–77. *https://doi.org/10.18848/1833-1866/CGP/v17i02/59-77*

Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2024). Art activities for staff in healthcare institutions. *International Journal of Education through Art*, *20*(2), 193–207. https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

Oinas, N., Hiltunen, M. & Stöckell, A. (2022). *Työtaide: Taide työhyvinvoinnin tukena sosiaali- ja terveysalalla.* Lapin yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-324-2

Oinas, N. (2021). Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellä työskentelystä. *Research in Arts and Education*, *2021*(3), 112–134. https://doi.org/10.54916/rae.119565

Opetus- ja kulttuuriministeriö, (2025). Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5

Opetus- ja kulttuuriministeriö, (2018). *Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä; Näkymä vuoteen 2025*. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160801

Pekkarinen, J., Hyle, O. & Anttila, M. (2025). *Työelämäosaamisen kasvavat vaatimukset taiteen vapaalla kentällä: taiteilijoiden, työnantajien ja asiantuntijoiden näkökulmia.* Taideyliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-502-2

Petäjäjärvi, K. (2016). Mitä performanssitaiteilija tekee toimistossa? Performanssitaide taiteellisen intervention välineenä. Teoksessa K. Lehikoinen, A. Pässilä, M. Martín & M. Pulkki, (Toim.) *Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työssä*. (s.123–138). Taideyliopisto.

Pernaa, J. (2013). *Kehittämistutkimus opetusalalla*. PS-kustannus.

Pusa, T. (2012). *Harmaa taide: Taiteen ja vanhuuden merkityssuhteita*. [Väitöskirja, Aaltoyliopisto] Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Taiteen laitos. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-4693-8

Putland, C. (2008). Lost in translation: The question of evidence linking community-based arts and health promotion. *Journal of Health Psychology*, *13*(2), 265–276. https://doi.org/10.1177/1359105307086706

Rantala, P. & Jansson, S-M. (Toim.)(2013). *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia*. Lapin yliopisto.

Ridgway, V., Skyrme, S., Henshaw, R., Blain, J., Devine, J., Mitchell, ... Bailey McHale, R. (2025). Creative health a joke or valuable learning experience; a mixed methods study. *Nurse Education Today 148*: 106628. https://doi.org/10.1016/j.nedt.2025.106628.

Rinta-Kiikka, S., Yrjölä, T., & Alho, E. (2018). Talous, arvot ja alueellinen sosiaalinen pääoma. Pellervon taloustutkimus. www.ptt.fi/julkaisut/talous-arvot-ja-alueellinen-sosiaalinen-paaoma/

Ruokolainen, O., Jakonen, O., Oksanen-Särelä, J. & Lahtinen, E. (2023). *Kohti kestäviä ratkaisuja? Ikäihmisten kulttuurihyvinvointi ja taiteilijoiden toimintaedellytykset*. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. https://www.cupore.fi/julkaisut/kohti-kestavia-ratkaisuja/

Rosenlöf, A. (2023). Kulttuurihyvinvoinnin historia on taiteen ja parantamisen historiaa, joka ulottuu taiteen syntyvaiheisiin. *Talk journal*. https://urn.fi/URN:NBN:-fi-fe20231113145555

Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Leppänen, A. (2023). *Taiteen ja kulttuurin barometri 2022. Taiteilijoiden työhyvinvointi*. Cuporen verkkojulkaisuja 72. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. https://www.cupore.fi/julkaisut/taiteilijoiden-tyohyvinvointi/

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2017.) *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. The Guilford Press. https://doi.org/10.1521/978.14625/28806

Ryan R.M., & Deci E.L. (2000.) Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, *55*(1), 68–78. https://doi.org/10.1037//0003-066x.55.1.68

Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen, S. & Rantala, P. (2011). *Taide käy työssä – Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä*. Lahden ammattikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-827-115-7.

Salonen, A. O., & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, *35*(1), 4-15. https://doi.org/10.33336/aik.94118

Salonen, A. & Rouhinen, S. (2015). Vastuullinen maailmasuhde: Tulevaisuuden toivoa säilyttävän kulttuurievoluution suunnannäyttäjä. *Tiedepolitiikka 3*, 7–16.

Siltanen, K., Vainio, A., Valtanen, E., & Enbuske, M. (2025). *Metsälappalaisen kulttuurin edistäminen: Selvitys suositusten toteutumisesta*. Valtioneuvosto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-599-3

Skov, M. & Nadal, M. (2025). Can arts-based interventions improve health? A conceptual and methodological critique. *Physics of life reviews 53*: 239–259. https://doi.org/10.1016/j.plrev.2025.03.003.

Sköldberg, U., Woodilla, J., & Antal, A.B. (Toim.) (2015). *Artistic Interventions in Organizations: Research, Theory and Practice*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315743486

Soini, K. (2013). Kestävä kehitys ja kulttuuri. Teoksessa M. Laine & P. Toivanen (Toim.). *Kestävä kasvatus: Kulttuuria etsimässä. 6*: 12–25. Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kestava_kasvatus.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö, (2022). Elintapaohjauksen tarkistuslista julkaistu. https://stm.fi/-/elintapaohjauksen-tarkistuslista-julkaistu

Sosiaali- ja terveysministeriö, (2019). Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4069-7

Sosiaali- ja terveysministeriö, (2015). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: Toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3578-5

STO, (n.d.) Suomen työnohjaajat ry, https://www.suomentyonohjaajat.fi/tyonohjaus/

Taike, Taiteen edistämiskeskus, (2020). www.taike.fi/fi/taike-vaikuttaa/asiantuntijaverkostot/kulttuurihyvinvointi

Taikusydän, Turun ammattikorkeakoulun Taikusydän-yhteyspiste (2026). https://taikusydan.turkuamk.fi/hankkeet/laatua/

Suojanen, U. (2014). Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä. Metodix – Metoditietämystä kaikille. https://metodix.fi/2014/05/19/suojanen-toimintatutkimus/

Todd, Z. (2016). An indigenous feminist's take on the ontological turn: 'Ontology' is just another word for colonialism. *Journal of historical sociology: Academic freedom and the contemporary academy 29*(1): 4–22 https://doi.org/10.1111/johs.12124

Uotinen, J. (2021). Etnografia. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viitekehykset/autoetnografia/

Zbranca, R., Dâmaso, M., Blaga, O., Kiss, K., Denisa Dascal, M., Yakobson, D. & Pop, O. (2022). *Culture for health report. Scoping review of culture, well-being, and health interventions and their evidence, impacts, challenges and policy recommendations for Europe*. https://cultureactioneurope.org/wp-content/uploads/2022/11/C4H_Report.pdf

Liitteet

Liite 1 Näyttelykatalogi

Not a(r)t all!

väitöskirjan taiteellinen osio

Esillä on väitöstutkimukseni taiteellisen osioni ensimmäinen näyttely. Väitöskirjani (tavoiteltu valmistumisvuosi 2025) on jatkumoa taiteilijan työn kehittämiskysymyksiin, joita itselläni heräsi vuosina 2016 – 2020 toimiessani sosiaali- ja terveysalalla taideperustaisia palveluita tarjoavana toiminimiyrittäjänä. Tutkimusaiheenani on määritellä taiteilijan erityistä osaamista ja pohtia keinoja juurruttaa tuo osaaminen osaksi sosiaali- ja terveyssektorin rakenteita. Syvennyn tutkimukseni ensimmäisessä taiteellisessa osiossani tarkastelemaan omaa henkilökohtaista taidesuhdettani ja sen vaikutusta yhteisöllisiin ja osallistaviin taiteellisiin prosesseihin, joita työkseni ohjaan ja mahdollistan muille. Olen valinnut mukaan näyttelyyn teokset, joiden kautta olen prosessoinut sote-alalla toimiessani kohtaamiani herkkyyksiä, ristiriitoja ja haasteita. Taiteellinen ilmaisuni on kehittynyt omanlaisekseen jo syntymäpaikkakunnallani, pienessä itälappilaisessa Pyhäjärven kylässä Pelkosenniemellä. Taiteilijatarvikekaupan sijaan materiaalit taiteeseen löytyivät silloin niin metsästä, varastoista kuin kierrätysromuistakin. Hämeenlinnassa Wetterhoffilla perinteistä taide- ja käsityöteollisuuden koulua käydessäni törmäsin jatkuvasti opettajan arvioon, jossa tiedot, taidot ja asenteet-arviointikohdissa asenteeni oli hänen makuunsa lähes aina liian kokeileva. Tuo käsityöläistausta näkyy kuitenkin edelleen taiteessani ja sen tekemisessä; koen ajatteluni kulkevan usein helpommin käsieni kautta. Nyt esillä oleva näyttely koostuu pääosin omista teoksistani, mutta muutamassa teoksessa on palvelukotien taidetuokioissa valmistuneita osia. Kaikissa teoksissa on mukana ajatuksia sote-sektorilla kulkemistani vuosista.

Tutkimusprosessini ajatteluun taiteellinen toiminta on kiinnittynyt alusta alkaen; selkiytän ajatuksiani konkretisoimalla ne teosmuotoon. Olen valinnut näyttelyyn materiaalisuutta korostavia teoksia, koska ne osoittavat kokeilumielisyyden ja moniaistisuuden, joita tekoprosesseihin liittyy. Koen tämän rajattomuuden ja materiaalituntemuksen yhdeksi vahvuudekseni tehdessäni töitä erilaisten ja myös eritavalla rajoittuneiden ihmisten kanssa. Toivon, että teokset avaavat näkökulmia maailmoihin, joista ne ovat syntyneet ja mahdollisuuksiin, joihin taide voi taipua erilaisissa yhteyksissä. Näyttelyni tuo esiin omaa taidesuhdettani, mutta se tuo mukanaan myös yhden näkökulman yhteisöllisten ja osallistavien taideprosessien kentältä galleriatilaan. Myös näyttelyn nimi viittaa haastavaan kysymykseen, jossa taidetta ja taiteilijuutta haastetaan toisinaan mustavalkoisin sanakäänteinn. Nimi muistuttaa myös alalla toimivien taiteilijoiden jatkuvasta joustamisen ja kohteliaisuuden vaateesta. Tavoitteeni ei ole tavoitella tyhjentävää vastausta tai väitettä mihinkään, vaan päin vastoin, toivon voivani herättää kysymyksiä, oivalluksia ja uusia näkökulmia alati muuttuvalle taidekentälle. Katalogissa näyttelyni teokset ovat tarinallisessa järjestyksessä kertomassa matkaani vuodesta 2016 vuoteen 2021. Viisi vuotta tuntuu lyhyeltä ajalta näin suurten kysymysten keskellä, mutta on ollut ilo seurata kulttuurihyvinvoinnin eteen tehtyä valtakunnallista työtä ja yhä useampia toimijoita, jotka intohimoisesti kysyvät: miten taiteen paikka ja merkitys saataisiin laajenemaan vankkumattomaksi osaksi koko yhteiskuntaa. Taide kuuluu kaikille. Ja sen todellinen arvo on tekijöiden ja kokijoiden sydämissä.

Niina Oinas

Ero / Divorse, 80 x 110 (2016) akryyli kankaalle

Tämä maalaus on ajalta, jolloin aloin kokea suurta ristiriitaa pohtiessani taiteen merkitystä omassa elämässäni ja kipuilin omaa taiteilijuuttani.

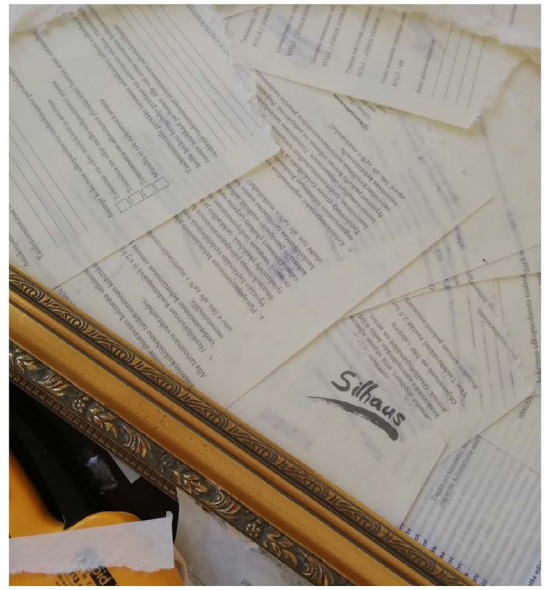
Maalaaminen isolla pensselillä isolle pinnalle toimi tuohon aikaan eräänlaisena terapeuttisena ilmaisukeinonani. Olin itse itseltäni rajoittanut akryylimaalien käyttöä kokien valmiiden teosten muodostuvan ongelmaksi. Huoleni ympäristöstä, luonnosta ja kestävästä kehityksestä ajoi minua vähentämään muovipohjaisen akryylimaalin käyttöä. Maalasin vain vaikeasti käsiteltäviä tunteita kohdatessani: niinä hetkinä ainut mahdollisuus oli maalata saadakseni asiat ulos itsestäni ja voidakseni paremmin käsitellä niitä.

Maalaus on saanut alkunsa lähipiirissäni sattuneesta yllättävästä aviocrosta. Myöhemmin teoksesta on muodostunut itselleni symboli omalle erolleni vanhasta taidekäsityksestäni ja ottaessani askelen kohti uudenlaista ajattelua taiteen erilaisista mahdollisuuksista.

Toiminimen perustaminen vaati paljon lomakkeiden täyttämistä, odotusta ja byrokratiaa. Erityisesti haasteita toi ajatukseni, että taidepalveluni siirtyisi sosiaali- ja terveysalalle. Täytin kaikki asiaan kuuluvat asiakirjat ja omavalvonta suunnitelmat, joita sosiaali- ja terveysalalla toimittaessa vaaditaan. Neuvottelin palvelusetelin saamisen mahdollisuudesta kaupungin kanssa ja hankin tarvittavat vakuutukset. Lopulta luovaa, kulttuurihyvinvoinnin arvoihin kehitettyä palvelua ei vuonna 2016 tunnistettu tuettavien kotiin hankittavien palveluiden alaisuuteen.

Hämmentävää oli verottajan luokittelu "luokittelemattomasta" toiminnasta. Teoksen nimi tulee suoraan tästä luokittelusta: 94999 Muualla luokittelemattomat muut järjestöt. Toimialaa ei tunnistettu ja aloin ymmärtää, että vielä olisi määrittelemättömän pitkä aika siihen, että taide olisi itseisarvoinen osa ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointikäsitystä yhteiskunnassamme. Teosta tehdessäni koin vapautuvani noista kaikista lomakkeista ja määreistä; viranomaisten papereista oli kerrankin kunnolla hyötyä.

94999, 60 x 105 (2020) paperi, kierrätyskehys

Yhdessä olemme enemmän. Yrittäjäkentällä yhteistyö ja toisten yrittäjien tukeminen näyttäytyi positiivisena ilmapiirinä. Taiteen kentällä, erityisesti kuvataiteiden parissa toimintakulttuuri on usein melko yksinäistä ja kilpailuhenkistä. Myös taidemaailman hierarkia-asetelmat loivat mielestäni jollain tavalla eriarvoistavaa kulttuuria.

Toiminimeni myötä pääsin mukaan pienyrittäjien tapahtumiin ja verkostoihin. Usein keskustelut ajautuivat väistämättä taiteeseen ja kulttuuriin, niiden paikkaan yhteiskunnassa. Oli ilahduttavaa huomata, että valtaosa yrittäjistä toimii oman intohimonsa ajamana, omaa juttuaan toteuttaen ja siihen uskoen.

Näin lopulta paljon samaa taiteilijoissa ja yrittäjissä; molemmat ammatinkuvat ovat oman tien kulkijoille tarkoitettuja, tuntemattomia päämääriä, joissa oma visio ja intuitio ovat tärkeimpiä suunnannäyttäjiä. Verkosto on kuitenkin tärkeä molemmilla toimintakentillä; ilman vuorovaikutusta muiden kanssa terävinkin visio jää vain henkilökohtaiseksi päänsisäiseksi illuusioksi.

Verkosta / Network, 25 x 30 (2021) käyntikortit

Se on se / It is it, 90 x 60 (2016 – 2021)
pyöreä peili, savielementit, pöydän jalka
Savielementit ovat palvelukodin asukkaiden muotoilemia

Yksi ensimmäisistä yhteistyöorganisaatioistani oli rovaniemeläinen, yksityinen palvelukoti. Dementia ja muistisairaudet olivat ennestään tuttuja perhepiiristäni, mutta palvelukotiympäristössä kohtaaminen ennestään tuntemattomien henkilöiden kanssa oli tietysti erilainen. Viimeisen vaiheen dementiaa sairastavat henkilöt vaativat täydellistä läsnäoloa, ideoiden jalostamista toiminnan kautta ja yksilöllistä huomiointia sen hetkisen voinnin, vireystilan ja jaksamisen mukaan.

Ensimmäisessä taidetuokiossa syntyi koskettavia muotoja ja veistoksellisia elementtejä. Useat henkilöistä eivät enää kommunikoineet puhumalla, mutta teosten tekemisen ja muotojen kautta löysin heihin yhteyden. Ilmeikkäät kasvot muotoillut osallistuja etsi tekemälleen teokselle sanaa tai nimeä. Hän pyöritteli teostaan käsissään ja toisteli sanoja: "Se on se..". Osoittamalla ymmärtäväni ja tunnistavani hahmon tekijä päästi irti sanan epätoivoisesta hakemisesta.

Aito läsnäolo, yhteinen kokemus ja empaattinen hyväksyntä riittivät.

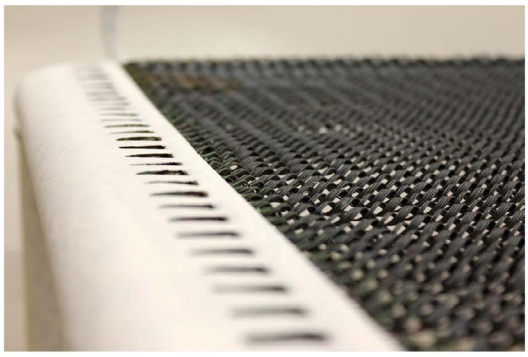
"Do what you love and schare your passion"

Palvelukoteja kiertäessäni olen saanut etuoikeuden päästä tutustumaan yksiköiden erilaiseen arkeen. Sairauksien, ikääntymisen ja hoivaamisen arkeen. Useiden palvelukotien ja yksiköiden työ on täynnä kiirettä, erittäin haastavia potilastilanteita ja vaihtuvaa henkilöstöä.

Minun näkökulmastani vaikuttaa siltä, että muistisairaudet edustavat suurta enemmistöä hoitokotien asukkaissa ja potilaissa. Herää kysymys, kuka on jäljellä kun muisti itsestä katoaa? Myös muissa vaativissa terveydentilan haasteissa mieleen hiipii väistämättä kysymys, miten turvata ihmisarvoinen elämä myös elämän viimeisiin hetkiin? Mitä jos tuo hetki venyy vuosiksi?

Mitataanko elämän arvo ajassa ja sen maksimaalisessa pituudessa? Jossain tilanteissa ihmisen elämä voi tulla siihen pisteeseen, että jokainen aamu ei enää ole elämän jatkumisesta riemuitsemista, vaan sen lopun toivoikasta odotusta.

Joka aamu on armo uus / Count your blessings,
80 x 200 (2022) sekatekniikka

Eilisen lehti / Yesterdays News, 60 x 40 (2020)

paperi, perunatärkkelys

Tämä työ syntyi kesällä covid-19 pandemian puhjettua. Kamppailin paljon kestävän kehityksen kysymysten kanssa ja samaan aikaan pandemia aiheutti lisähuolta maailmasta, ihmisistä ja tulevaisuudesta. Jääkaapissani oli äitini kasvattamia perunoita pussillinen, itämään alkaneet, käyttämättä jääneinä.

Tekoprosessi oli samaan aikaan luovaa ilmaisuani ja samaan aikaan hävikin pienentämistä muuttamalla itäneet perunat taiteeksi. Tässä korostuu itselleni tyypillinen metsästäjä-keräilijätyylinen ilmaisu; se mitä ympäristöstä löytyy, muuttuu taiteeksi, mutta sen pitäisi myös jossain vaiheessa muuttua takaisin osaksi luontoa. Tematiikka on uutisvirrassa vuosia pyörineitä fraaseja, joita kuitenkin eletään eläväksi elämäksi arjessamme.

Teos kuvastaa enkelin siipiluuta, joka on väkivalloin häneltä viety. Ihminen on nukkuessaan täysin puolustuskyvytön ja lain edessäkin keinoton toimimaan mahdollisia väärinkäytöksiä vastaan. Turvattomuuden tunne jää kauaksi aikaa vaivaamaan ihmistä, joka on kohdannut väkivaltaa tai kaltoinkohtelua nukkuessaan.

Löydän tähän mielenmaailmaan yhtymäkohtia muistisairaiden ihmisten kokemuksista siitä, kuinka he ovat kuin unessa, muisti nukkuu ja asioita katoilee.

Turvattomuuden tunne on helposti läsnä jokapäiväisessä elämässä ja ihmisen inhimillinen herkkyys unohdetaan tai sitä ei voida huomioida resurssipulan takia.

Veivät sen kun nukuin / They ripped it of while I was sleeping, (2021)

kipsi, puu

Villataulu edustaa näyttelyssä rajapintaa, jossa pohdin tekijyyttä, taidetta ja taidekäsitystä yhteisöllisten taideprosessien yhteydessä. Tämä teos on valmistunut rovaniemeläisen arviointiyksikön viikottaisissa taidetuokioissa vuonna 2019. Taulu on yksikön seinällä mukana arjessa edelleen, tähän näyttelyyn sain sen lainaan.

Villa materiaalina herättää usein osallistujissa aistimuistoja lapsuuden maisemiin tai muihin eletyn elämän hetkiin. Käsinvärjätyissä villoissa toistuvat vahvat värit, jotka materiaalin lämpimän pehmeyden ohella antavat tekijöille inspiraatiota hetkeen ja toimijuuteen.

Tätä työtä tehtiin yhteensä noin kuuden viikon ajan ja osallistujat vaihtuivat välillä. Osa tekijöistä oli jo kadottanut lähimuistinsa, eivätkä he villaelementin kädestään pöydälle laskettuaan sitä enää muistaneet tehneensä. Osa taas tiesi odottaa jo seuraavan viikon taidetuokiota ja jatkoi siitä mihin oli jäänyt edellisellä tapaamisellamme.

Taideprosessissa korostui tämän työn yhteydessä hetkessä oleminen, läsnäolo, tekemisen ja kykenemisen ilo.

Villataulu / Wool Painting, 62 x 52 (2019)
värjätty lampaan villa, villasekoite, kierrätyskehys
Yhteisöteos / Community work (Rovaniemen Arviointiyksikkö)

Syvennyn taiteellisessa osiossani kuvallisen ilmaisun voimaan ja pohdin taidekäsitykseni merkitystä yhteisöllisissä, osallistavissa ja soveltavissa taiteen konteksteissa. Näyttelyssä olevat teokset toimivat henkilökohtaisten prosessieni esilletulona käsitellessäni sosiaali- ja terveyssektorilla kohtaamiani vaatimuksia, paikkoja ja tunteita. Näyttely on tärkeä osa tutkimusprosessiani, koska kaikkia taiteen kautta ilmaistuja tai koettuja asioita en kykene sanoiksi muuttamaan.

In my artistic producation I delve into the power of visual expression and reflect on the importance of my conception of art in communal, participatory, and applied art contexts. The works in the exhibition serve as a highlight of my personal processes as I address the demands, places and feelings I face in the social and health sectors. The exhibition is an important part of my research process because I am not able to turn all things expressed or experienced through art into written words.

Liite 2. Tutkimuslupa organisaation edustajalle

TUTKIMUSLUPA

TYÖTAIDE – taideinterventiot työyhteisöihin

Lapin yliopiston hankkeen *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* yhteydessä työpaikallanne toteutetaan syyskaudella 2021 kolme työpajaa ja tammikuussa 2022 koulutuspäivä. Lapin Yliopiston Taiteiden tiedekunnan väitöskirjatutkija Niina Oinas kerää työpajoissa tutkimusaineistoa sosiaalisesti sitoutuneiden taiteilijoiden ammattiosaamista käsittelevään tutkimukseensa. Tutkimusaineistossa keskitytään määrittelemään uudenlaisia taiteellisia työmuotoja sosiaali- ja terveyssektorin kanssa yhteistyössä. Pyrkimyksenä on parantaa taiteilijoiden työllistymisen siirtymistä projektiluontoisuuden piiristä kohti rakenteellisempaa yhteistyötä.

Tutkimuksen tulokset tullaan julkaisemaan tutkimusraporteissa siten, ettei yksittäistä tutkittavaa voi tunnistaa. Aineistoa voidaan hyödyntää myös muiden tutkimusten yhteydessä. Aineistoa tai osia siitä voidaan raportoida, esittää ja julkaista tieteellisissä ja taiteellisissa julkaisuissa, visuaalisten esseiden kuvituskuvina tai sanallisesti kuvailtuina tilanteina.

Tällä suostumuslomakkeella annan luvan tutkimuksen tekemiselle organisaatiossamme _____

_____ ___.___.2021

Paikka ja päivämäärä

_____

Allekirjoitus ja nimenselvennys
Suuri kiitos osallistumisestanne tutkimukseen!

Liite 3. Tutkimuslupalomake tutkimukseen osallistuvalle henkilölle

TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVAN SUOSTUMUS

Sosiaalisesti sitoutuneen taiteilijan pysyvät toimintamahdollisuudet sosiaali- ja terveysalalla

Sinua on pyydetty osallistumaan Niina Oinaan väitöskirjatutkimukseen, joka tähtää taiteen tohtorin tutkintoon Lapin yliopistossa. Luethan suostumustekstin huolellisesti ennen allekirjoittamista ja kysyt, mikäli kaipaat lisätietoja jostakin yksityiskohdasta.

Tutkimuksen tavoitteena on määritellä sosiaalisesti sitoutuneiden taiteilijoiden ammattiosaamista, joka puolestaan parantaa taiteilijoiden työllistymisen siirtymistä projektiluontoisuuden piiristä kohti vakaampaa ammatinkuvaa.

Mikäli päätät osallistua, sinua pyydetään antamaan lupa työyhteisösi taidetyöpajojen tallentamiseen äänitteen ja kuvien muodossa. Halutessasi voit myös osallistua työpajojen jälkeen ryhmähaastatteluun. Osallistuminen ei aiheuta sinulle minkäänlaista haittaa, vaaraa tai uhkaa.

Tutkimuksessa kerätään seuraavanlaista aineistoa: äänite taidetyöpajojen ajalta, kuvamateriaalia työpajoista ja niissä syntyneistä teoksista. Osaa teoksista voidaan esittää myös tutkimukseen liittyvissä taidenäyttelyissä. Aineistoa säilytetään salasanalla suojatussa tallentimessa sekä varmuuskopioina lukitussa kaapissa säilytettävällä ulkoisella kovalevyllä. Aineistoa voidaan hyödyntää myös muiden tutkimusten yhteydessä.

Aineistoa tai osia siitä voidaan raportoida, esittää tai julkaista tieteellisissä julkaisuissa, näyttelyissä, visuaalisten esseiden kuvituskuvina, sanallisesti kuvailtuina tilanteina tai tieteellisinä artikkeleina.

Osallistumisesi ei tuota välitöntä hyötyä sinulle tai muille, mutta se voi auttaa vahvistamaan soveltavan taiteen mahdollisuuksia juurtua osaksi

yhteiskunnan toimialoja, erityisesti sosiaali- ja terveyssektorilla. Samalla se voi tukea erialojen toimintakulttuurin kehittämistä työntekijöiden työhyvinvoinnin ja jaksamisen näkökulmasta.

Lähtökohtaisesti aineistossa esiintyvien henkilöllisyys salataan ja luottamuksellisuus turvataan siten, etteivät osallistujat ole tunnistettavissa julkaistavista tai julkisesti esitettävistä aineisto-otteista. Niina Oinas ja Lapin yliopisto ovat sitoutuneet yksityisyytesi ja henkilötietojesi suojaamiseen. Aineistoa käsitellään lainmukaisesti ja tutkimuseettisiä periaatteita kunnioittaen.

Voit halutessasi antaa luvan myös sellaisen (työpajakuvat, joissa kasvot saavat näkyä tunnistettavasti) aineiston julkaisemiseen, josta sinut voi tunnistaa.

☐ Kyllä, annan erikseen luvan julkaista yllä kuvattua aineistoa, josta minut voi tunnistaa.

Osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Sinulla on oikeus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen milloin tahansa ilman seurauksia. Suostumuksesta on laadittu kappale sekä tutkijalle että osallistujalle. Tutkijalle luovutettu allekirjoitettu suostumus säilytetään osana tutkimusaineistoa.

_____ _____

NIMENSELVENNYS / Osallistuja PÄIVÄYS (pp/kk/vvvv)

_____ _____

ALLEKIRJOITUS / Osallistuja ALLEKIRJOITUS / Niina Oinas

Mikäli sinulla on kysyttävää tutkimukseen liittyen, voit ottaa yhteyttä:
Niina Oinas
niina.oinas@ulapland.fi **+358 44 596 2676**

Alkuperäiset artikkelit

ARTIKKELI I

Oinas, N. (2021). Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellä työskentelystä. *Research in Arts and Education*, *2021*(3), 112–134. https://doi.org/10.54916/rae.119565

CC BY –lisenssi

Taidetta elääkseen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellä työskentelystä

Niina Oinas
Lapin yliopisto

Biografia

Niina Oinas on väitöskirjatutkijana Lapin yliopistossa. Väitöskirja pureutuu ajankohtaiseen kysymykseen taiteen, taiteilijan ja sosiaali- ja terveyssektorin kehittyvästä yhteistyöstä. Väitöskirjan näkökulmana on erityisesti taiteilijoiden uudenlainen asemoituminen sosiaalisesti sitoutuneen taiteen kentällä. Oinas peräänkuuluttaa sosiaalisesti merkittävää työtä tekevien taiteilijoiden parempaa tunnistamista, tukemista ja vakaampaa yhteiskunnallista asemaa.

Abstrakti

Suomessa yhä useammat taiteilijat hakeutuvat perinteisinä pidettyjen työskentelyympäristöjen ulkopuolelle. Avaan omakohtaista kokemustani taiteellisen toiminnan muotoutumisesta ja kehittämisestä toiminimiyrittäjyyden muotoon peilaten kokemustani ajankohtaiseen tutkimukseen. Tämä visuaalinen essee on alku taideperustaiselle toimintatutkimukselleni, jossa kehitän ja määrittelen sosiaali- ja terveyssektorilla toimivan taiteilijan osaamistarpeita. Esseen näkökulmana on autoetnografinen tutkimusote, jossa omat kokemukseni ja niistä kirjoitetut tai muuten tuotetut kenttämuistiinpanot muodostavat tutkimuksen

keskeisen aineiston. Aineistonani ovat toimineet dokumenttivalokuvat, teokset, muistikirjat ja asiakirjat toiminimeni vuosilta 2016–2020. Osa esseen kuvista on ohjaamastani toiminnasta ja osa teoksista, joiden tekemisellä ylläpidän taiteilijuuttani ja jäsennän henkilökohtaisia kokemuksiani. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa tutkimustulokset syntyvät sykleittäin. Tässä esseessä päädyn johtopäätökseen, että taiteen vakiinnuttamiseksi sosiaali- ja terveysalalle tarvitaan nykyistä selkeämpiä rakenteita ja standardisointeja, jotta taiteen erityispiirteet voitaisiin huomioida laaja-alaisesti taiteen uusilla toiminta-alueilla.

Asiasanat

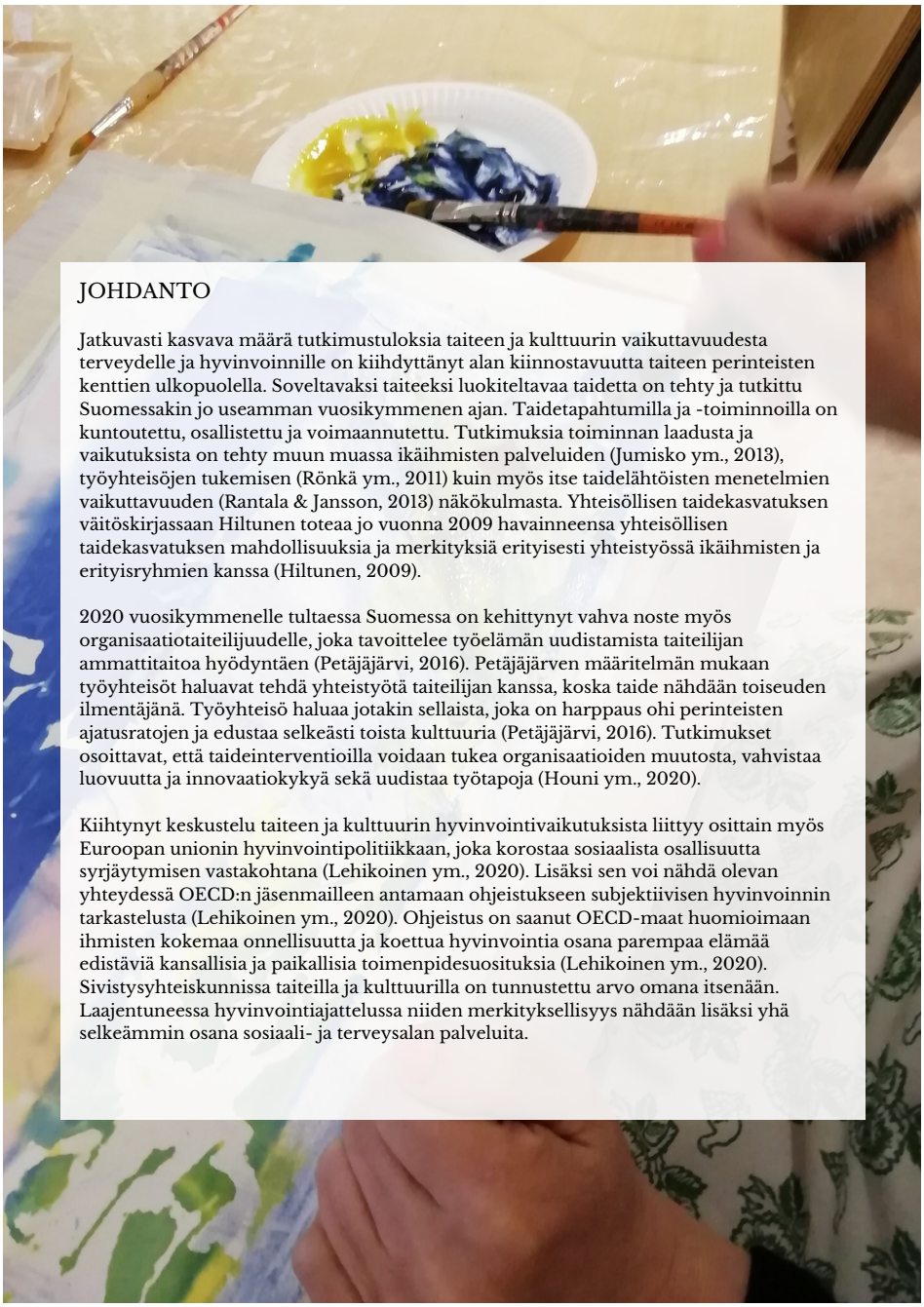
taideperustainen toimintatutkimus, työelämän muutos, yhteisötaide, taiteilija, soveltava kuvataide, sosiaali- ja terveyssektori

Kuva 1: Niina Oinas, 2021. *94999.* Paperi, mustetulosteet, kierrätyskehys. Kuva: Niina Oinas, 2021.

Kuva 2: Taiteilijana esillä oleminen ja osaamisensa markkinointi ovat täynnä ristiriitaisuuksia, joita on opittava hallitsemaan. Kuva: Soile Pyhähuhta-Karppinen.

JOHDANTO

Jatkuvasti kasvava määrä tutkimustuloksia taiteen ja kulttuurin vaikuttavuudesta terveydelle ja hyvinvoinnille on kiihdyttänyt alan kiinnostavuutta taiteen perinteisten kenttien ulkopuolella. Soveltavaksi taiteeksi luokiteltavaa taidetta on tehty ja tutkittu Suomessakin jo useamman vuosikymmenen ajan. Taidetapahtumilla ja -toiminnoilla on kuntoutettu, osallistettu ja voimaannutettu. Tutkimuksia toiminnan laadusta ja vaikutuksista on tehty muun muassa ikäihmisten palveluiden (Jumisko ym., 2013), työyhteisöjen tukemisen (Rönkä ym., 2011) kuin myös itse taidelähtöisten menetelmien vaikuttavuuden (Rantala & Jansson, 2013) näkökulmasta. Yhteisöllisen taidekasvatuksen väitöskirjassaan Hiltunen toteaa jo vuonna 2009 havainneensa yhteisöllisen taidekasvatuksen mahdollisuuksia ja merkityksiä erityisesti yhteistyössä ikäihmisten ja erityisryhmien kanssa (Hiltunen, 2009).

2020 vuosikymmenelle tultaessa Suomessa on kehittynyt vahva noste myös organisaatiotaiteilijuudelle, joka tavoittelee työelämän uudistamista taiteilijan ammattitaitoa hyödyntäen (Petäjäjärvi, 2016). Petäjäjärven määritelmän mukaan työyhteisöt haluavat tehdä yhteistyötä taiteilijan kanssa, koska taide nähdään toiseuden ilmentäjänä. Työyhteisö haluaa jotakin sellaista, joka on harppaus ohi perinteisten ajatusratojen ja edustaa selkeästi toista kulttuuria (Petäjäjärvi, 2016). Tutkimukset osoittavat, että taideinterventioilla voidaan tukea organisaatioiden muutosta, vahvistaa luovuutta ja innovaatiokykyä sekä uudistaa työtapoja (Houni ym., 2020).

Kiihtynyt keskustelu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista liittyy osittain myös Euroopan unionin hyvinvointipolitiikkaan, joka korostaa sosiaalista osallisuutta syrjäytymisen vastakohtana (Lehikoinen ym., 2020). Lisäksi sen voi nähdä olevan yhteydessä OECD:n jäsenmailleen antamaan ohjeistukseen subjektiivisen hyvinvoinnin tarkastelusta (Lehikoinen ym., 2020). Ohjeistus on saanut OECD-maat huomioimaan ihmisten kokemaa onnellisuutta ja koettua hyvinvointia osana parempaa elämää edistäviä kansallisia ja paikallisia toimenpidesuosituksia (Lehikoinen ym., 2020). Sivistysyhteiskunnissa taiteilla ja kulttuurilla on tunnustettu arvo omana itsenään. Laajentuneessa hyvinvointiajattelussa niiden merkityksellisyys nähdään lisäksi yhä selkeämmin osana sosiaali- ja terveysalan palveluita.

Kuva 3: Erilaisia tekniikoita soveltamalla jokainen ihminen voi saada onnistumisen elämyksiä taiteen tekemisestä.
Kuva: Niina Oinas, 2019.

Myös taiteilijoiden ammatti-identiteetti on muutoksessa (Karttunen, 2017). Uusien toimintojen mahdollistama näkymä on usein epäselvä, mutta kiehtova. Yhä useammat taiteilijat eivät enää tavoittele yksinomaan työhuoneen rauhaa ja oman ilmaisutekniikan kehittämistä, vaan he haluavat olla aktiivisena osana yhteiskuntaa, yhteisöjä ja laajempaa kehittämistyötä. Tässä murroksessa on monia yhtäaikaisia vaikuttimia, joita avaan esseessäni pääpiirteissään kartoittaessani tutkimuksen tarvetta autoetnografisesta näkökulmastani. Reflektoin ja analysoin omaa taiteellista toimintaani vuosien 2016–2020 ajalta rinnastaen sen kirjallisuuteen ja ajankohtaiseen keskusteluun taiteen roolista sosiaali- ja terveysalalla. Tämän esseen mukana avaan hekilökohtaisia näkökulmiani ja kokemuksiani käytännön kokemusteni kautta (kuva 2.)

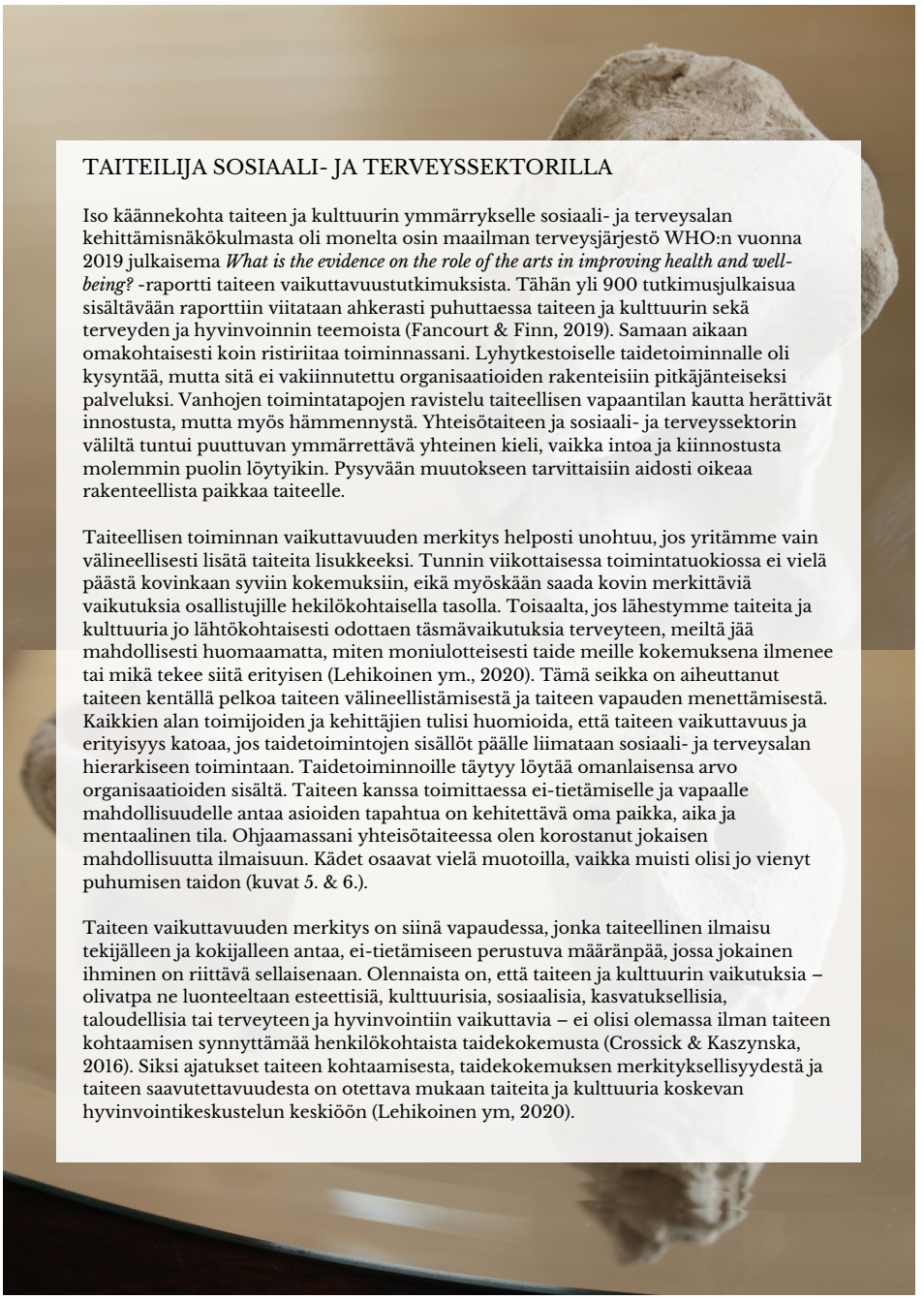
Olen työllistänyt itseäni soveltavan kuvataiteen ja yhteisötaiteen nimikkeiden alle asettuvaan toimintaan vuodesta 2016 lähtien. Olen tehnyt paljon yhteistyötä kaupungin kulttuuritoimen, sosiaali- ja terveyssektorin, erityisesti palvelukotien, kanssa. Näkökulmani on yksittäisen taiteilijan työllistymiseen liittyvissä kysymyksissä, ongelmissa ja kehittämistarpeissa. Tämän visuaalisen esseen kuvat ovat kurkistuksia taiteelliseen toimintaani ja kuvaavat parhaiten maastoa, josta tutkimustehtäväni tarve nousee. Kuvat välittävät taiteessani korostuvaa materiaalisuuden merkitystä ja kohtaamisen tilanteiden konkretiaa käytännöntasolta (kuva 3.). Osa kuvista on teoskuvia, joissa olen käsitellyt oman työskentelyni kautta tutkimukseni teemoja (kuva 4.). Yhteisötaiteen kautta mahdollistan taiteen tekemisen muille, oma taiteellinen toimintani ylläpitää omaa luovuuttani ja ammattitaitoani. Nämä osa-alueet ovat toinen toisensa mahdollistajia, joten pidän ne myös tutkimuksessani rinnakkain kulkevina elementteinä.

Tässä esseessä tarkastelen työhistoriaani kolmessa osassa. Ensimmäisessä teemassa pohdin taiteen paikkaa ja haasteita sosiaali- ja terveyssektorilla. Toisessa teemassa avaan taiteilijaidentiteetin haasteita muuttuvassa ajassa ja yhteisötaiteen kentällä. Kolmannessa teemassa tarkastelen työllisyyspolitiikkaa yhteisötaiteen näkökulmasta.

Tutkimusmetodinani olen reflektoinut kokemuksiani dokumenttivalokuvien, muistikirjojen ja virallisten asiakirjojen kautta (kuva 1.). Taideperustaisen toimintatutkimuksen yhtenä tarvekartoitusta jäsentävänä menetelmänä on ollut oman taiteen tekeminen ja yhteisötaidetoiminnoista minulle jääneiden elementtien viimeistely teokselliseen muotoon. Tämä visuaalinen essee on myös laajemman taideperustaisen tutkimusprosessini lähtökohta.

Kuva 4. Niina Oinas, 2016. *Ero / Divorce,* 80 X 110, akryyli kankaalle. Kuva: Niina Oinas.

TAITEILIJA SOSIAALI- JA TERVEYSSEKTORILLA

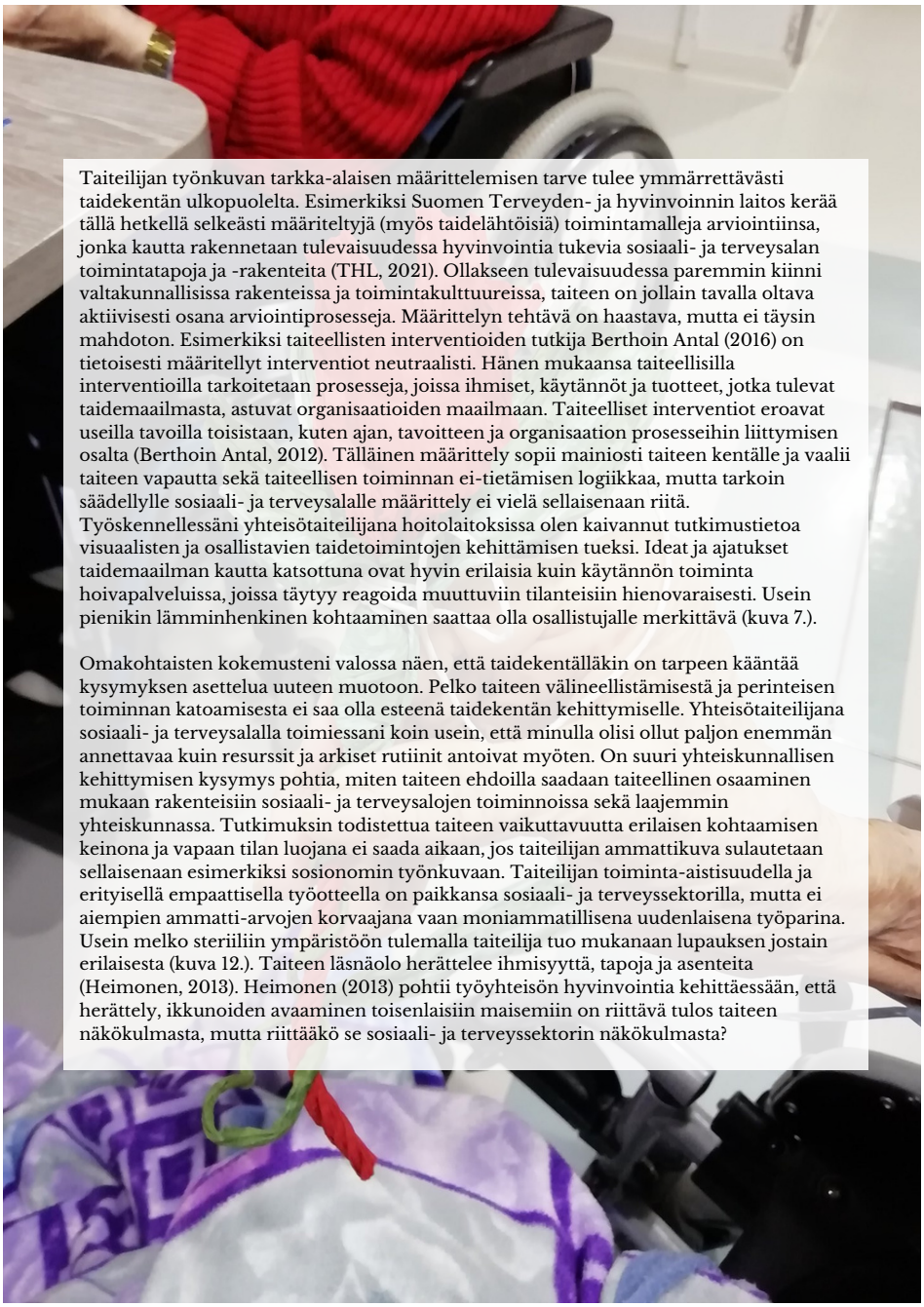
Iso käännekohta taiteen ja kulttuurin ymmärrykselle sosiaali- ja terveysalan kehittämisnäkökulmasta oli monelta osin maailman terveysjärjestö WHO:n vuonna 2019 julkaisema *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?* -raportti taiteen vaikuttavuustutkimuksista. Tähän yli 900 tutkimusjulkaisua sisältävään raporttiin viitataan ahkerasti puhuttaessa taiteen ja kulttuurin sekä terveyden ja hyvinvoinnin teemoista (Fancourt & Finn, 2019). Samaan aikaan omakohtaisesti koin ristiriitaa toiminnassani. Lyhytkestoiselle taidetoiminnalle oli kysyntää, mutta sitä ei vakiinnutettu organisaatioiden rakenteisiin pitkäjänteiseksi palveluksi. Vanhojen toimintatapojen ravistelu taiteellisen vapaantilan kautta herättivät innostusta, mutta myös hämmennystä. Yhteisötaiteen ja sosiaali- ja terveyssektorin väliltä tuntui puuttuvan ymmärrettävä yhteinen kieli, vaikka intoa ja kiinnostusta molemmin puolin löytyikin. Pysyvään muutokseen tarvittaisiin aidosti oikeaa rakenteellista paikkaa taiteelle.

Taiteellisen toiminnan vaikuttavuuden merkitys helposti unohtuu, jos yritämme vain välineellisesti lisätä taiteita lisukkeeksi. Tunnin viikottaisessa toimintatuokiossa ei vielä päästä kovinkaan syviin kokemuksiin, eikä myöskään saada kovin merkittäviä vaikutuksia osallistujille hekilökohtaisella tasolla. Toisaalta, jos lähestymme taiteita ja kulttuuria jo lähtökohtaisesti odottaen täsmävaikutuksia terveyteen, meiltä jää mahdollisesti huomaamatta, miten moniulotteisesti taide meille kokemuksena ilmenee tai mikä tekee siitä erityisen (Lehikoinen ym., 2020). Tämä seikka on aiheuttanut taiteen kentällä pelkoa taiteen välineellistämisestä ja taiteen vapauden menettämisestä. Kaikkien alan toimijoiden ja kehittäjien tulisi huomioida, että taiteen vaikuttavuus ja erityisyys katoaa, jos taidetoimintojen sisällöt päälle liimataan sosiaali- ja terveysalan hierarkiseen toimintaan. Taidetoiminnoille täytyy löytää omanlaisensa arvo organisaatioiden sisältä. Taiteen kanssa toimittaessa ei-tietämiselle ja vapaalle mahdollisuudelle antaa asioiden tapahtua on kehitettävä oma paikka, aika ja mentaalinen tila. Ohjaamassani yhteisötaiteessa olen korostanut jokaisen mahdollisuutta ilmaisuun. Kädet osaavat vielä muotoilla, vaikka muisti olisi jo vienyt puhumisen taidon (kuvat 5. & 6.).

Taiteen vaikuttavuuden merkitys on siinä vapaudessa, jonka taiteellinen ilmaisu tekijälleen ja kokijalleen antaa, ei-tietämiseen perustuva määränpää, jossa jokainen ihminen on riittävä sellaisenaan. Olennaista on, että taiteen ja kulttuurin vaikutuksia – olivatpa ne luonteeltaan esteettisiä, kulttuurisia, sosiaalisia, kasvatuksellisia, taloudellisia tai terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavia – ei olisi olemassa ilman taiteen kohtaamisen synnyttämää henkilökohtaista taidekokemusta (Crossick & Kaszynska, 2016). Siksi ajatukset taiteen kohtaamisesta, taidekokemuksen merkityksellisyydestä ja taiteen saavutettavuudesta on otettava mukaan taiteita ja kulttuuria koskevan hyvinvointikeskustelun keskiöön (Lehikoinen ym, 2020).

Kuvat 5 & 6:. Niina Oinas, 2021. *Se on se / It is it.* Paperisavi, peili.
Savielementit ovat rovaniemeläisen palvelukodin muistisairaiden asukkaiden muotoilemia vuodelta 2017.
Kuva: Niina Oinas.

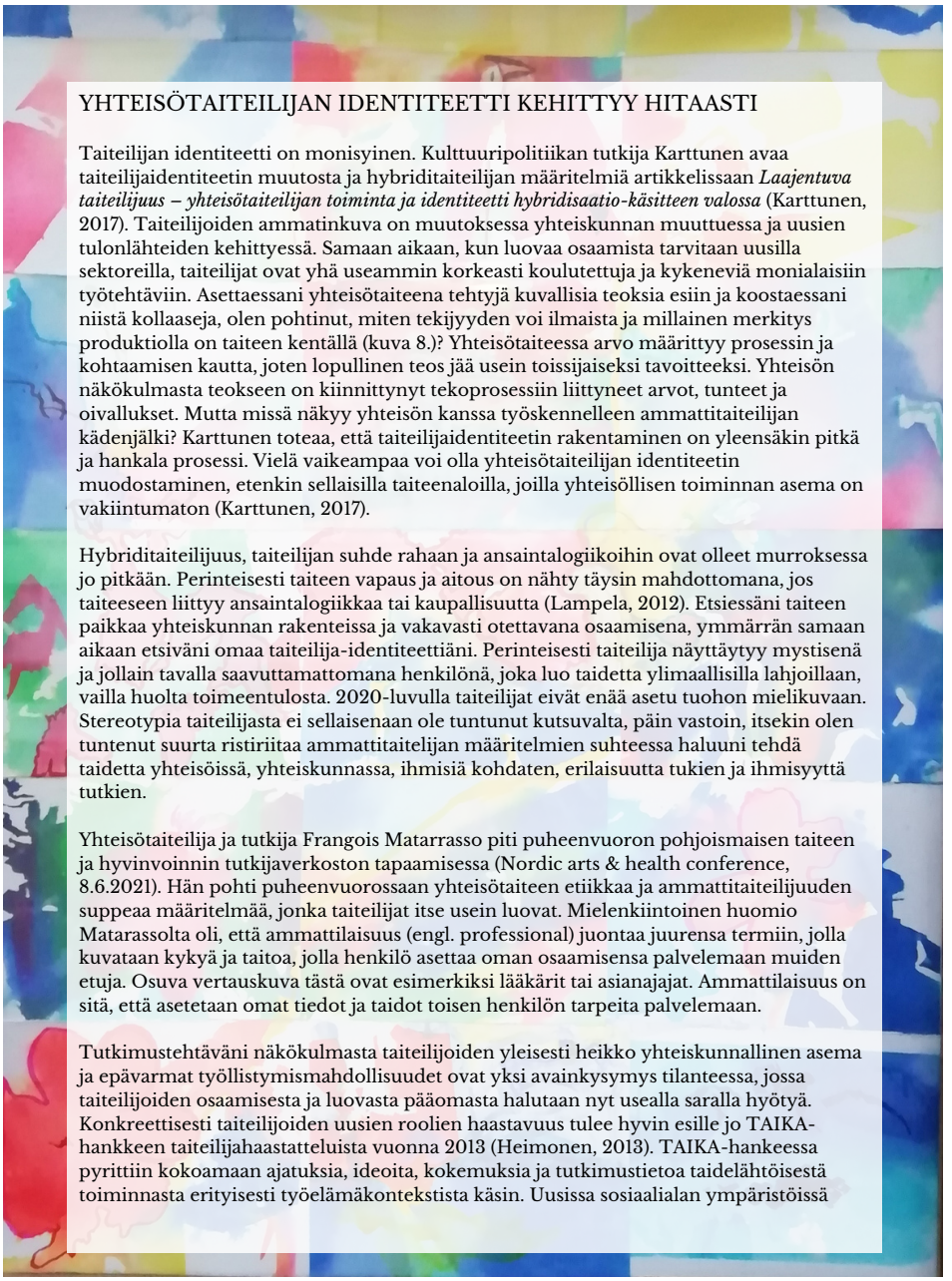

Taiteilijan työnkuvan tarkka-alaisen määrittelemisen tarve tulee ymmärrettävästi taidekentän ulkopuolelta. Esimerkiksi Suomen Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos kerää tällä hetkellä selkeästi määriteltyjä (myös taidelähtöisiä) toimintamalleja arviointiinsa, jonka kautta rakennetaan tulevaisuudessa hyvinvointia tukevia sosiaali- ja terveysalan toimintatapoja ja -rakenteita (THL, 2021). Ollakseen tulevaisuudessa paremmin kiinni valtakunnallisissa rakenteissa ja toimintakulttuureissa, taiteen on jollain tavalla oltava aktiivisesti osana arviointiprosesseja. Määrittelyn tehtävä on haastava, mutta ei täysin mahdoton. Esimerkiksi taiteellisten interventioiden tutkija Berthoin Antal (2016) on tietoisesti määritellyt interventiot neutraalisti. Hänen mukaansa taiteellisilla interventioilla tarkoitetaan prosesseja, joissa ihmiset, käytännöt ja tuotteet, jotka tulevat taidemaailmasta, astuvat organisaatioiden maailmaan. Taiteelliset interventiot eroavat useilla tavoilla toisistaan, kuten ajan, tavoitteen ja organisaation prosesseihin liittymisen osalta (Berthoin Antal, 2012). Tälläinen määrittely sopii mainiosti taiteen kentälle ja vaalii taiteen vapautta sekä taiteellisen toiminnan ei-tietämisen logiikkaa, mutta tarkoin säädellylle sosiaali- ja terveysalalle määrittely ei vielä sellaisenaan riitä. Työskennellessäni yhteisötaiteilijana hoitolaitoksissa olen kaivannut tutkimustietoa visuaalisten ja osallistavien taidetoimintojen kehittämisen tueksi. Ideat ja ajatukset taidemaailman kautta katsottuna ovat hyvin erilaisia kuin käytännön toiminta hoivapalveluissa, joissa täytyy reagoida muuttuviin tilanteisiin hienovaraisesti. Usein pienikin lämminhenkinen kohtaaminen saattaa olla osallistujalle merkittävä (kuva 7.).

Omakohtaisten kokemusteni valossa näen, että taidekentälläkin on tarpeen kääntää kysymyksen asettelua uuteen muotoon. Pelko taiteen välineellistämisestä ja perinteisen toiminnan katoamisesta ei saa olla esteenä taidekentän kehittymiselle. Yhteisötaiteilijana sosiaali- ja terveysalalla toimiessani koin usein, että minulla olisi ollut paljon enemmän annettavaa kuin resurssit ja arkiset rutiinit antoivat myöten. On suuri yhteiskunnallisen kehittymisen kysymys pohtia, miten taiteen ehdoilla saadaan taiteellinen osaaminen mukaan rakenteisiin sosiaali- ja terveysalojen toiminnoissa sekä laajemmin yhteiskunnassa. Tutkimuksin todistettua taiteen vaikuttavuutta erilaisen kohtaamisen keinona ja vapaan tilan luojana ei saada aikaan, jos taiteilijan ammattikuva sulautetaan sellaisenaan esimerkiksi sosionomin työnkuvaan. Taiteilijan toiminta-aistisuudella ja erityisellä empaattisella työotteella on paikkansa sosiaali- ja terveyssektorilla, mutta ei aiempien ammatti-arvojen korvaajana vaan moniammatillisena uudenlaisena työparina. Usein melko steriiliin ympäristöön tulemalla taiteilija tuo mukanaan lupauksen jostain erilaisesta (kuva 12.). Taiteen läsnäolo herättelee ihmisyyttä, tapoja ja asenteita (Heimonen, 2013). Heimonen (2013) pohtii työyhteisön hyvinvointia kehittäessään, että herättely, ikkunoiden avaaminen toisenlaisiin maisemiin on riittävä tulos taiteen näkökulmasta, mutta riittääkö se sosiaali- ja terveyssektorin näkökulmasta?

Kuva 7. Arviointiyksikön arki on hektistä ja tilanteet jatkuvassa muutoksessa. Taidetoiminta luo tilan kohtaamisille.
Kuva: Niina Oinas.

YHTEISÖTAITEILIJAN IDENTITEETTI KEHITTYY HITAASTI

Taiteilijan identiteetti on monisyinen. Kulttuuripolitiikan tutkija Karttunen avaa taiteilijaidentiteetin muutosta ja hybriditaiteilijan määritelmiä artikkelissaan *Laajentuva taiteilijuus – yhteisötaiteilijan toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa* (Karttunen, 2017). Taiteilijoiden ammatinkuva on muutoksessa yhteiskunnan muuttuessa ja uusien tulonlähteiden kehittyessä. Samaan aikaan, kun luovaa osaamista tarvitaan uusilla sektoreilla, taiteilijat ovat yhä useammin korkeasti koulutettuja ja kykeneviä monialaisiin työtehtäviin. Asettaessani yhteisötaiteena tehtyjä kuvallisia teoksia esiin ja koostaessani niistä kollaaseja, olen pohtinut, miten tekijyyden voi ilmaista ja millainen merkitys produktiolla on taiteen kentällä (kuva 8.)? Yhteisötaiteessa arvo määrittyy prosessin ja kohtaamisen kautta, joten lopullinen teos jää usein toissijaiseksi tavoitteeksi. Yhteisön näkökulmasta teokseen on kiinnittynyt tekoprosessiin liittyneet arvot, tunteet ja oivallukset. Mutta missä näkyy yhteisön kanssa työskennelleen ammattitaiteilijan kädenjälki? Karttunen toteaa, että taiteilijaidentiteetin rakentaminen on yleensäkin pitkä ja hankala prosessi. Vielä vaikeampaa voi olla yhteisötaiteilijan identiteetin muodostaminen, etenkin sellaisilla taiteenaloilla, joilla yhteisöllisen toiminnan asema on vakiintumaton (Karttunen, 2017).

Hybriditaiteilijuus, taiteilijan suhde rahaan ja ansaintalogiikoihin ovat olleet murroksessa jo pitkään. Perinteisesti taiteen vapaus ja aitous on nähty täysin mahdottomana, jos taiteeseen liittyy ansaintalogiikkaa tai kaupallisuutta (Lampela, 2012). Etsiessäni taiteen paikkaa yhteiskunnan rakenteissa ja vakavasti otettavana osaamisena, ymmärrän samaan aikaan etsiväni omaa taiteilija-identiteettiäni. Perinteisesti taiteilija näyttäytyy mystisenä ja jollain tavalla saavuttamattomana henkilönä, joka luo taidetta ylimaallisilla lahjoillaan, vailla huolta toimeentulosta. 2020-luvulla taiteilijat eivät enää asetu tuohon mielikuvaan. Stereotypia taiteilijasta ei sellaisenaan ole tuntunut kutsuvalta, päin vastoin, itsekin olen tuntenut suurta ristiriitaa ammattitaitelijan määritelmien suhteessa haluuni tehdä taidetta yhteisöissä, yhteiskunnassa, ihmisiä kohdaten, erilaisuutta tukien ja ihmisyyttä tutkien.

Yhteisötaiteilija ja tutkija Frangois Matarrasso piti puheenvuoron pohjoismaisen taiteen ja hyvinvoinnin tutkijaverkoston tapaamisessa (Nordic arts & health conference, 8.6.2021). Hän pohti puheenvuorossaan yhteisötaiteen etiikkaa ja ammattitaiteilijuuden suppeaa määritelmää, jonka taiteilijat itse usein luovat. Mielenkiintoinen huomio Matarassolta oli, että ammattilaisuus (engl. professional) juontaa juurensa termiin, jolla kuvataan kykyä ja taitoa, jolla henkilö asettaa oman osaamisensa palvelemaan muiden etuja. Osuva vertauskuva tästä ovat esimerkiksi lääkärit tai asianajajat. Ammattilaisuus on sitä, että asetetaan omat tiedot ja taidot toisen henkilön tarpeita palvelemaan.

Tutkimustehtäväni näkökulmasta taiteilijoiden yleisesti heikko yhteiskunnallinen asema ja epävarmat työllistymismahdollisuudet ovat yksi avainkysymys tilanteessa, jossa taiteilijoiden osaamisesta ja luovasta pääomasta halutaan nyt usealla saralla hyötyä. Konkreettisesti taiteilijoiden uusien roolien haastavuus tulee hyvin esille jo TAIKA-hankkeen taiteilijahaastatteluista vuonna 2013 (Heimonen, 2013). TAIKA-hankeessa pyrittiin kokoamaan ajatuksia, ideoita, kokemuksia ja tutkimustietoa taidelähtöisestä toiminnasta erityisesti työelämäkontekstista käsin. Uusissa sosiaalialan ympäristöissä

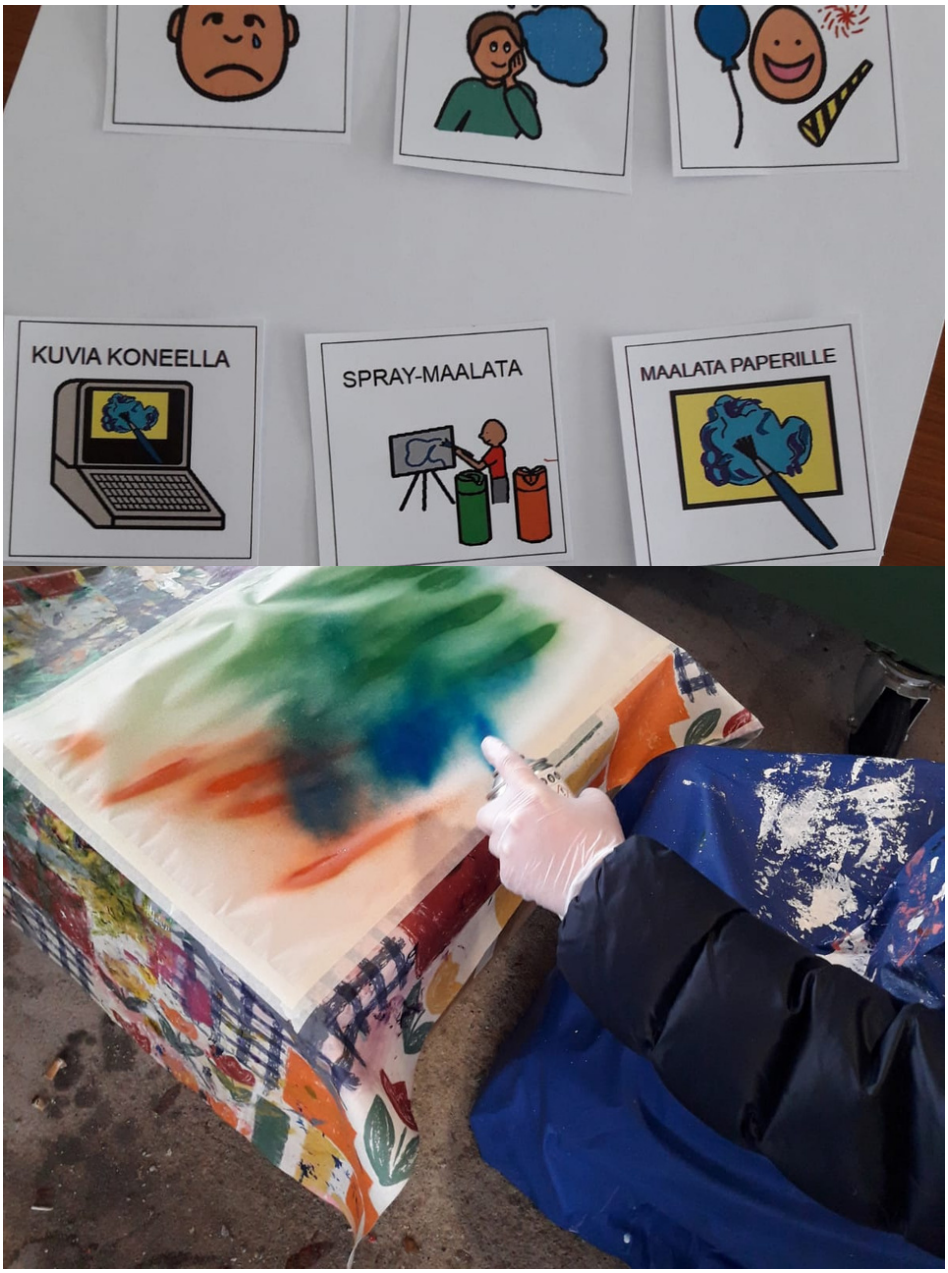
Kuva 8: *Muistikuvia*-yhteisötaideteos Rovaniemen Arviointiyksikön asiakkaiden kanssa 2020. Kuva: Niina Oinas.

toimivat taiteilijat joustavat uudenlaisiin työmuotoihin joutuen jatkuvasti pohtimaan taiteen asemaa, omia ennakko-oletuksiaan, osaamistaan ja toiminnassa korostuvaa kohtaamisen arvoa (Heimonen, 2013). Toimiessani ikäihmisten, erityisryhmien, lasten ja nuorten taideohjaajana näyttäydyin heille aina taiteilijana, vaikka itse vielä hieman vierastin tuota määritelmää. Toisaalta en myöskään pahoittanut mieltäni, jos joku henkilökunnasta esitteli minut askarteluohjaajana. Koin, että osallistujat määrittelivät taiteilijuuden laveammin ja suoraviivaisemmin kuin taidemaailman perinteiset instituutiot. Ajattelutapa tuntui virkistävän raikkaalta ja se osaltaan rohkaisi minua murtamaan omia ennakkoluulojani taiteen ja taiteilijuuden roolituksista.

Taiteen edistämiskeskuksen julkaisema opas onnistuneeseen residenssitoimintaan sosiaali- ja terveyssektorilla muistuttaa, että pelkkä taiteellisen työn laajuus ja näyttö paperilla ei ole peruste palkata taiteilijaa yhteisöön (Lapio, 2019). Tällä toimialalla kohteena ovat useimmiten haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat asiakkaat (Lapio, 2019). Oppaan mukaan soveltavan taiteen ammattilaisilla on oltava ammattitaito kohdata ihminen läsnäolon kautta. Taiteellisen työn osaamisen lisäksi oleellisinta on taito kommunikoida ja vastaanottaa palautetta niin henkilökunnan kuin asiakkaidenkin taholta (Lapio, 2019). Tätä ammattitaitoa ja osaamista jäsennän edelleen käynnissä olevan tutkimukseni kautta, jotta alaa voidaan kehittää eettisesti kestävään muotoon sosiaali- ja terveyspalveluissa taidekentän kanssa vuoropuhelua käyden.

Sosiaali- ja terveysalan yhteistyössä taiteilijastatus antaa juuri sen erityisen roolin, jolla voin olla tasavertainen niin dementiapotilaan, hoitajan kuin myös paikan johtajan kanssa. Perinteisesti tarkkaan hierarkisoidulla alalla tämä on laaja-alainen näköalapaikka organisaation toimintamalleihin, vaihtoehtojen näkemiselle ja toimintakulttuurin inhimillistämiselle. Taiteilijana koen saaneeni vastaanoton, joka asettaa minut erityiseen asemaan, jota yhteisöt määrittelevät taiteilijastatuksella. Toisaalta on huomioitava, että esimerkiksi erityisryhmien kanssa työskennellessä yhteisötaiteilijalla tulee olla sellaista erityistä osaamista, jota perinteisillä kuvataiteilijoilla ei välttämättä ole (kuvat 9. & 10.). Taidemaailman sisällä taiteilijuuden määrittelyyn käytetään erilaisia kriteerejä, toisinaan taiteen norsunluutorniksikin kutsutulla ilmiöllä viitataan toimijoiden ja arvioijien sisäsyntyiseen näkökulmaan (Mononen, 2014). Minun taiteilijuuteni on tunnustettu erilaisten yhteisöjen kohtaamisella, heidän arkeensa tervetulleeksi kutsutuksi tulemisella ja luottamuksella, joka mahdollistaa tekemiseen mukaan heittäytymisen ilman selkeää päämäärää. Minulle se on merkinnyt paljon. Dementikkojen, koululaisryhmien, erityisnuorten, ikäihmisten ja mielenterveyshaasteiden kanssa elävien parissa, heidän kanssaan toimiessani taiteilijuuteni on kasvanut eheäksi, kokonaiseksi ja omanlaisekseni.

Hybriditaiteilijaksi voidaan määritellä taiteilija, joka valikoi itselleen mieluisan ja mielekkään portfolion erilaisia tehtäviä (Karttunen, 2017). Näin toimiessaan, perinteiset raja-aidat ansaintalogiikan ja taiteen välillä huomiotta jättävä taiteilija omaksuu jatkuvasti uusia taitoja, jotka toisaalta parantavat yksilön työllistymismahdollisuuksia, mutta myös vakiinnuttavat mahdollisuuden jatkaa taiteellista työtä (kuva 11.). Oma motiivini toiminimen perustamiseen ja vahvasti yrittäjäksi identifioitumiseen löytyy juuri tältä arvopohjalta. Koin, että haluan luoda jotain pysyvää ja omissa käsissäni hallittavissa olevaa taiteelliselle ja muulle osaamiselleni perustuvaa työtä. Pohdin jatkusvasti useiden vaikuttajien ristipaineessa omaa paikkaani ja turvaverkkoani myös kuvallisen työskentelyni kautta (kuva 14.) Perheellisenä ihmisenä en nähnyt realistisena vaihtoehtona hakea isolla työmäärällä epätodennäköisiä apurahoja lyhyisiin määräaikaisiin prosesseihin ilman tietoa tulevasta. Avaan tätä teemaa hieman lisää työllisyyspolitiikan näkökulmasta.

Kuva 9. & 10: Ilmaisun tukemiseen on käytettävissä yksilöllisiä tukitoimia. Kuva: Niina Oinas.

TAITEILIJA TYÖLLISYYSPOLITIIKAN RATTAISSA

Taiteen tekemisen ja taiteen yhteiskunnallisen merkittävyyden rooli on ollut itselleni aina ensisijainen arvo, mutta koko koulutusurani ajan kehittymistäni on varjostanut huoli tulevasta, työllistymisestä ja taide-alan epävarmuudesta. Tämä murehtiminen on toisaalta estänyt minua heittäytymästä perinteisille taiteen kentille ja toisaalta ajanut minua pohtimaan ja kehittämään taiteen asemaa yhteiskunnassa. Ensimmäisen kerran, kun kuulin virallisessa kontekstissa puhuttavan taiteen hyvinvointivaikutuksista, muistan ajatelleeni, että ehdottomasti taiteessa on jotain taikavoimaa; niin monet eri alojen taiteilijat elivät lähes vailla tuloja tai sosiaaliturvaa, elossa sinnitellen, usein vieläpä aktiivisina yhteiskunnallisina toimijoina vaikuttaen.

Edellä hahmoteltujen, samanaikaisten ilmiöiden lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa on jo pitkään painittu taiteilijoiden, taide- ja kulttuurialan ammattilaisten ja asiantuntijoiden korkean työttömyysprosentin kanssa (Rautiainen & Roiha, 2015). Taide- ja kulttuurialat työllistävät pääasiassa matalapalkkaisiin pätkätöihin, freelancereina tai monityöläisyyteen muovautuneessa työsuhteessa vailla selkeitä työsuhde-etuja tai vakautta. Erityisen haastava työllistymistilanne on kuvataiteilijoilla. Apurahalla tuettava työmuoto on pätkittäistä, vaikeasti tulkittavissa työvoimapoliittisissa päätöksissä ja hakijamäärien kasvaessa kilpailu alalla on kova. Esimerkiksi Taiteenedistämiskeskukselle vuonna 2020 hakemuksia tuli ennätysmäärä, runsaat 2 800 kappaletta. Määrä kasvoi edellisvuodesta lähes kymmenellä prosentilla (Taike, 2020). Rahoitusta riitti vain 5–9 prosentille hakijoista, vaikka esimerkiksi kuvataiteeseen jaettiin määrällisesti eniten apurahoja, 58 kappaletta (Taike, 2020).

Kokonaisuudessaan apurahasysteemi on viime vuosina saanut osakseen paljon kritiikkiä vanhanaikaisuudestaan, niin sanotun tähtikulttuurin ylläpitämisestä ja työehtoja polkevan työmuodon tukemisesta. Muun muassa Lehenkari (2018) on Pro Gradu -työssään käsitellyt kuvataiteilijoiden asemaa nykyajan Suomessa, muuttuvan taidekentän paradoksissa. Hän toteaa muun muassa, että kieli muokkaa asenteita, ja liikkeelle taiteilijoiden yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi voisi lähteä myös kielelliseltä tasolta.

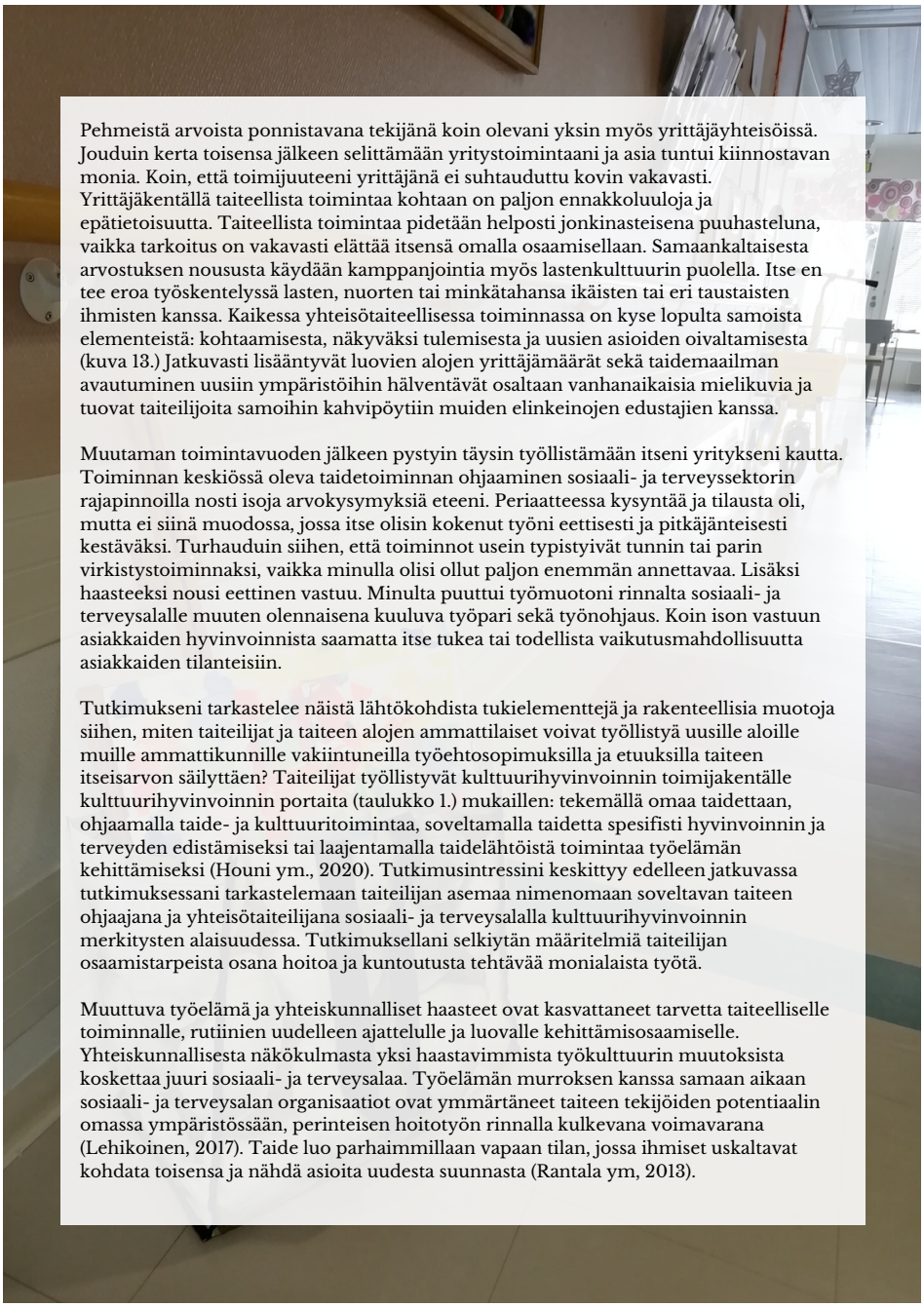
Kuva 11: Niina Oinas, 2021. *Verkosto / Network.* Käyntikortit. Kuva: Niina Oinas.

Apuraha merkitsee jotain aivan muuta kuin palkka, taiteen tukeminen jotain muuta kuin taiteeseen investointi (Lehenkari, 2018). Taiteilijan työ on erityistä, eikä sitä tule suoraan verrata muihin töihin, mutta arvostusta se ansaitsee siinä missä muutkin ammatit (Lehenkari, 2018). Useat taiteilijat, taiteen tutkijat ja kehittäjät puhuvat myös taiteilijapalkan puolesta (Ylitalo, 2020). Osana sosiaali- ja terveysalan työkenttää yhteisötaiteen kehittymisessä painotetaan palkallista, sosiaaliturvan ja vakuutusten piiriin kuuluvaa uudenlaista taiteen ammattilaisuutta.

Luovilla aloilla hyvin tunnettu palkattoman työn käsite tarkoittaa taidealoilla hyvin tyypillistä tilannetta, jossa taiteilijan oletetaan antavan työpanoksensa täysin ilmaiseksi näkyvyyden tai muun vastaavan varjolla (Hirvi-Ijäs ym., 2020). Vastentahtoiseen yrittäjyyteen viitataan, kun henkilö on ajautunut yrittäjyyteen olosuhteiden pakosta ilman varsinaista halua yrittäjyyteen. Omalla kohdallani kyse oli tavallaan pakotetusta yrittäjyydestä. Kotipaikkakunnallani ei ollut taitojani tai intohimojani vastaavaa palkkatyötä tarjolla. Jos avoin paikka joskus jostain ilmaantui, hakijoita oli yhtä työpaikkaa kohtaan toista sataa henkilöä. Koin olevani pakotettu yrittäjyyteen, koska vaihtoehtoina olivat työttömyys tai alan vaihto. Samalla halusin näyttää, että taideperustainen yritys voidaan ottaa vakavasti monialaisella, uuden ajan yrityskentällä.

Viimeisen viiden vuoden ajan taiteilijoita ja muita taide- ja kulttuurialan ammattilaisia on Suomessa yhä enenevissä määrin kannustettu yrittäjyyteen tai kevyt-yrittäjyyteen. Pikaratkaisuna alan järjestäytyminen, ja samalla myös helpommin löydettäväksi uusille yhteistyökumppaneille tekeminen, kuulostaa mainiolta ainakin tietäen edellisessä osiossa kuvaillun taiteen tarpeen ja kysynnän olemassa olon. Yhteiskunnan rakenteet eivät kuitenkaan vielä tunnista taiteenalan yrittäjyyttä kovin hyvin. Haastetta lisää se, että taidekouluissa ja -tutkinnoissa ansaintalogiikkan pohdintaa ei ole suuremmin ollut ennen viime vuosien kehitystä. Muutoksia yhteiskunnallisiin rakenteisiin tehdään hitaasti, mutta 2020-luvulle tultaessa taiteilijat on tunnistettu entistä paremmin ammattilaisiksi ja esimerkiksi verotusta pikkuhiljaa pyritty muokkaamaan alalle soveltuvampaan suuntaan.

Syksyllä 2016 olin innoissani vuosia muhineen ajatuksen konkretisoitumisesta toiminimeksi ja omaksi yritystoiminnakseni. Uteliaisuus rohkaisi hypyssä tuntemattomaan ja uskominen omaan visioon ajoivat eteenpäin. Samaan aikaan koin olevani todella yksin. Koin taiteen kentältä kantautuvan epäileviä katseita ja epäluuloa toimintani suhteen. Tunnistin rikkovani joitain tiettyjä normeja, mutta en vonut jäädä asiaa pohtimaan enempää, se olisi lamaannuttanut oman kehittymiskykyni. Myös taiteen välineellistäminen on yritystoimintaan liitettävä uhkakuva, joka täytyy tunnistaa taiteen ominaisluonteen vaalimiseksi. Itselleni oli kokoajan selvää, että toimin eettisesti, moraalisesti ja taiteen erityisyyttä korostaen. Seuraavana syksynä pidin yhteisöllisen valokuvanäyttelyn Pelkosenniemen Pyhätunturin Aittakurussa ja sain valtavasti positiivista palautetta osallistujilta. Jälleen osallistujien ja kohtaamisten tuoma tunne vakuutti, että valitsemani tie on minulle se oikea.

Pehmeistä arvoista ponnistavana tekijänä koin olevani yksin myös yrittäjäyhteisöissä. Jouduin kerta toisensa jälkeen selittämään yritystoimintaani ja asia tuntui kiinnostavan monia. Koin, että toimijuuteeni yrittäjänä ei suhtauduttu kovin vakavasti. Yrittäjäkentällä taiteellista toimintaa kohtaan on paljon ennakkoluuloja ja epätietoisuutta. Taiteellista toimintaa pidetään helposti jonkinasteisena puuhasteluna, vaikka tarkoitus on vakavasti elättää itsensä omalla osaamisellaan. Samaankaltaisesta arvostuksen noususta käydään kamppanjointia myös lastenkulttuurin puolella. Itse en tee eroa työskentelyssä lasten, nuorten tai minkätahansa ikäisten tai eri taustaisten ihmisten kanssa. Kaikessa yhteisötaiteellisessa toiminnassa on kyse lopulta samoista elementeistä: kohtaamisesta, näkyväksi tulemisesta ja uusien asioiden oivaltamisesta (kuva 13.) Jatkuvasti lisääntyvät luovien alojen yrittäjämäärät sekä taidemaailman avautuminen uusiin ympäristöihin hälventävät osaltaan vanhanaikaisia mielikuvia ja tuovat taiteilijoita samoihin kahvipöytiin muiden elinkeinojen edustajien kanssa.

Muutaman toimintavuoden jälkeen pystyin täysin työllistämään itseni yritykseni kautta. Toiminnan keskiössä oleva taidetoiminnan ohjaaminen sosiaali- ja terveyssektorin rajapinnoilla nosti isoja arvokysymyksiä eteeni. Periaatteessa kysyntää ja tilausta oli, mutta ei siinä muodossa, jossa itse olisin kokenut työni eettisesti ja pitkäjänteisesti kestäväksi. Turhauduin siihen, että toiminnot usein typistyivät tunnin tai parin virkistystoiminnaksi, vaikka minulla olisi ollut paljon enemmän annettavaa. Lisäksi haasteeksi nousi eettinen vastuu. Minulta puuttui työmuotoni rinnalta sosiaali- ja terveysalalle muuten olennaisena kuuluva työpari sekä työnohjaus. Koin ison vastuun asiakkaiden hyvinvoinnista saamatta itse tukea tai todellista vaikutusmahdollisuutta asiakkaiden tilanteisiin.

Tutkimukseni tarkastelee näistä lähtökohdista tukielementtejä ja rakenteellisia muotoja siihen, miten taiteilijat ja taiteen alojen ammattilaiset voivat työllistyä uusille aloille muille ammattikunnille vakiintuneilla työehtosopimuksilla ja etuuksilla taiteen itseisarvon säilyttäen? Taiteilijat työllistyvät kulttuurihyvinvoinnin toimijakentälle kulttuurihyvinvoinnin portaita (taulukko 1.) mukaillen: tekemällä omaa taidettaan, ohjaamalla taide- ja kulttuuritoimintaa, soveltamalla taidetta spesifisti hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tai laajentamalla taidelähtöistä toimintaa työelämän kehittämiseksi (Houni ym., 2020). Tutkimusintressini keskittyy edelleen jatkuvassa tutkimuksessani tarkastelemaan taiteilijan asemaa nimenomaan soveltavan taiteen ohjaajana ja yhteisötaiteilijana sosiaali- ja terveysalalla kulttuurihyvinvoinnin merkitysten alaisuudessa. Tutkimuksellani selkiytän määritelmiä taiteilijan osaamistarpeista osana hoitoa ja kuntoutusta tehtävää monialaista työtä.

Muuttuva työelämä ja yhteiskunnalliset haasteet ovat kasvattaneet tarvetta taiteelliselle toiminnalle, rutiinien uudelleen ajattelulle ja luovalle kehittämisosaamiselle. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta yksi haastavimmista työkulttuurin muutoksista koskettaa juuri sosiaali- ja terveysalaa. Työelämän murroksen kanssa samaan aikaan sosiaali- ja terveysalan organisaatiot ovat ymmärtäneet taiteen tekijöiden potentiaalin omassa ympäristössään, perinteisen hoitotyön rinnalla kulkevana voimavarana (Lehikoinen, 2017). Taide luo parhaimmillaan vapaan tilan, jossa ihmiset uskaltavat kohdata toisensa ja nähdä asioita uudesta suunnasta (Rantala ym, 2013).

Kuva 12: Taiteilija tuo mukanaan lupauksen jostain erilaisesta, tavanomaisesta poikkeavasta tapahtumasta. Kuva: Niina Oinas.

Taulukko 1. Kulttuurihyvinvoinnin portaat

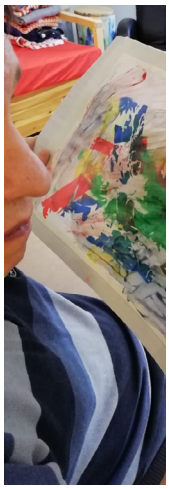
Itä-Suomen Hyvinvointivoimalan strategiaa mukaillen (Mäkinen & Riekkinen, 2018)

1. **Esiintymistoiminta, näyttelyt, taideinvestoinnit ja arkkitehtuuri** (kokeminen)

2. Omaehtoinen harrastaminen (tekeminen ja oppiminen)

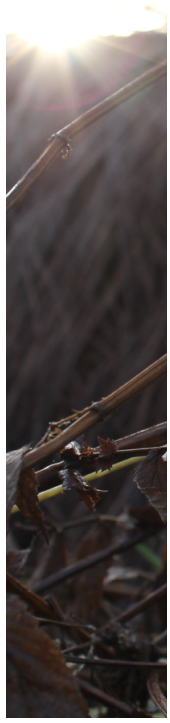

3. Osallistavat taiteilijavierailut (esim. yhteisömuusikot ja -taiteilijat) sekä soveltavan taiteen käyttö

4. Eri alojen välinen yhteistyö koulutuksessa ja työelämässä

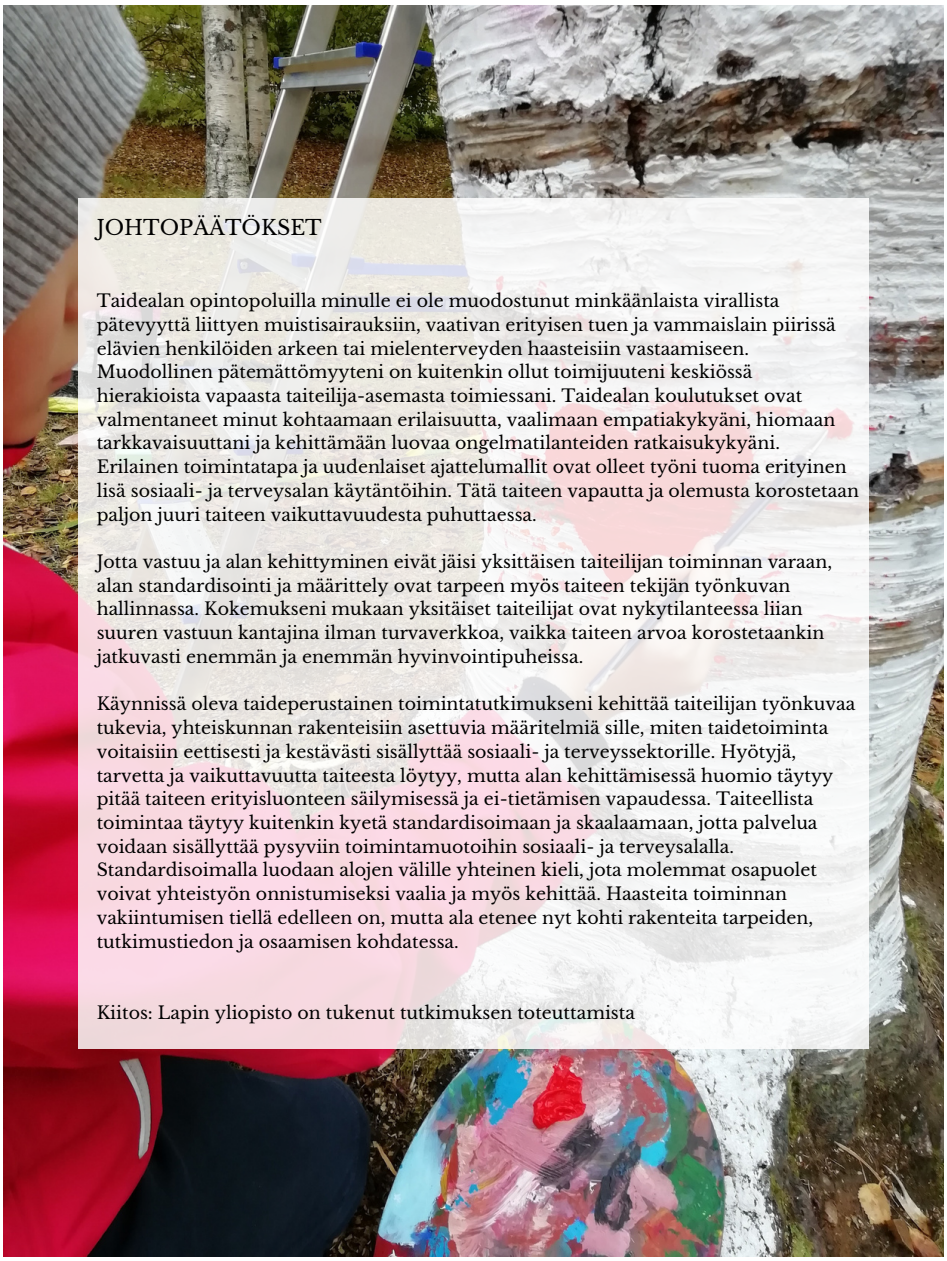
- yhteiskehittäminen
- uusi osaaminen, hybridiset työnkuvat
- kuntoutumista edistävä toiminta
- erilaiset terapiat

5. Pysyvä toiminta: kulttuuri osana sosiaali- ja terveysalan toimintaa

- systeemisyys, moninäkökulmaisuus
- kokonaisvaltainen hyvinvointi
- toimintakulttuurin muutos
- työhyvinvointi

Kuvituskuvat: kuva 1. Kuvia ikiajassa - näyttelyn avajaiset 2017, kuva 2. Koululaisten taidekerhon tuokiosta 2017, kuva 3. Kolpeneen palvelukeskuksen päiväpajan taidetuokiosta 2020, kuva 4. Yksityiskohta teoksesta Verkosto 2021, kuva 5. yksityiskohta valokuvasta Valoa 2019 Kuvat: Niina Oinas

JOHTOPÄÄTÖKSET

Taidealan opintopoluilla minulle ei ole muodostunut minkäänlaista virallista pätevyyttä liittyen muistisairauksiin, vaativan erityisen tuen ja vammaislain piirissä elävien henkilöiden arkeen tai mielenterveyden haasteisiin vastaamiseen. Muodollinen pätemättömyyteni on kuitenkin ollut toimijuuteni keskiössä hierakioista vapaasta taiteilija-asemasta toimiessani. Taidealan koulutukset ovat valmentaneet minut kohtaamaan erilaisuutta, vaalimaan empatiakykyäni, hiomaan tarkkavaisuuttani ja kehittämään luovaa ongelmatilanteiden ratkaisukykyäni. Erilainen toimintatapa ja uudenlaiset ajattelumallit ovat olleet työni tuoma erityinen lisä sosiaali- ja terveysalan käytäntöihin. Tätä taiteen vapautta ja olemusta korostetaan paljon juuri taiteen vaikuttavuudesta puhuttaessa.

Jotta vastuu ja alan kehittyminen eivät jäisi yksittäisen taiteilijan toiminnan varaan, alan standardisointi ja määrittely ovat tarpeen myös taiteen tekijän työnkuvan hallinnassa. Kokemukseni mukaan yksitäiset taiteilijat ovat nykytilanteessa liian suuren vastuun kantajina ilman turvaverkkoa, vaikka taiteen arvoa korostetaankin jatkuvasti enemmän ja enemmän hyvinvointipuheissa.

Käynnissä oleva taideperustainen toimintatutkimukseni kehittää taiteilijan työnkuvaa tukevia, yhteiskunnan rakenteisiin asettuvia määritelmiä sille, miten taidetoiminta voitaisiin eettisesti ja kestävästi sisällyttää sosiaali- ja terveyssektorille. Hyötyjä, tarvetta ja vaikuttavuutta taiteesta löytyy, mutta alan kehittämisessä huomio täytyy pitää taiteen erityisluonteen säilymisessä ja ei-tietämisen vapaudessa. Taiteellista toimintaa täytyy kuitenkin kyetä standardisoimaan ja skaalaamaan, jotta palvelua voidaan sisällyttää pysyviin toimintamuotoihin sosiaali- ja terveysalalla. Standardisoimalla luodaan alojen välille yhteinen kieli, jota molemmat osapuolet voivat yhteistyön onnistumiseksi vaalia ja myös kehittää. Haasteita toiminnan vakiintumisen tiellä edelleen on, mutta ala etenee nyt kohti rakenteita tarpeiden, tutkimustiedon ja osaamisen kohdatessa.

Kiitos: Lapin yliopisto on tukenut tutkimuksen toteuttamista

Kuva 13: Taiteellinen toiminta antaa työkaluja tunteiden, ajatusten ja identiteetin käsittelyyn kaiken ikäisille ihmisille.
Kuva: Niina Oinas

Kuva 14: Niina Oinas, 2021. *Kaikki on hyvin / Everything is just fine*, akryyli vanerille, 122 X 170, 2021. Kuva: Niina Oinas.

Kiitos: Lapin yliopisto on tukenut tutkimuksen toteuttamista.

Lähteet

Berthoin Antal, A. (2012). Artistic intervention residencies and their intermediaries: A comparative analysis. *Organizational Aesthetics*, 44–67. https://oa.journals.publicknowledgeproject.org/index.php/oa/article/view/5 (Verkkoartikkeli)

Crossick, G., & Kaszynska, P. (2016, 9. June). *Understanding the value of arts & culture: The AHRC cultural value project. Arts and humanities research council.* https://ahrc.ukri.org/documents/publications/cultural-value-project-final-report/ (Verkkojulkaisu)

Fancourt, D., & Finn, S. (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? a scoping review.health evidence network (HEN) synthesis report 67.* WHO Regional office for Europe.

Heimonen, K. (2013). Askellus joustavuudesta jatkumoon? – keskustelu taidetyöpajojen merkityksestä sosiaali- ja terveysalalla. Teoksessa P. Rantala & S.-M. Jansson (toim.), *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia* (s. 95–121). Lapin yliopisto.

Hiltunen, M. (2009). *hteisöllinen taidekasvatus. performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä.* Lapin yliopisto.

Hirvi-Ijäs, M., Sokka, S., Rensujeff, K., & Kurlin, A. (2020). *Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2020. taiteen ja kulttuurin barometri 2019. cuporen verkkojulkaisuja 57.* CUPORE. https://cupdf.com/document/taiteen-ja-kulttuurin-barometri-2019-cupore-taiteen-ja-kulttuurin-barometri.html

Houni, P., Turpeinen, I., & Vuolasto, J. (2020). *Taidetta! kulttuurihyvinvoinnin käsikirja.* Taiteen edistämiskeskus (TAIKE).

Jumisko, E., Jänkälä, R., & Piekkari, J. (2013). Hyviä vuosia Lapissa : Toimintamalleja ja työkaluja ikäihmisten elämänhallinnan ja hyvinvoinnin tukemiseen. Teoksessa E. R. Jumisko (toim.), *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia.* Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Lapin ammattikorkeakoulu.

Karttunen, S. (2017). Laajentuva taiteilijuus — yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa. *Tahiti: Taidehistoria tieteenä*, *7*(1). http://tahiti.fi/01-2017/tieteelliset-artikkelit/laajentuvataiteilijuus-%E2%80%93-yhteisotaiteilijoiden-toiminta-ja-identiteetti-hybridisaatio-kasitteen-valossa/

Lampela, K. (2012). *Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin: Tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista.* Lapin yliopistokustannus.

Lapio, P. (2019). *Yhteisölähtöinen taiteilijaresidenssitoiminta sosiaali- ja terveysalalla.* https://storage.googleapis.com/turkuamk/2019/11/taike_residenssiopas_web.pdf

Lehenkari, L. (2018, 20. Toukokuu). *Taiteilijoiden eriarvoisuus: Tutkimus menestyksen kasautumisesta suomalaisten kuvataiteilijoiden keskuudessa 2000- luvulla.* http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018101538239

Lehikoinen, K., Koivisto, T.-A., Lapio, P., L-M., L.-V., & Salanterä, S. (2020). Taide ja kulttuuritoiminta investointina terveyteen ja hyvinvointiin sairaala- ja terveyspalveluissa. Teoksessa S. Seitsalo, I. Taipale, D. McCracken, & A. Manns (toim.), *Taide vanhin voitehista: Kuvataidetta sairaaloissa.* Psykiatrian yhteistyö ry.

Mononen, S. (2014). *Alaston totuus taiteesta: Kirjoituksia taidemaailmasta uudella vuosituhannella*. Into.

Mäkinen, E., & Riekkinen, T. (2018). *Voimala and kulttuurisote. kulttuurihyvinvoinnin portaat.* https://docplayer.fi/110356380-Kulttuurihyvinvoinnin-portaat.html

Petäjäjärvi, K. (2016). Mitä performanssitaiteilija tekee toimistossa? performanssitaide taiteellisen intervention välineenä. Teoksessa M. Pulkki, E. Aho, K. Lehikoinen, A. Pässilä, & M. Martín (toim.), *Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työssä* (s. 123–138). Taideyliopisto.

Rantala, P., & Jansson, S. M. (2013). Taiteesta toiseen. Teoksessa P. Rantala & S. M. Jansson (toim.), *Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia* (s. 95–121). Lapin yliopisto.

Rautiainen, P., & Roiha, T. (2015). Taidealojen korkeakoulutus suomessa. Teoksessa *Cuporen julkaisuja.* CUPORE. https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/pauli-rautiainen-ja-taija-roiha-taidealojen-korkeakoulutus-suomessa

Rönkä, A.-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen, S., & Rantala, P. (2011). Taide käy työssä–taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Teoksessa A.-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen, & P. Rantala (toim.), *Sarja c artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut.* Lahden ammattikorkeakoulu.

Taike. (2021). *Taiteen edistämiskeskus*. Verkkosivu. https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveydenedistamisen-johtaminen/vaikuttavat-toimet/hyte-toimintamallien-arviointi

Ylitalo, S. (2020, 27. Huhtikuu). *Taide, raha ja vaikea liitto–kuinka taiteen rahoitusta pitäisi uudistaa?* https://www.uniarts.fi/artikkelit/ilmiot/taide-raha-ja-vaikea-liitto-kuinka-taiteen-rahoitusta-pitaisi-uudistaa/

ARTIKKELI II

Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2024). Art activities for staff in healthcare institutions. *International Journal of Education through Art*, *20*(2), 193–207. https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

© Niina Oinas. The definitive, peer reviewed and edited version of this article is published in International Journal of Education Through Art, Volume 20, Issue 2, p.193 – 207, 2024, https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

Niina Oinas and Maria Huhmarniemi

Art activities for job counselling in care institutions

Abstract

Art and art-based methods play an increasing role in care institutions, and research on the impact of the arts on well-being is rising. Two artists facilitated art activities for 21 staff representatives in three care institutions in Finland. The aim was to enhance work satisfaction and well-being. Workers were somewhat prejudicial about art but that their attitudes towards and understanding of art became progressively more positive in the process. The interviews show that most participants felt that the artistic activities lifted their group spirit at work, affected their individual well-being and helped them find new methods for their own work. The participants felt that the art activities could be structured as regular job counselling at their workplaces. This research points to the need for further effort and research into incorporating artists and artistic activities into stable roles in care organisations, with a structure similar to that of job counselling.

Key words
art in organizations, community art, art-based action research, care institution, job counselling

Introduction

Art-based activities can improve health and well-being; however, while artistic engagements have significant positive effects on one's sense of health (Fancourt & Finn, 2019; Stickley & Clift, 2017), artists do not have a stable role in Finnish social and healthcare organisations. The significance of the effectiveness of art lies in the freedom that artistic expression gives to its maker and experiencer, an outcome based on non-knowledge and in which each person is sufficient in themselves (Bergman et al., 2021). The impact of art and culture, whether aesthetic, cultural, social, educational, economic or relating to health and well-being, would not exist without the personal experience of art generated by encounters with it (Crossick & Kaszynska, 2016). Therefore, the idea of the art encounter, the meaningfulness of the art experience and the accessibility of art need to be included at the heart of the debate on well-being through art and culture (Lehikoinen et al., 2020).

This article is the result of the project "WorkArt: Art-based Methods for Enhancing Well-being at Work in the Social Sector," funded by the European Social Fund and the Lapland Center for Economic Development in Finland. In this research, our focus group was on workers in social and healthcare units, and the aim was to support their work satisfaction and well-being through artistic and art-based activities. The project itself was part of a long-term arts-based action research (ABAR) to develop the use of the arts in social work and the healthcare and well-being sector. The data for this article were collected from group interviews organised for the participants of the art activities. In this article, we analyse the participants' thoughts and feelings about the artistic activities implemented in their work community.

While the impact of art and culture on well-being has been increasingly recognised, major changes have also taken place due to organisational and administrative changes in health and social services. A 2023 reform in Finland shifted the responsibility of services from municipalities to larger regions. In 2016–2021, the large-scale Finnish research project ArtsEqual advanced several recommendations for intersectoral cooperation (Ansio et al., 2017; Koivisto et al., 2020). Job descriptions in the social and healthcare sectors are constantly being developed in a more independent direction, with the importance of encounters being emphasised at all customer interfaces. Cultural well-being refers to the individual and communal shared experience of art and culture linked to human well-being (Houni et al., 2020; Lilja-Viherlampi & Rosenlöf, 2019). The central idea of cultural well-being is that people are creative and self-expressive beings with cultural needs and rights at every stage of life, a view increasingly emphasised in the social and health sectors (Nuutinen et al., 2021).

The main question in this article concerns the effects of artistic interventions and art-based actions on the participants of the WorkArt project carried out by the art and design faculty at the University of Lapland, Finland. The project took place in 2021–2022 and produced a survey of the potential of arts-based methods in organisations in the social and healthcare field (Oinas et al., 2022). The first author of this article, Niina Oinas, designed and facilitated the art workshops alongside community artist Sinikka Kyllönen. The artistic activities were facilitated for 21 staff members from three organisations.

The work community as a stakeholder of community art

Socially engaged art and community art have existed in Finland for several decades, and while both are increasing in scope, they continue to hold a fairly marginal position in the art field.

The discussion around arts-based methods originates from social discourse relating to the political activism of the 1950s, 1960s and 1970s when citizens were encouraged to actively reflect on their reality and jointly implement social change (Lehikoinen & Vanhanen, 2017). The term community art became more widespread in Finland in the 1990s (Kantonen, 2005). The tradition of community-oriented interactive art in Finland is variously called community art, social art and new public art (Kantonen, 2005). Art events and activities have been used to rehabilitate, involve and integrate people from different life situations. Studies on the quality and impact of such activities have been carried out in various areas, such as services for older people (Jumisko et al., 2013), support for work communities (Rönkä, 2013) and the effectiveness of arts-based methods (Rantala & Jansson, 2013). The bases of the WorkArt project were the interest in community art, arts in organisations and the view of health and social care units as communities.

At the start of the 2020s, a number of mechanisms and structures were introduced to support artists in the context of social sectors. For example, since 2015, the Finnish Cultural Foundation has been distributing *Taidetta kaikille* (Art for All) grants to support projects in hospitals, prisons, reception centres, substance abuse and child protection units, service homes, day centres and homes for the elderly. Moreover, experts at the national organization, the Arts Promotion Centre, in Finland have been developing activities to support new forms of art, and through this, cultural well-being specialist services were implemented in 2020 with the aim of making the work of artists a valued part of well-being and health promotion activities. A major turning point in the understanding of arts and culture in the development of social sectors outside of the arts was the 2019 World Health Organization's (WHO) report *What is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-being? A Scoping Review* (Fancourt & Finn, 2019). This publication contains more than 900 research reports and is frequently cited when discussing arts, culture, health and well-being in Finland.

According to Berthoin Antal (2011), artistic interventions can help transform organisations and bring people, processes and products from the field of arts into many kinds of organisations, both public and private, and in a variety of fields or industries. The potential benefits of applying arts in organisations are diverse. Barry and Meisiek (2010) examined the concept of workart and considered whether an art collection in an organisation and artist-led interventions can be beneficial in directing attention away from immediate work concerns towards alternative ways of thinking. Schiuma (2009) found that business interactions with the arts can be used to enhance value-creation capacity and boost business performance. The potential benefits of art in organisations are such that policymakers and funders are investing in art; however, openness in the process is at the core of arts. According to Berthoin Antal (2011, p. 152), "artistic intervention whose exact process and outcome were to be known from the outset would hardly be worth engaging in."

In Finland, several research projects have examined arts in organisations. The large-scale TAIKA project (2008–2013) promoted art-based methods in working life in Finland and studied the impact of long-term art activities in more than 20 workplaces, with a total of about 600 participants taking part in long-term art projects (Rönkä, 2013). In addition to lengthy processes, short-term well-being days were carried out in 15 work communities. The study showed that art can bring changes at the levels of the work content, work culture and organisation (Rönkä, 2013). Well-being-generating arts initiatives in the social, health and cultural sectors employ some artists in Finland, but there are only a few entrepreneurial community artists and artist collectives as practitioners (Huhmarniemi, 2013).

There is increasing research interest in arts and arts-based methods in care institutions. It has been shown that the quality of arts-based methods in elderly care depends on the construction of the professional identities and competencies of those working in the field (Huhtinen-Hildén, 2014). Some studies have been conducted in Finland to promote the use of art in care institutions. For example, in Strandman's (2013) study on care institutions, the participants reported that they experienced the services as relevant, meaningful and functional. Her results draw attention to the relevance of co-planning art activities. The results of a literature review (Nuutinen et al., 2021) showed that changes in working life and the professions were leading artists into a range of communities. In elderly care communities, professional artists have become agents of change and innovators of working practices, where respectful and appreciative interaction, presence and encounters are at the core of their professional competence (Nuutinen et al., 2021). Although recent research on the effectiveness of the arts has focused on elderly care, this effectiveness has also been identified as an important method in, for example, mental health support in schools (Hautala, 2008). Collaboration with these new fields requires from artists efficient communication skills, courage to take risks and the ability to listen to organisational members.

Work counselling first appeared in Finland in the 1950s, originally in the context of social work, the church and therapeutic nursing (Keski-Luopa, 2001). Early work coaching then became a form of guidance and training provided by a more experienced worker to a younger colleague. According to Paunonen-Ilmonen (2001), the general objective of job counselling is to increase the professional knowledge and skills of the person being counselled. Moreover, the objectives can be mental and personal growth, clarification of professional identity, support and reinforcement and emotional support (Paunonen-Ilmonen, 2001). The aim is to develop the individual characteristics, professional values, knowledge and skills of the supervisee(s) and work development from the supervisee's point of view (Ollila, 2004). Guidance is continuous, regular, of a predetermined duration, voluntary and based on an agreement between the supervisor and the person(s) being supervised. Traditionally, job counselling has been word-based, involving a great deal of talk, and offered by a person with the requisite qualifications.

ABAR as a research approach

ABAR is a research approach that guides the progress of research in the cycles of action research and uses art as a catalyst for development work (Jokela, 2019; Jokela et al., 2015; Jokela et al., 2019). Art serves many purposes in research. In the WorkArt project, art was implemented for the development or work conditions, and ABAR provided a wide opportunity to collect data in visual form, such as the documentation of dialogic and artistic processes and artistic outcomes. The main motivation for the action was to get participants to explore new ways to develop themselves, meet other community members with a new perspective and consider their custom ways of working as well as new, more creative alternatives. In the WorkArt project, art provided a reason for participants to gather together for organisational development. During the process, the participants were encouraged to consider what art is and how individuals can find their own relation with art.

Picture 1. Play with art pictures as a warm-up exercise before the community painting process.

Art workshops were arranged in three care institutions. One of them was a service home for elder people, one of them was a local association working with people suffering from memory issues and one of them was a national association working among young people and people who had social issues. The workshops were built as a process, starting from getting to know each other through the imaginary journey and opening up about everyone's cultural backgrounds. The second workshop included a community painting exercise, which made all the participants communicate together visually. The last workshop was built around playful drama exercises and word art process. The workshops were planned and organised by two community artists who listened to and respected the participants' hopes and feelings.

Picture 2. The participants were impressed with the result of their community painting.

There were four groups in this thematic interview, with a total of 21 interviewees (N = 21). The groups were formed according to working communities, and art-based interventions were implemented in all groups. Two of the interviews were implemented in face-to-face situations, and two of them were arranged in Teams videocalls. The interviews were conducted eight to 10 weeks after the last artistic intervention. One of the groups was interviewed immediately after the last workshop, and all interviews were recorded, anonymised and thematically analysed as the research data of this article.

The effect of the art-based actions

Hiltunen and Rantala (2013, 2015) noted that art-based activities can enable organisational cultures to become more open to further development when participants can apply the experience gained in art workshops to their own work practice, using them to strengthen group coherence, express ideas better and become emotionally more engaged in their jobs. Many of the participants of the WorkArt project also recognised new tools and ways of thinking in relation to their own work. As one of them stated, “I have taken this suitcase thing as a concrete tool to my own work.” Another stated, “I’ve been processing how we could use them in our own work, and the ideas have brought a smile to our faces.” Some of them reflected that they had noted the effectiveness of the arts-based methods but that they did not feel ready to apply them to their own work: “I feel that I don’t have enough control over the art to dare to use these methods.” Some of them would have benefited from longer series of artistic activities to gain skills and capabilities as practitioners and facilitators of such activities. However, the aim of the WorkArt project was not to make artists useless as socially engaged artists have expertise to facilitate artistic processes in organisations. The participants could gain capacity to, for

example, reflect on their own experience through artistic expression and use arts-based methods in managing and planning their own work.

Through the artistic process, some participants learned to see art from a new perspective and found art forms that fascinated them, even if they had previously felt that they were not personally interested in art. As some of them stated, "Just great. It was surprisingly fun. At first, I was like, 'Ääh…what's this again?' But then it's nice to have something different and liberating." The participants found new ways of seeing and making sense of art, and this positive attitude towards arts opened them up to new experiences: "maybe I had a preconception of the word art. But this was a good experience. […] I believe that this will not be the last experience."

Artistic action can be defined as revealing established roles, discussion habits and routine behaviours as well as an aid to finding new perspectives (Rönkä, 2013). The impact of artistic activity has been reported to strengthen communities by promoting a liberated atmosphere, transparency, interaction, trust and the ability to tolerate diversity within the work community (Rönkä, 2013). In this study, a positive effect on community spirit and togetherness were evident both during and after the interventions. Before and at the beginning of the art activities, the atmosphere was very tense, even characterised by scepticism among some of the groups, but the activities enhanced the group spirit and the dynamics between the participants. "There was certainly some dynamic improvement during that painting process," one of the interviewees reflected, with another concluding that "it is important to have something more than just the job that welds a team together." The participants achieved new ways of seeing their workmates and themselves, and the possibility of getting to know workmates was appreciated: "It's important to get to know other colleagues in more ways than just through work." Similar results were observed by Strandman (2013) when art-based services were carried out by a collaboration of art museums, artists and healthcare units, which the participants experienced as a chance to step into "another" world.

The joy of doing art together with a new agenda was raised in the conversations. In two of the groups, there were new organisational employees who felt that the art interventions and the whole process had made it very easy for them to settle into the team: "For me, it was like a flood during those couple of weeks in terms of how important it is to belong to a group and to be accepted." Some of the interviewees had noted the importance of a sense of unity to the collaboration: "Without this project, it would have been slower for our team to come together. […] It has changed our thinking in the sense that we need to continue to invest more in the team, in our team, working together." Some participants claimed that while at work, they need to mostly be available to customers, and thus, the value of artistic activities was to be together with workmates.

In an ideal case, all community members would participate to the whole process together. However, in the WorkArt project interventions, some stakeholders were absent due to illness and other similar reason. Also, in one of the organisations, participation was voluntary, and thus, some did not participate. The results differed from those of organisations where everyone was expected or demanded to participate by their supervisors. Having art activities in slots of short time periods was a disadvantage for some, so the participants suggested greater regularity, for example, one session per month. They considered the benefits of integrating arts into job counselling practices: "It's good to have some kind of regularity and irregularity. However, this would be quite different from job coaching, which is another issue, but I can see that alongside it [art-based action] would be good." A participant noted the value of arts if

incorporated into work coaching: “This supported well the issues raised in the work coaching, for example, cooperation skills and well-being.”

The main goal of the WorkArt project was to increase the positive effects of artistic interventions and art-based activities for well-being and job satisfaction. Observations of the interventions and analyses of the interviews showed that the facilitated artistic actions met the goal. Most of the interviewees mentioned that the process supported their own well-being, and they reported positive effects in their job satisfaction. Some stated as follows: “I got a nice feeling, the environment was safe, it was easy to be there, there was a lot of emotions, a lot of laughs”; “The guiding approach was influenced by the fact that you [artists] approach it differently, a softer approach. The way of thinking feeds creativity. Artistic approach empowers, your own creativity was sparked by this activity”; and “I noticed that when I was expecting this kind of thing to happen, the work week went nicely.

Discussion

In the 2020s, the art and culture field has become a more familiar partner for the social and healthcare fields. As increasing amounts of research have shown that art has widely positive effects on human health and holistic well-being (Fancourt & Finn, 2019; Lehikoinen et al., 2020; Stickley & Clift, 2017), artistic actions have increased attention on traditional caring institutions. This cross-sectoral development has made many positive inroads in recent years in Finland, but more research and new points of view from both groups of actors (artists and people working in more traditional caring institutions) are needed to achieve a more stable recognition and place in these working fields. This research shows signs that art as a method can be an effective partner in job counselling. These signs serve as encouragement for further research on art as a stable partner in job counselling in the social and healthcare fields.

The interviews show that prior to the interventions, the care institution workers had some prejudices about art as a topic; however, their attitudes towards and understanding of art as a subject gradually became more positive. Most of them felt that artistic action lifted their group spirit at work, that it had an effect on their individual well-being and that it helped them find new methods for their own work. In particular, those working as social counsellors said that because of the art interventions, they learnt new methods and came up with new ideas for their own practice. The participants gained agency to make an impact on the working cultures of the care organisations. As Salonen and Rouhinen (2015) explained, culture is an imprint on human activities and actions: People do not only imbibe cultural traits as part of themselves and their way of life but also shape the culture in which they live, including in work communities.

In two of the groups, the theme of job counselling was frequently mentioned. Both of these groups felt that artistic action had given them a way to let go of worries in the work field and that it supported the job counselling arranged at their workplaces. Some members even said that these artistic actions felt more effective than the traditional, verbal job counselling. Job counselling is a regular component of support for workers in the fields of social and healthcare in Finland, while artistic activities and arts-based methods are rare and marginal. The development of job counselling methods and structures provides opportunities to enhance satisfaction for social and healthcare workers, and art provides new opportunities to develop job counselling. In Finland, job counselling was developed in the 1950s, and it has had a stable role in the social and healthcare fields. The aim of traditional job counselling is to develop the individual characteristics, professional values, knowledge and skills of the supervisee(s) and

work development from the supervisee's point of view (Ollila, 2004). However, there were no structures, such as regularity in the arts activities described in this article. Collaborative art processes imply that the community must trust the artist; therefore, it is important to follow agreed timetables and activities.

Artists of the 2020s are generally highly educated, often considered hybrid artists (Karttunen, 2017); therefore, a regulated working life is often a self-evident value that reflects their professionalism. Similar to the social and healthcare sectors, which are regulated by strict laws, art professionals are also guided by perceptions of art and related norms, which are largely derived from within the sector (Kangasmaa & Männikkö, 2021). The community arts approach emphasises interactions and open processes, with a focus on resource-driven development rather than critical thinking. In art-based methods, all options are both open and equal, and makers, experiencers and participants determine the goal or process to which they wish to commit themselves. Therefore, it can be stipulated that art offers possibilities rather than ready-made answers. This research shows that there is great potential for art-based action to be implemented as a stable and regular part of social and healthcare units; however, this needs to be developed in a cross-sectoral manner and over the longer term. Both sides (artists and care institutions) need to do development work together to generate the full potential of artistic action and allow art to bloom in these cross-sectoral fields.

As this research shows, artistic action and art have been found to be a highly effective and important aspect of creating new ways of working, thinking and maintaining contact in traditional fields of care institutions. To get this fruitful cooperation to a stable and sustainable level, there is a need to address artists' working role, salary questions and, for example, co-working skills. There is also a need for organisational managers and workers to recognise the value of artistic work.

The interviewees variously mentioned that the artistic process seemed effective but that the time period appeared too short for a deeper or even permanent effect. The workers and participants in the WorkArt project hoped to arrive at some stable and regular way to involve art or artistic action into their working life in the future, a desire which translates into further development and research into how to fulfil this goal.

One challenge in this artistic intervention was to enable the engagement of the whole working community in the process as the various organisations had distinct ways of engaging. One of the four work managers made participation voluntary for all the workers. Two of three participating organisational managers had told employees that they were obliged to participate in this project as a condition of their work, while in one the participation was volunteer based. There were differences in the participants' show of commitment to the whole process; attitudes towards artistic action and its possibilities were better recognised in the organisations where management took the process seriously and committed to it as the head of the working community. Some participant told that the process had awoken feelings of inequality in the working community: Some of those who wanted to participate were not able because of working timetables, and some of those who did not participate had the biggest challenges in terms of job satisfaction. They could have benefitted most had they been able to participate. From a community arts point of view, challenges appear when the whole community cannot participate in the process. In the future, there should be more attention on planning artistic activities to avoid harm to the community spirit. For the implementing body, it is easier and more ethical to produce the artistic process if the whole community is involved or at least everyone has a real possibility of getting involved. In the social and healthcare sectors, many

organisations are built on the basis of three work shifts, which causes a huge challenge in terms of offering art equally and ethically to all workers.

Conclusion

Arts-based action research was organised in three care organisations in Finland to support well-being at work. Interviews were conducted to analyse the impact of the activities and the participants' reflections on their experiences of increasing well-being and job satisfaction. The artistic activities transformed the participations' attitudes towards art and gave them new perspectives on themselves and others. Despite the short duration of the activities, the stakeholders maintained that the process had some positive effects on them: 1) new working methods had been identified for their own work, 2) community spirit and togetherness had increased, and 3) job satisfaction was enhanced as art-based action supported the participants' well-being in work by supporting half of the work of job counselling. This research shows that there is great potential for arts-based action to be implemented as a stable and regular part of social and healthcare work; however, it needs to be developed in a cross-sectoral manner and over the longer term. The structures of job counselling offer a model of how artistic activities could be structured in care organisations. There is a need for further development and research to establish artists and art-based actions into stable roles in care organisations.

References

Ansio, H., Houni, P., Seppälä, P., & Turunen, J. (2017). *ArtsEqual policy brief: Art enhances well-being at work.* Artsequal Policybrief, 3. https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/PB_+Arts+enhances+well-being+at+work/51fc5258-4ca6-4866-bd21-ccca5c3946a5

Barry, D., & Meisiek, S. (2010). Seeing more and seeing differently: Sensemaking, mindfulness, and the workarts. *Organization Studies, 31*(11), 1505–1530.

Bergman, P., Jansson, I., & Bülow, P. (2021), 'No one forced anybody to do anything – and yet everybody painted': Experiences of arts on referral, a focus group study. *Nordic Journal of Arts, Culture and Health, 3*(1–2), 9–20 https://doi.org/10.18261/issn.2535-7913-2021-01-02-02

Berthoin Antal, A. (2011). *Managing artistic interventions in organisations: A comparative study of programmes in Europe* (2nd ed.). TILLT Europe. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/26762/ssoar-2011-berthoin_antal-managing_artistic_interventions_in_organisations.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2011-berthoin_antal-managing_artistic_interventions_in_organisations.pdf

Crossick, G., & Kaszynska, P. (2016). *Understanding the value of arts & culture: The AHRC cultural value project.* Arts and Humanities Research Council. https://ahrc.ukri.org/documents/publications/cultural-value-project-final-report

Fancourt, D., & Finn, S. (2019). What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67. WHO Regional office for Europe.

Hautala, P.-M. (2008). *Lupa tulla näkyväksi: kuvataideterapeuttinen toiminta kouluissa* [Permission to be seen: Art therapy in schools]. University of Jyväskylä. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3649-5

Hiltunen, M., & Rantala P. (2013). Angstisen mummon potkukelkasta keskinäisen kehumisen klubiin – Taidetyöskentelyä asiantuntijaorganisaatiossa [From the grandma's kick sledge to the club of peer praising: Impacts of art-based methods]. In P. Rantala & S.-M. Jansson (Eds.), *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia* [From art to other: Impact of art-based methods] (pp. 10–35). University of Lapland.

Hiltunen, M. L., & Rantala, P. M. (2015). Creating art-based approaches in working life development: The shift from success to significance. *International Journal of Education through Art*, *11*(2), 245-260. https://doi.org/10.1386/eta.11.2.245_1

Houni, P., Turpeinen, I., & Vuolasto, J. (2020). *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja* [Art! Cultural wellbeing handbook]. Art Promotion Centre Finland.

Huhmarniemi, M. (2013). Applied visual arts as contemporary art. In T. Jokela, G. Coutts, M. Huhmarniemi, & E. Härkönen (Eds.), *Cool: Applied visual arts in the North* (pp. 43–53). University of Lapland. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-638-7

Huhtinen-Hildén, L. (2014). Perspectives on professional use of arts and arts-based methods in elderly care. *Arts & Health, 6*(3), 223–234. https://doi.org/10.1080/17533015.2014.880726

Jokela, T. (2019). Arts-based action research in the North. In G. Noblit (Ed.), *Oxford research encyclopedia of education*. Oxford University Press.

Jokela, T.; Hiltunen, M., & Härkönen, E. (2015). Art-based action research – participatory art for the North. *International Journal of Education through Art*, *11*(3), 433–448.

Jokela, T., Huhmarniemi, M., & Hiltunen, M. (2019). Art-based action research: Participatory art education research for the North. In A. Sinner, R. L. Irwin, & J. Adams (Eds.), *Provoking the field: International perspectives on visual arts PhDs in education* (pp. 45–56). Intellect.

Jumisko E., Jänkälä R., & Piekkari J. (2013) *Hyviä vuosia Lapissa: Toimintamalleja ja työkaluja ikäihmisten elämänhallinnan ja hyvinvoinnin tukemiseen* [Good years in Lapland: models of action and tools to support older people's life management and well-being]. Lapland University of Applied Sciences.

Kangasmaa, T., & Männikkö, M. (2021). Arjen aines ja taidetyöskentelyn eettiset valinnat [Everyday matter and ethical choices in art work]. In L. Kantonen & S. Karttunen (Eds.), *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle* [The ethics of community art. Space for the other, value for the unpredictable] (pp. 429–452). Theatre Academy of Helsinki.

Kantonen, L. (2005). *Teltta: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa* [Tent: Encounters in youth art workshops]. (Doctoral dissertation: University of Art and Design Helsinki). Like.

Karttunen, S. (2017). Laajentuva taiteilijuus — yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa [Expanding artistry – The work and identity of community artists in the light of the concept of hybridisation]. *Tahiti: Taidehistoria Tieteenä, 1*. http://tahiti.fi/01-2017/tieteelliset-artikkelit/laajentuva-taiteilijuus-–-yhteisotaiteilijoiden-toiminta-ja-identiteetti-hybridisaatio-kasitteen-valossa/

Keski-Luopa, L. (2001). *Työnohjaus vai superviisaus. Työnohjausprosessin filosofisten ja kehityspsykologisten perusteiden tarkastelua* [Job counselling or supervision. An examination of the philosophical and developmental psychological foundations of the job counselling process]. Metanoia instituutti.

Koivisto, T.-A., Lehikoinen, K., Lilja-Viherlampi, L.-M., Lapio, P., & Salanterä, S. (2020). *Culture and the arts in hospitals and other health service organisations. ArtsEqual Policy Brief 1.* https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/Arts_and_health_Transl._FINAL_updated_17032021.pdf/5292a796-c36e-f9a3-edab-d20edeac3129?t=1616077731936

Lehikoinen, K., Koivisto, T.-A., Lapio, P., Lilja-Viherlampi L.-M., & Salanterä, S. (2020). Taide ja kulttuuritoiminta investointina terveyteen ja hyvinvointiin sairaala- ja terveyspalveluissa [Arts and culture as an investment in health and well-being in hospital and health services]. In S. Seitsalo, I. Taipale, D. McCracken, & A. Manns (Eds.), *Taide vanhin voitehista: Kuvataidetta sairaaloissa* [Art the elder of the creation book] (pp. 172–178). Psykiatrian yhteistyö ry.

Lehikoinen, K., & Vanhanen, E. (2017). *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen* [Art and well-being. Reviews of international research]. Taideyliopisto. https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7104/Kokos_1_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lilja-Viherlampi, L.-M., & Rosenlöf, A.-M. (2019). Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi [Cultural well-being from multiple perspectives]. In I. Tanskanen (Ed.), *Taide töissä: Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä* [Art at work: Perspectives on art education and the role of the artist in communities] (pp. 20–39). Turun Ammattikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019082124994

Matarasso, F. (2019). A restless art. *How participation won, and why it matters* (digital ed.). Calouste Gulbenkian Foundation.

Nuutinen, T., Laulainen, S., & Salonen, A. O. (2021). Taiteilija-ammattilaiset kulttuurihyvinvoinnin toimijoina ikääntyneiden hoivayhteisöissä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus [Artist-professionals as agents of cultural well-being in elderly care communities: A descriptive literature review]. *Gerontologia, 35*(3). https://doi.org/10.23989/gerontologia.102736

Oinas, N., Hiltunen, M., & Stöckell, A. (2022) *Työtaide: taide työhyvinvoinnin tukena sosiaali- ja terveysalalla* [Art at work: Art for well-being at work in the social and health sector]. *Lapin yliopisto.* https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-324-2

Ollila, S. (2004). Sosiaali-ja terveysalan julkisissa ja yksityisissä palveluorganisaatioissa osaamisen strateginen johtaminen etsii omaa linjaansa - johtamisen osaamista tukee hallinnollinen työnohjaus [In public and private service organisations in the social and health

sector, strategic management of competences is looking for its own direction – management competences are supported by administrative supervision]. *Hallinnon tutkimus, 23*(4), 29–40. https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/100321

Paunonen-Ilmonen, M. (2001). *Työnohjaus toiminnan laadun varmistaja* [Supervision as a quality assurer]. WSOY.

Rantala, P., & Jansson, S.-M. (2013). *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia* [From one art to another: The impact of art-based methods]. University of Lapland.

Rönkä, A.-L. (Ed.) (2013). *Taidetta työelämään: Valtakunnallisen TAIKA-hankekokonaisuuden toimenpiteet ja tulokset* [Art in work life: Nationalwide TAIKA-project activities and results]. https://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taidetta-ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4%C3%A4n.pdf

Salonen, A., & Rouhinen, S. (2015). Vastuullinen maailmasuhde – tulevaisuuden toivoa säilyttävän kulttuurievoluution suunnannäyttäjä [Responsible global relations – A guiding light for a cultural evolution that preserves hope for the future]. *Tiedepolitiikka, 3*, 7–16.

Schiuma, G. (2009). *The value of arts-based initiatives. Mapping arts-based initiatives.* Arts & Business. www.artsandbusiness.org.uk/Media%20library/Files/Research/Mapping%20ABIs% 20-%20Prof%20SchiumaFINAL.pdf

Stickley, T., & Clift, S. (Eds.). (2017). *Arts, health and wellbeing: A theoretical inquiry for practice*. Cambridge Scholars Publishing.

Strandman, P. (2013). *Vapautta vai vaikuttavuutta? Kuvataiteeseen perustuva palvelu hoitolaitosyhteisölle* [Freedom or impact? Visual art-based service for care community]. (Doctoral dissertation, Aalto University). Aalto University Publication Series. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-5026-3

ARTIKKELI III

Oinas, N. & Kyllönen, S. (2025). Taiteilija monialaisena kehittäjänä: kokemuksia työntekijyydestä kehittämishankkeessa. *Työelämän tutkimus 23*(3), 28–52. https://doi.org/10.37455/tt.145707

CC BY-NC-ND –lisenssi

Niina Oinas & Sinikka Kyllönen

Taiteilija monialaisena kehittäjänä: kokemuksia työntekijyydestä kehittämishankkeessa

Tiivistelmä

Taiteilijaidentiteettiin ja taitoihin kohdistuu kehittämistarpeita taiteilijan työskennellessä sosiaali- ja terveysalalla. Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten taiteilijat kokevat identiteettinsä ja ammattitaitonsa kohtaavan työelämäkehittämisen tarpeet hanketyön kontekstissa ja millaisia esteitä tai mahdollisuuksia palkkasuhteessa toimiminen luo taiteilijan työn tuloksellisuudelle. Artikkelin aineisto ja analyysi perustuvat *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* -hankkeesta (2021–2022) kerättyihin kokemuksiin. Hanke oli Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan hallinnoima, Euroopan sosiaalirahaston rahoittama esiselvityshanke. Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli taidelähtöisten menetelmien pilotointi työhyvinvoinnin tueksi sosiaali- ja terveysalojen työyhteisöihin. Hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin toimenpiteet, joissa fasilitoitiin taidetoimintaa yhteensä 21 työntekijälle kolmessa eri sosiaali- tai hoiva-alan yksikössä, pääasiassa Pohjois-Suomessa. Tutkimusstrategiana on taideperustainen toimintatutkimus, joka tähtää toiminnan kautta kehittämiseen ja uuteen tietoon. Artikkelin aineisto koostuu taideinterventioiden suunnittelu- ja toteutusvaiheiden dokumentoinneista ja reflektoinneista. Panostamalla taiteilijoiden vakaampiin työsuhteisiin kulttuurihyvinvointiin liitettävillä tehtäväkentillä monialainen yhteistyö muotoutuu toimivammaksi ja sillä varmistetaan toteutettujen taidetoimintojen laadukkuus ja vaikuttavuus sekä turvataan taiteilijoiden työhyvinvointi haastavalla kentällä.

Avainsanat: taiteilija, yhteisötaide, työhyvinvointi, työelämän kehittäminen, taideperustainen toimintatutkimus

Johdanto

Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana taiteen käsitteestä on käyty kriittistä akateemista keskustelua. Taidekäsitys on laventunut, ja sen myötä muun muassa taiteen hyödyllisyydestä on nostettu esiin erilaisia näkökulmia (Lampela 2012; 2022). Kulttuurihyvinvoinnin teemojen yhteydessä tutkijoita on varoitettu taiteen välineellistämisestä, ja taiteen itseisarvoa onkin korostettu viimeaikaisissa keskusteluissa (esim. Lehikoinen ym. 2020). Näistä näkökulmista on ymmärrettävää, että myös taiteilijuus tässä kontekstissa kaipaa uudelleen määrittelyä. Taiteissa ja muilla luovilla aloilla epävakaa työelämä ja alan sisäinen kilpailu voivat saada taiteen ammattilaisen potemaan identiteettivajetta sekä tuntemaan tarvetta jatkuvasti kehittää ja todistella osaamistaan ja kelpoisuuttaan (Jakonen 2020; Juppi & Tanskanen 2022; Leinikki 2009).

Taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työmarkkina-asema sekä työn ja työttömyyden luonne erosivat monen muun alan tilanteesta jo ennen laajempaa 2000-luvulla alkanutta yhteiskunnallista työelämän murrosta (Juppi & Tanskanen 2022). Pätkätyöläisyys ja monikanavainen tulojen hankkiminen on arkista taiteilijoiden työelämässä (Haapakorpi 2022; Juppi & Tanskanen 2022). Tämän lisäksi erityisesti yhteisöllisten taiteiden kentällä taiteilijaidentiteetin muovautuminen on monimutkainen prosessi, joka haastaa yksilöä löytämään paikkansa yhteiskunnassa (Karttunen 2017; Oinas 2021). Taiteilijakoulutukset ja taidekäsitykset ovat yksilöiden kohdalla muovautuneet hyvinkin moninaisiksi 2020-luvulle tultaessa, kun ne vielä 1900-luvulla kiinnittyivät selvemmin vallalla olleisiin korkeakulttuurin muovaamiin rajauksiin. Nykytaiteilijoiden työnkuva ja intressit ovat muuttuneet kohti yhteisöllisempiä toimintamalleja ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta (Jokela & Huhmarniemi 2020). Taiteilijan työ on edelleen isossa murroksessa muun työelämän murroksen ohella.

Sosiaali- ja terveysaloilla taidetta ja kulttuuria on kehitetty osaksi palvelujärjestelmiä kulttuurihyvinvoinnin näkökulmia korostaen. Kuluneen vuosikymmenen aikana on tehty useita kansallisia ja kansainvälisiä tutkimuksia, jotka edistävät ymmärrystä ja tuovat uutta tietoa taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista ja potentiaalista yhteiskunnan kehittämisen näkökulmiin (Crossick & Kaszynska 2016; Fancourt & Finn 2019; Laitinen ym. 2022; Lehikoinen & Vanhanen 2017). Suomessa maakunnat ovat kulttuurihyvinvoinnin kehityksessä hyvin eriarvioisessa asemassa. Toisaalla esimerkiksi yhteisötaiteilijoita on jo palkattu vakituiseksi osaksi palvelu-

kotien työyhteisöjä, kun taas toisaalla suurin osa taiteilijoiden työpanoksesta tuotetaan edelleen yksittäisinä toimeksiantoina ja taiteilijat hankkivat itse rahoituksen kulttuurihyvinvoinnin kentällä työskentelylleen apurahoina tai muina lyhytkestoisina korvauksina.

Tämä artikkeli tuo kirjoittajien omakohtaisiin kokemuksiin perustuvia analyyttisiä näkökulmia osaksi keskustelua taiteilijoiden muuttuvasta työelämästä ja työhyvinvoinnista. Kun epävakaassa työelämässä ja lyhyissä projekteissa pääsääntöisesti työllistyvä taiteilija päätyy kehittämään perinteisiä, vakaaseen työkulttuuriin kiinnittyviä työelämäyhteisöjä, vastassa on ristiriitaisuuksia. Miten taiteilijan ammattitaito ja identiteetti tulevat kohdatuiksi ja tunnistetuiksi työelämäkehittämisen kentällä? Kuinka huomioidaan taiteilijan työnteon edellytykset ja mahdollistuminen monialaisen kehittämisen tavoitteellisissa yhteistyörakennelmissa?

Aineisto ja tutkimusmetodi

Tutkimusstrategiana tässä tutkimuksessa on taideperustainen toimintatutkimus. Artikkelin ensimmäinen kirjoittaja tekee laajempaa taideperustaista toimintatutkimusta, jossa hän tutkii taiteilijan ammatilliseen rooliin liittyviä kehittämismahdollisuuksia erityisesti sosiaali- ja terveysalojen kontekstissa. Taideperustainen toimintatutkimus on sykleittäin etenevä tutkimus- ja kehittämisprosessi (Jokela 2019; Jokela & Huhmarniemi 2020; Jokela ym. 2015; 2019). Taideperustaisella toimintatutkimuksella tavoitellaan käytännössä sovellettavaa ja uudeksi osaamiseksi muunnettavissa olevaa tietoa (Jokela & Huhmarniemi 2020). Tässä tutkimusprosessissa taideperustaisen toiminnan ja sen kehittämisen vuoropuhelussa syntyi uutta tietoa taiteilijuuden rajoista ja mahdollisuuksista, jota voidaan mahdollisesti hyödyntää taiteilijoiden ammatillisen osaamisen vakiinnuttamisessa uusille aloille. Tässä artikkelissa viittaamme kirjoittajiin sanalla me.

Tämän artikkelin erityisenä tarkastelukohteena on taiteilijoiden identiteetin ja osaamisen muovautuminen osaksi kehittämishankkeen toimintaa. Aineisto on kerätty Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan hallinnoimasta, Euroopan sosiaalirahaston osarahoittamasta *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* (myöhemmin Työtaide-hanke) hankkeesta vuosina 2021–2022. Hankkeessa luotiin taideinterventioiden kautta työhyvinvoinnin elementtejä sosiaali-, terveys- ja

hoiva-alan organisaatioihin. Hankkeen tavoitteiden toteutumista ja osallistujien kokemuksia on tarkasteltu tutkimusprosessin aiemmissa julkaisuissa (Oinas ym. 2022; Oinas & Huhmarniemi 2024).

Artikkelin kirjoittajat ovat työskennelleet palkkasuhteessa Työtaide-hankkeessa. Oinas oli hankkeen päätoiminen työntekijä, ja hän on kerännyt aineistoa ja toiminut taiteilija-tutkijana koko hankkeen ajan. Kyllönen oli palkattuna taiteilija-suunnittelijana hankkeen taideinterventioiden toteutuksen keston mukaisesti kuuden kuukauden työsuhteessa. Oinas kutsui Kyllösen kanssatutkijuuden näkökulmasta mukaan tämän artikkelin kirjoitusprosessiin. Kanssatutkijuuteen rakentuvan kollaboratiivisen autoetnografisen (Roy & Uekusa 2020) menetelmän kautta reflektoimme kokemuksiamme ja havaintojamme.

Artikkelin aineisto koostuu Oinaan tutkimuspäiväkirjasta, hanketyön aikana tehdyistä keskustelujemme tallenteista ja työpajojen tallenteista. Lisäksi Oinas haastatteli Kyllöstä hankkeen päätyttyä. Haastatteluaineisto on mukana tässä analyysissa. Analysoimme tutkimusaineiston teemoittamalla sitä tutkittavaan ilmiöön liittyvillä kokonaisuuksilla: Mitä me taiteilijoina koimme merkitykselliseksi hanketyössä työskennellessämme? Millaista keskustelua prosessin aikana kävimme ja miten sitä sanoitimme? Olemme lukeneet aineistoa huolellisesti ja tarkasti pohtien ilmaisujen ja sanojen merkityksiä: mitä tarkoitetaan ja miten sanoitetaan ilmiötä kehittyvän, monialaisen työelämäkeskustelun yhteyteen?

Olemme kirjoittaneet tämän artikkelin kanssatutkijuuden näkökulmia korostaen. Tutkimuksella on subjektiivinen tutkimusote ja käytännöllinen orientaatio. Ammatilliseen osaamiseemme liittyvää hiljaista tietoa (Anttila 2006) näkyviin saattamalla tavoittelemme laajemmin taiteilijoiden osaamisen hyödyntämistä konkreettisena osana työelämän kehittämistä.

Viitekehys

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys asettuu taiteilijoiden uuden työllistymisen, kulttuurihyvinvoinnin kehittämisen ja yhteisötaiteen näkökulmiin. Teoreettinen näkökulma on taiteilijoiden uudenlaisen osaamisen tunnistamisessa ja monialaisen työelämän kehittämisessä. Taidealalla keskusteltaessa taiteilla ja kulttuurilla on arvo omana itsenään. Laajentuneessa hyvinvointiajattelussa ja kulttuurihyvin-

voinnin kentällä taiteen ja kulttuurin arvon nähdään nivoutuvan olennaiseksi osaksi myös sosiaali- ja terveysalan palveluita (Lehikoinen ym. 2020). Jos lähestymme taiteita ja kulttuuria jo lähtökohtaisesti odottaen täsmällisiä vaikutuksia terveyteen, meiltä saattaa jäädä huomaamatta, miten moniulotteisesti taide kokemuksena ilmenee ja mikä tekee siitä erityistä (Crossick & Kaszynska 2016; Lehikoinen ym. 2020). Kestävästi rakentuvassa monialaisessa yhteistyössä toimijoiden ja kehittäjien tulisi huomioida, että taiteen vaikuttavuus ja erityisyys katoaa, jos taide sellaisenaan yritetään mahduttaa valmiita vastauksia antaviin muotteihin.

Taiteen yhteyksiä laajemmin työelämään on kehitetty jo pitkään (esim. Rönkä ym. 2011). Työelämän murroksessa luovilta aloilta tunnistetaan potentiaalia niin alan sisäisenä kasvuna kuin perinteisempien alojen rikastuttajana (Juppi & Tanskanen 2022; Tarjanne 2020). Erityisesti taiteilijoiden osaamista on tutkittu työelämän kehittämisen yhteydessä jo pitkään (Bardy ym. 2007; Jansson & Rantala 2013; Lehikoinen ym. 2016; Nuutinen ym. 2021). Berthoin Antalin (2011) mukaan taiteellisilla interventioilla on potentiaalia muuttaa organisaatioita tuomalla taiteeseen liittyviä ihmisiä, prosesseja ja tuotteita osaksi työelämää. Taiteen integroimisesta organisaatioihin on monia etuja. Tutkimukset osoittavat, että taideinterventioilla voidaan tukea organisaatioiden muutosta, vahvistaa luovuutta ja innovaatiokykyä sekä uudistaa työtapoja (Berthoin Antal 2011; Houni ym. 2020; Jansson & Rantala 2013; Lehikoinen ym. 2016).

Taiteen vaikuttavuuden merkitys on siinä vapaudessa, jonka taiteellinen ilmaisu tekijälleen ja kokijalleen antaa, ei-tietämiseen perustuvana määränpäänä, jossa jokainen ihminen on riittävä sellaisenaan. Taiteellinen toiminta ruokkii empatiaa muita ja itseä kohtaan. Olennaista on, että taiteen ja kulttuurin vaikutuksia – olivatpa ne luonteeltaan esteettisiä, kulttuurisia, sosiaalisia, kasvatuksellisia, taloudellisia tai terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavia – ei ole olemassa ilman taiteen synnyttämää henkilökohtaista taidekokemusta (Crossick & Kaszynska 2016). Siksi ajatukset taiteen kohtaamisesta, taidekokemuksen merkityksellisyydestä ja taiteen saavutettavuudesta on otettava vahvasti mukaan taiteita ja kulttuuria koskevaan hyvinvointikeskusteluun (Lehikoinen ym. 2020). Myös ihmisten erilaiset taidesuhteet ja -käsitykset tulee tunnistaa erityisesti kulttuurihyvinvoinnista puhuttaessa. Koulutetut taiteilijat ovat taiteen ammattilaisia: heidän äänensä on oltava voimakkaasti läsnä työelämän kehittämisessä, jos halutaan aidosti kehittää monialaista taideperustaista toimintaa kestävään ja eettiseen suuntaan.

Suomessa on kehitetty sosiaalisesti sitoutunutta taidetta ja yhteisötaidetta jo useita vuosikymmeniä, mutta vielä 1990-luvulla ne olivat taidekentällä hyvin marginaalisessa asemassa. Keskustelu taiteeseen perustuvista yhteisöllisistä menetelmistä juontaa juurensa 1950–1970-luvun poliittiseen aktivismiin, jolloin kansalaisia rohkaistiin pohtimaan todellisuuttaan ja yhteiskunnallista muutosta (Lehikoinen & Vanhanen 2017). 1990-luvulla yhteisötaiteen käsite alkoi vakiinnuttaa paikkaansa Suomessa (Hiltunen 2009; Kantonen 2005). Yhteisötaiteessa korostuu muita taiteenaloja herkemmin etiikka, koska toiminnan ytimessä on vuorovaikutus erilaisten yhteisöjen ja ihmisryhmien kanssa (Kantonen & Karttunen 2021). Vuonna 2021 ilmestynyt teos *Yhteisötaiteen etiikka – Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle* (Kantonen & Karttunen) ilmensi osaltaan yhteisöllisen taiteen ajankohtaisuutta ja valtavirtaistumista. Teoksen laajuus osoittaa myös teemaan liittyvien monialaisten kysymysten haasteellisuuden ja niiden käsittelyyn liittyvän moniulotteisuuden.

Taiteilijan oma ilmaisu tai hänen henkilökohtainen taiteensa eivät korostu yhteisötaiteessa, vaan yhteisötaiteilija mahdollistaa osallistujien luovan prosessin ja yhteisen taiteen syntymisen omalla taiteellisella ammattitaidollaan. Myös taiteilijan ammatilliseen asemaan liittyy epäselviä rajauksia. Taiteilijan työhön liitetään yhä taiteellisen vapauden vaalimisen itseisarvo, jonka koetaan edellyttävän irrottautumista yhteiskunnallisista rakenteista tai ainakin tietyn välimatkan rakentamista niihin (Heikinaho 2021). Tämän kaltaiset määrittelyt saattavat luoda taiteilijoista romantiikan aikoihin hapuilevaa, myyttistä ammatinkuvaa, jota kaikki nykytaiteilijat eivät välttämättä enää tunnista osaksi omaa ammatti-identiteettiään.

Keskustelua taiteen itseisarvosta, määritelmistä ja vapaudesta käydään myös yhteisötaiteen kentän sisällä. *Yhteisötaiteen etiikka* -teoksessa todetaan, että taide tulee yhteisötaiteen yhteydessä ymmärtää aina avoimeksi käsitteeksi, jolle ei voida määrittää ulkoapäin suoria sosiaalisia tavoitteita tai päämääriä, vaan se ottaa oman suuntansa kussakin yksittäisessä tapauksessa (Kantonen & Karttunen 2021). Martin (2021) toteaa, että taide voi tuottaa sivutuotteena esimerkiksi ratkaisun johonkin sosiaaliseen ongelmaan, mutta ratkaisun löytäminen ei voi olla pääasia. Taiteen tarveorientoituneisuus ei kuitenkaan välttämättä kumoa sitä, että taide on itseisarvoista tai että taiteilijan työn intentioina voi taitelijankin kokemana olla jonkin sosiaalisen ongelman ratkaisu. Yhteisötaiteen lähtökohtana voi olla tunnistettu ongelma, joka johdattaa prosessia, eikä se silloin ole vain sivutuote vaan eräänlainen punainen lanka kohtaamisten mukana jatkuvasti muokkautuvassa taiteellisessa

toiminnassa. Osana yhteisötaiteen etiikkaa on myös tunnistettava, että taiteilijalla on vastuu tuntea ne ryhmät ja yhteisöt, joiden kanssa hän työskentelee, ja tavoitella työssään tasavertaisuutta, moninaisia näkökulmia mahdollistaen.

Yhteisötaiteen etiikassa korostuu väistämättä kysymys aidon vertaisuuden mahdollistamisesta ammattitaiteilijoiden ja ei-ammattitaiteilijoiden kesken. Matarasso (2019) on todennut, että yhteisötaide on hiljaista osallistavaa taidetta. Tällä hän tarkoittaa eroa perinteisestä institutionaalisesta taidekentästä, jossa haetaan näkyvyyttä taiteilijalle ja hänen henkilökohtaiselle taiteelleen. Yhteisötaiteen keskiössä on kohtaaminen, yhteinen luominen, itse tekemisen prosessi sekä taiteellinen lopputulos (Matarasso 2019). Usein yhteisötaiteessa ei nimetä tekijöitä erikseen, tai jos nimetään, kaikkien tekijöiden nimet tulee mainita samanarvoisina. Mitä heikompiosaisten kanssa työskennellään, sitä keskeisemmäksi eettiset kysymykset tulevat. On esimerkiksi pohdittava, kenelle maksetaan työskentelyyn osallistumisesta ja kenelle ei. Tai kun työskennellään vaikkapa hoivayksiköissä, toiminnasta vastaavien tahojen tulee varmistaa, että osallistujilla on aito ymmärrys ja suostumus yhteisesti rakennetun teoksen mahdollisesta julkisuudesta. Yhteisötaiteessa eettisyys ja estetiikka kulkevat käsi kädessä – niitä ei voida prosesseissa erottaa toisistaan tai arvottaa toistaan tärkeämmäksi (Kantonen & Karttunen 2021).

2020-luvulla soveltavan taiteen kentällä on siirretty huomiota sosiaali- ja terveyssektorin asiakaskeskeisestä taiteesta työyhteisöihin (Oinas 2021). Erityisesti sairaaloissa, laitoksissa ja palvelukodeissa henkilöstö on tavallaan asiakkaan tai potilaan kokemusmaailman portinvartijana. Taiteen päätyminen rakenteelliseksi osaksi sosiaali- ja terveysalojen toimintakulttuuria edellyttää taideperustaisen toimintakulttuurin juurtumista osaksi organisaatioiden strategioita. Vastuu ja mahdollisuus rakenteelliseen muutokseen organisaatioissa on johdolla ja poliittisen päätöksenteon toimijoilla. Vaikka yksittäisillä työntekijöillä ei ole mahdollisuutta muuttaa rakenteellista toimintakulttuuria, työelämän kehittymisen näkökulmasta on olennaista, että myös he kokevat taideperustaisen toiminnan tärkeäksi ja voivat omaksua sen elementtejä työkulttuuriinsa. Tähän näkökulmaan myös Työtaide-hankkeessa keskityttiin, ja taideinterventioita tarjottiin nimenomaan henkilökunnalle ja organisaatioiden johdolle osallistavien työpajojen muodossa (Oinas ym. 2022). Hankkeessa lähdettiin yhdessä osallistujien kanssa pohtimaan, mitä taide ja kulttuuri ovat ja mitä ne voisivat merkitä osallistujille yksilöinä tai yhteisönä.

Tutkimuksen löydökset

Jotta pääsimme alkuun hanketyössä, meidän oli itsenäiseen työskentelyyn tottuneina tekijöinä opeteltava tiiviin monialaisen yhteistyön ja hankkeen tavoitteiden asettamia, määrätietoisempien vaikutusten saavuttamiseen liittyviä taitoja. Olennaisimpana tässä näyttäytyi vuorovaikutukselle ja keskusteluille varattu aika. Taiteilijatyöparina emme olleet aikaisemmin työskennelleet toistemme kanssa yhdessä, ja se näkyi aluksi myös taideinterventioiden toteutuksissa.

Ensimmäisten työpajojen jälkeen pitämässämme purkukeskustelussa ilmeni, että yhteistyössämme oli vielä reilusti parannettavaa. Toinen meistä koki, että kaipasi avoimuutta yhteiseen suunnitteluun ja prosessin rakentamiseen. Toinen puolestaan koki, että ohjaajina emme olleet työpajatilanteissa olleet tasavertaisia. Avoimen keskusteluilmapiirin vaalimisen kautta pääsimme kuitenkin kiinni pieniin väärinkäsityksiin, joita välillämme oli syntynyt. Luottamus toisiamme kohtaan työparina vahvistui näiden keskusteluiden ansiosta projektin aikana. Otimme tavaksi pitää purkukeskusteluja toteutusten ja suunnittelun äärellä säännöllisesti. Kokonaisen ohjaamamme työpajaprosessin päätyttyä ensimmäisessä työyhteisössä analysoimme ja purimme kokemuksiamme purkukeskustelussa. *Molemmat olimme samoilla linjoilla sisältöjen suhteen, osallistuvalla työyhteisöllä oli* [ollut] *onnistunut ja herättelevä taidekokemus kanssamme. Työparina toimintamallit hakevat vielä keskinäistä luottamusta heittäytyä toisen ehdotuksiin kesken toiminnan. Kumpikin koki, että luottamus kasvaa tehdess*ä ja avoimesti puhuttaessa. (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Kirjoittajina positiomme sijoittuu etnografiseen näkökulmaan, koska tutkimme ilmiötä, jonka toimijana itse olemme. Tässä taideperustaisessa toimintatutkimuksessa tavoitteena ei ole tutkia yhteisön tai tutkimuskohteen kokemuksia ulkopuolisesta näkökulmasta vaan pikemminkin päinvastoin: taideintervention vaikuttavuuteen liittyvä oma toimijuus pyritään tunnistamaan ja tarkastelemaan sitä kriittisesti kehittämisnäkökulma mielessä pitäen. Taideperustainen toimintatutkimus on aina tekijöille ja siihen osallistuville yksilöille, organisaatioille ja yhteisöille mahdollisuus oppimisprosessiin (Jokela & Huhmarniemi 2020). Taiteilija-tutkijana Oinaan tavoite on tuoda tasavertaisesti myös hankkeessa työparina työskennelleen Kyllösen näkökulmia esiin. […] *taiteellisen osaamisen sanallistaminen on todella hankalaa. Taiteilija-työparina mekin vasta toiminnan kautta tutustumme toistemme osaamiseen ja niin sanottuihin työkaluihin. Vasta tutustumisprosessin jälkeen voimme aidosti*

kehittää yhteistä, molempien osaamista hyödyntävää taiteellista toimintaa. (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Hankkeen toimenpideaika alkoi helmikuussa 2021, jolloin Oinas aloitti työskentelyn palkkasuhteessa. Kyllönen työskenteli hankkeessa puoli vuotta, ja tämä ajanjakso painottui työpajojen toteutusvaiheeseen syksystä 2021 kevääseen 2022. Oinas kirjoitti työskentelyn ajan tutkimuspäiväkirjaa. Tässä artikkelissa korostuu tutkimuspäiväkirjan merkitys, ja etenkin se, miten sen kautta esiin nousevat tunteet laajentavat ymmärrystä työskentelyn ja tutkimuksen edistyessä. Julkaisuissa ja raporteissa kuvataan asioita käytännön tasolla, mutta tutkimuspäiväkirja ja muu aineisto tuovat esiin inhimillisyyttä kehittämistyön taustalla: onnistumisia, epäonnistumisia, kiristyneitä tunnelmia ja hankauskohtia.

Meillä molemmilla oli ennen tutkimuskohteena olevaa hanketta työkokemuksia projektiluontoisista, kertaluontoisista tai laskutettavista toimeksiannoista yhteisötaiteen alalta. Kyllösellä oli myös laajaa kokemusta englantilaisen taiteilijayhteisön kanssa tehdyistä kansainvälisistä, yhteisötaiteellisista projekteista ja omalla apurahalla toteutetuista lyhyemmistä prosesseista. Hän oli työllistänyt itsensä pääasiassa freelance-toimijana, kun taas Oinas oli työskennellyt pääasiassa taiteilija-yrittäjänä toiminimen kautta (Oinas 2021). Kummallakin oli vahva kokemus siitä, että hyödyn ja erilaisten tavoitteiden asettelu tilaajan tai yhteistyöorganisaation asettamana vaikeutti oman ammattitaidon täysimittaista toteuttamista.

Aineistosta nousee esiin ilmiö, jossa mahdollinen tilaaja toivoo tarkasti rajattua tai spesifiä hyötyä taiteilijan kanssa tekemältään yhteistyöltä. Liian tarkkaan määriteltynä valmiiksi asetetut sisältötoiveet saattavat pahimmillaan estää yhteisötaiteen tekemisen prosessit. Olimme molemmat kokeneet, että oma työskentelymme ja ammattitaitomme hyödyntäminen oli aiemmissa tilaustöissä toisinaan rajoittunut tai vaikeutunut, kun huomio oli ollut liian vahvasti päämäärässä prosessin sijaan. Tämä kertoo tilaajan ja tekijän näkemysten ja ymmärryksen eroavaisuudesta. Usein monialainen yhteistyö saattaa käytännössä tarkoittaa, että taiteilija tilataan muutamaksi tunniksi tai jopa yhdeksi tunniksi tuomaan sisältöä valmiisiin rakenteisiin. Taiteen ammattilaisen työ näyttäytyy tällöin pikaisena mukavana lisukkeena, jonka syvällisiä mahdollisuuksia ja vaikuttavuuksia ei ymmärretä. Tällaiset tilaukset ja mahdollisesti toteutuneet toimeksiannot aiheuttavat taiteilijalle eettisiä ongelmia niin oman ammatti-identiteetin kuin aidon yhteisöllisen mahdollistamisen näkökulmista. Tutkimusaineistossa korostuukin merkittävänä erona aiempiin kokemuk-

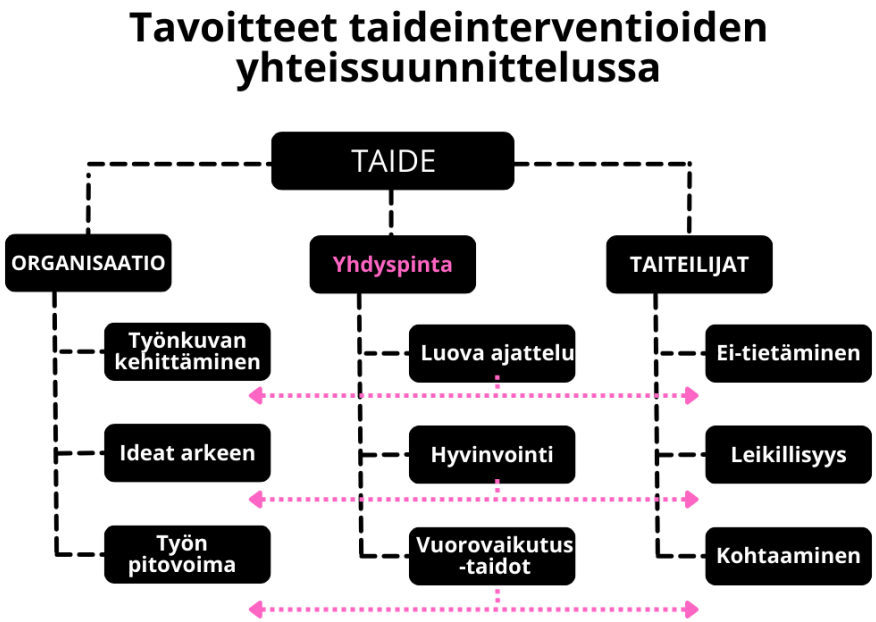
siimme verrattuna kehittämishankkeessa monialaiseen suunnitteluun ja yhteiskehittämiseen varattu aika.

> *Pilottihankkeen mittakaavassa olemme yrittäneet miettiä, miten saada syvempiä ja merkityksellisempiä kokemuksia työyhteisöille ”mukavan vaihtelun” lisäksi.* […] *Jokaisen työyhteisön kanssa meillä on keskimäärin kolme kohtaamista työpajamaisen työskentelyn kautta. Määrä on pieni, mutta toisaalta tämä aikaresurssi laittoi miettimään täsmällisempää, tehokkaampaa ja tavoitteellisempaa taideinterventiota kuin perinteisesti tai kuin olemme aiemmin tehneet.* (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Kehittämishankkeessa oli aikaa ja tilaa keskustella yhteistyöorganisaatioiden edustajien kanssa heidän tavoitteistaan ja toiveistaan peilaten niitä taiteilijoiden omiin tavoitteisiin ja toiveisiin. Hankkeen tavoitteellisuus ja aikarajoitteet haastoivat pohtimaan oman toiminnan tavoitteellisempaa muotoilua ja sanoittamista. Aineistossa korostui, että motivoivien ja monialaisesti tyydyttävien yhteisten tavoitteiden löytämiseksi yhteissuunnitteluvaiheessa oli erityisen tärkeää tunnistaa yhdistäviä elementtejä projektin näkökulmista taiteilijoiden ja organisaatioiden johtajien välillä. Koimme hankkeen alussa jonkin verran paineita toiminnan tavoitteista ja tiedostimme samalla, että odotukset taiteellisen toiminnan suhteen olivat isot.

> […] *varsinainen välineellistäminen, taiteella hyvinvointia, tuntuu vieraalta ja jopa mahdottomalta tehtävältä. Uskon, että taiteilijoina voimme herätellä osallistujien läsnäoloa, empatiaa ja toisten huomaamista, mutta sen enempää emme me eikä taide itsessään kykene. Jos osallistujan tai henkilöstön vastustus on kova, emme kykene kehittämään kuin itseämme ja suojakuortamme.* (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Aineistossa näyttäytyi selvästi kolme teemaa, joiden ympäriltä yhteinen näkökulma mukana olleiden organisaatioiden edustajien kanssa lopulta muodostui (kuvio 1). Yhteisiksi molemmin puolin tunnistettaviksi tavoitteiksi projektille voitiin asettaa luovan ajattelun tukeminen, hyvinvoinnin huomiointi ja vuorovaikutustaitojen mahdollinen kehittyminen. Nämä teemat löytyivät kahdenvälisissä keskusteluissa hankkeessa mukana olleiden organisaatioiden johtajien tai vastuuhenkilöiden kanssa. Organisaatioiden puhuessa työnkuvan kehittämisestä, ideoiden antamisesta hoitotyön arkeen ja työn pitovoiman lisäämisestä tavoitteet tuntuivat liian suurilta ja mahtipontisilta tavoittaa taideinterventioiden kontekstissa. Haastavalta tuntui myös

Kuvio 1. Tavoitteet taideinterventioiden yhteissuunnittelussa (laatinut N. Oinas, ks. Oinas ym. 2022, 37)

rakenteellinen kehittäminen pilottihankkeen puitteissa. Kun ajatus käännettiin siihen, mitä me taiteilijoina itse ajattelimme voivamme tehdä työpaikalle vietävän taideintervention kautta, esiin nousi ei-tietämisen tematiikka, leikillisyys ja syvälliseen kohtaamiseen panostaminen. Näiden näkökulmien kautta yhteinen arvopohja ja tavoitteet muodostuivat hallittaviksi ja monialaisesti ymmärrettäviksi, taiteellisen osaamisemme keinoin mahdollisesti saavutettaviksi päämääriksi.

Kehittämishankkeessa työskentely mahdollisti meille täysimääräisesti taiteilijan työhön kuuluvan suunnittelu- ja valmisteluajan. Samaan aikaan kun kehitimme ja suunnittelimme tulevia taideinterventioita toisen organisaation työyhteisöille, meillä oli mahdollisuus kriittisesti tarkastella valintojamme, taiteellisia tavoitteitamme ja omaan luovuuteemme vaikuttavia elementtejä. Varhaisessa vaiheessa totesimme, että palkkatyön tuoma hetkellinen vapaus taloudellisista huolista mahdollisti täysiaikaisesti keskittymisen työhön. Lisäksi huomasimme, että oli tärkeää varata aikaa

omalle taiteelliselle ilmaisulle, jotta voimme aidosti mahdollistaa muille taiteellisia, laadukkaasti toteutettuja sisältöjä. Työajan puitteissa pystyimme rakentamaan keskinäistä vuorovaikutustamme ja muovaamaan molempien taiteellista toimintaa tukevaa työkulttuuria toimistollemme. Kokemus pidempikestoisesta työsuhteesta palkansaajana tässä roolissa oli meille molemmille positiivinen kokemus. Nimenomaan perinteiset palkansaajan edut (esim. säännöllinen palkka, työhyvinvointiedut, työterveyden asiakkuus) olivat isoin erottava tekijä aiempaan taiteelliseen työskentelyyn verrattuna. Tämä nosti omaa ammatillista arvostusta ja antoi tilaa aidosti rakentaa taiteellinen ja vaikuttava prosessi kohti hankkeen tavoitteita. Yhteisten keskustelujemme pohjalta luottamus omaan osaamiseen ja prosessin mahdollistumiseen hankerakenteissa kasvoi.

Taiteilijuus itsessään näyttäytyi jatkuvassa muutoksessa olemisena ja innovatiivisen kehittämisen ammattilaisuutena. Taiteelliseen osaamiseen pohjautuva ajattelutapa ja havainnointikyky toivat kehittämistyöhön tarkkaavaisia huomioita, uudenlaisia oivalluksia ja intohimoista työotetta. Koska hanketyö ei ollut ennakkoon tarkkarajaisesti määriteltyä, se jätti tilaa luovalle ajattelulle. Aiemmin sirpaleiseen toimeentuloon ja tuntiperustaiseen työskentelyyn tottuneina hanketyö näyttäytyi meille nyt mahdollisuutena turvallisille kokeiluille, pohdinnalle ja myös omien epämukavuusalueiden tunnistamiselle. Esimerkiksi etätekniikalla toteutetut taidetyöpajat olivat molemmille ennakkoon mahdottomalta ja erittäin epämiellyttävältä tuntunut ajatus. Hankkeen aikana pääsimme kokeilemaan ja kehittämään etätekniikan hyödyntämistä toiminnassa ilman, että jouduimme ottamaan kokeiluissa henkilökohtaista taloudellisesti riskiä. Saimme lopulta etätoteutuksesta ja sen laadukkuudesta jopa kiitosta hankkeen toimenpiteisiin osallistuneilta työyhteisöiltä. Työsuhteeseen palkattuna työskentely herätti tunteita ja pohdintoja siitä, voisiko näin työskennellä aina ja millainen olisi ideaalitilanne taiteilijalle työntekijänä, yhteiskunnallisesti tunnistettuna toimijana.

Kehittämishankkeessa oli huomioitu aika suunnittelulle, kokeiluille ja rauhalliselle prosessin rakentamiselle. Esimerkiksi apurahaa hakiessaan taiteilija tekee tämän suunnittelutyön pitkälti ilman palkkiota tai muuta taloudellista turvaa. Suunnittelua varjostaa usein taloudellinen stressi. Kehittämishankkeessa työskennellessämme kumpikin meistä koki, että taloudellisen epävarmuuden tuoma paine oli poissa ja työhön pystyi keskittymään uudella tavalla. Lisäksi taideinterventioiden laadukkuuteen voitiin vaikuttaa pitkäaikaisella prosessilla. Hankkeen toimenpiteissä

taideinterventiot toteutettiin taidetyöpajoina, mutta tarkempi sisällön määrittely ja kehittäminen jäi taiteilijaparin toteutettavaksi. Merkittäväksi asiaksi taiteellisen toiminnan laadukkuuden ja siihen panostetun ajan näkökulmasta nouseekin se, mitä tapahtui työpajojen välillä. Työskentely taiteilijana yhteisötaiteen kentällä yhteistyössä sosiaali- ja terveysalan sektorin kanssa keskittyy usein työpajatyöskentelyyn, tai ainakin se on helpoiten tunnistettava toimintamalli yhteistyön rakentamiselle. Useimmiten tilaaja toivoo yhtä työpajaa, jossa ajatellaan tuotettavan mukavaa vaihtelua osallistujille, ja taiteen vaikuttavuus on vaarassa jäädä hyvin suppeaksi näissä toteutuksissa. Kehittämishankkeessa taiteilijoiden ja organisaatioiden väliselle yhteydenpidolle, yhteissuunnittelulle ja tutustumiselle oli eri tavalla aikaa, ja tämä näkyi henkilöstön positiivisissa kokemuksissa taideinterventioista (Oinas & Huhmarniemi 2024).

Analyysin yhtenä tunnistettuna teemana kumpikin taiteilija oli kokenut irralliset, omaa taidesuhdetta vastaan sotivat työpajatilaukset aiemmin työurallaan kuormittavaksi. Taloudellisen epävarmuuden kanssa pystyi hyvinkin elämään tasapainossa, mutta työn suola jäi kokematta, kun taidetta ja taiteilijaa hyödynnettiin vain pienen koristeellisen hetken verran. Nimesimme tämän ilmiön laastariksi, jolla haetaan taiteesta pikaratkaisua johonkin käsillä olevaan ongelmaan, tai kuljetaan esimerkiksi taiteen hyvinvointivaikutusten trendin perässä ymmärtämättä kuitenkaan kovin paljon taiteen vaikuttavuudesta ja sen mahdollistamisesta. *Oon tehnyt kymmenen vuotta freelancerina. Jos vielä toiset kymmenen vuotta menen vain viemään laastaria* [taiteesta vain tiettyä irrallista hyötyä tai etua hakevaa toimintaa] *organisaatioihin niin eihän sitä kukaan jaksa* (haastatteluaineisto, Kyllönen).

Pinnallisena ja irrallisena ratkaisuna taiteilijoiden osaamisen hyödyntäminen ei ole kestävää tai eettistä työelämäkehittämistä. Taiteen ammattilaiset joutuvat haastavaan asemaan, jos he ilman vakaata työelämäasemaa tekevät parituntisia toimeksiantoja toisten henkilöiden tai organisaatioiden hyväksi. Irrallisessa taideprosessissa vaarana on, että myös kehittämisyhteistyössä olevat organisaatiot ja niiden työntekijät jäävät vaille syvällisempää osallisuutta, johon kiinnittyä, eivätkä tavoitteet näin ollen täyty myöskään organisaation näkökulmasta.

Taiteilijuuden muovautuva olemus

Hankkeen toisena taiteilijana Oinas rakensi hankkeen kanssa samaan aikaan omaa gallerianäyttelyään, joka käsitteli hänen kokemuksiaan yhteisötaiteilijana sosiaali- ja terveysalan yhteisöissä sekä pohti taiteen ja yhteisötaiteen rajapintoja. Hän koki saavansa taidenäyttelyn kautta asioita jäsenneltyä itselleen, ja tekeminen tuki hänen omaa luovuuttaan, jota arkityössä valjastettiin muiden käyttöön. Oinas tarkasteli tutkimuksensa taiteellisessa osiossa omaa henkilökohtaista taidesuhdettaan ja sen vaikutusta yhteisöllisiin ja osallistaviin taiteellisiin prosesseihin. Näyttely oli myös Oinaan ensimmäinen virallinen gallerianäyttely; hänen aiemmat näyttelynsä ovat olleet luonnossa, kauppakeskuksissa tai muissa ei-institutionaalisissa ympäristöissä, taiteilijan vaaliman saavutettavuuden nimissä. Oinas huomasi vältelleensä omaa näkyvyyttään taiteilijana ja halunneensa nimenomaan korostaa yhteisötaiteellista toimintaa tekemisensä keskiössä. Kehittämistehtävässä ajatusten ja keskustelun tuominen myös perinteiselle taidekentälle on kuitenkin olennaisen tärkeää pohdittaessa laajemmin taiteilijoiden tulevaisuuden työnkuvia ja yhteiskunnallista asemaa. Näyttelyssä Oinas pystyi tuomaan koettavaksi tunteita ja ajatuksia, joita työskentely sote-aloilla oli hänessä herättänyt. Näyttelyn jälkeen hän koki vaikeaksi palaamisen kirjoitettuun kieleen. *Tuntuu, ettei sanoja ole ilmaista kaikkea mitä tutkittavaan ilmiöön liittyy. Teokset, aistit, materiaalit ja kohtaamiset puhuvat omaa kieltään. Kuinka suppeaksi ilmaisu muuttuukaan kun pitäisi sanallistaa tämä kaikki!* (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Oman taiteen tekeminen luo hyvinvointia ja ruokkii luovuutta taiteilijalle itselleen. Yhteisötaiteessa taiteilija on jatkuvasti toisia varten, aistit avoinna vastaanottavaisena toisten tunteille ja tarpeille. Työnkuva voi olla hyvin kuormittava, jos saatavilla ei ole vertaistukea tai työnohjausta. Oman taiteen tekeminen koetaan tärkeäksi luovuutta tukevaksi työn muodoksi, joka antaa enemmän kuin ottaa. Taiteilijoiden työsuhteissa onkin tärkeää pohtia, miten turvataan vapaus oman taiteellisen toiminnan toteuttamiselle? Luovuus ei ole itsestäänselvyys eikä päättymätön ominaisuus, vaan sitä täytyy ruokkia seuraamalla inspiraatiota, antautumalla päämäärättömille kokeiluille ja sallimalla epäonnistumisen mahdollisuus osana prosessia. Mitoitetaanko työaikaa taiteelliseen työskentelyyn myös monialaisessa yhteistyössä? Ymmärretäänkö, että luovuus vaatii myös taiteilijalta aikaa ajattelulle ja prosessoinnille?

> *Kyllä sekin on hienoa, että saa ja pystyy olemaan freelancer ja pystyy hirveesti itse suunnitella niitä omia hommiaan ja valita niitä paikkoja missä työskentelee. Ja ryhmiä keiden kanssa tekee ja että se ruokkii myös sitä tekemistä, kun kokee että voi sovittaa omaa osaamistaan. Se on rikkaus myös ja mä koen, että se lisää myös sitä* [omaa] *työhyvinvointia.* (haastatteluaineisto, Kyllönen)

Vakaan tulon lisäksi meitä ilahduttivat ammatillisesta asemasta katsottuna työterveyspalvelut, jotka kuuluivat työntekijälle työsuhteessa. Vapaan kentän toimijana tai pienyrittäjänä työskennellessämme meillä molemmilla oli aiemmin ollut käytettävissä vain julkiset terveydenhuoltopalvelut pitkine jonotusaikoineen. Myös esimerkiksi fysioterapiaan tai psykologille pääsy voi olla ylitsepääsemättömän haastavaa vapaan kentän toimijalle. Työterveyspalvelut saivat meidät pohtimaan, että suurimmalle osalle työntekijöistä nämä palvelut ovat itsestään selvä etuus, jota ei välttämättä osata edes arvostaa. Työelämän turva loi tunteen, että meitä työntekijöinä ja ammattilaisina arvostetaan, meidän työkyvystämme halutaan aidosti pitää huolta. Myös muissa tutkimuksissa on tunnistettu, että pirstaleisesta ansaintalogiikasta elantonsa hankkiva taiteilija kokee usein taloudellista epävarmuutta samaan aikaan, kun itsestä ja terveydestä huolehtimiseen ei ole välttämättä varaa (esim. Ruusuvirta ym. 2023). Taiteilijan työ voi olla kuormittavaa, ja se vaatiikin paineen ja epävarmuuden sietokykyä. *Palkallinen sairaslomapäivä. Ei vaikutusta omiin tuloihin. Ei peruuntunutta toimintaa. Hallittavissa oleva kuvio. Uusi kokemus tämäkin, tärkeä osa, miksi taide ja taiteellisen työn tekijät pitäisi saada organisaatioiden tai vastaavien alaisuuteen. Etuoikeutettu olo. Kiitollinen.* (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Taiteilijoita ja taiteellista osaamista kaivataan useilla eri aloilla työn murroksen yhteydessä. Monialaiseen yhteistyöhön liittyy kuitenkin isoja eettisiä kysymyksiä, jotka tulisi selvittää, ja uudet toimintamallit tulisi rakentaa niin, että ne tukevat ja tunnistavat myös taiteilijat työntekijöiksi. Kun nykyisen kehityssuunnan mukaisesti halutaan tuoda taide- ja kulttuuripalvelut osaksi ihmisten sairauden, terveyden ja hyvinvoinnin hoitoa, on osana kehitystyötä ratkaistava myös taiteilijoiden sosiaalisesti kestävät työskentelymahdollisuudet monialaisessa yhteistyössä. Useissa koulutuksissa huomioidaan näitä näkökulmia jo jonkin verran, mutta työelämä ei tule kovin nopeasti perässä.

Usein työyhteisöt haluavat tehdä yhteistyötä taiteilijan kanssa saadakseen uusia innoittajia arkeen tai löytääkseen luovan ajattelun avaimia yhteisöönsä. Taide näyt-

täytyy toiseuden ilmentäjänä, uusien ajatusten suuntaajana ja synnyttäjänä. Kysymys yhteistyöstä, taideinterventioista ja taiteilijoiden palkkaamisesta täytyisi kuitenkin aloittaa kysymällä perustavanlaatuinen kysymys: *Mitä ja miksi? Ne on ne jotka jää aina* [lyhyissä projekteissa] *tosissaan uupumaan.* [...] *monesti voi syntyä tunne, että en päässyt antamaan parastani rakenteellisista syistä.* (haastatteluaineisto, Kyllönen)

Tutkimukset osoittavat toistuvasti, että taiteilijat saattavat kokea osaamisensa supistamista ja jopa hyväksikäyttöä, kun tilaajalla on mielessään hauskuutus tai kevyt lisämauste taiteen keinoin. Tilaaja ei tällöin todennäköisesti ymmärrä täysin taiteen potentiaalia eikä sitä, miten tämä potentiaali voitaisiin realisoida esimerkiksi organisaation eduksi. Tarvitaan siis aikaa yhdessä pohtimiseen: Mitä halutaan ja miksi halutaan? Mitä taide voi antaa ja mitä taiteilijalta odotetaan?

Työtaide-hankkeessa oli suunnitteluprosessin jälkeen löydettävä yhteisiä suuntia, joilla voitiin perustella toiminnan päämääriä ja motiiveja itselle taiteilijana. Omien rajojen tunteminen on arvokasta taiteen olemusta kehitettäessä. Mitä minä olen valmis tekemään taiteen nimissä? Mikä minulle on pyhää; missä voin haastaa itseni epämukavuusalueelle? Miksi? Tavoitteellisuus taiteessa tuntui meistä vieraalta, mutta kaavioksi muotoiltuna tavoitteiden avaaminen helpotti yhteisen kielen löytämistä. Meidän taiteemme tavoitteena ei ollut hyvinvoivempi tai luovempi työyhteisö, mutta tunnistimme ja ymmärsimme, että tämä tavoite motivoi yhteistyöorganisaatioita. Yhteisten arvojen löytäminen oli tärkeää yhteistyön rakentumiselle organisaation suuntaan mutta myös meille projektia toteuttavana työparina. Arvojen ja yhteistyön rakentuminen ei olisi onnistunut sellaisenaan ilman tasavertaista aikaa ja tilaa, jonka palkallinen asema suunnittelutyössä mahdollisti. *Vaatii sitoutumista eri tavalla kuin omien taideprojektien vetäminen. Osana monialaista työyhteisöä kuuntelemisen ja keskustelemisen taito, erinäkökulmien kunnioitus.* (tutkimuspäiväkirja, Oinas)

Oinaan toteuttamassa haastattelussa Kyllösen työsuhteen päätyttyä keskustelimme vielä, millaisena taiteilijan työllistyminen ideaalitilanteessa näyttäytyisi kymmenen vuoden kuluttua. Keskustelussa tulevaisuuden työelämän keskiöön nousi jatkuvuus. Jos taiteilija tekee vuodesta toiseen vain irrallisia toimeksiantoja ja muutaman kuukauden pituisia pieniä projekteja, hän ei pääse missään vaiheessa aidosti keskittymään työnsä tekemiseen, vaan jatkuvasti täytyy pitää mielessä seuraava rahoitushaku, projekti tai seuraava toimeksianto. Hankkeen toteutuksen jälkeen Kyllönen pohti kokemusta hanketyöntekijänä: *Tämmöinen kehitysmalli antoi enemmän tilaa semmoselle tasa-arvoiselle tekemiselle* (haastatteluaineisto, Kyllönen).

Aineiston analyysissa korostui, että oma taiteellinen toiminta lisää työhyvinvointia, mutta vapaan kentän toimijana työskentelyä varjostaa jatkuva huoli taloudellisesta pärjäämisestä. Usein kuultu perustelu taiteilijan ammatinvalinnan yhteydessä on epävarmuuden hyväksymisen vaatimus. Toisinaan ajatellaan, että taiteilijan työhön liitettävä vapaus vaatii irrottautumista yhteiskunnallisista rakenteista tai ainakin tietyn välimatkan luomista niihin. Tämä irrottautuminen ja vapaus tarkoittavat valitettavasti usein köyhyysrajan alapuolella elämistä, joillakin jopa perheen perustamisen kieltämistä epävarman tulevaisuuskuvan takia ja myös kohonnutta mielenterveyshaasteiden riskiä. Samaan aikaan kun laajat tutkimukset (esim. Fancourt & Finn 2019) vahvistavat näkemystä taiteen ja kulttuurin merkityksestä yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvoinnille, tämä taidealan ammatillinen kääntöpuoli on vahvassa ristiriidassa tutkimustulosten kanssa. Taiteilijoiden oman osaamisen tunnistaminen sekä sen sanoittaminen ja näkyväksi tekeminen monialaisille yhteistyöorganisaatioille ja -toimijoille on tulevaisuudessa entistäkin tärkeämpää. Oman tutkimuksemme mukaan on tärkeää, että taide- ja kulttuurialat tunnistetaan vankaksi osaksi hyvinvoivaa yhteiskuntaa ja taiteen ammattilaiset tunnustetaan palkkansa ansaitseviksi henkilöiksi ammatin vaatimin ja mahdollistavin reunaehdoin.

Lopuksi

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet taiteilijoiden ammatillista kehittymistä ja kokemuksia kehittämishankkeen työntekijöinä kollaboratiivisen autoetnografian menetelmällä. Olemme tarkastelleet omakohtaisia kokemuksiamme peilaten niitä laajemmin käytävään akateemiseen keskusteluun taiteilijoiden muuttuvasta työnkuvasta ja taiteen uudenlaisia mahdollisuuksia esiin nostavaan yhteiskunnalliseen näkökulmaan. Aineisto on kerätty *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* -hankkeesta vuosina 2021–2022. Hankkeen tavoitteena oli edistää työhyvinvointia sosiaali- ja terveysalojen työyhteisöissä taideinterventioiden kautta. Palkansaajana työskentely oli uudenlainen kokemus meidän molempien työhistoriassa taiteilija-positiosta tarkasteltuna. Kummallakin oli takanaan palkallisia työsuhteita muilta aloilta, mutta puhtaasti taiteilija-ammattilaisen osaaminen ei ollut aiemmin johtanut pidempikestoiseen, palkkasuhteiseen työhön. Taloudellinen turva, suunnitelmien pitkäjänteisyyden mahdollistuminen ja työyhteisön tarjoama hyvinvointi

vapauttivat keskittymään täysipainoisesti omaan taiteelliseen ajatteluun ja kehittämistyöhön. Kokemus herätti myös ristiriitaisia tunteita siitä, miksi näin ei voisi aina työskennellä ja mikä tässä työskentelyssä on erilaista kuin yleensä tarjolla olevassa apurahojen, toimeksiantojen ja epäsäännöllisyyden kentällä. Toisaalta määräaikaisen palkkasuhteen päätyttyä Kyllönen koki nauttineensa taas freelancen työskentelystä, jossa hän koki olevan enemmän vapautta omalle ilmaisulle, inspiraatiolle ja aikatauluille.

Kumpikin taiteilija oli aiemmissa taidetyöpajoissa törmännyt tilaajan ja taiteilijan näkemyseroihin. Typistävät ja taiteen merkityksellisyyttä yksinkertaistavat työpajatilaukset olivat osaltaan luoneet molemmille ennakkoasenteita ja -oletuksia siitä, kuinka vaikeaa monialainen työskentely kehittämishankkeessa saattaisi olla. Hankkeen edetessä taiteilijoiden kahdenvälinen yhteistyö kehittyi, ja hankkeen mahdollistama pitkäjänteinen pohtiminen, suunnittelu ja toteutus avasivat paljon uusia ajatuksia myös taiteen näkökulmasta. Vaikka kumpikin taiteilija koki ennakkoon, että hankkeen määrittelemät aikarajat työpajatyöskentelylle olivat melko niukkoja, toteutus osoitti, että osallistujien kannalta prosessi oli erittäin laadukas ja vaikuttava. Tähän vaikutti todennäköisesti suunnitteluun ja kehittämiseen käytetty aikaresurssi ja taiteilijoiden mahdollisuus sitoutua organisaatioyhteistyöhön pitkäkestoisesti.

Yhteisötaiteen luonteessa painottuu yhdessä toimiminen, tasavertaisuus. Taide ja taiteen vaikuttavuus näyttäytyvät vapaana päämääränä, ennalta määrittelemättömänä tavoitteena, johon yhteisötaiteessa kuljetaan kulloisenkin yhteisön jäsenten kanssa yhdessä. Valmiiksi ulkoapäin asetettu tarkkarajainen tavoite vähentää aidon osallistumisen, tilanteessa kuulluksi tulemisen ja yhteisen ihmettelyn mahdollisuuksia. Taide syntyy yhteisön sisällä, keskusteluissa ja vuorovaikutuksessa siihen kuuluvien kanssa. Ilman yhteisön jäsenten panosta taiteilijan osaaminen ja taidot eivät välttämättä tuo yhteisölle mitään lisäarvoa. Taiteilijan tehtävä on tunnistaa, mitkä omista taidoista palvelisivat tätä yhteisöä ja sen päämääriä, ja työskennellä niitä hyödyntäen. Tunnistettu ongelma voi johdattaa prosessia ja toimii eräänlaisena punaisena lankana kohtaamisten myötä jatkuvasti muokkautuvassa taiteellisessa toiminnassa.

Kehittämishankkeessa taiteilijoiden työnkuvaan mahtui vapautta, ja luovan ajattelun tuoma lisäarvo oli keskeinen osa hanketyöntekijöiden erityistä osaamista. Kokemus hanketyöskentelystä antoi uskoa siihen, että niin taiteilijoiden työkyvyn kuin yhteisöjen kannalta kestäviä työllistymismuotoja on löydettävissä, kunhan

taiteilijoiden ammatillinen osaaminen tunnistetaan aidosti. Taiteilijoiden vakaampi työllistyminen vaatii vielä paljon tutkimista ja kokeellista kulttuuria, jotta löydetään kestävän työelämän mukainen malli uudenlaisiin työsuhteisiin tulevaisuudessa.

Aineistomme perusteella taiteilijan ammattitaito ja -identiteetti näyttää olevan vaikeasti yleistettävä, mutta toivottu yhteistyökumppani monialaisilla tehtäväkentillä. Taiteilijuus näyttäytyy selkeänä yhteistyökumppanina sosiaali- ja terveysalojen yhdyspinnoilla, mutta työsuhteiden irrallisuus ja rakenteelliset haasteet vaativat vielä kehittämistä. Analyysimme mukaan taiteilijoiden työnteon edellytykset ja mahdollistuminen vaativat aikaa, sitoutuneisuutta ja pitkäjänteisyyttä työsuhteisiin. On tärkeää, että yhteistyöalojen edustajat tunnistavat palkattomassa työssä työskentelemiseen liittyvät haasteet ja pyrkivät kehittämään työelämää myös taiteilijoiden näkökulmasta sosiaalisesti kestävämpään suuntaan.

On todennäköistä, että jokainen taiteilija joutuu tai pääsee vastaisuudessakin etsimään oman polkunsa elantoon ja työelämään omien ehtojensa, substanssiosaamisensa ja arvojensa pohjalta. Taiteellisen ajattelun ja osaamisen yhteiskunnallinen potentiaali kuitenkin hukataan helposti, jos osaamista ei kyetä alkujaankaan tunnistamaan työnantajien näkökulmasta. Tästä teemasta tarvitaan lisää kehittämistä, tutkimusta ja sanoittamista, jotta monialainen ymmärrys ja yhteistyö voivat toteutua kestävästi ja eettisesti.

Kirjoittajat

Niina Oinas

TaM, suunnittelija, Lapin yliopisto
sähköposti: niina.oinas@ulapland.fi

Sinikka Kyllönen

TeK, yhteisötaiteilija, Lauma Arts
sähköposti: kyllonsi@yahoo.com

Kirjoittajien kontribuutiot

Niina Oinas on kerännyt tämän artikkelin pohjalla olevan aineiston ja tähän tutkimukseen liittyvät tutkimusluvat. Oinas on artikkelin pääkirjoittaja, ja hän on analysoinut aineiston. Sinikka Kyllönen on toiminut tutkimuksen kohteena olevassa hankkeessa suunnittelijana. Oinas on kutsunut Kyllösen kanssatutkijuuden näkökulmasta vahvistamaan aineiston lähilukua ja analyysia. Yhdessä kirjoittajat ovat tuoneet artikkeliin keskeisimmät löydöksensä.

Kiitokset

Kiitämme hankkeen toimenpiteisiin sitoutuneita organisaatioita arvokkaasta yhteistyöstä. Kiitämme Lapin yliopiston Taiteiden tiedekuntaa yhteistyöstä ja erityisesti apulaisprofessori Maria Huhmarniemeä artikkelin kirjoittamiseen saamastamme tuesta ja ohjauksesta.

Rahoituslähteet ja sidonnaisuudet

Tutkimuksen aineisto on kerätty Lapin yliopiston toteuttamasta ja Euroopan sosiaalirahaston osarahoittamasta Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin -hankkeesta.

Kirjallisuus

Anttila, P. (2006) Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Akatiimi.

Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (2007) Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museo Kiasma.

Berthoin Antal, A. (2011) Managing artistic interventions in organisations: A comparative study of programmes in Europe. Gothenburg: TILLT Europe. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-267627 (luettu 11.3.2024)

Crossick, G. & Kaszynska, P. (2016) Understanding the value of arts & culture: The AHRC cultural value project. Arts and Humanities Research Council. https://www.ukri.org/wp-content/uploads/2021/11/AHRC-291121-UnderstandingTheValueOfArts-CulturalValueProjectReport.pdf (luettu 20.4.2024)

Fancourt, D. & Finn, S. (2019) What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Nordic Journal of Arts, Culture and Health 2 (1), 77–83. https://doi.org/10.18261/issn.2535-7913-2020-01-08

Haapakorpi, A. (2022) The quality of a professional portfolio career in the post-industrial era. Journal of Education and Work 35 (4), 441–454. https://doi.org/10.1080/13639080.2022.2073340

Heikinaho, M. (2021) Voiko kehollinen taidekokemus pysäyttää kaupunkitilan (kuluttaja-) kokijan? Teoksessa L. Kantonen & S. Karttunen (toim.) Yhteisötaiteen etiikka: Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, 161–194.

Hiltunen, M. (2009) Yhteisöllinen taidekasvatus: Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111141039

Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. (2020) Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus (TAIKE).

Jansson, S. & Rantala, P. (2013) Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Lapin yliopisto.

Jakonen, M. (2020) Konflikti: Talous ja politiikka. Helsinki: Into.

Jokela, T. (2019) Arts-based action research in the North. Teoksessa G. Noblit (toim.) Oxford research encyclopaedia of education. Oxford: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.522

Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E. (2015) Art-based action research – participatory art for the north. International Journal of Education Through Art 11 (3), 433–448. https://doi.org/10.1386/eta.11.3.433_1

Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2020) Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, J. Paasovaara, L. Sainio & E. Hämäläinen (toim.) Luontokuvaus soveltavana taiteena. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 39–61.

Jokela, T., Huhmarniemi, M. & Hiltunen, M. (2019) Art-based action research: Participatory art education research for the North. Teoksessa A. Sinner, R. Irwin, & J. Adams (toim.) Provoking the field – International perspectives on visual arts PhDs in education. Bristol: Intellect Books, 45–56.

Juppi, P. & Tanskanen, I. (2022) Työttömien luovien alojen ammattilaisten kokemukset digitarinatyöpajasta – identiteettityötä ja tukea minäpystyvyydelle. Kulttuuripolitiikan Tutkimuksen Vuosikirja 6 (1), 7–30. https://doi.org/10.17409/kpt.114330

Kantonen, L. (2005) Teltta: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa. Like: Taideteollinen korkeakoulu.

Kantonen, L. & Karttunen, S. (toim.) (2021) Yhteisötaiteen etiikka: Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-038-6

Karttunen, S. (2017) Laajentuva taiteilijuus: yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa. Tahiti 7 (1). https://tahiti.journal.fi/article/view/85656 (luettu 15.12.2023)

Laitinen, L., Jakonen, O., Lahtinen, E. & Lilja-Viherlampi, L. M. (2020) From grass-roots activities to national policies – the state of arts and health in Finland. Arts & Health 14 (1), 14–31. https://doi.org/10.1080/17533015.2020.1827275

Lampela, K. (2012) Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin: Tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista. Rovaniemi: Lapin yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-574-8

Lampela, K. (2022) Tarvitsemmeko yhä taiteen ja taidemaailman käsitteitä? – Katsaus viimeaikaiseen kritiikkiin. Kulttuurilehti Mustekala 2022. https://mustekala.info/tarvitsemmeko-yha-taiteen-ja-taidemaailman-kasitteita-katsaus-viimeaikaiseen-kritiikkiin/ (luettu 15.12.2023)

Lehikoinen, K., Koivisto, T.-A., Lapio, P., Lilja-Viherlampi L.-M. & Salanterä, S. (2020) Taide ja kulttuuritoiminta investointina terveyteen ja hyvinvointiin sairaala- ja terveyspalveluissa. Teoksessa S. Seitsalo, I. Taipale, D. McCracken & A. Manns (toim.) Taide vanhin voitehista: Kuvataidetta sairaaloissa. Psykiatrian yhteistyö ry.

Lehikoinen, K., Pässilä, A., Martín, M. & Pulkki, M. (toim.) (2016) Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työssä. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-6670-73-7

Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) (2017) Taide ja hyvinvointi: Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7218-16-7

Leinikki, S. (2009) Pelon ja toivon välissä: Pätkätyöläisen urakerronta. Helsinki: TJS opintokeskus. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5515-7

Martin, M. (2021) Aina uudesti syntyvä hetkellinen yhteisö – Taiteilija-tutkijan tempoilua institutionaalisessa tutkimuskehyksessä. Teoksessa L. Kantonen & S. Karttunen (toim.) Yhteisötaiteen etiikka: Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, 129–159.

Matarasso, F. (2019) A restless art: How participation won, and why it matters. Calouste Gulbenkian Foundation.

Nuutinen, T., Laulainen, S. & Salonen, A. O. (2021) Taiteilija-ammattilaiset kulttuurihyvinvoinnin toimijoina ikääntyneiden hoivayhteisöissä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, Gerontologia 35 (3), 231–248. https://doi.org/10.23989/gerontologia.102736

Oinas, N. (2021) Taidetta eläkkeen – eloa taiteeseen: autoetnografista visualisointia toiminimellä työskentelystä. Research in Arts and Education 3/2021, 112–134. https://doi.org/10.54916/rae.119565

Oinas, N., Hiltunen, M. & Stöckell, A. (2022) Työtaide: Taide työhyvinvoinnin tukena sosiaali- ja terveysalalla. Rovaniemi: Lapin yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-324-2

Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2024) Art activities for staff in healthcare institutions. International Journal of Education Through Art 20 (2), 193–207. https://doi.org/10.1386/eta_00161_1

Roy, R. & Uekusa, S. (2020) Collaborative autoethnography: "Self-reflection" as a timely alternative research approach during the global pandemic. Qualitative Research Journal 20 (4), 383–392. https://doi.org/10.1108/QRJ-06-2020-0054

Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Leppänen, A. (2023) Taiteen ja kulttuurin barometri 2022: Taiteilijoiden työhyvinvointi. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Rönkä, A., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen, S., Rantala, P. & Rantala, P. (2011) Taide käy työssä: Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulu.

Tarjanne, P. (2020) Luovan talouden tiekartta. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-568-3

Niina Oinas & Sinikka Kyllönen

The artist as a multidisciplinary developer: experiences of working in a development project.

This article explores the enabling of artistic practice in the context of a development project from the perspective of two artists. This article examines how artists perceive the intersection of their identity and expertise with the needs of workplace development in the context of project-based work, and what obstacles or opportunities the sustainability of long-term projects creates for the effectiveness of the artist's work. The data and analysis of the article are collected in the project *WorkArt: Art-based methods for enhancing well-being at work in the social sector* (2021–2022). The project was managed by the Faculty of Arts of the University of Lapland and funded by the European Social Fund. The main objective of the project was to pilot arts-based methods to support well-being at work in social and health care work communities. The project designed and implemented measures to facilitate art activities for a total of 21 workers in three different social or care units, mainly in Northern Finland. The research strategy is arts-based action research, which aims at development and new knowledge through action. The data in the article consist of documentation and reflections on the process and discussions. By investing in more stable working relationships for artists in field of work related to cultural well-being, interdisciplinary cooperation will become more effective and ensure the quality and impact of the art activities carried out.

Keywords: artist, community art, well-being at work, development of working life, art-based action research

ARTIKKELI IV

Oinas, N. & Huhmarniemi, M. (2025). Co-designing with shared values: Designing art interventions to promote the well-being of social and healthcare workers. *The International Journal of the Arts in Society*, *17*(2), 59–77. https://doi.org/10.18848/1833-1866/CGP/v17i02/59-77

CC BY-NC-ND -lisenssi

The International Journal of the Arts in Society
ISSN: 1833-1866 (Print), ISSN: 2473-5809 (Online)
Volume 17, Issue 2
https://doi.org/10.18848/1833-1866/CGP/v17i02/59-77

Original Research

Co-Designing with Shared Values: Designing Art Interventions to Promote the Well-Being of Social and Healthcare Workers

Niina Oinas, University of Lapland, Finland
Maria Huhmarniemi, University of Lapland, Finland

Received: 12/14/2024; ***Accepted:*** 05/05/2025; ***Published:*** 07/11/2025

Abstract: Art interventions and community art in healthcare construct cultural well-being. This study is part of an art-based action research fostering artists' positions in the health and well-being sector. Two artists facilitated art activities for twenty-one staff representatives in three different care institutions in Finland to enhance work satisfaction and well-being. Research data includes a research diary, notes from art interventions, and interviews with organization managers (N = 3). This article is framed around the planning phase of designing art activities for care institution staff communities. The findings indicate that co-design is the best practice, and artists, managers, and stakeholders should invest time and resources in the co-design phase of art interventions. At the same time, collaboration partners have various motives and expectations for art interventions. Enabling a sustainable and genuine artistic process through co-design requires time, resources, and shared values. Artists must facilitate co-design with stakeholders to achieve effective and creative artistic processes in social and healthcare institutions. The action research approach supports its co-design and development.

Keywords: *Art Intervention, Cultural Well-Being, Art-Based Action Research, Community Art, Care Institution*

Introduction

This article explores the planning phase of implementing art interventions and building interactions between art, artists, and care institution managers, seeking the means and structural organization that best identify and support their shared goals in multisectoral co-working. This research is part of a broader art-based action research (ABAR) aimed at developing the use of art in social work, healthcare, and wellness sectors (Oinas 2021; Oinas and Huhmarniemi 2024; Oinas and Kyllönen 2025). The research data of this article is collected from the "WorkArt: Art-Based Methods for Enhancing Well-Being at Work in the Social Sector" project (referred to as the WorkArt project) in Finland.

In the WorkArt project, Oinas, the first author of this article, designed and facilitated art interventions with the community artist Sinikka Kyllönen. Stakeholders were employees at three healthcare institutions: a nursing home, a day-care center for individuals with dementia, and an organization that supports individuals facing challenging life situations (e.g., unemployment or the need to re-learn everyday skills). This article tackles the co-designing phase of the art interventions to gain knowledge on better practices for artists' work in care institutions.

The research is made from an artist's perspective, seeking working conditions that enable continuation and established positions as salaried members in work communities. This article's research question is as follows: what conditions and approaches support the most successful design of art interventions in care institutions? We consider how to plan artistic activities for care institution workers' well-being while fostering better work conditions for artists.

In the WorkArt project, the developing point of view had a strong connection to cultural well-being. Cultural well-being refers to the positive effects of cultural activities and participation on an individual's and a community's overall health and happiness (Houni et al. 2020; Lilja-Viherlampi and Rosenlöf 2019). The central idea of cultural well-being—that people are creative and self-expressive beings with cultural needs and rights at every stage of their lives—is increasingly emphasized in Finland's social and health sectors (Nuutinen et al. 2021). Integrating art into the organizational structure of care institutions is one potential way of increasing cultural well-being for staff members and clients.

According to Berthoin Antal (2011), art interventions have the potential to transform organizations by introducing arts-related people, processes, and products into various industries. For example, the logic of art and the means of art can be used to examine how an organization works, including its underlying strategy and values, or to strengthen interaction, co-discussion, and the generation of new ideas (Lehikoinen and Pässilä 2016). Integrating the arts into organizations offers numerous benefits, as research shows that these interventions can support organizational change, enhance creativity and innovation, and refresh ways of working (Berthoin Antal 2011; Houni et al. 2020). In the transition of Finnish working life, creative industries and artists are recognized as having potential both as a source of growth within their own sector and as a means of enriching more traditional sectors (Juppi and Tanskanen 2022; Tarjanne 2020). The competencies of artists have long been studied in the context of work-life development (Bardy et al. 2017; Lehikoinen and Pässilä 2016; Nuutinen et al. 2021; Rantala and Jansson 2013), and their integration into various industries, including traditional sectors like social and healthcare fields, is increasing. These competencies are recognized for their potential to drive organizational change, creativity, and innovation, which may lead to new forms of work-life development and organizational enrichment. Despite their valuable contributions, artists and their methods are rarely acknowledged through permanent employment in these fields. Unfortunately, artists often initiate and design art activities without salaried employment (Haapakorpi 2022; Oinas 2021; Juppi and Tanskanen 2022). This is one of the reasons why artists' working conditions in care institutions must be developed in a more sustainable way (Oinas and Kyllönen 2025).

The WorkArt project (2021–2022) was funded by the European Social Fund and Finland's Lapland Centre for Economic Development to enhance work well-being through art interventions. A detailed presentation and discussion on art interventions and the development of sustainable work conditions for artists have been previously published (Oinas et al. 2022; Oinas and Huhmarniemi 2024; Oinas and Kyllönen 2025).

Cultural Well-Being Integrated at Work

The term *cultural well-being* has gained prominence in Finland's health and social care discourses, but it is also used internationally with varying emphases. Frampton et al. (2025) have conducted a literature review on the international use of the term. They claim that it is employed across various disciplines—such as health and social care, education, psychology, and community planning—to refer to the understandings of health in Indigenous cultures, the integration of minorities, and as a complement to economic or social community well-being, particularly at the cultural level. In the Finnish context, Frampton et al. (2025) explain that the concept of *cultural well-being* brings together the arts and the health and social care sectors. While *green care* refers to outdoor activities that support health and well-being, *cultural well-being* is associated with approaches that involve the fine and performing arts (Frampton et al. 2025). Similar approaches are also discussed using other terms. In the United Kingdom, the concept of creative health refers to creative approaches and activities that have benefits for health and well-being (Jenkins et al. 2025; Ridgway et al. 2025).

It is increasingly claimed that engaging with art can ameliorate symptoms of mental and physical disorders (Mastandrea et al. 2019; Fancourt et al. 2023). However, a review of studies often cited as evidence for the efficacy of arts-based interventions suggests that there is no strong empirical support for a positive impact of the arts on people's mental and physical health conditions (Skov and Nadal 2025). Skov and Nadal (2025) critically evaluated the current state of research on arts-based interventions in health care and point out methodological weaknesses as well as a lack of evidence for the idea that engaging with the arts directly influences the etiology of health disorders. While this critique is important to acknowledge, the lack of clinical evidence for the healing effects of the arts does not diminish their value in contributing to a meaningful life, sense of well-being, and cultural well-being.

In the social and healthcare sectors in Finland, arts and culture have been developed as part of service systems, emphasizing aspects of cultural well-being. In recent years, several national and international studies have been carried out that contribute to the understanding of the well-being effects and potential of arts and culture from the perspective of social development (Fancourt and Finn 2019; Crossick and Kaszynska 2016; Laitinen et al. 2022; Lehikoinen and Vanhanen 2017). In Finland, rural regions differ significantly from urban centers. In some central areas, care institutions already employ community artists as permanent staff members. In other areas, however, most artists work on short-term projects and individually tailored works in the social and healthcare field, often seeking funding for facilitating art through grants and other unconventional forms of compensation (Juppi and Tanskanen 2022; Oinas 2021).

The view of well-being in the context of cultural well-being bridges the societal, community, and individual levels and covers community development (Frampton et al. 2025). This research focuses on a socio-pedagogical perspective, which explores the challenge of realizing one's full potential within conditions surrounding the individual (Salonen and Rouhinen 2015).

Professional identity—encompassing goals, interests, values, ethical principles, work commitments, and future prospects—is closely linked to professional agency (Nuutinen et al. 2021). A collaborative arts-based approach enables individuals to discover their full potential as a member of the care home community and explore renewal and professional agency. While expectations and goals can be set for the artistic process, their outcomes or impacts cannot be predetermined (Kantonen and Karttunen 2021). Interaction, dialogue, and continuous reassessment of challenges and objectives are key elements of the process. In this context, art interventions serve as a method for reforming social and health institutions and responding to development challenges. Through art interventions, individuals are given the space to pause and reflect on their work identity, values, and ethics.

Lilja-Viherlampi (2021) describes cultural well-being as a phenomenon, an experience, and a field of activity. As cultural well-being becomes mainstream, strategies and methods for promoting it are being developed, and related services are produced, recognizing its importance for a balanced life (Lilja-Viherlampi 2021). A systematic understanding of cultural well-being has emerged in the fields of social pedagogy (Nuutinen 2024), social and healthcare research (Ministry of Social Affairs and Health 2015; Fancourt and Finn 2019), and the arts (Lilja-Viherlampi 2021). Cultural well-being typically refers to the experience of arts and cultural activities contributing to an individual's well-being (Lilja-Viherlampi and Rosenlöf 2019). It highlights a phenomenon where culture and art convey meanings related to health and well-being, positively impacting individuals and communities. Cultural well-being—a multidisciplinary and interdisciplinary field of multi-professionalism—produces knowledge and education related to cultural well-being while developing practices and competencies in this area (Lilja-Viherlampi and Rosenlöf 2019). Cultural well-being can also be seen as a border zone that facilitates interdisciplinary discussion and negotiation, for example, regarding how to demonstrate the effectiveness of art (Laukkanen et al. 2017).

At the political level, arts and culture were recognized as part of Finnish social and healthcare services and the promotion of well-being and health in the 2019 ministerial recommendation (Ministry of Social Affairs and Health 2019). Since 2022, cultural well-being has been included in the checklist of lifestyle guidance for integrated services (Ministry of Social Affairs and Health 2022). These are recommendations for improving the accessibility of arts and culture in social and health care (Ministry of Education and Culture 2018; Ministry of Social Affairs and Health 2015). In 2020, the Finnish Arts Promotion Centre established expert services on cultural well-being to promote cooperation between artists and social sectors.

Community art is a powerful tool for promoting cultural well-being in different communities. In Finland, community art projects have been initiated since the 1990s (Hiltunen 2009; Kantonen 2005), with art events and art interventions being used to rehabilitate, engage, and integrate individuals in diverse life situations. The effectiveness of participating in art activities stems from the freedom that artistic expression offers both creators and audiences a journey into the unknown (Bergman et al. 2021). Long-term studies in Finland have also

explored strategies, methods, quality, and the impact of enhancing well-being at work through art (Lehikoinen and Pässilä 2016; Rantala and Jansson 2013; Väänänen et al. 2011).

The impact of art and culture—whether aesthetic, cultural, social, educational, economic, or related to health and well-being—largely depends on the experience of encountering art (Crossick and Kaszynska 2016). Consequently, the concepts of the art encounter, the meaningfulness of the art experience, and the accessibility of art are all central to discussions on art and cultural well-being (Lehikoinen et al. 2020). Culture, understood as the imprint of society's human activities and actions, plays a crucial role in this context (Salonen and Rouhinen 2015). People absorb cultural traits as part of their identity and way of life and actively shape the culture in which they live (Salonen and Rouhinen 2015). This perspective broadens the definition of culture, viewing individuals as active agents within their cultural environment. It also encourages the involvement of stakeholders in designing art activities within their communities in collaboration with artists.

Artmaking in welfare-sector objectives has aroused fear and heated debates about instrumentalizing art. This does not refute the fact, proven by research and the speeches of experiential experts, that the power of art to articulate human and emotional themes is a peculiar enabler (Ansio et al. 2017; Bergman et al. 2021; Fancourt and Finn 2019). Several projects have considered and developed ways to bring artistic freedom and the possibility of creativity to new environments at a time characterized by social solid malaise and a lack of encounter, presence, and creative space (Fancourt and Finn 2019; Houni et al. 2020; Jokela and Huhmarniemi 2020). While art can bring welfare and solutions as by-products, the main focus should be on art as a participatory, questioning, encountering, and open-ended activity. There is a risk that discussions on arts are focused on the technicalities of performing a task or implementing a ready-made formula, which would subsequently lead to the loss of the essence of art and art-based activities that are based on undefined, open-ended activities in the world of wonder and discovery (Lehikoinen et al. 2020; Nuutinen et al. 2021; Martin 2021). However, when art is produced with multi-sectoral project funding, the concept of art in well-being can promise significant and unique results. In cultural well-being, the emphasis is mostly on the possible, whereas there is no guarantee of a certain outcome in arts (Crossick and Kaszynska 2016). Because phrases such as "art can bring benefit" or "art activities can create experiences for the community" are commonly used (Lilja-Viherlampi and Rosenlöf 2019), it is natural to feel pressure to develop an activity based on the expectations of the organizations and the project funder.

Art-Based Action Research as a Methodological Approach

ABAR is a research strategy involving artistic processes, co-researchers, and/or stakeholders. This study's stakeholders were managers and workers in three social and healthcare organizations involved in the WorkArt project. All three organizations had experimented with arts-based activities for several years and had previously offered art for their clients (patients in care

institutions). The goal was to create art-based workshops to enhance employee job satisfaction, provide new ways of reflecting on their work and work community, and collect research data to evaluate the process. All organizations named a contact person, usually a leader or supervisor, who was also the co-designer of the process. Typical to ABAR, the data resulted from the researcher's collaboration with the participants involved.

ABAR is conducted in cycles, with the researcher actively involved in the design, outcome, testing, and development phases (Jokela et al. 2015). Oinas collected data for this article during the design phase of the artistic activities, recording planning sessions and noting key discussion points in her notebook. She also maintained a reflective research diary throughout the process. Research data has been analyzed by typing it with entities related to the phenomenon under study: what are actors planning to achieve through art interventions? The findings have been subjected to interpretation, in which the meanings of the expressions and words have been considered: what does one mean, and how does one find connections between different points of view?

The community art process is characterized by an ethical, respectful approach, which was the core value of this research and design process. The University of Lapland is committed to research integrity (Finnish National Board on Research Integrity TENK 2023) guidelines on ethical principles for research involving human subjects. At the time of data collection, all participants were informed about the research project in detail, verbally and in a consent form, about the anonymous participation in the study, and the opportunity to withdraw at any time without giving a reason and without consequences. All three organizations formally permitted the research, and all the managers and supervisors involved in the co-design process signed the consent form. The final art intervention was implemented in each organization as a series of three art workshops. The themes of the art workshops involved imaginary journeys and sharing cultural stories, community painting exercises, word art, and embodied expression using theater-based arts (Oinas et al. 2022; Oinas and Huhmarniemi 2024). This article focuses on the co-designing phase of how workshops started to model to this outcome.

How Were the Art Interventions Planned?

Organizations had the autonomy to decide who would be involved in the planning and development of the art interventions. Each institution appointed a leader to represent them in the project. Oinas contacted these leaders in advance, gathering their wishes, thoughts, and observations through discussions, emails, and face-to-face meetings. During this preparation phase, it was decided that each organization would host three art workshops as part of the interventions. This format provided a clear starting point for the organizational representatives, making it easier to schedule art interventions within the finalized process outline.

This project's planning phase spanned two to three months before the first art interventions. This time period had been allocated for the planning phase in the project schedule, and all of it proved necessary due to unexpected staff turnovers, summer vacations of the contact people, and

other everyday challenges. The time set aside for co-design was also seen as an important part of the sustainable development of artists' working methods (Oinas and Kyllönen 2025).

To support the planning and monitoring process, the staff participated in a well-being survey developed by the Finnish Institute of Occupational Health, which addressed holistic human understanding, societal context, family relationships, values, and attitudes—all within the broader realms of well-being and workability. The well-being survey contributed to the baseline assessment of the art interventions but did not directly influence the design of the interventions themselves or the concrete measures. It is, therefore, excluded from the research data used in this article. As art intervention pilots were rather short-term projects, they did not notably impact the well-being measured by the survey. However, participants reported in the interviews about their perceived improvement in well-being and working spirit (Oinas and Huhmarniemi 2024).

Throughout the WorkArt project, planning and reflection were continuous as part of the development research process. The planning phase was particularly unique, requiring Oinas to carefully balance the frequency of her contacts to avoid overwhelming already busy managers and supervisors while still gathering the necessary information, building trust with the collaborators, and keeping everyone actively engaged.

In collaborating on the planning and implementing art workshops, Oinas and Kyllönen reflected on how to create meaningful and evocative experiences within the work community, despite the limitation of just three art interventions per community. The awareness of this time constraint led them to focus more on goal-oriented interventions than they were accustomed to. Combining administrative requirements with communal art processes can be expected to cause conflicts for artists, as the inherent freedom, time, and open-ended nature of art can feel compromised by administrative goals, stakeholder expectations, target groups, participant numbers, and strict schedules. Oinas and Kyllönen also faced this challenge but approached it curiously by asking: what could be created within the given framework?

Experience of Co-Design: Analyses of the Research Data

Although the managers had very positive involvement in artistic activities, the need to enhance the staff's experience and raise the potential for promoting well-being through arts activities emerged as a topical challenge in all three organizations. "[Workers] give others joy, faith, and motivation through their work. In turn, the arts would bring them joy, faith, and motivation," said one manager (Organization 3, team leader) in the planning phase. Moreover, the research data suggests that organization managers wished their staff could grow their arts-based toolbox and be encouraged to be more creative in their approach to work amidst their routine models. One manager described expectations for the project as increasing workers' practical working tools: "Direct tips about the [artistic] activity on how the employee can help the volunteer cope and develop their activities." Another manager

expressed the expectation to support workers' capabilities to apply arts in care: "concrete help on how to get started is needed when you want artistic activity and giving staff the freedom to do things that increase their own resources."

According to the interviewed managers, some employees had a negative attitude toward the art. On the other hand, one manager said, "Art activities are eagerly awaited." To consider several prejudices art can bring up, Oinas and Kyllönen designed art intervention to include time to reflect on and confront views on culture and art and to discuss what could be found through artistic processes. The interventions were supposed to open up new visions among the staff on individual and community levels. All the interviews mentioned community spirit as one motivator for participation in the project.

The aspirations of the contact persons in the organizations were similar regarding the potential of arts-based activities. Art activities were expected to break the routine patterns of psychosomatically stressful work. Following routines is an efficient way of working in everyday life and makes it easier for staff to cope with their work. However, when work becomes too routine, workers can lose the elements of presence and interaction with patients and colleagues. One organization manager described the need for interventions: "An external stimulator is needed occasionally to break routines."

When discussing well-being at work, the managers identified the biggest challenge in working with patients suffering mainly from mental challenges and illnesses as the psychosomatic strain of the work. Therefore, they wanted to employ art activities to give the staff an opportunity for respite and creative thinking, which could reflect on the development of their job descriptions. All interviewed organization managers mentioned that the staff organized, encouraged, guided, and inspired others through their work. Through art interventions, staff can adopt a receptive role to experience what they offer to others. One of the team leaders emphasized art's potential in enhancing a sense of well-being at work: "The work is psycho-socially demanding, the competition is fierce, and staff turnover is high. Investing in well-being at work can attract the best people to our organization. Art has much to offer in this area, too" (Organization 2, team leader).

When planning the meetings with the people responsible for the organization, the management wants their staff to receive concrete tips, ideas, and models for their work. Several discussions revealed that the employees wanted to incorporate more artistic approaches. However, they were either shy or needed help finding a way to bring an artistic or creative dimension to their everyday work. In the project, the recognized elements allowed workers to respite and shake up their routines and analyze how organizations can implement artistic activities in their workplace.

In the changing world of work, the social services sector competes for highly qualified employees and committed staff. During the planning phase, one of the supervisors expressed that the values brought by artistic activities could give their organization a retention factor in the competition for the best employees in the sector. However, the team leader did not

elaborate further on how particularly arts could serve as a retention factor. Arts and culture have been identified as a strong attraction and retention factor in municipal policy (Ministry of Education and Culture 2018). Presumably, the same factors of attraction and commitment can be observed in workplaces and organizational structures.

Arts cannot be goal-oriented in answering all the challenges raised by the representatives of organizations. Foresight can be seen through thoughts in the planning phase, where artists felt uncertain and reflected their limited capability to transform stakeholders' attitudes toward art. "As artists, we can evoke presence, empathy, and consideration in the participants, but that is all we and art itself can do. If the resistance of a participant or staff is strong, we can only develop ourselves and our protective shield" (Research diary, Oinas 2021).

During planning meetings with the organizations' leaders and artists, essential discussions took place to clarify each other's goals and aspirations. The planning meetings clearly showed that collaborative art processes could address the goals of both parties. Co-designing artistic activities with managers was a way to get a more holistic picture of where to go and what to do as art interventions. The interviewed organization managers talked about the workers' creativity, independence, and connections with each other and the ability to have new visions for everyday working life. All of these hopes and goals caused some pressure for artists working on the project.

Keeping the Mind and Senses Open: Discussion

When developing an art intervention in a community or organization with little to no relationship with the arts and culture, it is particularly important for collaborators to remain open-minded and perceptive. While artists and art may be met with both positive and negative biases, artists themselves often carry their preconceptions about collaboration partners. These preconceptions are counterproductive and can hinder genuine engagement with the community. Therefore, artists should approach the process without bias, gathering information through visits, and meeting each worker with sincere and unprejudiced curiosity. The community art process begins like any other human interaction: getting to know each other, building trust, and listening. When communities, groups, or organizations engage in artmaking, artists often take on roles as inspirers, directors, and facilitators, ensuring that the artistic dimension remains central to the activity (Jokela and Huhmarniemi 2020).

From an artist's point of view, art should also have freedom. The power in community art lies in exploring new points of view together in the present space and time. Mental presence and an accepting atmosphere are also at the heart of arts-based activities and community art. Co-design by artists and stakeholders demands shared values enabling the setting of common goals (Figure 1). Objectives from the perspectives of artists and stakeholders are described in Figure 1.

Since art is a complex term and can have different meanings for different people, Oinas grouped the sources of information in a diagram (Figure 1) to be understood from the

perspective of the organization's managers and the artists working on the project. Analysis of the data showed that organizational managers expected art interventions to contribute to the development of employees' work profiles, to give employees new ideas for their own work, and to make work more interesting by making the work culture more attractive. From the artists' point of view, art was seen as a method of non-knowing that develops, brings a sense of playfulness to the human encounter, and makes meeting and being present with others a more profound experience. As there were major differences between these perspectives, it was important to take the time to find unifying values and terms at the interface of these two professional perspectives. This planning phase was one of the most important phases in the process of motivating artists in the right way and having the best possible understanding for all people involved in the project.

Three themes emerged clearly from the data, around which a common vision eventually emerged with representatives of the participating organizations (Figure 1). The common objectives identified by both parties for the project were to support creative thinking, to focus on well-being, and to develop interaction skills where possible. These themes emerged in the bilateral discussions with the managers or responsible persons of the organizations involved in the project. While the organizations talked about developing working profiles, providing new ideas for everyday work, and making workplaces more attractive by adding the grip of work, the objectives seemed too big and grandiose to be achieved through artistic interventions. Structural development in the context of a pilot project also seemed challenging. When the thought turned to what we as artists ourselves thought we could do with an arts intervention in the workplace, themes of not-knowing, playfulness, and an emphasis on deep encounter emerged. Through these perspectives, a common set of values and goals emerged as manageable and cross-cutting objectives that could be achieved through our artistic skills.

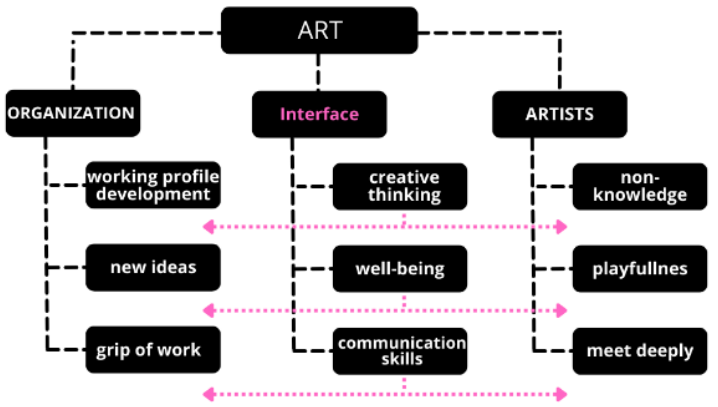

Figure 1: Defining Common Objectives on Shared Interface
Source: Oinas and Kyllönen 2025

Comprising the core of art interventions, this perspective led the artists to seek and reflect on participating workers' personal, artistic, and cultural relationships. Initially, arts interventions were planned to evoke the individuals' cultural relationships through objects and storytelling; however, in the course of the research, more content was developed, allowing artists to collaborate with the participants on a personal-encounter level and encouraging the work community to form a new group joined by project artists to foster group dynamics. The objective was to create a clear space, free from previous assumptions and preconceptions, allowing each participant to be open and genuinely present with the members involved. These research findings show the importance of time spent in the co-design phase to get the best out of the art interventions from the artist's and organization's perspectives.

In art intervention, the starting points for planning were provided by a designated contact person in the organization, often a manager. The planning process and cooperation with the contact persons were mainly effective. The organizations involved were already positive and optimistic about the arts and arts-related activities. However, their employees' attitudes and reception could be the opposite. Management has preconceptions about the atmosphere and receptiveness of the work community. Still, it is only when the artist encounters all actors as individuals that the atmosphere and attitudes become clear. At the beginning of the process, the artist planning an artistic activity depended on the information they received from the contact person. In some cases, the manager or supervisor could give an over-optimistic view of the starting point for the art project, or the artist could get a more challenging view of the community than it actually was. During negotiations and meetings, the artist needs to be sensitive to what is being said and be able to hear what is not being said. However, it is important not to over-interpret these observations and to recognize harmful or limiting preconceptions about the community with which the artist works.

As a service design method, co-design means actively involving users, stakeholders, and other relevant people in the design of a service (Sangiorgi and Prendiville 2017; Penin 2018). Instead of designers working alone and handing over a service concept, the people who will use, deliver, or be impacted by the service collaborate in its creation in co-design. When designing art as a service for workers of care institutions, co-design teams could thus include representatives of stakeholders. In this project, the aim was also to involve employees from the planning stage of the process alongside managers. In some organizations, they were committed to using worktime for planning, and in others, it was not possible. From the analyses, it can be seen that the experience and commitment of the work community in the final art interventions were better if someone who knew the work at the grassroots level was involved in the planning process from the beginning. This was reflected in, for example, schedules, shifts, and facilities management of the artistic process.

It can be said that social and healthcare workers play a gatekeeping role in enabling the cultural well-being and cultural rights of patients and clients. It can also be assumed that if the staff have a positive attitude toward arts-based services in their organization and a deep

understanding of the impact of the arts and culture, they are more likely to communicate cultural experiences and values to their clients. At the same time, when arts activities for staff and workplace well-being were developed, it was important to engage the participants in reflecting on their individual cultural relationships and the resources behind them. The same finding was reflected in the speeches of the managers and frontline staff of the organizations, who hoped that art interventions would bring joy and personal empowerment to the workplace. Moreover, all the interviewed organization managers clearly expressed a desire to increase the courage and skills of the staff to introduce arts-based activities in their client and care work. Involvement in arts activities was also seen as a way of increasing the creativity and creative thinking of the staff.

A tightly scheduled work culture challenges artists to be influencers as a precision product. In response, a scalable model was designed that could be adapted to different organizations. It took many hours of planning to let go of old ideas and attitudes and to determine how much time was required to confidently create self-satisfying artistic processes within the community. Recognizing preconceived notions in the artist was also a place of growth. If elements of art are to be brought to new areas of activity, it is necessary to accept the pressure to change how art is realized through interactions. Ultimately, it requires developing professional skills and a deeper understanding of the artist's ethical and artistic values. When specialists know themselves and understand their competence, they can confidently apply their skills and artistry to new environments (Kantonen and Karttunen 2021; Nuutinen et al. 2021). Although artistic freedom is preserved, the artist remains responsible for nurturing their actions and values. Collaboration with a new field requires efficient communication skills, the courage to take risks, and the ability to listen to the organization's representatives.

The information about the working communities collected during the design phase plays an important role in developing art activities in well-defined forms of work in the social sectors. However, this information is collected to provide background information and clarify the framework within which the work will be carried out. The real space given to art, the reception, hierarchies, and atmosphere of the working community became clear to the artist through the encounters that take place in the art workshops. One of the challenges for the artist is to constantly venture into unknown domains. Yet, confidence in the sufficiency of genuine encounters and the ability to create an atmosphere of trust around the art activity provide strong grounds for artistic processes, leading to indeterminate outcomes. The degree of commitment of the collaborative organization is a significant factor in enabling this to happen. Managers, human resource planners, and trainers must understand what is required to create and enable an artistic process. Mental space, physical activity space, and tangible creative time within the working day will most likely transform art-based experiences into profound processes. There is a need for collaborative experiences and co-development research between these two distinct sectors to transform artistic activities from a project-based blip into a permanent part of a new multidisciplinary working culture in the healthcare and social care sectors in the future. The approach of arts-based action research supported co-design in art interventions.

Investing time and salary in the design of artistic activities can support artists' working conditions in the health and well-being sectors. However, other strategies should also be developed and explored. For example, hiring artists as permanent or long-term staff members within care institutions could strengthen their professional position. This kind of position has enabled Kartano (2023) to design an art program that takes into account the residents' abilities. Art methods have been used to deepen encounters and enhance understanding of the clients (Kartano 2023). Inspired by the artist, nurses and carers have also begun to use creative and arts-based methods in their work (Kartano 2023). From the perspective of developing artists' working lives, being employed and integrated as a stable part of the organization would offer a more sustainable, equitable, and impactful opportunity for artistic work.

Conclusion

This article focused on co-designing art interventions for workplace well-being, particularly cultural well-being. Arts and arts-based approaches were introduced to the social care sector in abundance, as positive research and experiential knowledge are growing. Artistic activities were designed for three different care institutions in Finland. From the beginning, it was clear that organization managers and artists had very different perspectives on the projects. The arts-based action research approach and co-design phase helped artists design and facilitate successful art activities, and organizations were able to gain the expected benefits of them. Co-design between artists and organization managers was based on mutual trust, respect, and appreciation. Artistic activities were facilitated as open-ended processes: trying to assume nothing and keeping the artistic outcomes open to new possibilities and participants' creativity.

Cultural well-being is seen as a resource for human well-being and efficient client care. Arts-based activities and community art in care units can promote staff mental presence, encounter, and interaction skills, supporting their well-being at work and client competence. The challenge for a wider collaboration is the differences and gaps in the structures and cultures of care institutions and artists' working conditions. Long-term commitment can provide a sustainable model of artistic action to which all participants can commit. The more willing people are to engage in an arts-based process over the longer term, the more likely it is to meet the evolving needs of the organization.

When implementing artistic activities within social and healthcare communities, shared values and a common understanding of artistic activities are needed. Leaders of the care units must participate in some of the artistic activities to gain personal experience with creating art, helping them understand the nature and impact of art, as well as the conditions required for such work. This appreciation of art will encourage them to invest in art-based workshops and activities. Time should be allocated to co-design artistic activities between artists, social and healthcare sector leaders, and employees. This planning should also be compensated for as paid work. Therefore, the planning of art interventions should not be left solely to the artists.

Based on this research, the design of artistic interventions can be developed through an ABAR approach, which includes the ongoing reflexive evaluation of the design and artistic interventions, and data collection for evaluation. When working in a multisectoral field, it is important to have time for multisectoral points of view and to search for shared values for the process. The information and wishes gathered from the leaders are an important starting point for the artistic process to achieve a mutually satisfactory outcome. As always, in the community art process, it is important that artists facilitating the artistic process have an ongoing critical and open mindset, ensuring that all participants have the opportunity to contribute to the collective process. This research indicates that the action research approach could be implemented in co-designing artistic practices and arts-based methods in care institutions.

This action research has some limitations due to its context-specific setting. While the research was conducted in three care institutions in Finland, cultural, organizational, and policy differences in other countries or institutions may affect the implementation and outcomes. The success of the co-design process relied on the willingness and engagement of specific managers and artists, which may not be replicable in contexts where such commitment is lacking. The findings may also not generalize to situations where artists do not possess a similar level of training and experience. In addition, co-design and participatory planning require significant time and resources. This investment may not always be feasible, particularly in overstretched care environments. Furthermore, the requirement for compensated planning time may not be met in all institutional contexts. It must be also noted that the research data were collected from a single action research cycle. More research cycles and longitudinal data would be needed to evaluate the long-term impact of co-designed artistic interventions on workplace well-being and institutional change.

AI Acknowledgment

The authors acknowledge the use of Grammarly to proofread the manuscript. Grammarly was used for grammar checks and tone adjustments. While the authors acknowledge the usage of AI, they maintain that they are the sole authors of this article and take full responsibility for the content therein, as outlined in COPE recommendations.

Informed Consent

This study was conducted with the informed consent of all participants. Participants were informed of the study's purpose, procedures, potential risks and benefits, and their right to withdraw at any time without penalty.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest.

REFERENCES

Ansio, Heli, Pia Houni, Piia Seppälä, and Jarno Turunen. 2017. "Art Enhances Well-Being at Work." *ArtsEqual*. https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/PB_+Arts+enhances+well-being+at+work/51fc5258-4ca6-4866-bd21-ccca5c3946a5.

Bardy, Marjatta, ed. 2007. *Taide keskellä elämää* [Art in the Middle of Life]. Like : Kiasma.

Bergman, Paula, Inger Jansson, and Pia H. Bülow. 2021. "'No One Forced Anybody to Do Anything—And Yet Everybody Painted': Experiences of Arts on Referral, a Focus Group Study." *Nordic Journal of Arts, Culture and Health* 3 (1-2): 9–20. https://doi.org/10.18261/issn.2535-7913-2021-01-02-02.

Berthoin Antal, Ariane. 2011. *Managing Artistic Interventions in Organisations: A Comparative Study of Programmes in Europe*. TILLT Europe. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-267627.

Crossick, Geoffrey, and Patrycja Kaszynska. 2016. *Understanding the Value of Arts & Culture: The AHRC Cultural Value Project.* Arts & Humanities Research Council. https://www.ukri.org/wp-content/uploads/2021/11/AHRC-291121-UnderstandingTheValueOfArts-CulturalValueProjectReport.pdf.

Fancourt, Daisy, and Saoirse Finn. 2019. "What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-being? A Scoping Review." *World Health Organization*. https://iris.who.int/handle/10665/329834.

Fancourt, Daisy, J. K. Bone, F. Bu, H. W. Mak, and A. Bradbury. 2023. "The Impact of Arts and Cultural Engagement on Population Health: Findings from Major Cohort Studies in the UK and USA 2017–2022." *UCL*. https://sbbresearch.org/wp-content/uploads/2023/03/Arts-and-population-health-FINAL-March-2023.pdf

Finnish National Board on Research Integrity TENK. 2023. "The Finnish Code of Conduct for Research Integrity and Procedures for Handling Alleged Violations of Research Integrity in Finland." https://tenk.fi/sites/default/files/2023-05/RI_Guidelines_2023.pdf.

Frampton, Magnus, Theo Hartogh, Oliver Schöndube, and Hanna Turunen. 2025. "Cultural Well-Being and Social Work: Conceptual Understandings and Their Application to Music-based Interventions for Older People." *European Journal of Social Work*. https://doi.org/10.1080/13691457.2025.2480721.

Haapakorpi, Arja. 2022. "The Quality of a Professional Portfolio Career in the Post-Industrial Era." *Journal of Education and Work* 35 (4): 441–454. https://doi.org/10.1080/13639080.2022.2073340.

Hiltunen, Mirja. 2009. "Yhteisöllinen Taidekasvatus. Performatiivisesti Pohjoisen Sosiokulttuurisissa Ympäristöissä" [Community-Based Art Education: Through Performativity in Northern Sociocultural Environments]. PhD diss., University of Lapland. www.urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111141039.

Houni, Pia, Isto Turpeinen, and Johanna Vuolasto. 2020. *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin Käsikirja* [Art! Cultural Wellbeing Handbook]. Art Promotion Centre Finland.

Jenkins, Catherine, Kathryn Lambert, and Will Mackintosh. 2025. "An Introduction to Creative Health." *InnovAiT* 18 (3): 135–139. https://doi.org/10.1177/17557380241300966.

Jokela, Timo, and Maria Huhmarniemi. 2020. "Taitelijan Työ Muuttuu: Taideyliopistopedagogiikka Vastaa Muutokseen ja Ohjaa Sitä" [The Artist's Work is Changing: Art University Pedagogy is Responding and Guiding the Change]. In *Luontokuvaus Soveltavana Taiteena*, edited by Timo Jokela, Maria Huhmarniemi, and Jaana Paasovaara. University of Lapland.

Jokela, Timo, Mirja Hiltunen, and Elina Härkönen. 2015. "Art-Based Action Research—Participatory Art for the North." *International Journal for Education Through Art* 11 (3): 433–448.

Juppi, Pirita, and Ilona Tanskanen. 2022. "Työttömien Luovien Alojen Ammattilaisten Kokemukset Digitarinatyöpajasta—Identiteettityötä ja Tukea Minäpystyvyydelle." [Unemployed Creative Professionals' Experiences of a Digital Story Workshop—Identity Work and Support for Self-Reliance]. *Kulttuuripolitiikan Tutkimuksen Vuosikirja* 6 (1): 7–30. https://doi.org/10.17409/kpt.114330.

Kantonen, Lea. and Sari Karttunen, eds. 2021. *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle* [The Ethics of Community Art. Space for the Other, Value for the Unpredictable]. Theatre Academy of Helsinki.

Kantonen, Lea. 2005. "Teltta: Kohtaamisia Nuorten Taidetyöpajoissa" [Tent: Encounters in Youth Art Workshops]. PhD diss., University of Art and Design Helsinki.

Kartano, Kanerva. 2023. *Rohkeus Kohdata—Taiteilija Vanhustyössä* [The Courage to Face—An Artist at Work with the Elderly]. Arts Promotion Center Finland.

Laitinen, Liisa, Olli Jakonen, Emmi Lahtinen, and Liisa-Maria Lilja-Viherlampi. 2022. "From Grass-Roots Activities to National Policies—The State of Arts and Health in Finland." *Arts & Health* 14 (1): 14–31. https://doi.org/10.1080/17533015.2020.1827275.

Laukkanen, Anu, Marjukka Colliander, and Anne Teikari. 2017. "Tarvitseva, Ulkopuolella, Vailla" [In Need, Outside, Without]. *Cultural Policy Research Yearbook* 3 (1): 6–20. https://doi.org/10.17409/kpt.65723.

Lehikoinen, Kai, and Anne Pässilä. 2016. "Johdanto" [Introduction]. In *Taiteilija Kehittäjänä: Taiteelliset Interventiot Työssä*, edited by Kai Lehikoinen, Anne Pässilä, Mari Martin, and Maiju Pulkki. Theatre Academy of Uniarts Helsinki.

Lehikoinen, Kai, and Elise Vanhanen. 2017. *Taide ja Hyvinvointi. Katsauksia Kansainväliseen Tutkimukseen* [Art and Well-Being: Reviews of International Research]. Taideyliopisto.

Lehikoinen, Kai, Taru-Anneli Koivisto, Pauliina Lapio, Liisa-Maria Lilja-Viherlampi, and Sanna Salanterä. 2020. "Taide ja Kulttuuritoiminta Investointina Terveyteen ja Hyvinvointiin Sairaala- ja Terveyspalveluissa" [Arts and Culture as an Investment in Health and Well-

Being in Hospital and Health Services]. In *Taide vanhin voitehista: Kuvataidetta sairaaloissa*, edited by Seppo Seitsalo and Ilkka Taipale. Psykiatrian yhteistyö ry.

Lilja-Viherlampi, Liisa-Maria, and Anna-Mari Rosenlöf. 2019. "Moninäkökulmainen Kulttuurihyvinvointi" [Cultural Well-Being from Multiple Perspectives]. In *Taide Töissä: Näkökulmia Taiteen Opetukseen sekä Taiteilijan Rooliin* Yhteisöissä, edited by Ilona Tanskanen. Turun Ammattikorkeakoulun Raportteja 256: 20–39. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019082124994

Lilja-Viherlampi, Liisa-Maria. 2021. "Mitä on Kulttuurihyvinvointi?" [What Is Cultural Well-Being?]. *Musiikki* 51 (4): 73–89. https://doi.org/10.51816/musiikki.113252.

Martin, Mari. 2021. "Aina Uudesti Syntyvä Hetkellinen Yhteisö - Taiteilija-tutkijan Tempoilua Institutionaalisessa Tutkimuskehyksessä" [The Ever-Emerging Momentary Community—The Artist–Researcher's Tempo in an Institutional Research Framework]. In *Yhteisötaiteen Etiikka. Tilaa Toiselle, Arvoa Arvaamattomalle*, edited by Lea Kantonen and Sari Karttunen. Theatre Academy of Uniarts Helsinki.

Mastandrea, Stefano, Sabrina Fagioli, and Valeria Biasi. 2019. "Art and Psychological Well-Being: Linking the Brain to the Aesthetic Emotion." *Frontiers in Psychology* 10: 739. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00739.

Ministry of Education and Culture. 2018. *Taide ja Kulttuuri Osana Alueiden Kehitystä; Näkymä Vuoteen 2025* [Arts and Culture in Regional Development: A Vision for 2025]. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160801.

Ministry of Social Affairs and Health. 2015. "Taiteesta ja Kulttuurista Hyvinvointia: Toimintaohjelman 2010–2014 Loppuraportti" [Arts and Culture for Well-Being: Final Report of the Action Programme 2010–2014]. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3578-5.

Ministry of Social Affairs and Health. 2019. "Kulttuuri ja Taide Hyvinvoinnin Edistäjinä Sosiaali- ja Terveydenhuollossa, Työelämässä ja Koulutuksessa" [Culture and Art as Promoters of Well-Being in Social and Health Care, Working Life and Education]. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4069-7.

Ministry of Social Affairs and Health. 2022. "Elintapaohjauksen Tarkistuslista Julkaistu" [Lifestyle Guidance Checklist for Professionals]. https://stm.fi/-/elintapaohjauksen-tarkistuslista-julkaistu.

Nuutinen, Teija. 2024. "Taiteilijoiden Ammatillinen Toimijuus ja Työote Ikääntyneiden Hoivatyössä" [Professional Agency and Working Approach of Artists Working in Care Homes for Older People]. PhD diss., University of Eastern Finland. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-5126-7.

Nuutinen, Teija, Sanna Laulainen, and Arto O. Salonen. 2021. "Taiteilija-ammattilaiset Kulttuurihyvinvoinnin Toimijoina Ikääntyneiden Hoivayhteisöissä: Kuvaileva Kirjallisuuskatsaus" [Artist–Professionals as Agents of Cultural Well-Being in Elderly

Care Communities: A Descriptive Literature Review]. *Gerontologia* 35 (3): 231–248. https://doi.org/10.23989/gerontologia.102736.

Oinas, Niina, and Maria Huhmarniemi. 2024. "Art Activities for Staff in Healthcare Institutions." *International Journal of Education Through Art* 20 (2): 193–207. https://doi.org/10.1386/eta_00161_1.

Oinas, Niina, and Sinikka Kyllönen. 2025. "Taiteilija Monialaisena Kehittäjänä: Kokemuksia Työntekijyydestä Kehittämishankkeessa" [Artist as a Multidisciplinary Developer: Experiences of Being an Employee in a Development Project]. *Työelämän tutkimus* 23 (1): 28–52. https://doi.org/10.37455/tt.145707.

Oinas, Niina, Mirja Hiltunen, and Antti Stöckell. 2022. "*Työtaide: Taide Työhyvinvoinnin Tukena Sosiaali-ja Terveysalalla*" [Work Art: Art Enhancing Work Well-Being in Social and Health Care Field]. University of Lapland. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-324-2.

Oinas, Niina. 2021. "Taidetta Elääkseen: Eloa Taiteeseen – Autoetnografista Visualisointia Toiminimellä Työskentelystä." [Art for Living: Bringing Art to Life Autoethnographic Visualisation of Working Under a Business Name]. *Research in Arts and Education* 2021 (3): 112–134. https://doi.org/10.54916/rae.119565.

Penin, Lara. 2018. An Introduction to Service Design: Designing the Invisible. Bloomsbury Visual Arts.

Rantala, Pälvi, and Satu-Mari Jansson, eds. 2013. *Taiteesta Toiseen: Taidelähtöisten Menetelmien Vaikutuksia* [From One Art to Another: The Impact of Art-Based Methods]. University of Lapland.

Ridgway, Victoria, Sarah Skyrme, Russell Henshaw, et al. 2025. "Creative Health a Joke or Valuable Learning Experience; A Mixed Methods Study." *Nurse Education Today* 148: 106628. https://doi.org/10.1016/j.nedt.2025.106628.

Salonen, Arto O., and Sauli Rouhinen. 2015. "Vastuullinen Maailmasuhde – Tulevaisuuden Toivoa Säilyttävän Kulttuurievoluution Suunnannäyttäjä" [Responsible Global Relations—A Guiding Light for a Cultural Evolution That Preserves Hope for the Future]. *Tiedepolitiikka* 40 (3): 7–16.

Sangiorgi, Daniela, and Alison Prendiville, eds. 2017. *Designing for Service: Key Issues and New Directions*. Bloomsbury Publishing.

Skov, Martin, and Marcos Nadal. 2025. "Can Arts-Based Interventions Improve Health? A Conceptual and Methodological Critique." *Physics of Life Reviews* 53: 239–259. https://doi.org/10.1016/j.plrev.2025.03.003.

Tarjanne, Petra. 2020. "Luovan Talouden Tiekartta" [Roadmap for the Creative Economy]. *Ministry of Economic Affairs and Employment*. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-568-3.

Väänänen, Ilkka, Anu-Liisa Rönkä, Ilkka Kuhanen, Minna Liski, Saara Niemeläinen, and Pälvi Rantala. 2011. *Taide Käy Työssä — Taidelähtöisiä Menetelmiä Työyhteisöissä* [Art at Work—Art-Based Methods in Work Communities]. Lahti University of Applied Sciences. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-827-115-7.

ABOUT THE AUTHORS

Niina Oinas: Doctoral Student in Arts, Project Designer, Education and Development Services, University of Lapland, Rovaniemi, Finland
Corresponding Author's Email: niina.oinas@ulapland.fi

Maria Huhmarniemi: Vice Dean, Faculty of Art and Design, University of Lapland, Rovaniemi, Finland
Email: maria.huhmarniemi@ulapland.fi

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Väitöskirjassa tarkastellaan, miten taiteilija-ammattilaisten asemaa voidaan kehittää kohti kestävämpiä työmuotoja kulttuurihyvinvointiin kytkeytyvillä monialaisilla tehtäväkentillä. Tutkimus sijoittuu kuvataidekasvatuksen tieteenalaan. Tutkimusnäkökulmassa korostuu yhteisöllinen taidekasvatus. Tässä taideperustaisessa toimintatutkimuksessa tuodaan esille monialaiseen, taiteelliseen toimintaan rakentuvaan yhteistyöhön liittyen näkökulmia taitelija-ammattilaisilta, yhteistyöorganisaatioiden työyhteisöiltä sekä esihenkilöiltä ja johtajilta.

Väitöskirja rakentuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista, näyttelymuotoisesta taiteellisesta osiosta sekä kokonaisuuden yhteen sitovasta yhteenveto-osasta. Monialaiseen yhteistyöhön syvällisemmin mukaan päästäkseen myös taiteilijat tarvitsevat uutta osaamista ja uudenlaista asennoitumista taiteellisen työn tekemiseen. Tutkimuksessa luotua prosessimallia ehdotetaan yhdeksi ratkaisuksi tukemaan taiteilijoiden kiinnittymistä monialaisiin tehtäväkenttiin osana uudistuvaa työelämää.

Kansi: Tytti Mäenpää